

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

โดย

นางสาวศุภากร สุภาพ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายเอกชน

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

โดย

นางสาวศุภากร สุภาพ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายเอกชน

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE PERSON OF UNSOUND MIND'S DECLARATION OF INTENTION
ESTABLISHING THE JURISTIC ACTS

BY

MISS SUPAKORN SUPAP

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF LAW

PRIVATE LAW

FACULTY OF LAW

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวศุภากร สุภาพ

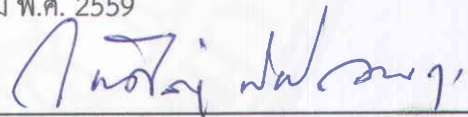
เรื่อง

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต

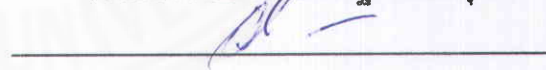
เมื่อ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

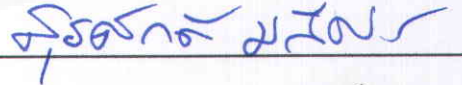
(ศาสตราจารย์ ดร. ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตรา วิเชียรชม)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

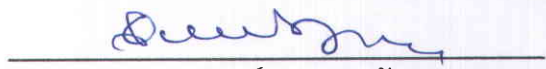
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ มณีศรี)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ วรรณานันต์)

คณบดี

(ศาสตราจารย์ ดร. อุทม รั้วอมฤต)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต
ชื่อผู้เขียน	นางสาวศุภากร สุภาพ
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	กฎหมายเอกชน นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตรา วิเชียรชม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ มณีศรี
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

บุคคลวิกลจริตถือว่าเป็นบุคคลที่มีความอ่อนแอในด้านการคิดและการตัดสินใจซึ่งอาจถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลที่มีความสมบูรณ์กว่าได้ ดังนั้นเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่บุคคลวิกลจริต ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยจึงได้มีบทบัญญัติในเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต โดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของผู้เขียนพบว่ายังมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตดังนี้

ประเด็นเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลวิกลจริต เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดคำนิยามหรือลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้ จึงมีประเด็นที่ต้องศึกษาว่าบุคคลวิกลจริตที่ได้รับคุ้มครองตามกฎหมายมีลักษณะอย่างไร

ประเด็นเกี่ยวกับผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมไว้ในมาตรา 30 กำหนดให้การแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบว่าเป็นบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามบทบัญญัติมาตรา 30 ยังมีประเด็นที่ต้องพิจารณาหลายประการ เช่น บทบัญญัติมาตรา 30 นั้นครอบคลุมถึงการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตลักษณะใด เนื่องจากบุคคลวิกลจริตมีระดับและลักษณะความรุนแรงที่แตกต่างกัน และการนำมาตรา 30 มาปรับใช้กับการทำนิติกรรมฝ่ายเดียว นิติกรรมที่สมแก่

ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นต่อบุคคลวิกลจริตและนิติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว นั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรมของ บุคคลวิกลจริตที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ คือ บทบัญญัติมาตรา 1611 ที่กำหนดหลักเกณฑ์ เกี่ยวกับการสละมรดกหรือรับมรดกที่มีภาระติดพันว่าบุคคลวิกลจริตจะสละมรดกหรือรับมรดกที่มีภาระ ติดพันต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลด้วย มีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าคำว่า “บุคคลวิกลจริต” จะต้องเป็นบุคคลวิกลจริตที่ศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ และคำว่า “ผู้อนุบาล” หมายถึงผู้อนุบาลโดยนิตินัยหรือโดยพฤตินัย และในเรื่องการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตที่มาตรา 1704 วรรคสองกำหนดผลว่าเป็นอันเสียเปล่าอันจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร

เมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศ พบว่า กฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา กำหนด ลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตว่าเป็นบุคคลที่ไม่เข้าใจลักษณะของการทำสัญญา ส่วน กฎหมายของเยอรมนีกำหนดบุคคลวิกลจริต คือบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถกำหนดเจตนาได้ อย่างอิสระและมีลักษณะที่เป็นประจำ ส่วนกฎหมายของอิตาลี กำหนดให้บุคคลวิกลจริตเป็นบุคคลที่ไม่ สามารถที่จะก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรม กฎหมายของสวิตเซอร์แลนด์ กำหนดให้ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความผิดปกติทางจิตถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการ ตัดสินใจและเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย และผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม ของบุคคลวิกลจริตมีการกำหนดผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน บางประเทศกำหนดผลเป็นโมฆียะ เช่น กฎหมายของอังกฤษ อิตาลีและมลรัฐส่วนใหญ่ของสหรัฐอเมริกา เว้นแต่กรณีของการแสดงเจตนาทำ นิติกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพ (Necessaries) ผลของการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต ย่อมสมบูรณ์ตามกฎหมาย บางประเทศกำหนดผลเป็นโมฆะ เช่น เยอรมนี บางมลรัฐของสหรัฐอเมริกา และบางประเทศกำหนดให้ไม่มีผลทางกฎหมาย เช่น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ส่วนผลของการทำ พินัยกรรมนั้นก็มีผลที่แตกต่างกัน เช่น กำหนดให้พินัยกรรมเป็นโมฆะ กำหนดให้พินัยกรรมไม่มีผลใช้ บังคับ หรือกำหนดพินัยกรรมให้สามารถถูกยกเลิกได้ เป็นต้น

จากประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตนั้น จึงขอ เสนอแนวทางในการปัญหาดังกล่าวดังนี้

ลักษณะของบุคคลวิกลจริตนั้น เห็นว่าควรมีการกำหนดลักษณะของบุคคลวิกลจริตเพื่อใช้ในการ ตีความว่าบุคคลใดเป็นบุคคลวิกลจริตโดยไม่จำเป็นต้องมีการนิยามลักษณะของบุคคลวิกลจริต ดังนี้

ประการแรก เป็นบุคคลที่มีจิตผิดปกติ ซึ่งความผิดปกติทางจิตนั้นอาจเกิดจากสภาพจิตใจ หรืออาจเกิดจากสภาพทางกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ซึ่งก็คือกระทบต่อการคิดหรือการตัดสินใจ ประการที่สอง จิตผิดปกติถึงขนาดไม่เพียงแต่จิตฟั่นเฟือน แต่จะต้องถึงขนาดทำให้บุคคลขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกหรือแม้รู้สำนึกแต่กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบ ประการที่สาม ความผิดปกติทางจิตจะทำให้บุคคลอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเอง หรือไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ และประการสุดท้ายต้องมีลักษณะที่เป็นประจำ

ส่วนผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตนั้นมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของอาการของบุคคลวิกลจริต ในกรณีบุคคลวิกลจริตที่ทำนิติกรรมในขณะที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก ซึ่งไม่สามารถที่จะกระทำการโดยรู้สำนึกได้ ทำให้บุคคลดังกล่าวไม่มีการกระทำทางกฎหมาย ไม่สามารถคิด ตัดสินใจ และกระทำตามที่คิดและตัดสินใจและแสดงเจตนาให้ปรากฏออกมาภายนอกได้ ดังนั้นจึงเห็นควรตีความว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ถึงขนาดไม่รู้สำนึกนั้นไม่สามารถแสดงเจตนาให้มีผลทางกฎหมายได้ ไม่มีผลเป็นนิติกรรมเกิดขึ้นและไม่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 ส่วนบุคคลวิกลจริตที่ทำนิติกรรมในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบนั้น เห็นว่ายังมีความรู้สำนึกในการกระทำ แต่ได้กระทำโดยไม่มีสติรู้ว่าเป็นสิ่งใดถูกหรือผิด หรือเป็นไปโดยปราศจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้ บางครั้งอาการก็ไม่ปรากฏออกมาภายนอก เป็นการยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะรู้ว่าผู้ทำนิติกรรมเป็นคนวิกลจริต การพิสูจน์ถึงเจตนาที่แท้จริงของบุคคลวิกลจริตที่ทำนิติกรรมในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบจึงไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัด ดังนั้นจึงเห็นว่าการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบนั้นควรตีความให้อยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 30

นอกจากนี้การนำมาตรา 30 มาใช้กับนิติกรรมฝ่ายเดียว นิติกรรมที่จะเป็นต่อการดำรงชีพ และ นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตนั้น เห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว เช่น การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ควรตีความว่าผู้รับซึ่งการแสดงเจตนาเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากขณะทำนิติกรรมย่อมต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ประกอบกับมาตรา 30 ใช้คำว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ใช่คู่สัญญา ดังนั้นจึงสามารถพิจารณาตามบทบัญญัติมาตรา 30 ได้ ส่วนการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์ฝ่ายเดียวเห็นว่า เห็นว่าการนำมาตรา 30 มาปรับใช้มีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากแม้ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะทราบว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตและผลของนิติกรรมดังกล่าวเป็นโมฆียะ กฎหมายก็กำหนดให้บุคคลวิกลจริตเท่านั้นที่มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมดังกล่าว และหากคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกมีการกล่าวอ้างว่านิติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลวิกลจริตไม่มีผลทางกฎหมาย เนื่องจากนิติกรรมไม่

เกิดขึ้น เห็นว่าบุคคลดังกล่าวไม่สามารถอ้างได้เนื่องจากเป็นการใช้สิทธิที่เป็นการเสียหายต่อบุคคล
วิกลจริตอันเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

ส่วนการแสดงเจตนาสละมรดกหรือรับมรดกที่มีภาระติดพัน เห็นว่าคำว่า “บุคคลวิกลจริต”
ตามมาตรา 1611 นั้น หมายถึงบุคคลวิกลจริตทั้งที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถและศาลไม่ได้สั่งให้
เป็นคนไร้ความสามารถ ส่วนคำว่า “ผู้อนุบาล” หมายถึง ผู้อนุบาลตามกฎหมายที่ศาลได้สั่งตามมาตรา
1610 โดยไม่จำเป็นต้องมีการสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ส่วนผลของการทำพินัยกรรมของ
บุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1704 วรรคสองที่กำหนดว่าเป็นอันเสียเปล่า นั้น เห็นว่าพินัยกรรมดังกล่าวไม่ได้
เป็นโมฆะเนื่องจากนิติกรรมที่จะเป็นโมฆะนั้นกฎหมายต้องมีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน แต่ผลของ
พินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่า นั้นมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการเป็นโมฆะ ดังนั้นจึงต้องนำหลักเรื่องผล
ของโมฆะมาใช้โดยอนุโลม อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมาย จึงขอเสนอให้มี
การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง โดยกำหนดพินัยกรรมมีผลเป็นโมฆะ

คำสำคัญ: บุคคลวิกลจริต, การแสดงเจตนา, นิติกรรม

Thesis Title	The person of unsound mind's declaration of intention establishing the juristic acts
Author	Miss Supakorn Supap
Degree	Master of Laws
Department/Faculty/University	Private Law Law Thammasat University
Thesis Advisor	Professor. Dr. Wichitra Vichienchom
Thesis Co-Advisor	Assistant Professor. Dr. Surasak Maneesorn
Academic Years	2015

ABSTRACT

An unsounded mind person is regard as the person whose capability in thinking and making a decision is in the limit extent which might render him/her been taking advantage from the person who is more competent. Therefore, to prevent the damages which might occur to the person of an unsound mind, the Civil and Commercial Code in Thai law has legislated the provision regulating the competency of an unsounded person in establishing the juristic acts. Such legislation has the protection of the unsounded mind person's establishment of juristic acts as the purposes. However, from the research the author also found that there are the problems in the matter of the declaration of intention in establishing the juristic acts, as followings:

The issue about the character of the unsounded mind person, since the Civil and Commercial Code has not prescribed the definition or the character of the unsounded mind person yet, the question of the law formulating to protect the unsounded mind person need to be further studied.

The issue about the effects of the unsounded mind person's declaration of intention in establishing the juristic acts, the Civil and Commercial Code has promulgated the general provisions relating to the consequences of the declaration of

intention in establishing the juristic acts by section 30 which provided that an act done by a person of unsound mind but not adjusted incompetent is voidable if procured at a time he was actually of unsound mind, and the other party had acknowledged of such unsoundness. However, section 30 also has many issues needed to take into consideration; for example, in which case section 30 covers the declaration of intention of the unsounded mind person, as each unsounded mind person has the different intense degree and the violent appearance. Whether to apply section 30 with the unilateral acts establishment, the acts which are suitable to the condition in life, and actually required for the unsounded mind person's reasonable needs and the acts done only for the benefit appertaining to the unsounded mind person is proper or not.

Moreover, there are also the issues about the specific provisions relating to the juristic acts done by the person of unsound mind that is section 1611 which specified the rule relevant to the renounce and inheritance or refuse legacy and the acceptance of an inheritance or legacy encumbered with a charge or condition. Such rule prescribed that a person of unsound mind cannot renounce and inheritance or refuse legacy or accept an inheritance or legacy encumbered with a charge or condition except with the consent of his curator and with the approval of the Court. That section leads to many issues like, whether the person of the unsound mind stated in such section shall be implied to the person of the unsound mind which adjudged incompetent by court or not and the extent the word "curator" signifies, whether it means to the legal curator or the curator de facto and in the matter about the person of unsound mind's capability to make a will which section 1704 paragraph two stipulated that such will shall be annulled, the legal effects of annulation is in question.

From the research of the foreign law, the author found that the English and American laws have prescribed the character of the person with the mental disorder as the person who is unable to understand in a manner of the transaction. In German law, the person with the pathological mental disturbance is deemed to be the person of his declaration of intent made in a state of unconsciousness, which prevents the free

exercise of will, and permanent mental disturbance. As for the Italian law, the unsounded mind person is incapable of understanding or intending to perform the juristic act. And for the Switzerland law, a person incapable because of a mental disability or a mental disorder is considered as the person who cannot make a decision and create legal effects by his or her actions. In the matter of the consequences of the unsounded mind person's intent declaration, the rules regulated are different. In some countries, the effect of the declaration is voidable, like in England, Italy, and most of states in the United States. Except for the declaration of intention establishing the juristic act with the necessities furnished, the contract is recognized as legally valid. In some countries, the consequence is void, as in Germany, some states of the United States. And in some countries, the result is no legally binding effect, for example, in Switzerland. In the part of the consequences in making a will is also varied, for instance, the will shall be void; the will shall be invalid or the will shall be abolishable.

From the issues relating to the person of an unsound mind's declaration of intention establishing the juristic acts as stated above, the author suggests the guideline of the resolution as follows:

The character of the person of an unsound mind shall be prescribed as for the benefit in interpreting whether such person in question is the person of an unsound mind or not which is,

To begin with the person with the mental disorder, the mental disorder may occur from the mental state or from the physical state which affected the mental state or in simply called, it affected the mentation or the determination of such person. Secondly, the mental disorder that not only in mental infirmity but in the extent that render such person lose his/her sense, lose his/her mind, be unconscientiously or even in conscious but act in unawareness. Thirdly, the mental disorder may render such person performed which cause the damages to the properties or his/her position or unable to carry on the business or run on the self-employment.

As for the consequences of the person of an unsound mind's declaration of intention establishing the juristic acts, the effects are dissimilar depending on the condition character of the person of an unsound mind. In case the person of an unsound mind does the juristic act at the time he/she lose his/her sense, lose his/her mind, be unconscientiously which unable to act in conscious, such person has no legal act, incapable of thinking, making a decision and performing as of his/her thoughts and his/her decisions as well as declaring his/her intentions out of the recesses of his/her mind. As a result, the act done by the person of an unsound mind which could be recognizes as unconscious shall be construed as no legal binding; no juristic act arises, and not regulate under section 30. As for the person of an unsound mind who act in unawareness, the author conceived that such person still act in the conscious state but unawareness of what is right or wrong or out of the reasonable reflection as in the reasonable man. Sometimes the symptoms may not appear to the outside. Therefore, it is hard for the other party to acknowledge that his/her party is the person of the unsound mind. To prove the real intent of the unsounded mind person who acts in unawareness then cannot done clearly. So the declaration of intention of the unsounded mind person shall be interpreted in the scope of section 30.

Besides, the author found that applying section 30 with the unilateral acts, the acts which are suitable to the condition in life and actually required for the unsounded mind person's reasonable needs and the acts done only for the benefit appertaining to the unsounded mind person is appropriate. For example, to perform the unilateral acts which required the acceptance of the other person, it shall be explained that the person accepted the declaration is the other party to a contract. Due to the fact that while performing the acts, there must be the person accepted the declaration and section 30 appointed the word "the other party" not the party of the contract which make section 30 into a consideration. In making the acts done only for the benefit appertaining to the unsounded mind person, the author found that to apply section 30 is suitable. Even, the other party knew that his/her party is the person of the unsound

mind and the consequences of the act might be voidable; the law authorized that only the unsounded mind person be entitled to avoid such act. If the other party or the third person claimed that the act done for the benefit of the unsounded mind person has no legal binding because the act is not occurred. The author has the opinion that such person is unable to claim since such claim is deemed to be the exercise of right causing injury to the person of an unsound mind which is the exercise of right in bad faith.

As for the declaration to renounce and inheritance or refuse legacy or accept an inheritance or legacy encumbered with a charge or condition, the author found that “the person of unsound mind” as in section 1611 shall be concluded of both the person of unsound mind which adjudged incompetent by court and the person of unsound mind with no adjudication incompetent. In consideration of the word “the curator” shall be specified as the curator with the approval of the Court according to section 1610 and not with the adjudication of the unsound mind person incompetent. For the consequences of the will made by the person of unsound mind in section 1704 paragraph two which provided that such will is annulled. The author thought that such will is not void on account of there has to be the law evidently stipulated the type of the act which shall be void. However, the effect of the will annulled is equal as void. Thus, the consequences of the void act shall be applied mutatis mutandis. Anyhow, for the benefit of the certainty in the enactment of the law, the author proposes that the amendment of section 1704 paragraph two shall be requires, by prescribed the will to be void.

Keywords: person of unsound mind, declaration of intention, juristic acts

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความสะดวกจาก ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตรา วิเชียรชม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ มณีศรี ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ให้แก่ผู้เขียนและได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษา แนะนำที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆในงานเขียนฉบับนี้แก่ผู้เขียนตลอดมา จนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณท่านมา ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล ที่ได้ให้ความกรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์ ที่ให้ความกรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งอาจารย์ทุกท่านได้ให้ข้อคิดเห็นทางกฎหมาย แนะนำแนวทางการศึกษารวมถึงข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ตรุณี หมิมคุ้ม คุณศุภาณิษา สุภาพ พี่สาว รวมทั้งสมาชิกทุกคนในครอบครัว ผู้เป็นเบื้องหลังที่ได้ให้การอบรมเลี้ยงดูและให้การสนับสนุนทางการศึกษา รวมทั้งให้กำลังใจในการจัดทำวิทยานิพนธ์จนทำให้ผู้เขียนประสบความสำเร็จในครั้งนี้ อีกทั้งขอขอบคุณ

ท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณอภิรักษ์ ทัพพัง คุณมนัญญา ธัชแก้วกรพิณรุฑ์ คุณพิชณู เจนดง คุณคมชาญ สว่างแจ่ม และกัลยาณมิตรทุกท่านสำหรับกำลังใจ คำแนะนำรวมถึงให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆจนทำให้ผู้เขียนสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ

สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมีส่วนใดที่มีคุณประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาค้นคว้าหรือผู้ที่มีความสนใจแล้ว ผู้เขียนขอขอบคุณความดีให้กับผู้มีพระคุณทั้งหลายที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่หากมีความบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียวและกราบขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นางสาวศุภากร สุภาพ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	15
1.3 ขอบเขตการศึกษา	15
1.4 วิธีการศึกษา	16
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	16
บทที่ 2 การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายไทย	17
2.1 ความทั่วไป	18
2.2 ลักษณะของบุคคลวิกลจริต	22
2.2.1 ลักษณะของบุคคลวิกลจริตทางการแพทย์	22
2.2.1.1 สาเหตุของโรคทางจิตเวช	23
2.2.1.2 อาการของโรคทางจิตเวช	24
2.2.1.3 การจำแนกโรคทางจิตเวช	24
2.2.2 ลักษณะของบุคคลวิกลจริตทางกฎหมาย	28
2.2.2.1 ความเห็นของนักกฎหมาย	28
2.2.2.2 แนวคำพิพากษาศาลฎีกา	31

2.2.3	ลักษณะของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายอาญา	34
2.2.3.1	บุคคลที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบหรือบุคคลที่ไม่สามารถบังคับตัวเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน	36
2.2.3.2	แนวคำพิพากษาฎีกา	39
2.2.4	บุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับบุคคลวิกลจริต	42
2.2.4.1	บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน	42
2.2.4.2	บุคคลผู้ติดสารเสพติด	47
2.2.4.3	บุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมา	51
2.2.4.4	บุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า	53
2.2.5	หลักการใช้และการตีความกฎหมาย	55
2.2.5.1	การใช้กฎหมาย	56
2.2.5.2	การตีความกฎหมาย	57
2.3	ผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต	61
2.3.1	หลักทั่วไปเกี่ยวกับผลของการแสดงเจตนา	61
2.3.2	การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต	64
2.3.3	การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไป	72
2.3.3.1	นิติกรรมฝ่ายเดียว	73
2.3.3.2	นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว	74
2.3.3.3	นิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพ	76
2.3.3	การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะ	77
2.3.3.1	การสมรส	77
2.3.3.2	การสละมรดกหรือการรับมรดกที่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข	78
2.3.3.3	การทำพินัยกรรม	83

บทที่ 3 หลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต	89
ตามกฎหมายต่างประเทศ	
3.1 ประเทศอังกฤษ	89
3.1.1 ลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต	90
3.1.1.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล	90
3.1.1.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล	91
3.1.2. ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต	92
3.1.2.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล	92
3.1.2.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล	95
3.1.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม	95
3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา	99
3.2.1 ลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต	99
3.2.2 ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต	100
3.2.2.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล	100
3.2.2.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การควบคุมของศาล	103
3.2.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม	103
3.2.3.1 มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California)	103
3.2.3.2 มลรัฐนิวยอร์ก (New York)	104
3.3 ประเทศเยอรมนี	105
3.3.1 ลักษณะของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้ อย่างอิสระ	105
3.3.2 ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจน ไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ	106
3.3.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม	108
3.4 ประเทศอิตาลี	111
3.4.1 ลักษณะของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ	111

3.4.2 ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคล ผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ	112
3.4.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม	113
3.5 ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	114
3.5.1 ลักษณะของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ	114
3.5.2 ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลที่ไม่มีความสามารถ ในการตัดสินใจ	115
3.5.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม	116
บทที่ 4 บทวิเคราะห์ปัญหาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต	120
4.1 ลักษณะของบุคคลวิกลจริต	121
4.2 ผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต	139
4.2.1 การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต	140
4.2.2 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไป	149
4.2.2.1 นิติกรรมฝ่ายเดียว	150
4.2.2.2 นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว	154
4.2.2.3 นิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพ	157
4.2.3 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะ	160
4.2.3.1 การสละมรดกหรือการรับมรดกที่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข	161
4.2.3.2 การทำพินัยกรรม	167
บทที่ 5 บทวิเคราะห์ปัญหาการทำข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง	173
5.1 บทสรุป	173
5.2 ข้อเสนอแนะ	179
บรรณานุกรม	188

ภาคผนวก	199
ภาคผนวก ก บทบัญญัติของประเทศอังกฤษ	200
ภาคผนวก ข บทบัญญัติของประเทศสหรัฐอเมริกา	202
ภาคผนวก ค บทบัญญัติของประเทศเยอรมนี	203
ภาคผนวก ง บทบัญญัติของประเทศอิตาลี	205
ภาคผนวก จ บทบัญญัติของประเทศสวิตเซอร์แลนด์	206
ประวัติผู้เขียน	208

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา

เนื่องจากปัจจุบันบุคคลต้องเผชิญกับปัญหา สภาวะความเครียดและความกดดันต่างๆ อันเป็นปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบทำให้เกิดความผิดปกติทางด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึกหรือจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจ ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่าผู้ป่วยสุขภาพจิตของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนสูงถึง 1,734,410 ราย¹ และยังคงมีอัตราการเพิ่มขึ้นเรื่อยๆอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้นอกจากความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจแล้ว ความผิดปกติทางด้านร่างกาย อาทิเช่น ความผิดปกติที่เกิดโดยกำเนิดหรือกรรมพันธุ์ ปัญหาทางสมองซึ่งเกิดจากการทำงานของสมองที่ผิดปกติ ปัญหาการใช้ยาหรือสารเสพติดบางประเภทที่มีผลต่อสมองและระบบประสาทก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ล้วนก่อให้เกิดปัญหาความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายและอาจส่งผลไปถึงความผิดปกติของจิตใจ ทั้งนี้หากความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายหรือจิตใจมีความรุนแรงก็อาจทำให้บุคคลเหล่านั้นอยู่ในภาวะ “บุคคลวิกลจริต” ได้

แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้มีมาตรการในการคุ้มครองบุคคลวิกลจริต โดยกำหนดให้สามารถร้องขอให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถและแต่งตั้งผู้อนุบาลในการทำหน้าที่ดูแลคนไร้ความสามารถได้ อย่างไรก็ตามพบว่า การร้องขอให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถต่อศาลนั้นยังมีจำนวนไม่มากนัก ซึ่งอาจเนื่องมาจากการไม่รู้ถึงสิทธิเช่นนั้นหรือแม้รู้ก็ไม่ประสงค์จะให้ศาลมีคำสั่งเช่นนั้น เพราะเหตุผลต่างๆ เช่น กลัวอับอาย หรือเกรงความยุ่งยากทางกฎหมาย ฯลฯ ด้วยเหตุนี้จึงย่อมมีบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถอยู่น้อย²

ในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้มีบทบัญญัติในการคุ้มครองการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถไว้หลายมาตราด้วยกัน ตัวอย่าง

¹ กรมสุขภาพจิต, “จำนวนและอัตราผู้ป่วยสุขภาพจิต จำแนกรายจังหวัด/เขตตรวจราชการ ปี 56,” สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.dmh.go.th/report/rep ort1.asp>

² กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักกฎหมายบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.109.

เช่น บทบัญญัติทั่วไปในเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 การสมรสตามมาตรา 1449 การสละมรดกตามมาตรา 1611 และการทำพินัยกรรมตามมาตรา 1704 วรรคสอง เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลวิกลจริตเป็นผู้หย่อนความสามารถ มีความผิดปกติทางร่างกาย หรือจิตใจ ไม่รู้สึกผิดชอบ ไม่มีสติสัมปชัญญะซึ่งอาจทำให้บุคคลวิกลจริตไม่มีความสามารถในการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้โดยสมบูรณ์ ประกอบกับบุคคลวิกลจริตอาจมีลักษณะเป็นๆ หายๆ ดังนั้นอาจมีผู้ที่อาศัยความบกพร่องดังกล่าวเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตเพื่อแสวงหาประโยชน์จากความบกพร่องขณะที่บุคคลมีอาการจิตวิกลนั้น อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือประโยชน์ได้เสียของบุคคลวิกลจริตนั้นได้ ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้มีบทบัญญัติเพื่อจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้โดยมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งที่จะคุ้มครองการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต เพื่อไม่ให้บุคคลวิกลจริตทำนิติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองและครอบครัวได้

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของผู้เขียน พบว่าในกรณีของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนี้มีประเด็นปัญหาในการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมอยู่หลายประการ ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนจึงประสงค์ที่จะทำการศึกษาเฉพาะปัญหาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเพียงเท่านั้น โดยจะไม่ทำการศึกษาไปถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถด้วย ทั้งนี้จากการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนได้รวบรวมปัญหาที่เกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถซึ่งพิจารณาได้ 2 ประการได้แก่ ปัญหาลักษณะของบุคคลวิกลจริตและผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตดังนี้

1.1.1 ปัญหาลักษณะของบุคคลวิกลจริต

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมิได้กำหนดบทนิยามลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้ ประกอบกับอาการจิตวิกลนั้นอาจจะมี ความผิดปกติทั้งด้านจิตใจหรือความผิดปกติทั้งร่างกายและจิตใจควบคู่กันไปด้วย ดังนั้นอาจจะทำให้บุคคลนั้นมีลักษณะจิตวิกลในระดับและความรุนแรงแตกต่างกันไป กล่าวคือ อาจจะมีลักษณะเป็นการถาวรไม่สามารถรักษาให้หายได้หรือเป็นประจําแต่ไม่จําต้องถึงขนาดที่มีอาการอยู่ตลอดเวลา³ ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนจึงมุ่ง

³ จิตติ ดิงศรัทีย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.54.

ที่จะทำการศึกษาถึงลักษณะของบุคคลวิกลจริตที่จะอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 30 นี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้มีบทบัญญัติในการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตไว้ในหลายมาตราดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็มิได้มีการกำหนดบทนิยามหรือลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้ เมื่อผู้เขียนทำการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายฉบับอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับบุคคลวิกลจริต เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งต่างก็มิได้มีการกำหนดลักษณะของบุคคลวิกลจริตเช่นกัน ในการวินิจฉัยว่าบุคคลใดเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ ก็จะอาศัยหลักในทางการแพทย์เพื่อประกอบการพิจารณาคดีเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ในทางการแพทย์ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่นอนในการวินิจฉัยว่าบุคคลที่มีลักษณะหรืออาการอย่างไรถึงจะเรียกว่าวิกลจริต⁴ เนื่องจากทางการแพทย์เองก็ไม่ปรากฏคำว่าวิกลจริต แต่มีโรคที่เกี่ยวกับจิตใจเรียกว่าโรคทางจิตเวชเท่านั้น ดังนั้นจึงอาจเกิดปัญหาความไม่แน่นอนในการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริตที่จะได้รับความคุ้มครองในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้

นอกจากนี้ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าบุคคลวิกลจริตนั้นอาจมีลักษณะและระดับความรุนแรงแตกต่างกันไป กล่าวคือ อาจจะมีลักษณะเป็นการถาวรไม่สามารถรักษาให้หายได้หรือเป็นประจําแต่ไม่จําต้องถึงขนาดที่มีอาการอยู่ตลอดเวลาหรืออาจเกิดขึ้นชั่วคราวก็ได้ อย่างไรก็ตามก็ยังเกิดความสับสนว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน ผู้ที่ติดสารเสพติด ผู้ที่อยู่ในอาการมึนเมาเนื่องจากเสพยา ผู้ที่มีภาวะโรคซึมเศร้า เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวอาจแสดงเจตนาทำนิติกรรมขณะที่ขาดความรู้สึกผิดชอบได้ กรณีจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ เพื่อที่จะได้รับความคุ้มครองในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้นผู้เขียนจะทำการศึกษาลักษณะบุคคลดังต่อไปนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการทำนิติกรรมของบุคคลดังกล่าว

ทั้งนี้จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายของต่างประเทศพบว่าได้มีการกำหนดลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้ดังต่อไปนี้

หลักกฎหมายของอังกฤษ ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (Mental disability) ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความดูแลของศาลไว้ คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติของสัญญาในขณะที่เข้าทำสัญญา

⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.96.

หลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต โดยเรียกว่า Mentally incompetent คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่สามารถเข้าใจถึงลักษณะและผลของสัญญา ซึ่งสาเหตุของความบกพร่องทางจิตนั้นอาจเกิดจากการเจ็บป่วยทางจิต การได้รับบาดเจ็บทางสมอง ภาวะปัญญาอ่อน ความชรา หรืออาจเกิดจากสาเหตุอื่นๆ

หลักกฎหมายของเยอรมนี ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่มีอาการทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ หมายถึง บุคคลที่อยู่ในสถานะที่ถูกรบกวนทางจิต สาเหตุของการถูกรบกวนทางจิตนั้นอาจมีสาเหตุมาจากภาวะสมองเสื่อม ความพิการทางจิต ความหลงผิดที่เกิดจากอาการโรคจิตเวช โรคพิษสุราเรื้อรังหรืออาการติดยาเสพติดอย่างร้ายแรง หรือความผิดปกติทางอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในภาวะคลั่ง หรืออยู่ในภาวะซึมเศร้าซึ่งมีผลกระทบต่ออารมณ์ ทั้งนี้ภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตนั้นทำให้ไม่สามารถกำหนดเจตนาได้อย่างอิสระ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีอาการทางจิตจนไม่รู้ผิดชอบและไม่สามารถแสดงเจตนาที่มีผลตามกฎหมายได้และภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตต้องมีลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการชั่วคราว

หลักกฎหมายของอิตาลี บุคคลวิกลจริตตามระบบกฎหมายของอิตาลีจะเรียกว่า บุคคลที่ขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการแสดงเจตนา หรือในทางตำราเรียกว่า “บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ”(Natural incapacity) กล่าวคือบุคคลที่ไม่สามารถก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรมได้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นเป็นการชั่วคราวหรืออาจมีลักษณะเป็นการถาวรก็ได้ นอกจากนี้การไร้ความสามารถตามธรรมชาติยังนำมาปรับใช้กับกรณีที่บุคคลอยู่ในสภาวะมินเมา ถูกสะกดจิต อยู่ในภาวะเพ้อคลั่งหรือเจ็บป่วยอย่างรุนแรงด้วย แต่ต้องพิสูจน์ได้ว่าบุคคลดังกล่าวไม่มีความสามารถในการก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรมนั้นได้

หลักกฎหมายของสวิตเซอร์แลนด์ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ ทั้งนี้การไม่มีความสามารถนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความผิดปกติทางจิตหรืออยู่ในสภาวะมินเมาหรือในสภาพอื่นทำนองคล้ายคลึงกัน

ดังนั้นผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาลักษณะของบุคคลวิกลจริตจากแนวคำพิพากษาของศาลที่วินิจฉัยเกี่ยวกับบุคคลวิกลจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ความคิดเห็นของนักกฎหมายรวมทั้งทำการศึกษานโยบายการวินิจฉัยอาการวิกลจริตของแพทย์และศึกษาลักษณะของบุคคลวิกลจริตตามหลักกฎหมายของต่างประเทศเพื่อความชัดเจนแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายต่อไป

1.1.2 ปัญหาผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

บุคคลธรรมดาย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรม เว้นแต่บุคคลบางประเภทที่กฎหมายกำหนดข้อจำกัดในการทำนิติกรรมเพื่อเป็นการคุ้มครองไม่ให้ได้รับความเสียหายจากการหย่อนความสามารถ บุคคลวิกลจริตก็เป็นบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้ถูกจำกัดความสามารถ โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถในมาตรา 30 วรรคต้น

“มาตรา 30 การใด ๆ อันบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการ การนั้นจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่บุคคลนั้นจริตวิกลอยู่และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต”

ทั้งนี้จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายของต่างประเทศพบว่าได้มีการกำหนดหลักการทำนิติกรรมสัญญาของบุคคลวิกลจริตไว้ดังต่อไปนี้

หลักกฎหมายของอังกฤษได้กำหนดให้สัญญาที่ทำโดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความดูแลของศาลมีผลใช้บังคับได้ เว้นแต่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้เข้าทำสัญญาในขณะที่ไม่สามารถเข้าใจสภาพและผลของสัญญาที่สร้างขึ้นและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งก็ตระหนักถึงสภาพเช่นนั้นด้วย⁵ สัญญาที่สร้างขึ้นก็จะมีผลเป็นโมฆียะ

หลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้มีการบัญญัติหลักการทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไว้ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายของแต่ละรัฐ อย่างไรก็ตามในส่วนของกฎหมายสัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นก็ได้มีหลักกฎหมายสัญญา (The Restatement of Contracts) เพื่อเป็นแนวทางที่จะทำให้หลักกฎหมายสัญญาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้มาตรา 15 ได้กำหนดให้สัญญาที่ทำโดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจะมีผลเป็นโมฆียะต่อเมื่อเข้าทำสัญญาด้วยความบกพร่องดังต่อไปนี้ 1) ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาได้ตามสมควร หรือ 2) ไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามสมควรและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งรู้ถึงสภาพดังกล่าว⁶

หลักกฎหมายของเยอรมนี ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 104 กำหนดให้บุคคลไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมหากว่าเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปีหรือเป็นบุคคลที่

⁵ เฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์, "นิติกรรมที่สร้างขึ้นโดยบุคคลผู้อยู่ในอาการมีนเมาเพราะเสพสุรา," วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 4, ปีที่ 42, น. 856 (ธันวาคม 2556).

⁶ พรพิมล นิสาร์ตันพร, “การคุ้มครองบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ศึกษากรณีบุคคลปัญญาอ่อน”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น.118-119.

อยู่ในสภาวะถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระเว้นแต่อาการนั้นจะเป็นเพียงชั่วคราวและในมาตรา 105 ยังได้กำหนดให้การแสดงเจตนาที่ทำโดยบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาเป็นโมฆะและการแสดงเจตนาที่ทำในขณะที่ไม่รู้สีกตัวหรือในขณะที่มีการรบกวนของจิตใจชั่วคราวเป็นโมฆะด้วย

หลักกฎหมายของสวีตเซอร์แลนด์ ประมวลกฎหมายแพ่งสวีต มาตรา 16 กำหนดให้บุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายเนื่องจากยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความผิดปกติทางจิตหรืออยู่ในภาวะมีนเมาหรือในสภาพอื่นทำนองคล้ายคลึงกัน ถือว่าเป็นผู้ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ ทั้งนี้มาตรา 17 กำหนดว่าบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจถือว่าเป็นผู้ไม่มีความสามารถตามกฎหมายและมาตรา 18 กำหนดให้บุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายไม่สามารถทำการใดๆให้มีผลในทางกฎหมายได้ เว้นแต่กฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น⁷

หลักกฎหมายของอิตาลี ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีได้กำหนดผลของการทำสัญญาของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติให้มีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 428 วรรคสอง ต่อเมื่อขณะทำสัญญาบุคคลดังกล่าวมีสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาติ กล่าวคือ ไร้ความสามารถในการก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำสัญญาและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่สุจริต กล่าวคือ รู้ถึงสภาพของการไม่มีความสามารถของบุคคลนั้น นอกจากนี้สัญญาดังกล่าวจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาตินั้นต้องเสียเปรียบด้วย และในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวจะมีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 428 วรรคแรก หากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลดังกล่าวขาดความสามารถตามธรรมชาติและนิติกรรมนั้นจะทำให้บุคคลนั้นต้องเสียเปรียบก็เพียงพอที่จะทำให้นิติกรรมดังกล่าวตกเป็นโมฆียะแล้ว⁸

เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามหลักกฎหมายของต่างประเทศแล้วนั้น จากการศึกษาพบว่าผลของการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตในการทำนิติกรรมของไทยยังมีประเด็นปัญหาการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไปและการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะ ดังนี้

⁷ เฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น. 859.

⁸ Guido Alpa and Vincenzo Zeno-Zencovich, *Italian Private Law*, (Great Britain : Routledge-Cavendish, 2007), pp.34-35.

1.1.2.1 การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต

เนื่องจากบุคคลวิกลจริตมีหลายลักษณะ เช่น ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกรวมทั้งบุคคลวิกลจริตซึ่งยังพอรู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาเป็นไปโดยปราศจากความสามารถไตร่ตรองด้วยเหตุผลหรือเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ อย่างไรก็ตามในกรณีดังกล่าวนี้ มีนักกฎหมายได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้เป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายแรก เห็นว่าบุคคลวิกลจริตที่กระทำการนิติกรรมในขณะที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบเลยหรือขณะที่ไม่มีสติพอที่จะแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ บุคคลจำพวกนี้จะถือว่าสามารถเข้าใจในการกระทำของตนอย่างไรไม่ได้เลย ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ จึงไม่เกิดผลเป็นนิติกรรมขึ้นได้⁹ ฝ่ายที่สอง เห็นว่าแม้ว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตซึ่งได้กระทำในขณะที่จริตของบุคคลนั้นวิกลอันส่งผลให้ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ก็ตาม แต่บทบัญญัติมาตรา 30 ได้กำหนดหลักทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้แล้วเพื่อให้เกิดความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายและเห็นว่าเป็นการคุ้มครองการทำนิติกรรมแก่บุคคลวิกลจริตแล้ว¹⁰ ทั้งนี้ในส่วนของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8368/2538 เป็นกรณีที่จำเลยซึ่งเป็นบุคคลวิกลจริตป่วยหนักแต่ยังไม่ถึงขนาดไม่สามารถรู้สึกผิดชอบอันเป็นการขาดเจตนาในการทำนิติกรรมก็ตามแต่เมื่อจำเลยกระทำในขณะที่มีสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์และโจทก์ซึ่งเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายรู้อยู่แล้วสัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทที่จำเลยกระทำไปจึงตกเป็นโมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30 ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8368/2538 ได้วินิจฉัยไปในแนวทางที่ว่ามาตรา 30 ไม่รวมถึงกรณีที่บุคคลวิกลจริตกระทำการในขณะที่ไม่มีเจตนาทำนิติกรรม ซึ่งนอกจากนี้ก็ยังมีความพิพากษาศาลฎีกาที่ 1918/2541 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า ช. สุภาพไม่ค่อยดี มีอาการหลงลืม และตาไม่ค่อยดีมาตั้งแต่ปี 2532 มีอายุสูงถึง 95 ปี

⁹ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), น.265. และ จิตติ ดิงศรัทธี, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น. 56.

¹⁰ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2505), น. 208-209; สมทบ สุวรรณสุทธิ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), น.122. และ กิตติศักดิ์ ปรกติ, เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น.101) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550, น.130-131. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2558 จาก <http://www.law.tu.ac.th/teacher/kittisak-prokati>

หนังสือสัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลย ช. ใช้วิธีพิมพ์ลายนิ้วมือแทนการลงลายมือชื่อ ซึ่งอาจมีบุคคลช่วยจับมือให้พิมพ์ลายนิ้วมือก็เป็นได้ต่างกับเมื่อครั้งที่ ช. ทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองและบันทึกข้อความซึ่ง ช. ลงลายมือชื่อด้วยการเขียนและในบันทึกข้อความ ช. ได้เขียนข้อความเป็นตัวหนังสือยาวถึง 12 บรรทัดแสดงให้เห็นว่าในตอนนั้นนอกจาก ช. จะมีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ดีแล้วข้อความที่ปรากฏยังทำให้ล่วงรู้เจตนาของ ช. ว่าเจตนาจะยกกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์เพียงผู้เดียว สัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลยจึงตกเป็นโมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30 ซึ่งจากคำพิพากษาฎีกาที่ 1918/2541 ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นได้ว่าศาลได้นำมาตรา 30 มาใช้บังคับกับกรณีที่จำเลยไม่มีเจตนาทำนิติกรรมเช่นเดียวกัน ดังนั้นในประเด็นดังกล่าวนี้ในส่วนของคำพิพากษาฎีกาก็ยังไม่มีความแน่นอนในการปรับใช้กฎหมาย

กรณีจึงเป็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าบุคคลวิกลจริตสามารถแสดงเจตนาให้มีผลทางกฎหมายได้หรือไม่ อย่างไร และบทบัญญัติมาตรา 30 ครอบคลุมถึงการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตทุกลักษณะหรือไม่

1.1.2.2 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไป

ในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดผลของการทำนิติกรรมทั้งที่เป็นบทบัญญัติทั่วไปไว้ในบทบัญญัติมาตรา 30 ว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ซึ่งในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ว่าบทบัญญัติมาตรา 30 จะมีความเหมาะสมในการบังคับใช้กับการทำนิติกรรมฝ่ายเดียว นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว และนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกลจริตหรือไม่ โดยผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

(1) นิติกรรมฝ่ายเดียว

การแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ตามมาตรา 30 โดยหลักแล้วย่อมมีผลใช้บังคับได้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลวิกลจริตได้กระทำการนิติกรรมในขณะที่วิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบว่าคุณคนดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตด้วย ก็จะมีผลให้การทำนิติกรรมเป็นโมฆียะ ซึ่งจากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว มีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นจะสามารถบังคับได้ตามบทบัญญัติมาตรา 30 ด้วยหรือไม่ ซึ่งสามารถพิจารณาได้เป็นสองกรณี กล่าวคือการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาและการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด

กรณีนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ในการแสดงเจตนา นั้นจะเป็นนิติกรรมได้จะต้องกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น การเลิกสัญญา ค้ำประกันจะซื้อหรือค้ำประกันจะขาย การรับสภาพหนี้ การปลดหนี้ การหักกลบลบหนี้ การผ่อนเวลาให้ลูกหนี้ เป็นต้น กรณีมี

ปัญหาว่านิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา นั้นจะอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 30 นี้ด้วยหรือไม่ กล่าวคือ ต้องพิจารณาถึงความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่

กรณีนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ซึ่งเป็นนิติกรรมที่เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมา ก็มีผลเป็นนิติกรรมทันที เช่น การทำพินัยกรรม คำมั่นจะให้รางวัล การสละกรรมสิทธิ์ เป็นต้น ทั้งนี้ในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตนั้น กรณีมีปัญหาว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะมีได้หรือไม่ กล่าวคือ จะถือได้หรือไม่ว่าผู้รับคำมั่นจะให้รางวัลหรือผู้ที่รับเอาทรัพย์สินที่เจ้าของแสดงเจตนาสละแล้วนั้นเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง หากกล่าวได้ว่าบุคคลตามที่ได้กล่าวมานี้คือคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 แต่ถ้าหากถือไม่ได้ว่ามีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะมีผลเป็นอย่างไร จะสามารถบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 30 ได้หรือไม่ หรือจะมีผลสมบูรณ์เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงในประการที่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้แล้วด้วยว่าผู้ทำเป็นคนวิกลจริต กรณีประเด็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตนี้ ได้มีความเห็นของนักกฎหมายไทยไปในแนวทางที่ว่า มาตรา 30 มิได้ใช้บังคับเฉพาะนิติกรรมสองฝ่ายเท่านั้น แต่หมายรวมถึงนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วยและกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ในกรณีของการทำพินัยกรรมเห็นว่า มาตรา 1704 วรรคสอง ได้มีการกำหนดไว้เป็นพิเศษจึงต้องบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสองนั้น¹¹ อย่างไรก็ตามสำหรับการทำคำมั่นจะให้รางวัลตามมาตรา 362 และการสละกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1319 ของบุคคลวิกลจริตนั้นจากการศึกษาพบว่า ในทางวิชาการยังไม่มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศแล้ว พบว่าในกฎหมายของอิตาลี ได้กำหนดให้การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติซึ่งทำในขณะที่บุคคลดังกล่าวขาดความสามารถนั้นและนิติกรรมนั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติต้องเสียเปรียบก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้นิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นมีผลเป็นโมฆียะ โดยไม่ต้องพิจารณาถึงความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ในกฎหมายของเยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์และสหรัฐอเมริกา (ในกรณีการทำนิติกรรมโดยบุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญา) ได้กำหนดเงื่อนไขที่จะทำให้นิติกรรมมีผลเป็นโมฆะหรือโมฆียะโดยพิจารณาเฉพาะตัวบุคคลผู้ซึ่งขาดความสามารถในการทำนิติกรรมนั่นเองโดยมิได้มีเงื่อนไขในการพิจารณาถึงความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณี

¹¹ อนุมัติ ใจสมุทร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 9*, น.341. และประสิทธิ์ โขวิไลกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล*, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556), น.174.

อีกฝ่ายหนึ่งด้วย ทั้งนี้หากบุคคลผู้ทำนิติกรรมนั้นมีความบกพร่องในการทำนิติกรรมตามที่กฎหมายกำหนด นิติกรรมนั้นก็จะมีผลเป็นโมฆะหรือโมฆียะแล้วแต่กรณี ดังนั้นจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

(2) นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว

ตามที่กล่าวไปแล้วว่ามาตรา 30 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดไว้เพื่อมุ่งที่จะคุ้มครองการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต เพื่อมิให้เข้าทำนิติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามนิติกรรมบางประเภทอาจเป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียวก็เป็นได้ เช่น กรณีที่บุคคลวิกลจริตได้แสดงเจตนารับการให้โดยเสนหาหรือรับการปลดหนี้จากบุคคลภายนอก การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมดังกล่าวย่อมเป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริต ทั้งนี้หากบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 30 แม้ว่าบุคคลวิกลจริตทำนิติกรรมขณะจรดวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งก็ทราบว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตแต่ก็มีความตั้งใจที่จะให้โดยเสนหาหรือปลดหนี้ให้หากบังคับตามมาตรา 30 นิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นจะตกเป็นโมฆียะได้ ดังนั้นมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลวิกลจริตแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียวมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

(3) นิติกรรมที่สมแก่ฐานะารูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพ

การดำเนินชีวิตของบุคคลวิกลจริตย่อมต้องมีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมเกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย การได้รับการศึกษา บริการทางการแพทย์ เป็นต้น ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดหลักการทำนิติกรรมที่สมควรแก่ฐานะารูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพไว้เฉพาะในกรณีของผู้เยาว์ตามบทบัญญัติ มาตรา 24 เท่านั้น เมื่อพิจารณากฎหมายของต่างประเทศ เช่น กฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับหลักการขายและส่งมอบสินค้าที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร (Necessaries) โดยได้นำมาบังคับใช้กับการทำนิติกรรมที่เกี่ยวกับการขายและส่งมอบสินค้าที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควรของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตด้วย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายอังกฤษ มาตรา 3(2) ของ The Sale of Goods Act 1979 ได้วางหลักเอาไว้ว่าในกรณีที่มีการขายและส่งมอบ “สินค้าที่จำเป็น” แก่ผู้เยาว์ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือบุคคลที่อยู่ในอาการมึนเมา บุคคลเหล่านี้ยังคงต้องชำระราคาตามสมควร (reasonable price) ทั้งนี้ มาตรา 3(3) ได้ให้ความหมายของ “สินค้าที่จำเป็น”(Necessaries) หมายถึง สินค้าที่เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างแท้จริงสำหรับผู้เยาว์ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตและบุคคลผู้ที่อยู่ใน

อาการมีเมฆา ณ เวลาที่มีการขายและส่งมอบสินค้านั้น¹² ทั้งนี้ นอกจากสินค้าที่จำเป็นแล้วตามหลักกฎหมายของระบบ กฎหมายจารีตประเพณี (common law) รวมถึงการได้รับการบริการที่จำเป็นด้วยเช่นเดียวกัน¹³ อย่างไรก็ตามหากคู่สัญญาอีกฝ่ายไม่รู้ถึงการไร้ความสามารถของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต ก็จะไม่จำกัดอยู่แค่ตามราคาที่เหมาะสม แต่ต้องชำระราคาตามสัญญา อันเป็นไปตามหลักทั่วไป¹⁴ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการนำหลักนี้มาบัญญัติไว้ในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 (Mental Capacity Act 2005)¹⁵ และเช่นเดียวกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือ Mentally incompetent ต้องรับผิดชอบตามสมควรในสัญญาที่เป็นกึ่งสัญญา (Quasi-contract) คือ สัญญาที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันโดยชัดแจ้งหรือปริยายแต่โดยที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้ประโยชน์แก่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต และบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้รู้ด้วย กฎหมายถือว่าบุคคลดังกล่าวจะต้องจ่ายคืนด้วย โดยจะต้องรับผิดชอบตามสมควรในสัญญาดังกล่าวตามหลัก Necessaries ที่เกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิตและความเป็นอยู่เหมือนเช่น ผู้เยาว์ และผู้ติดสุรายาเมา¹⁶ จึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและจำเป็นต่อการดำรงชีพมีความเหมาะสมหรือไม่

1.1.2.3 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้เป็นการเฉพาะในกรณีที่กฎหมายมีความมุ่งหมายที่จะให้มีผลแตกต่างไปจากบทบัญญัติทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าในการทำนิติกรรมตามบทบัญญัติที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะก็ยังคงมีประเด็นปัญหาที่ควรต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) การสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1611 ได้บัญญัติให้ทายาทซึ่งเป็นบุคคลวิกลจริตจะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลนั้น กรณีมีประเด็นที่ต้องพิจารณาดังนี้

¹² Section 3 of The Sale of Goods Act 1979

¹³ Denis Keenan, Smith & Keenan's English Law, (Harlow : Pearson Longman, 2004), p. 291.

¹⁴ พรพิมล นิสารัตนพร, *อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 6*, น.116.

¹⁵ Section 7 of Mental Capacity Act 2005

¹⁶ พรพิมล นิสารัตนพร, *อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 6*, น.120.

ประการแรก คำว่าบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติในมาตรา 1611 หมายถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถด้วยหรือไม่นั้น ทั้งนี้เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวได้มีการกำหนดให้จะต้องได้รับความยินยอมของผู้อนุบาล หากหมายความร่วมมือบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว การแสดงเจตนาทำนิติกรรมในการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขนั้นจะอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรานี้ซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมของผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาล ทั้งนี้หากไม่ได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลหรือไม่ได้รับอนุมัติจากศาล การกระทำที่ว่านั้นก็จะเป็นอันไร้ผล ไม่ใช่จะเป็นเพียงโมฆียกรรมตามมาตรา 30 อันเป็นหลักทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรม แต่ถ้าไม่ได้หมายความว่าความร่วมมือบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ก็จะส่งผลให้การสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขนั้นจะอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 ทั้งนี้ในทางวิชาการก็ได้มีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายแรกเห็นว่าแม้ว่ามาตรา 1611 จะใช้คำว่าบุคคลวิกลจริตไม่ใช่คำว่าคนไร้ความสามารถก็ตาม ก็น่าจะถือว่าเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วเท่านั้น ฝ่ายที่สอง เห็นว่ามาตรา 1611 รวมทั้งคนไร้ความสามารถตามมาตรา 28 และบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 ด้วยเนื่องจากการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายได้กำหนดไว้พิเศษ เห็นว่าเป็นข้อยกเว้นของมาตรา 30¹⁷ ดังนั้นจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่ากรณีการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตในการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขนั้นจะอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 1611 หรือต้องบังคับกันไปตามบทบัญญัติอันเป็นหลักทั่วไปตามมาตรา 30 หรือไม่ อย่างไร

ประการที่สอง ผู้อนุบาลซึ่งจะต้องให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1611 หมายถึงผู้อนุบาลโดยพฤตินัยหรือผู้อนุบาลตามกฎหมายในทางวิชาการมีความเห็นออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายแรก เห็นว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากสละมรดกในเวลาจรตวิกลก็จำเป็นต้องดำเนินการขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วจัดให้อยู่ในความอนุบาลตามมาตรา 28 เสียก่อนแล้วจึงดำเนินการขอความยินยอมและให้ศาลอนุมัติตามมาตรา 1611 ต่อไป ผู้อนุบาลตามมาตรานี้จึงหมายถึงผู้อนุบาลตามกฎหมาย¹⁸ ฝ่ายที่สอง เห็นว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 หมายถึงทั้ง

¹⁷ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย บุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556), น.176-177.

¹⁸ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, หลักกฎหมายมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2559), น. 80-81; พรชัย สุนทรพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 8

ผู้อนุบาลตามพถุติบัญญัติหรือตามความเป็นจริงและผู้อนุบาลตามกฎหมาย ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลวิกลจริตนั้น ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วหรือยัง หากบุคคลวิกลจริตนั้นศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วก็ต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลตามกฎหมาย แต่หากเป็นบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลตามพถุติบัญญัติหรือตามความเป็นจริง¹⁹

(2) การทำพินัยกรรม

การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง กำหนดให้บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากพิสูจน์ได้ว่าได้ทำพินัยกรรมขึ้นในขณะที่จริตของบุคคลนั้นวิกลจะมีผลให้พินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่า ซึ่งกรณีนี้มีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าผลของพินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่านั้นจะมีผลอย่างไร กล่าวคือจะมีผลเช่นเดียวกับเป็นโมฆะหรือไม่ กรณีนี้มีความเห็นในทางวิชาการออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายแรก เห็นว่าแม้มาตรา 1704 วรรคสองจะกำหนดผลให้พินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่า แต่เห็นว่าการเสียเปล่านั้นมีความหมายเช่นเดียวกับโมฆะ²⁰ ฝ่ายที่สอง เห็นว่าพินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่านั้นไม่ได้มีผลเช่นเดียวกันกับความเป็นโมฆะ²¹ ทั้งนี้จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศได้กำหนดผลการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ดังนี้

หลักกฎหมายอังกฤษ กำหนดให้บุคคลที่ทำพินัยกรรมต้องมีอายุครบตามกฎหมาย ซึ่งต้องมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์แล้วแต่ผู้ที่ทำพินัยกรรมเป็นทหาร กะลาสีเรือหรือนักบินและบุคคลที่ทำพินัยกรรมต้องมีภาวะจิตที่ปกติ กล่าวคือ สามารถจดจำและเข้าใจถ้อยคำที่เป็นข้อกำหนด

(กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554), น. 244. และ อาจารย์ มีอินทร์ เกิดมีสิทธิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557), น.140.

¹⁹ อนุวัติ ใจสมุทร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น.354.

²⁰ อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18, น.163 ; พินัย ณ นคร, คำอธิบายประมวลกฎหมายลักษณะมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.292 ; บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548), น.232. และ จิต เศรษฐบุตร, แก้ไขเพิ่มเติมโดยดาราพร ธีระวัฒน์, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.75.

²¹ พรชัย สุนทรพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18, น.244.

พินัยกรรมของตนได้ ดังนั้นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจึงไม่สามารถทำพินัยกรรมได้ หากบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้ทำพินัยกรรมลงในขณะที่มีภาวะจิตผิดปกติ พินัยกรรมที่สร้างขึ้นจะไม่มีผลใช้บังคับ (invalid)²²

หลักกฎหมายสหรัฐอเมริกา ได้แก่กฎหมายมรดกของมลรัฐนิวยอร์กและกฎหมายมรดกของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้กำหนดให้บุคคลที่มีความสามารถทำพินัยกรรมไว้ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์และบุคคลดังกล่าวต้องมีความสามารถทางจิต หากพินัยกรรมได้ทำโดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต พินัยกรรมดังกล่าวจะมีผลเป็นโมฆะ²³

หลักกฎหมายเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้กำหนดหลักเกณฑ์ความสามารถในการทำพินัยกรรมไว้ในมาตรา 2229 ดังนี้

(1) ผู้เยาว์ไม่สามารถทำพินัยกรรมได้จนกว่าจะมีอายุครบ 16 ปีบริบูรณ์ แม้จะได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก็ตาม

(4) บุคคลที่ไม่มีความสามารถที่จะเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการแสดงเจตนาของตน เนื่องมาจากการรบกวนทางจิต จิตบกพร่องหรือความผิดปกติทางอารมณ์ ไม่สามารถทำพินัยกรรมได้ ดังนั้นในกรณีที่พินัยกรรมได้กระทำโดยบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต พินัยกรรมดังกล่าวจะมีผลเป็นโมฆะ

หลักกฎหมายอิตาลี ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี ได้กำหนดบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำพินัยกรรม กล่าวคือ กำหนดให้ผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์และบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตไม่สามารถทำพินัยกรรมได้ ดังนั้นในกรณีที่พินัยกรรมได้กระทำโดยบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ พินัยกรรมดังกล่าวสามารถถูกเพิกถอนได้²⁴

หลักกฎหมายสวีตเซอร์แลนด์ กำหนดให้บุคคลที่มีความสามารถในการทำพินัยกรรมไว้ ได้แก่บุคคลที่มีความสามารถตามกฎหมาย ดังนั้นหากพินัยกรรมได้กระทำโดย

²² Lord Hailsham of St. Marylebone, “Halsbury’s Laws of England” 4th edition, Volume 17 (London : Butterworths,1976), pp.470-472, อ้างใน ดุจเดือน แก่นทอง เจริญ, “ความสามารถของผู้เยาว์เกี่ยวกับพินัยกรรม”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.102.

²³ James Ripley, “United States (California), International Succession” (The Huger : Kluwer Law International,1999), pp.7-8.

²⁴ Guido Alpa and Vincenzo Zeno-Zencovich, *supra note 8*, p.35.

บุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย พิษัยกรรมจะไม่มีผลใช้บังคับ (Invalid) ตามประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 519

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่าหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาซึ่งได้แก่ มลรัฐนิวยอร์กและมลรัฐแคลิฟอร์เนียและหลักกฎหมายของประเทศเยอรมนีต่างได้กำหนดผลของพิษัยกรรมให้มีผลเป็นโมฆะ(void) ในขณะที่กฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ได้กำหนดผลของการทำพิษัยกรรมให้ไม่มีผลใช้บังคับ (invalid) และการทำพิษัยกรรมตามหลักกฎหมายของประเทศอิตาลีสามารถถูกเพิกถอนได้ (can be annulled) กรณีจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตในการทำพิษัยกรรมซึ่งมีผลเป็นอันเสียเปล่านั้นจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้และการตีความกฎหมายเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตอันเกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายที่ขาดความชัดเจน
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงการใช้และการตีความกฎหมายเกี่ยวกับหลักเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตของต่างประเทศ ได้แก่ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ และอิตาลี โดยศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการของหลักกฎหมายดังกล่าวกับหลักกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันของไทย
4. เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

1.3 ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะปัญหาเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 30 ในกรณีที่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรมตามกฎหมายของประเทศไทยเท่านั้น

โดยไม่ศึกษาถึงการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ตามมาตรา 28 ด้วย โดยจะทำการศึกษาลักษณะกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายของอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ และอิตาลีในเรื่องการตีความและการแก้ไขปัญหาทางปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายนิติกรรมสัญญาของไทยต่อไป

1.4 วิธีการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสารซึ่งศึกษาจากตัวบทประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนังสือและแนวคำพิพากษาของศาล ความเห็นของนักวิชาการ รวมทั้งบทความและวารสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตทั้งในและต่างประเทศ เมื่อทำการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลต่างๆ แล้วผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายในต่างประเทศ เพื่อจะได้นำหลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขปัญหามาพัฒนากฎหมายนิติกรรม สัญญาของไทยให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ประเด็นปัญหาและข้อบกพร่องของบทบัญญัติกฎหมายเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต
2. ได้มีความเข้าใจอย่างถูกต้องและลึกซึ้งในแนวคิด ทฤษฎี สามารถใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์ของหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต
3. ทราบและเข้าใจถึงพัฒนาการของหลักกฎหมายเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตของอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ ประเทศอิตาลี
4. สามารถนำผลวิจัยมากำหนดเป็นแนวทางในการแก้ปัญหากฎหมายเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต
5. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเพื่อพัฒนาหลักกฎหมายนิติกรรม สัญญาของไทย

บทที่ 2

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายไทย

การดำเนินชีวิตในปัจจุบันบุคคลจะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆมากมาย เข้ามากระตุ้นให้เกิดความผิดปกติทางด้านร่างกายและจิตใจ ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึก ความคิดและการตัดสินใจของบุคคลและอาจรุนแรงถึงขั้นทำให้บุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตได้ ทั้งในปัจจุบันก็พบว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถมีอยู่จำนวนไม่น้อย เนื่องจากบุคคลวิกลจริตเป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตใจ ไม่รู้สึกผิดชอบ ไม่มีสติสัมปชัญญะซึ่งอาจทำให้บุคคลวิกลจริตไม่มีความสามารถในการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้โดยสมบูรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองและครอบครัวได้ ทั้งนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยซึ่งได้มีบทบัญญัติในการคุ้มครองการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถไว้ เช่น บทบัญญัติมาตรา 30 ซึ่งถือว่าเป็นบททั่วไปในเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต และกำหนดบทเฉพาะไว้ในบางมาตราเช่น มาตรา 1449 เรื่องการสมรส มาตรา 1611 เรื่องการสละมรดกและมาตรา 1704 วรรค 2 เรื่องการทำพินัยกรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ดีลักษณะของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ยังคงเกิดความไม่ชัดเจนว่าหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะอย่างไร บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถบังคับใช้กับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตได้ทุกลักษณะหรือไม่ เนื่องจากบุคคลวิกลจริตก็มีทั้งระดับและลักษณะแห่งความวิกลจริตซึ่งอาจแตกต่างกันได้หลายกรณี¹ อีกทั้งสามารถบังคับใช้กับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ทุกประเภทหรือไม่ นอกจากนี้ยังสามารถคุ้มครองบุคคลวิกลจริตในการทำนิติกรรมเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลวิกลจริตมากนักน้อยเพียงใด และกฎหมายที่มีอยู่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลผู้ที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตหรือไม่ ในบทนี้ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ความเห็นของนักวิชาการตลอดถึงแนวปฏิบัติของศาลเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายไทย

¹ กิตติศักดิ์ พรกิติ, เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น. 101).” “คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,” น.131. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2559 จาก <http://www.law.tu.ac.th/teacher/kittisak-prokati>

2.1 ความทั่วไป

ระบบกฎหมายไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายสมัยใหม่ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานแห่งปรัชญาที่ว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความเหตุผล (rational being) เป็นสิ่งที่มีความรู้และศักดิ์ศรีในตัวเอง ดังนั้นกฎหมายจึงให้การรับรองว่า มนุษย์ทุกคนย่อมได้สภาพบุคคล คือย่อมเป็นประธานแห่งสิทธิ (subject of rights) ในความหมายที่ว่า บุคคลย่อมสามารถมีสิทธิได้ (capacity to acquire rights) แต่ผู้ที่มีสิทธิไม่จำเป็นต้องมีความสามารถในการใช้สิทธิ (capacity to exercise rights)² กล่าวคือ แม้ว่าบุคคลธรรมดาจะมีความสามารถในการมีสิทธิเท่ากันแต่สำหรับความสามารถในการใช้สิทธิอาจมีไม่เท่ากันได้เพราะบุคคลธรรมดานั้นมีความแตกต่างกันด้านอายุ ความรับรู้ สติสัมปชัญญะ หรือเรียกว่าเป็นผู้ที่มีสภาพอ่อนแอกว่าบุคคลอื่น ซึ่งอาจจะถูกเอาเปรียบจากบุคคลที่สมบูรณ์กว่า ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันบุคคลบางประเภทจากการถูกเอาเปรียบจากบุคคลผู้มีความสมบูรณ์กว่ากฎหมายจึงจำเป็นต้องให้การคุ้มครองบุคคลที่หย่อนความสามารถนั้น³ โดยการกำหนดให้การใช้สิทธิที่ไม่ได้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ การใช้สิทธิดังกล่าวอาจจะไม่มีผลทางกฎหมายเลยหรือมีผลทางกฎหมายจนกว่าจะมีการบอกเลิกความสัมพันธ์ดังกล่าวลงทั้ง 2 กรณีที่กล่าวนั้นในทางกฎหมายเรียกว่า การเป็น “โมฆะ” และ “โมฆียะ” นั้นเอง⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้มีบัญญัติความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลไว้ในบททั่วไปในมาตรา 153 ว่า “การใดมิได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยความสามารถของบุคคล การนั้นเป็นโมฆียะ” ทั้งนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 หมวดที่ 1 ซึ่งว่าด้วยบุคคลธรรมดา ในส่วนที่ 2 ได้บัญญัติถึงเรื่องความสามารถ (Capacity) ของบุคคลธรรมดาไว้ในมาตรา 19 ถึงมาตรา 36 ซึ่งความสามารถของบุคคลธรรมดาที่บัญญัติไว้นี้เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องความสามารถในการใช้สิทธิของบุคคลต่างๆ ทั้งสิ้นและความสามารถในการใช้สิทธินั้นก็กล่าวไว้เฉพาะความสามารถในการใช้สิทธิทำนิติกรรมสัญญาเท่านั้น ส่วนความสามารถในการใช้สิทธิอื่นๆ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติไว้โดยตรง⁵

² เฟิงอ้วง, น.125.

³ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, “เอกสารประกอบการศึกษาบุคคล,” น.8. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2558 <http://www.law.cmu.ac.th/law2011/journal/e1341225528.pdf>

⁴ พจน์ กุ๊มานะชัย, ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546), น.69.

⁵ อนุเมติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), น.131.

ทั้งนี้จึงได้กำหนดให้บุคคลที่หย่อนความสามารถในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมไว้ ได้แก่ ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตและคนเสมือนไร้ความสามารถ ดังนี้

การทำนิติกรรมของผู้เยาว์ ผู้เยาว์ คือ บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย ทั้งนี้ บุคคลจะบรรลุนิติภาวะได้สองกรณี คือ เมื่อบุคคลนั้นอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์หรือเมื่อได้ทำการสมรส โดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่หย่อนความสามารถเพราะความเยาว์วัยไม่อาจจัดดูแลหรือ จัดกิจการหรือทรัพย์สินของตนเองได้ โดยหลักแล้วผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใดๆจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน ถ้าผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ก่อน นิติกรรมนั้นก็จะมิผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 21⁶ เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นที่ผู้เยาว์สามารถทำได้เอง โดยมีต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 22 ถึงมาตรา 25 ได้แก่ นิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดหรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง⁷ นิติกรรมที่ผู้เยาว์ต้องทำเองเฉพาะตัว⁸ นิติกรรมที่เป็นการสมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร⁹ และการทำพินัยกรรมเมื่อมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์¹⁰

การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต บุคคลวิกลจริต คือ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แต่เนื่องจากเป็นผู้มีความประพฤติหรืออากัปกริยาผิดปกติเพราะภาวะทางจิตใจหรือเพราะภาวะทางร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ซึ่งความผิดปกตินี้ อาจเป็นอาการถาวรหรือชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้ในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 30 นี้ โดยหลักแล้วย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรมบริบูรณ์ ดังนั้นนิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำลงไปย่อมมีผลสมบูรณ์เว้นแต่เมื่อเข้าทำนิติกรรมในขณะดังต่อไปนี้ นิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำจะมีผลเป็นโมฆียะ คือ 1. นิติกรรมนั้นได้กระทำในขณะที่บุคคลนั้น

⁶ มาตรา 21 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใดๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใดๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

⁷ มาตรา 22 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์อาจทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้น หากเป็นเพียงเพื่อจะได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง”

⁸ มาตรา 23 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์อาจทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว”

⁹ มาตรา 24 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์อาจทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการสมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร”

¹⁰ มาตรา 25 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่ออายุสิบห้าปีบริบูรณ์”

จริตวิกล และ 2. คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้แล้วด้วยว่าผู้ทำนิติกรรมเป็นคนวิกลจริต ทั้งนี้ผู้ที่มีหน้าที่นำสืบจะต้องนำสืบให้ได้ความตามหลักเกณฑ์ทั้งสองประการดังกล่าว หากนำสืบได้ความเพียงหลักเกณฑ์ใดหลักเกณฑ์หนึ่งก็จะไม่ทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะ ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงต่อไป

การทำนิติกรรมของคนไร้ความสามารถ คนไร้ความสามารถ คือ บุคคลวิกลจริตที่ศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว กล่าวคือ เป็นบุคคลผู้มีความประพฤติหรืออากัปกริยาผิดปรกติเพราะภาวะทางจิตใจหรือเพราะภาวะทางร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ โดยอาการวิกลจริตนี้ต้องเป็นถึงขนาดที่ไม่สามารถจัดกิจการงานของตนเองได้เลยและอาการดังกล่าวต้องมีอยู่เป็นประจำ ผู้มีสิทธิตามกฎหมายสามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งให้บุคคลดังกล่าวเป็นคนไร้ความสามารถได้ ซึ่งจะ使人ไร้ความสามารถจะต้องอยู่ในความดูแลของผู้อนุบาลและไม่สามารถทำนิติกรรมต่างๆได้ด้วยตนเองและจะต้องให้ผู้อนุบาลเป็นผู้ทำการแทน นิติกรรมใดๆที่คนไร้ความสามารถได้กระทำการจะมีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 29¹¹ ซึ่งเป็นบททั่วไปในเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมของคนไร้ความสามารถ เว้นแต่นิติกรรมนั้นจะได้มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ เช่น การสมรสตามมาตรา 1449 และมาตรา 1496 การทำพินัยกรรมตามมาตรา 1704 วรรคแรก เป็นต้น

การทำนิติกรรมของคนเสมือนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หมายถึง บุคคลที่มีกายพิการหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือประพฤติสุรุ่ยสุร่ายเป็นอาจิมหรือติดสุรายาเมาหรือมีเหตุอื่นทำนองเดียวกันนั้น จนไม่สามารถที่จะจัดกิจการงานของตนเองได้หรืออาจจัดกิจการงานของตนเองไปในทางที่เสื่อมเสียต่อทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว เมื่อผู้มีสิทธิร้องขอตามกฎหมายได้ยื่นคำร้องต่อศาล ศาลอาจสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ ซึ่งจะเกิดผลในทางกฎหมาย คือ คนเสมือนไร้ความสามารถต้องอยู่ในความดูแลของผู้พิทักษ์¹² และการทำ

¹¹ มาตรา 29 บัญญัติว่า “การใดๆ อันบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการนั้นเป็นโมฆียะ”

¹² มาตรา 32 บัญญัติว่า “บุคคลใดมีกายพิการหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือประพฤติสุรุ่ยสุร่ายเสเพลเป็นอาจิมหรือติดสุรายาเมาหรือมีเหตุอื่นใดทำนองเดียวกันนั้นจนไม่สามารถจะจัดทำกรงานโดยตนเองได้หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว เมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 ร้องขอต่อศาล ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้”

บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถตามวรรคหนึ่งต้องจัดให้อยู่ในความพิทักษ์ การแต่งตั้งผู้พิทักษ์ให้เป็นไปตามบทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายนี้

นิติกรรมนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดความสามารถในการทำนิติกรรมของคนเสมือนไร้ความสามารถไว้ในมาตรา 34¹³ กล่าวคือโดยทั่วไปคนเสมือนไร้ความสามารถย่อมมี

ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสิ้นสุดของความเป็นผู้ปกครองใน บรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายนี้ มาใช้บังคับแก่การสิ้นสุดของการเป็นผู้พิทักษ์โดยอนุโลม คำสั่งของศาลตาม มาตรานี้ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

¹³ มาตรา 34 บัญญัติว่า “คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนแล้วจึงจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ได้

- (1) นำทรัพย์สินไปลงทุน
- (2) รับคืนทรัพย์สินที่ไปลงทุนต้นเงินหรือทุนอย่างอื่น
- (3) กู้ยืมหรือให้กู้ยืมเงินยืมหรือให้ยืมสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- (4) รับประกันโดยประการใดๆอันมีผลให้ตนต้องถูกบังคับชำระหนี้
- (5) เช่าหรือให้เช่าสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่าหกเดือนหรืออสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่าสามปี
- (6) ให้โดยเสนาหา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูปเพื่อการกุศลการสังคมหรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา
- (7) รับการให้โดยเสนาหาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันหรือไม่รับการให้โดยเสนาหา
- (8) ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจะได้มาหรือปล่อยไปซึ่งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์หรือในสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- (9) ก่อสร้างหรือดัดแปลงโรงเรียนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นหรือซ่อมแซมอย่างใหญ่
- (10) เสนอคดีต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการใดๆ เว้นแต่การร้องขอตามมาตรา 35 หรือการร้องขอถอนผู้พิทักษ์

(11) ประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย
ถ้ามีกรณีอื่นใดนอกจากที่กล่าวในวรรคหนึ่งซึ่งคนเสมือนไร้ความสามารถอาจจัดการไปในทางเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัวในการสั่งให้บุคคลใดเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถหรือเมื่อผู้พิทักษ์ร้องขอในภายหลังศาลมีอำนาจสั่งให้คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำการนั้นได้

ในกรณีที่คนเสมือนไร้ความสามารถไม่สามารถจะทำการอย่างหนึ่ง อย่างใดที่กล่าวมาในวรรค 1 หรือวรรค 2 ได้ด้วยตนเองเพราะเหตุมีกายพิการหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบศาลจะสั่ง

ความสามารถในการทำนิติกรรมใดๆได้เองโดยสมบูรณ์ เว้นแต่นิติกรรมตามมาตรา 34 วรรคหนึ่ง คนเสมือนไร้ความสามารถจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน จึงจะทำนิติกรรมนั้นได้ อย่างไรก็ตามในการทำนิติกรรมนอกเหนือจากที่กล่าวมาในมาตรา 34 วรรคหนึ่งแล้ว ซึ่งคนเสมือนไร้ความสามารถอาจจัดการไปในทางเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว ศาลมีอำนาจสั่งให้คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำการนั้นด้วยได้ตาม มาตรา 34 วรรคสอง ทั้งนี้หากคนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมลงไปโดยไม่ได้รับความยินยอม จากผู้พิทักษ์ตามมาตรา 34 วรรคหนึ่งหรือวรรคสอง นิติกรรมนั้นจะมีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 34 วรรคห้า นอกจากนี้ในกรณีที่คนเสมือนไร้ความสามารถไม่สามารถจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่กล่าว มาในวรรคหนึ่งหรือวรรคสองได้ด้วยตนเอง ศาลจะสั่งให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้มีอำนาจ กระทำการนั้นแทน คนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ตามมาตรา 34 วรรคสาม

2.2 ลักษณะของบุคคลวิกลจริต

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้มีการกำหนดบทนิยามของบุคคลวิกลจริตไว้ ดังนั้นผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาลักษณะของบุคคลวิกลจริตตามทางการแพทย์ความเห็นของนักวิชาการ แนวคำพิพากษาของศาลรวมทั้งแนวคิดทางด้านอาญาเพื่อได้ทำการวิเคราะห์ลักษณะของบุคคลวิกลจริต ดังนี้

2.2.1 ลักษณะของบุคคลวิกลจริตทางการแพทย์

การที่จะรับฟังว่าบุคคลมีอาการวิกลจริตหรือไม่นั้น เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่ศาล จะต้องทำการวินิจฉัยให้ได้ความ¹⁴ ทั้งนี้ในกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องพิสูจน์ความจริงโดยความรู้ ทางทางการแพทย์ เป็นหน้าที่ของแพทย์ที่จะต้องให้ความเห็นต่อศาลตามความเป็นจริงและตามหลัก วิชาการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับโรคและอาการของผู้ป่วยตลอดจนข้อมูลอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่

ให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้มีอำนาจกระทำการนั้นแทนคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ในกรณีเช่นนี้ให้นำ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้อนุบาลมาใช้บังคับแก่ผู้พิทักษ์โดยอนุโลม

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การใดกระทำลงโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรานี้การนั้นเป็นโมฆียะ”

¹⁴ ประทีป อ่าววิจิตรกุล, คนวิกลจริต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2556), น.15.

คดี¹⁵ และสำหรับนักกฎหมาย การจะนำหลักกฎหมายมาปรับใช้กับผู้ป่วยจิตเวชนั้น ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจในศาสตร์ทางด้านจิตเวชเป็นเบื้องต้น เพื่อนำความรู้ดังกล่าวมาช่วยพิจารณาญาติข้อเท็จจริงเสียก่อนที่จะนำไปสู่การปรับบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง¹⁶ ดังนั้นการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลว่ามีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตจึงต้องพิจารณาถึงลักษณะทางการแพทย์ของบุคคลวิกลจริตประกอบด้วย

อย่างไรก็ตามในทางการแพทย์ไม่ปรากฏคำว่า “วิกลจริต” แต่มีโรคที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ เรียกว่า โรคทางจิตเวช¹⁷ เท่านั้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

โรคทางจิตเวช หมายถึง โรคต่างๆที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ซึ่งจิตใจหมายถึงส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิด อารมณ์ ความรู้สึก บุคลิกภาพ ความจำ สติปัญญา การรับรู้ การรู้จักตนเอง และการตัดสินใจ¹⁸

2.2.1.1 สาเหตุของโรคทางจิตเวช

การจำแนกสาเหตุของการเกิดความผิดปกติทางจิตเวช สามารถแบ่งแยกตามลำดับเหตุการณ์ โดยพิจารณาถึงปัจจัย 3 ประการที่กระตุ้นให้เกิดอาการ ดังนี้¹⁹

(1) ปัจจัยเสี่ยง (Predisposing factors) พบในระยะแรกของชีวิตซึ่งเป็นความเปราะบางในการเกิดโรค รวมทั้งพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมในครรภ์มารดา รวมทั้งภาวะร่างกาย (Constitution) ของบุคคลที่มีปัจจัยเสี่ยงที่จะพัฒนาเป็นโรค โดยภาวะร่างกายนี้รวมทั้งบุคลิกภาพซึ่งทำให้เข้าใจการตอบสนองต่อความเครียดของแต่ละคน

(2) ปัจจัยกระตุ้นให้เกิดอาการ (Precipitating factors) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะสั้นๆก่อนที่อาการของโรคจะปรากฏและมีอิทธิพลต่อการเกิดโรค ซึ่งอาจเป็นทางด้าน

¹⁵ รณชัย คงสกนธ์, ตำรานิติจิตเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก, 2553), น.25.

¹⁶ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, หลักกฎหมายอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2551), น. 141

¹⁷ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, “ผู้ป่วยจิตเวช : ความเข้าใจที่ต่างกันระหว่างนักกฎหมายกับจิตแพทย์,” วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 4 ปีที่ 17 ,น.164, (ธันวาคม 2530).

¹⁸ เพ็งอ้อ ,น.164.

¹⁹ สุพรรณิ แสงรักษาและคณะ, รายงานการวิจัยเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ป่วยนิติจิตเวช Competence to stand trial among forensic psychiatric patients, (กรุงเทพมหานคร:สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2549), น.7.

ร่างกาย จิตใจ สังคมและร่างกาย เช่น นื่องอกในสมอง ยา สิ่งกระตุ้นทางจิตสังคมรวมทั้งอิทธิพลทางด้านลบ เช่น การว่างงาน การเปลี่ยนแปลงชีวิต การย้ายบ้าน ซึ่งบางครั้งปัจจัยหนึ่งๆก่อให้เกิดอิทธิพลมากกว่าหนึ่งอย่าง เช่น อุบัติเหตุทางสมองอาจมีอิทธิพลต่อจิตใจ ก่อให้เกิดความเครียดได้

(3) ปัจจัยที่ทำให้อาการคงอยู่ (Perpetuating factors) ปัจจัยนี้เป็นสาเหตุระยะยาวของโรคซึ่งปัจจัยทั้ง 2 ประการข้างต้นอาจยุติแล้ว แต่ปัจจัยดังกล่าวอาจจะมีอยู่ เช่น ในระยะแรกของโรคทางจิตเวชนำมาซึ่งความเสื่อมของศีลธรรมและถูกแยกออกจากกิจกรรมของสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้โรคหมุนกลับมาได้โดยเป็นปัจจัยลำดับรองลงมา

2.2.1.2 อาการของโรคทางจิตเวช²⁰

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าโรคทางจิตใจเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งยังไม่แน่ชัดว่าปัจจัยใดเป็นสาเหตุของโรคนั้นชัดเจน นอกจากนี้จิตพยาธิวิทยาที่ยังไม่แน่ชัดจึงทำให้การวินิจฉัยต้องขึ้นกับอาการแสดงเป็นสำคัญ ถ้าเข้าได้กับลักษณะที่อธิบายไว้ในโรคใดก็วินิจฉัยว่าเป็นโรคนั้น โดยทั่วไปอาการและอาการแสดงของโรคทางจิตจำแนกออกเป็นพวกๆเพื่อสะดวกในการตรวจและการวิเคราะห์ ดังนี้

- (1) ผิดปกติในความรู้สึกตัว (Disturbances of consciousness)
- (2) ผิดปกติในพฤติกรรม (Disturbances of behavior)
- (3) ผิดปกติในอารมณ์ (Affect disturbances)
- (4) ผิดปกติในการพูด (Disturbances of speech)
- (5) ผิดปกติในความคิด (Thinking disturbances)
- (6) ผิดปกติในการรับรู้ (Perceptual disturbances)
- (7) ผิดปกติในความจำ (Disturbances of memory)
- (8) ผิดปกติในเชาวน์ปัญญา (Disorder of intelligence)
- (9) อื่นๆ

2.2.1.3 การจำแนกโรคทางจิตเวช

การจำแนกโรคทางจิตเวชมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การสื่อสารระหว่างบุคคลากรทางการแพทย์ทำได้สะดวกขึ้น มีความเข้าใจตรงกัน นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในด้านการศึกษาและการวิจัยโดยทำให้สามารถศึกษาความผิดปกติของโรคจิตแต่ละชนิด ทราบถึงการดำเนิน

²⁰ สุวัทนา อารีพรรค, 2524, อ้างถึงใน รณชัย คงสกนธ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 15*, น.243.

โรคและทำให้มีการพัฒนาแนวทางในการรักษาที่เหมาะสมได้มากขึ้น²¹ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการจำแนกโรคทางจิตเวชที่นิยมใช้กันอยู่สองระบบ ได้แก่ การจำแนกโรคทางจิตเวชตามหลักสากลขององค์การอนามัยโลก (The International Classification of Diseases) หรือ ICD ซึ่งฉบับล่าสุดได้แก่ ICD-10 และการจำแนกโรคทางจิตเวชตามระบบของสมาคมจิตแพทย์อเมริกา (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) หรือ DSM ซึ่งฉบับล่าสุดได้แก่ DSM-V โดยทั้งสองระบบได้มีการจำแนกโรคทางจิตเวชออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

(1) การจำแนกโรคทางจิตเวชตามหลักสากลขององค์การอนามัยโลก หรือระบบ ICD-10 จำแนกเป็นกลุ่มได้ ดังนี้²²

กลุ่มที่ 1. ความผิดปกติทางจิตใจที่เกิดจากโรคทางกาย (Organic including symptomatic, mental disorders)

กลุ่มที่ 2 ความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรมเนื่องจากการใช้สารออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท (Mental and behavioural disorders due to psychoactive substance use)

กลุ่มที่ 3 โรคทางจิตเภทและหลงผิด (Schizophrenia, schizotypal and delusional disorders)

กลุ่มที่ 4 ความผิดปกติทางอารมณ์ (Mood or affective disorders)

กลุ่มที่ 5 กลุ่มโรคประสาท โรคที่เกิดจากความเครียดและอาการของโรคทางกาย (Neurotic stress-related and somatoform disorders)

กลุ่มที่ 6 กลุ่มพฤติกรรมที่เกิดจากความผิดปกติทางสรีรวิทยา (Behavioural syndromes associated with physiological disturbances and physical factors)

กลุ่มที่ 7 บุคลิกภาพและพฤติกรรมผิดปกติของผู้ใหญ่ (Disorders of adult personality and behaviour)

กลุ่มที่ 8 ปัญญาอ่อน (Mental retardation)

กลุ่มที่ 9 ความผิดปกติของการพัฒนาทางจิต (Disorders of psychological development)

กลุ่มที่ 10 พฤติกรรมและอารมณ์ผิดปกติที่เกิดในเด็กและวัยรุ่น (Behavioural and emotional disorders with onset usually occurring in childhood and adolescence)

²¹ รณชัย คงสกนธ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 15*, น.252.

²² แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16*, น.141-143.

(2) การจำแนกโรคทางจิตเวชตามระบบของสมาคมจิตแพทย์อเมริกา หรือ ระบบ DSM-V จำแนกเป็นกลุ่มได้ดังนี้²³

กลุ่มที่ 1 ภาวะผิดปกติของพัฒนาการระบบประสาท (Neurodevelopmental disorders)

กลุ่มที่ 2 โรคในกลุ่มโรคจิตเภทและโรคจิตอื่นๆ (Schizophrenia spectrum and other psychotic disorders)

กลุ่มที่ 3 โรคไบโพลาร์และโรคที่สัมพันธ์กัน (Bipolar and related disorders)

กลุ่มที่ 4 โรคซึมเศร้า (Depressive disorders)

กลุ่มที่ 5 โรคในกลุ่มกังวล (Anxiety disorders)

กลุ่มที่ 6 อาการย้ำคิดย้ำทำและโรคที่สัมพันธ์กัน (Obsessive-compulsive disorder and related disorders)

กลุ่มที่ 7 โรคที่สัมพันธ์กับอันตรายและความเครียด (Trauma-and stress-related disorders)

กลุ่มที่ 8 โรคดิสโซซิเอทีฟ (Dissociative disorders)

กลุ่มที่ 9 อาการทางกายและโรคที่สัมพันธ์กัน (Somatic symptom and related disorders)

กลุ่มที่ 10 ความผิดปกติของการป้อนและการรับประทานอาหาร (Feeding and eating disorders)

กลุ่มที่ 11 ความผิดปกติของการขับถ่าย (Elimination disorders)

กลุ่มที่ 12 ความผิดปกติของการหลับ (Sleep-wake disorders)

กลุ่มที่ 13 ความผิดปกติทางเพศ (Sexual dysfunction)

กลุ่มที่ 14 ความรู้สึกไม่พอใจเรื่องเพศ (Gender dysphoria)

กลุ่มที่ 15 พฤติกรรมวุ่นวาย ขาดการควบคุมและความประพฤติน่าพิลึก (Disruptive, impulse-control and conduct disorders)

กลุ่มที่ 16 โรคจิตเวชเนื่องจากสารเสพติด (Substance-related addictive disorders)

กลุ่มที่ 17 บุคลิกภาพผิดปกติ (Personality disorders)

²³ สมภพ เรืองตระกูล, ตำราจิตเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2556), น.86-93.

กลุ่มที่ 18 ความผิดปกติของประสาทความคิด (Neurocognitive disorders) จะเห็นได้ว่าการจำแนกโรคทางจิตเวชนั้นมีความละเอียดมากเป็นการแบ่งผู้ป่วยจิตเวชเป็นกลุ่มๆเพื่อให้เกิดความถูกต้องในการรักษาและเป็นการจำแนกโรคทางจิตเวชในทางการแพทย์จะครอบคลุมในลักษณะกว้างโดยถือว่าผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตทั้งหมดเป็นผู้ป่วย²⁴ อย่างไรก็ตามมีโรคทางจิตเวชเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ทำให้ผู้ป่วยมีความรับผิดชอบทางกฎหมายน้อยกว่าคนธรรมดาและมีอาการรุนแรงถึงขนาดเป็นบุคคลวิกลจริตได้ ในประเด็นนี้ในทางวิชาการได้มีผู้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวดังนี้

ศาสตราจารย์นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ได้ให้ความเห็นว่า โรคที่ทำให้ผู้ป่วยมีความรับผิดชอบทางกฎหมายน้อยกว่าบุคคลธรรมดา มีเพียง 5 กลุ่ม ได้แก่ ปัญญาอ่อน โรคจิตอาการทางจิตเนื่องจากสมองพิการ โรคประสาท และบุคลิกภาพแปรปรวนบางประเภท²⁵

ศาสตราจารย์แสง บุญเฉลิมวิภาส ได้ให้ความเห็นว่า บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ ได้แก่ ผู้ป่วยโรคจิตและปัญญาอ่อน²⁶

ทั้งนี้จากลักษณะของบุคคลวิกลจริตทางการแพทย์นั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในทางการแพทย์ไม่ปรากฏคำว่า “วิกลจริต” แต่มีโรคที่เกี่ยวกับจิตใจเรียกว่าโรคทางจิตเวช ซึ่งแพทย์จะเป็นผู้วินิจฉัยอาการ ลักษณะ และทำความเข้าใจเสนอแก่ศาล และศาลเองจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ ซึ่งในทางกฎหมายแพ่งนั้นมีวัตถุประสงค์ให้แพทย์ทำการตรวจเพื่อดูความสามารถของบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดความสามารถของบุคคลตามลักษณะการกระทำไว้แต่ละเรื่อง เช่น บุคคลวิกลจริต จิตฟั่นเฟือน ติดสุรยาเมา หรือในขณะที่ทำนิติกรรมสภาพของจิตผู้ป่วยดีพอที่จะรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตน เข้าใจว่าตนกำลังทำอะไรลงไปและการกระทำนั้นๆจะก่อให้เกิดผลอย่างไรต่อตนเองและผู้อื่น เพราะสภาพจิตของผู้ป่วยจิตเวชบางโรคมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ จากระยะเวลาหนึ่งไปอีกระยะเวลาหนึ่ง²⁷ ซึ่งเมื่อแพทย์ได้ให้รายละเอียดแก่ศาลแล้ว ศาลเองจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ อย่างไรก็ตามในแง่มุมทาง

²⁴ แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 16*, น.143.

²⁵ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, *นิติเวชศาสตร์ Forensic Medicine*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2532), น.163.

²⁶ แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 16*, น.143-144.

²⁷ สุรพล มโนวงศ์, *คู่มือนิติเวชศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: ไพศาลศิลป์การพิมพ์, 2539), น.59.

กฎหมายและทางการแพทย์ก็ยังคงเกิดความเข้าใจที่แตกต่างกันกล่าวคือ แม้ว่าแพทย์จะทำหน้าที่ในการให้ความเห็นต่อศาลในการวินิจฉัยแต่ก็อาจเกิดข้อขัดข้องขึ้นในบางครั้ง คือ การใช้ถ้อยคำที่เป็นศัพท์ทางวิชาการ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการสื่อความหมายหรือบางครั้งก็เป็นความเข้าใจในความมุ่งหมายที่ต่างกัน เช่น การกล่าวถึงผู้ป่วยจิตเวช แพทย์จะมองในแง่มุมของการรักษา การกล่าวถึงความผิดปกติทางจิตจึงครอบคลุมถึงอาการของบุคคลที่เป็นโรคจิต (Psychosis) จนถึงความผิดปกติทางบุคลิกภาพ (Personality disorder) แต่การกล่าวถึงความผิดปกติในแง่มุมทางกฎหมายอาจเป็นการดูความสามารถของบุคคลในทางแพ่งหรือมีความมุ่งหมายที่จะค้นหาความจริงว่าความผิดปกติทางจิตของผู้กระทำถึงขั้นวิกลจริตหรือไม่ และนอกจากการให้ความหมายเกี่ยวกับนิยามศัพท์ของโรคแล้ว การกล่าวถึงอาการก็อาจก่อให้เกิดความเข้าใจที่ต่างกันได้²⁸ ดังนั้นจึงอาจก่อให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจตรงกันระหว่างแพทย์และศาลในการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริตได้

2.2.2 ลักษณะของบุคคลวิกลจริตทางกฎหมาย

ในการศึกษาลักษณะของบุคคลวิกลจริตผู้เขียนได้ทำการศึกษาจากความเห็นของนักกฎหมายและแนวคำพิพากษาฎีกาซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

2.2.2.1 ความเห็นของนักกฎหมาย

นักกฎหมายหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ เอกุต์ มีความเห็นว่า ต้องเป็นคนบ้าหรือวิกลจริตอย่างมาก คือ ไม่มีความรู้สึกผิดและชอบ ไม่รู้ว่าตนกำลังทำอะไรหรือพูดอะไร การบ้าไม่จำเป็นต้องมีอันตราย ใช้กำลังทำร้ายบุคคลอื่น ไม่จำเป็นต้องอยู่ในระหว่างการรักษาอาการบ้าในโรงพยาบาลแต่การบ้านั้นต้องร้ายแรง ความพินเพื่อนธรรมดาไม่เพียงพอ ในที่สุดการบ้าจะต้องมีลักษณะติดตัวอยู่เสมอ แต่ไม่จำเป็นต้องให้การบ้านั้นเป็นเงื่อนไข²⁹

²⁸ รณชัย คงสกนธ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 15*, น.290.

²⁹ เอกุต์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล*, (ม.ป.ท : ม.ป.พ., 2477), น.85-86. อ้างใน เฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์, "นิติกรรมที่สร้างขึ้นโดยบุคคลผู้อยู่ในอาการมีนเมาเพราะเสพสุรา," *วารสารนิติศาสตร์*, เล่มที่ 4, ปีที่ 42, น. 861 (ธันวาคม 2556).

ศาสตราจารย์ ด.ร. จิต เศรษฐบุตร มีความเห็นว่า คำว่าวิกลจริตมีหลัก
อยู่สองประการ คือ³⁰

(1) จิตไม่ปกติ ต้องมีอาการหนักถึงขนาดหมดสติทุกสิ่งทุกอย่าง พุดกันไม่
เข้าใจ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ที่ว่าอาการจิตไม่ปกติหนักนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นชนิดดุเดือดถึงต้องกักขัง

(2) อาการจิตไม่ปกติ ต้องเป็นอยู่เป็นประจำ แต่ไม่จำเป็นต้องมีอยู่
ตลอดเวลา อาจมีอาการปกติสลับกันไปก็ได้ เป็นคนคุ่มตีคุ่มร้าย เข้าตีเข่นข้าดังนี้ก็ได้

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภิตย์ มีความเห็นว่า บุคคลที่จิตไม่ปกติอันจะได้ชื่อ
ว่าวิกลจริตต้องไม่เพียงจิตฟั่นเฟือน ซึ่งเป็นกรณีตามมาตรา 34 จะเป็นโรคหรือโดยกำเนิดก็ได้
แต่ถึงขนาดไม่สามารถมีสติรู้ว่าอะไรถูกหรือผิด จนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของ
เขา ฉะนั้นก็ต้องเป็นอย่างมาก (grave) จนเป็นไปได้ที่เขาจะจัดการงานของเขาในทางที่ควรและอยู่ใน
ภาวะเช่นนี้เป็นประจำ (habituel) ไม่ใช่เป็นครั้งคราว เช่นเมื่อเป็นไข้สูงหรือเมายา แม้ไม่จำเป็นต้อง
เป็นอยู่ตลอดเวลาอาจมีเวลาที่ดูเหมือนว่าจะมีจิตใจเป็นปกติเป็นครั้งคราวก็ถือว่าเป็นคนวิกลจริตได้³¹

ศาสตราจารย์ ดร. ศันท์กรณ โสทธิพันธ์ มีความเห็นว่า คนวิกลจริตเป็น
คนที่มีจิตผิดปกติ ซึ่งอาจจะเกิดจากจิตใจหรือเกิดจากร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจทำให้บุคคลนั้นไม่
อาจคิดหรือตัดสินใจได้ ซึ่งอาจจะเป็นอาการที่เป็นอยู่ตลอดเวลาหรืออาจเป็นเพียงครั้งคราวก็ได้³²

ศาสตราจารย์พิเศษประสิทธิ์ ไชวโกลกุล มีความเห็นว่า บุคคลวิกลจริต
ต้องมีลักษณะดังนี้³³

(1) เป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีอาการไม่ปกติ สติไม่สมบูรณ์ โรคทางจิต
(disease of mind) หรือจิตวิกลอย่างมาก ไม่มีความรู้สึกผิดชอบว่าตนได้พูดหรือทำอะไรแต่ไม่
จำเป็นต้องมีอาการร้ายแรงถึงขั้นทำอันตรายต่อบุคคลอื่น

³⁰ จิต เศรษฐบุตร, แก้ไขเพิ่มเติมโดยดาราพร ธีระวัฒน์. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะ
นิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556) น.66-67.

³¹ จิตติ ดิงศภิตย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.52-53.

³² ศันท์กรณ (จำปี) โสทธิพันธ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 19
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น.49.

³³ ประสิทธิ์ ไชวโกลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์
ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556), น.147-148.

(2) เป็นประจำ อาการวิกลจริตหรือบ้าต้องมีลักษณะอย่างติดตัวหรือมีอาการประจำ แต่ไม่ต้องถึงขนาดที่มีอาการบ้าต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา อาจจะมีบางเวลาที่หายจากอาการบ้าและมีอาการปกติก็ได้ การมีอาการปกติบางครั้งบางคราวนี้ ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายเพราะอาจมีบุคคลอื่นถือโอกาสในขณะที่มีอาการบ้าหรือวิกลจริตเข้าทำนิติกรรมอันจะทำให้เกิดความเสียหายได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ อธิบายว่า บุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางจิตประเภทบุคคลวิกลจริต หมายถึง บุคคลซึ่งมีอาการทางจิตผิดปกติถึงขนาดขาดความสามารถโดยสิ้นเชิงในการกำหนดเจตนาของตนเองได้อย่างอิสระ กล่าวคือ ผู้ที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก หรือผู้ที่ไม่รู้สำนึก แต่การแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล คือเจตนาของบุคคลเป็นไปภายใต้บังคับแห่งอำนาจที่ไม่อาจควบคุมด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้ ไม่ว่าจะเป็บบังคับแห่งแรงผลักดันภายในร่างกายและหรือภาวะซึ่งเกิดขึ้นในจิตใจหรือที่เรียกว่าเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเพราะความเจ็บป่วย หรือจะเป็นโดยกำเนิดก็ตาม และความบกพร่องทางจิตที่จะถือว่าถึงขนาดวิกลจริตได้นี้จะต้องเกิดขึ้นเป็นประจำโดยสภาพ ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงครั้งคราว³⁴

จากความเห็นของนักกฎหมายเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลวิกลจริตสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะของบุคคลวิกลจริตนั้นต้องมีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

- (1) เป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต และ
- (2) ความผิดปกติทางจิตส่งผลให้บุคคลดังกล่าวขาดความรู้สึกผิดชอบ
- (3) ความผิดปกติทางจิตต้องมีลักษณะเป็นประจำ

ลักษณะประการแรก คือ เป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต คือมีอาการเจ็บป่วยทางจิตหรือเป็นโรคทางจิต ซึ่งอาจจะเกิดจากจิตใจหรือเกิดจากร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ทั้งนี้อาจจะเกิดขึ้นโดยกำเนิด เช่น บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนหรือจากความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นภายหลังก็ได้

ลักษณะประการที่สอง คือ ความผิดปกติทางจิตส่งผลให้บุคคลดังกล่าวถึงขนาด ไม่มีสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก หรือไม่รู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล คือ เจตนาของบุคคลเป็นไปภายใต้บังคับแห่งอำนาจที่ไม่อาจควบคุมด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้หรือที่เรียกว่าเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ แสดงให้เห็นว่าในเบื้องต้นความผิดปกติทางจิตนั้นจะต้องถึงระดับที่ทำให้บุคคลนั้นขาด

³⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักกฎหมายบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.97-98.

ความรู้สึกผิดชอบหรืออาจจะรุนแรงมากขึ้นถึงขั้นทำให้บุคคลนั้นไม่มีสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกสำนึกได้ โดยที่ความผิดปกติดังกล่าวนี้ไม่จำเป็นต้องมีอาการร้ายแรงถึงขั้นทำอันตรายต่อบุคคลอื่นหรือถึงขนาดต้องรักษาตัวในโรงพยาบาลก็ได้

ลักษณะประการที่สาม คือ ความผิดปกติทางจิตต้องมีลักษณะเป็นประจักษ์กล่าวคือ มีลักษณะอย่างติดตัว แต่ไม่ต้องถึงขนาดที่มีอาการต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา อาจมีบางเวลาที่หายและบางเวลาที่มีอาการปกติก็ได้

นอกจากลักษณะของบุคคลวิกลจริตทั้งสามประการดังกล่าวมาแล้วนั้น ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ และ ศาสตราจารย์พิเศษประสิทธิ์ โฆวิไลกุล ท่านยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ความผิดปกติทางจิตนั้นถึงขนาดที่จะทำให้บุคคลนั้นอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้

2.2.2.2 แนวคำพิพากษากฎีกา

คำพิพากษาของศาลฎีกาที่ได้พิจารณาลักษณะของบุคคลวิกลจริตสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) คำพิพากษากฎีกาที่ได้วินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริตว่าหมายถึงบุคคลที่ขาดความรู้สึกผิดชอบ ได้แก่ คำพิพากษากฎีกาที่ 6936/2537³⁵ ได้วินิจฉัยว่า มีอาการสมองเสื่อม ขาดความรู้สึกผิดชอบ เดินไม่ได้ พูดเลอะ มีลักษณะเป็นคนไร้ความสามารถแล้ว

(2) คำพิพากษากฎีกาที่ได้วินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริตว่าบุคคลวิกลจริตตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น มิได้หมายถึงบุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นบ้าเท่านั้น แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส เพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียว” คำพิพากษากฎีกาที่ได้วินิจฉัยในแนวทางนี้ได้แก่ คำพิพากษากฎีกาที่ 490/2509 คำพิพากษากฎีกาที่ 74/2527 และคำพิพากษากฎีกาที่ 5466/2537 ดังนี้

คำพิพากษากฎีกาที่ 490/2509³⁶ ซึ่งได้วินิจฉัยว่า “คำว่าบุคคลวิกลจริตตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 นั้น มิได้หมายเฉพาะถึงบุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นบ้าเท่านั้นไม่ แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกและขาดความรู้สึกผิดชอบด้วยเพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตน หรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียว ผู้ที่ป่วย

³⁵ คำพิพากษากฎีกาที่ 6939/2537 (เนติ) น. 60.

³⁶ คำพิพากษากฎีกาที่ 490/2509 (ประชุมใหญ่) (เนติ) น. 458.

เป็นโรคเนื้องอกในสมอง ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลามีอาการพูดไม่ได้ หูไม่ได้ยินตาทั้งสองข้างมองไม่เห็น มีอาการอย่างคนไม่มีสติสัมปชัญญะใดๆ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินกิจการทุกอย่างทุกอย่าง ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 แล้ว”

ซึ่งจากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 490/2509 ก็ถือได้ว่าเป็นแนวบรรทัดฐานให้กับคำพิพากษาฎีกาในเวลาต่อมาในการวินิจฉัยถึงลักษณะของบุคคลวิกลจริตไปในลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะบุคคลที่มีอาการทางจิตหรือเป็นบ้าเท่านั้นแต่รวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกลึก และขาดความรู้สึกลึกผิดชอบด้วยเพราะบุคคลดังกล่าวไม่สามารถประกอบกิจการของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียวได้แก่ คำพิพากษาฎีกาที่ 74/2527 และคำพิพากษาฎีกาที่ 5466/2537 ที่ได้วินิจฉัยไว้ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 74/2527³⁷ วินิจฉัยว่า คำว่าบุคคลวิกลจริตตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 นั้น มิได้หมายถึงเฉพาะถึงบุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นบ้า เท่านั้นไม่ แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกลึกและขาดความรับผิดชอบด้วย เพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียว อายุ 92 ปี มีอาการสมองเสื่อม ไม่รู้สึกตัวเอง ไม่รู้จักสถานที่และเวลา พุดจารู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่องบ้าง ไม่มีโอกาสที่จะรักษาให้หายได้ ทั้งเดินทางไปไหนไม่ได้อีกด้วย เป็นคนไม่มีสติสัมปชัญญะ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินการทุกอย่างทุกอย่างด้วยตนเองได้ พอถือได้ว่าเป็นบุคคลวิกลจริต

คำพิพากษาฎีกาที่ 5466/2537 วินิจฉัยว่า คำว่า "บุคคลวิกลจริต" ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 เดิม (มาตรา 28 ใหม่) นั้นมิได้หมายถึงเฉพาะถึงบุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไปว่าเป็นบ้า เท่านั้น แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกลึก และขาดความรับผิดชอบด้วย เพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวของตนได้ เป็นโรคสมองฝ่อหรือสมองเสื่อมขั้นรุนแรง ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ไม่รู้สึกตัวเอง พุดจารู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่องบ้าง ไม่อาจปฏิบัติภารกิจส่วนตัวได้ เป็นคนไม่มีสติสัมปชัญญะไร้ความสามารถที่จะดำเนินการทุกอย่างทุกอย่างด้วยตนเองได้ พอถือได้ว่าเป็นบุคคลวิกลจริต

(3) คำพิพากษาที่วินิจฉัยลักษณะบุคคลวิกลจริตที่แม้ไม่ได้เสียชีวิตจนถึงเป็นบ้าคลั่ง ไม่ได้สติเลยทีเดียว แต่เนื่องจากฐานะแห่งมันสมองอันเป็นที่เกิดแห่งสติความรู้และความคิดของจำเลยนั้นห่างจากความเป็นปกติอยู่มาก แม้ไม่ถึงขนาดบ้าคลั่งจนไม่ได้สติเลยก็เสียชีวิต

³⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 74/2527 (เนติ) น. 60.

พอที่จะเป็นผู้ไม่สามารถดูแลจัดการระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนได้ ถือได้ว่าเป็นคนวิกลจริต”ได้แก่ คำพิพากษาฎีกาที่ 256/2466³⁸ ซึ่งได้วินิจฉัยว่า “จำเลยเป็นโรคมันสมองเปื่อย (Softening of the brain) อันเนื่องมาจากโรคอัมพาต จำเลยยังมีความรู้สึกผิดถูกอยู่บ้างบางครั้งวกรกรรมการศาลฎีกาเห็นด้วยว่าไม่ได้เสียจริตจนถึงเป็นบ้าคลั่งไม่ได้สติเลยทีเดียว แต่เมื่อพิจารณาคำให้การของแพทย์โดยท่องแท้แล้วเป็นที่เห็นได้ว่าฐานะแห่งมันสมองอันเป็นที่เกิดแห่งสติความรู้และความคิดของจำเลยนั้นห่างจากความเป็นปกติมาก ทั้งนี้เกิดขึ้นเพราะจำเลยเป็นโรคอัมพาตเส้นเลือดในสมองแตกโลหิตซึมออกมาซึ่งอยู่ในเนื้อสมองจึงทำให้เปื่อย โดยแพทย์ได้ลงความเห็นว่ายากที่จะรักษาและอาการของโรคอาจถูกหลอกได้ เห็นว่ามีเหตุผลเพียงพอที่จะให้ถือว่าจำเลยเป็นผู้เสียจริต แม้ไม่ถึงขนาดบ้าคลั่งจนไม่ได้สติเลยก็เสียจริตพอที่จะเป็นผู้ไม่สามารถดูแลจัดการระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนได้ ถือได้ว่าเป็นผู้เสียจริต เป็นผู้มีสติวิปลาส เป็นคนวิกลจริต”

(4) คำพิพากษาฎีกาที่ได้อ้างอิงว่าไม่มีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริต เนื่องจากไม่ใช่เป็นคนที่สติวิปลาสและยังสามารถประกอบกิจการของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวได้ ได้แก่ คำพิพากษาฎีกาที่ 2319/2542 วินิจฉัยว่า อาการป่วยของโจทก์ไม่ปรากฏว่ามีอาการป่วยทางสมองอย่างชัดแจ้งถึงขนาดเป็นคนวิปลาส ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึก และขาดความรู้ผิดชอบ เนื่องจากโจทก์ยังคงช่วยเหลือตนเองได้ในระดับกิจวัตรประจำวัน มีการตัดสินใจพอใช้ มีสติสัมปชัญญะรู้ได้ในระดับทั่วไป และสามารถพูดจาโต้ตอบได้ อีกทั้งยังปรากฏว่าโจทก์ทำนิติกรรมขายที่ดินพร้อมบ้านพิพาทหลังจากโจทก์ไปทำงานตามปกติประมาณ 1 เดือน ซึ่งโจทก์ระบุเหตุที่ไปทำงานเพื่อที่จะได้วันเวลาราชการโดยไม่ต้องลาป่วยหรือขาดราชการ ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่าโจทก์มีความรำลึก มีความรู้สึกและมีความรับผิดชอบเช่นบุคคลที่มีสติสัมปชัญญะทั่วไป อาการป่วยของโจทก์จึงไม่ใช่เป็นบุคคลวิกลจริตตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การจดทะเบียนขายที่ดินพร้อมบ้านพิพาทระหว่างโจทก์จำเลยทั้งสองจึงไม่ตกเป็นโมฆียะตาม มาตรา 30

(5) คำพิพากษาฎีกาที่ได้อ้างอิงบุคคลที่มีลักษณะปัญญาอ่อนมีทั้งกรณีที่ศาลได้อ้างอิงว่าเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่ใช่บุคคลวิกลจริต ดังนี้

กรณีที่ศาลได้อ้างอิงว่าบุคคลที่มีลักษณะปัญญาอ่อนเป็นบุคคลวิกลจริต เนื่องจาก มีอาการทางจิตและมีความพิการทางกายร่วมด้วยและไม่สามารถจัดทำกรงานของตนเองได้ ทั้งนี้ได้แก่ คำพิพากษาฎีกาที่ 3866/2545 วินิจฉัยว่า บุคคลมีลักษณะปัญญาอ่อนและร่างกายพิการ หูหนวกทั้งสองข้าง เป็นใบ้พูดไม่ได้มาแต่กำเนิด การสื่อสารกับคนอื่นต้องใช้ภาษามือ เป็นบุคคล

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 256/2466 (ธรรมสาร) น. 219

วิกลจริต สามารถร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ และคำพิพากษาฎีกาที่ 4513/2542 วินิจฉัยว่า ช.ป่วยด้วยโรคปัญญาอ่อนมาตั้งแต่กำเนิด ส่งผลให้เป็นบุคคลวิกลจริต อาการวิกลจริตและความบกพร่องทางสมองและสติปัญญาของ ช. มีอยู่จนถึงปัจจุบัน ไม่สามารถจัดทำกรงานของตนเองได้ เป็นบุคคลวิกลจริตสามารถร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถได้

กรณีที่ศาลได้วินิจฉัยว่าบุคคลที่มีลักษณะปัญญาอ่อนไม่เป็นบุคคลวิกลจริต เนื่องจากไม่มีอาการทางจิต สติไม่ค่อยดี พันเพื่อนเป็นครั้งคราว เป็นแต่จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ได้แก่ คำพิพากษาฎีกาที่ 1645/2520 วินิจฉัยว่า ส. มีลักษณะปัญญาอ่อน หูไม่ตี ได้ยินไม่ชัด ไม่มีอาการทางจิต ไม่สามารถดูแลรับผิดชอบตนเองตามลำพังได้ ส่วน ม. สติไม่ค่อยดี พันเพื่อนเป็นครั้งคราว บางครั้งพูดรู้เรื่อง บางครั้งไม่รู้เรื่อง ดังนี้ ทั้ง ส. และ ม. เป็นแต่จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบไม่ถึงวิกลจริต จึงสามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรมได้ ไม่ทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะหรือโมฆียะอย่างไร

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาสามารถสรุปได้ว่า บุคคลวิกลจริต คือ บุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือที่เรียกทั่วไปว่าเป็นบ้า ซึ่งความผิดปกติทางจิตนั้นถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นขาดความรู้สึกผิดชอบ พูดจาไม่รู้เรื่องไม่เข้าใจ ไม่มีสติว่าได้พูดหรือทำอะไรลงไป หรือบุคคลที่แม้ไม่ถึงขนาดบ้าคลั่งจนไม่ได้สติเลย แต่ฐานะแห่งมันสมองอันเป็นที่เกิดแห่งสติความรู้และความคิดของจำเลยนั้นห่างจากความเป็นปกติอยู่มาก ก็ถือว่าเสียจริตพอที่จะเป็นผู้ไม่สามารถดูแลจัดการระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนได้ โดยมีลักษณะอยู่เป็นประจำ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นอยู่ตลอดเวลา และจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกายังรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส กล่าวคือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกละขาดความรู้สึกผิดชอบ เนื่องจากความเจ็บป่วยจนไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนเองหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ อันถือว่าเสียจริตพอที่จะไม่สามารถดูแลจัดการระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนเองได้

2.2.3 ลักษณะของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายอาญา

ในทางอาญาความสามารถของบุคคลไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดอาญาแต่หลักทางกฎหมายอาญานั้นบัญญัติขึ้นมาเพื่อคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของสังคมและมุ่งลงโทษตัวบุคคลที่กระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดอาญา การกระทำผิดทางอาญามีใช่เป็นเรื่องของการผูกนิติสัมพันธ์หรือการทำนิติกรรมขึ้นระหว่างบุคคล แต่กฎหมายอาญาเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้การกระทำของบุคคลเป็นความผิดและกำหนดบทลงโทษสำหรับบุคคลนั้น ดังนั้นแม้

ผู้กระทำจะไม่มีความสามารถในการใช้สิทธิในทางแพ่ง แต่ถ้าการกระทำของบุคคลนั้นครบองค์ประกอบโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา บุคคลนั้นก็จะมีคามผิดทางอาญา³⁹

คำว่า “คนวิกลจริต” ในทางอาญาปรากฏขึ้นในกฎหมายตราสามดวง โดยแต่เดิมใช้คำว่า “คนบ้า” คือ บทบัญญัติกฎหมายตราสามดวงในพระไอยการลักษณะวิवादิดำกัน บทที่ 15 บัญญัติว่า “ยกเว้นไม่ให้ลงโทษคนบ้า ให้พ่อแม่พี่น้องเผ่าพันธุ์บ้าใช้กึ่งเบี้ยปลุกตัวผู้ที่ถูกคนบ้าฆ่าตาย แต่อาจให้นครบาลจับตัวไปจองจำไว้จนกว่าจะสิ้นกาม”⁴⁰ ทั้งนี้ได้มีคำอธิบายทางตำรากฎหมายเกี่ยวกับคำว่า “บ้า”ว่า หมายถึงผู้กระทำผิดในเวลาที่เขาไม่มีสติรู้ผิดชอบเพราะมีโรคภัย⁴¹ และเมื่อได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ก็ได้มีการบัญญัติโดยใช้คำว่า “วิกลจริต” ในมาตรา 46⁴² และ มาตรา 47⁴³ เช่นเดียวกันกับคำว่า “วิกลจริต” ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต่อมาเมื่อมีการพิจารณาแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญาเมื่อปี พ.ศ. 2482 ได้มีการพิจารณาความหมายของคำว่า “วิกลจริต” ว่ามีความหมายอย่างไร เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ทั้งนี้เมื่อมีการประชุมอนุกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญาเมื่อปี 2487 คณะกรรมการร่างบางท่านเสนอว่า ควรใช้คำว่า “จิตฟั่นเฟือน”

³⁹ ยงยุทธ ชื่นชีพ, “ความรับผิดชอบในการกระทำละเมิดของคนวิกลจริตกับแนวความคิดเรื่องความรับผิดชอบเพื่อการกระทำของบุคคลอื่น,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), น.43.

⁴⁰ แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 16*, น.181.

⁴¹ ขุนหลวงพระยาไกรสี (เทียม), *หลักกฎหมายอาญา*, (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, รัตนโกสินทร์ ศก 126), น. 5. อ้างถึงใน แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 16*, น.181.

⁴² กฎหมายอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 46 “ผู้ใดกระทำผิดในเวลาวิกลจริตอันเกิดแต่สัญญาวิปลาสก็ตาม เกิดแต่พยาธิก็ตาม ถ้าปรากฏว่ามันไม่สามารถจะรู้ผิดชอบหรือยับยั้งได้ ในเวลาที่กระทำผิดเพราะเหตุวิกลจริตนั้นไซ้ ท่านว่าอย่าได้เอาโทษแก่มันเลย

แต่ถ้าศาลพิเคราะห์เห็นว่า จะปล่อยให้ผู้นั้นไปอาจเกิดเหตุอันตรายแก่ผู้อื่น จะสั่งให้ส่งตัวมันให้เจ้าพนักงานกักขังรักษาไว้ในโรงพยาบาลสำหรับคนวิกลจริต หรือเอาไปคุมขังรักษาไว้ในที่อื่น เพื่อป้องกันอันตรายอย่าให้มีแก่สาธารณชนก็ได้”

⁴³ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 47 “ผู้ใดกระทำผิดในเวลาวิกลจริตอันเกิดแต่สัญญาวิปลาสก็ตาม เกิดแต่พยาธิก็ตาม ปรากฏว่าในเวลากระทำนั้น มันยังมีสติพอจะรู้ผิดชอบหรือยับยั้งได้ ท่านว่ามันควรต้องโทษ แต่ศาลจะเห็นสมควรลดหย่อนอาญาให้เบาลงกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นก็ได้”

เพื่อให้หมายถึง “Mental Disorder” อนุกรรมการอีกท่านหนึ่งเสนอให้ใช้คำว่า “จิตบกพร่อง” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Mental Deficiency” ในที่สุดที่ประชุมได้กำหนดให้ใช้คำทั้งสองและกำหนดคำว่า “โรคจิต” เข้าไว้ในบทบัญญัติด้วย ได้แก่คำว่า “จิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน” ดังที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 ในปัจจุบัน⁴⁴

บุคคลวิกลจริตเป็นบุคคลที่กฎหมายอาญายกเว้นโทษทางอาญาให้เพราะเหตุที่กฎหมายถือว่าบุคคลเหล่านั้นได้กระทำความผิดไปโดยไม่รู้ถึงสภาพการกระทำของตนเอง ซึ่งอาจเกิดจากอาการป่วยทางจิตของบุคคลนั้น หรืออาจเกิดจากการกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้⁴⁵ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 บัญญัติไว้ดังนี้

“ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่รู้สึกลผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้สึกผิดชอบอยู่บ้างหรือยังสามารถบังคับตัวเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

จากบทบัญญัติมาตรา 65 ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับลักษณะบุคคลวิกลจริตดังนี้

2.2.3.1 บุคคลที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบหรือบุคคลที่ไม่สามารถบังคับตัวเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน

ลักษณะแรกของบุคคลวิกลจริตตาม มาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญา คือ บุคคลที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตัวเองได้ มีผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายอาญาได้อธิบายลักษณะของบุคคลวิกลจริต มีสาระสำคัญดังนี้

(1) บุคคลที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบ

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ ได้อธิบายว่า บุคคลที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบ คือ บุคคลที่ไม่สามารถรู้ได้ว่าการกระทำนั้นผิดศีลธรรม กล่าวคือ ไม่อาจแยกได้ว่าสิ่งใดถูกต้องตามศีลธรรมและสิ่งใดผิดศีลธรรม⁴⁶

⁴⁴ แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 17*, น.181-182.

⁴⁵ Gunn, John and Taylor, Pamela J. *Forensic Psychiatry : Clinical, legal & ethical Issues*, (Butterworth-Heinemann Medical, 1993), p.56. อ้างใน รณชัย คงสกนธ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15*, น.62.

⁴⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1*, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2551), น. 466.

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ได้อธิบายว่า การกระทำที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบ คือ ไม่ต้องถึงขนาดที่ต้องรู้ว่าการกระทำของตนเองผิดกฎหมาย เพียงแต่รู้ว่าการกระทำนี้ไม่ควรทำก็พอแล้ว⁴⁷

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้อธิบายลักษณะของบุคคลที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบ คือ ไม่ต้องถึงขนาดที่จะต้องรู้ว่าการกระทำของตนเองเป็นความผิดต่อกฎหมาย แต่หมายความว่า เป็นการกระทำที่ควรทำหรือไม่⁴⁸

(2) บุคคลที่ไม่สามารถบังคับตนเองได้

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ ได้อธิบายว่า บุคคลที่ไม่สามารถบังคับตนเองได้ คือ แม้ผู้กระทำจะรู้ดีว่าการกระทำของตนเองเป็นการผิดศีลธรรมแต่ตนจำต้องกระทำการนั้นเพราะไม่อาจบังคับใจตนเองได้⁴⁹

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ได้อธิบายว่า บุคคลที่ไม่สามารถบังคับตนเองได้ คือ บุคคลที่รู้สึกผิดชอบแต่ไม่สามารถบังคับตนเองได้⁵⁰

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้อธิบายว่า บุคคลที่ไม่สามารถบังคับตนเองได้ คือ ไม่สามารถจะห้ามจิตใจมิให้บังคับให้ร่างกายให้กระทำการนั้นได้ ไม่ว่าจะตัวผู้กระทำจะสามารถรู้สึกผิดชอบหรือไม่⁵¹

(3) เพราะมีจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน

คำว่า “จิต” หมายถึง “สมอง”⁵² ดังนั้นหลักเกณฑ์ตามข้อนี้ คือ สมองบกพร่อง สมองเป็นโรค สมองฟั่นเฟือน สามารถอธิบายดังนี้

⁴⁷ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 14 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 191.

⁴⁸ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 21 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น. 175.

⁴⁹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 46, น. 466.

⁵⁰ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 47, น. 191.

⁵¹ หยุต แสงอุทัย, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 48, น. 175.

⁵² ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 32 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น. 160.

ประการแรก จิตบกพร่อง

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดี ได้อธิบายว่าจิตบกพร่อง หมายถึง ผู้ที่สมองไม่เจริญเติบโตตามวัย หรือบกพร่องมาแต่กำเนิด⁵³

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ได้อธิบายว่า จิตบกพร่อง หมายถึง ผู้ที่สมองไม่เจริญเติบโตตามวัย หรือบกพร่องมาแต่กำเนิด (idiot) หรือเสื่อมลงเพราะความชรา ทำให้มีความสามารถจำกัดในด้านการเรียนรู้ และการปรับตัวเข้ากับสังคม เกิดจากการที่สมองไม่เจริญเติบโต การพัฒนาของสมองหยุดชะงัก ทำให้มีอาการหลงลืมเกิดการผิดพลาดในการตัดสินใจ คือพวกปัญญาอ่อนนั่นเอง หรือพวกที่บาดเจ็บจนต้องตัดเนื้อสมองบางส่วนทิ้ง ทำให้สมองส่วนนี้ บกพร่องไปก็ได้⁵⁴

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้อธิบายว่า จิตบกพร่อง หมายถึง คุณสมบัติของมันสมองบกพร่อง จึงทำให้ไม่สามารถรู้สึกชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้⁵⁵

ประการที่สอง โรคจิต

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดี ได้อธิบายว่า โรคจิต หมายถึง ความบกพร่องแห่งจิตที่เกิดจากโรค⁵⁶

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ได้อธิบายว่าโรคจิต หมายถึง เป็นความบกพร่องทางสมองที่เกิดจากโรค เช่น คลอดบุตรแล้วมีอาการโรคบ้าเลือด คุ้มตีคุ้มร้าย มีเนื้องอกในสมอง พยาธิในสมองหรือพิษสุราขึ้นสมอง รวมทั้งผู้ที่มีอาการคลุ้มคลั่ง จิตทรมาน โดยผู้เป็นโรคจิตจะสร้างจินตนาการไปตามความรู้สึกและความสามารถที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพหรือความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่างๆที่อยู่ในความเป็นจริง อารมณ์ผิดปกติ วิตกกังวล สิ้นหวังซึ่งคนไข้จะมีแนวโน้มในการประกอบอาชญากรรมสูง โดยคิดว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง⁵⁷

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้อธิบายว่า โรคจิต หมายถึง มันสมอง เป็นโรค⁵⁸

⁵³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดี, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 46*, น. 466.

⁵⁴ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 47*, น. 191.

⁵⁵ หยุต แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48*, น. 175.

⁵⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดี, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 46*, น. 467.

⁵⁷ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 47*, น. 191.

⁵⁸ หยุต แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48*, น. 175.

ประการที่สาม จิตฟั่นเฟือน

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ ได้อธิบายว่าจิตฟั่นเฟือน หมายถึง ผู้ที่มีความหลงผิด ประสาทหลอน และแปรผิด⁵⁹

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ได้อธิบายว่าจิตฟั่นเฟือน หมายถึง ผู้ที่มีความหลงผิด (Delusion) ประสาทหลอน (Hullucination) และแปรผิด (Illusion) เรียกว่ามีจิตผั่นผวนแปร ขณะเกิดอาการผู้ป่วยจะไร้สมรรถภาพในการใช้วิจารณญาณ เกิดภาพลวงตา หูแว่ว หวาดระแวง คิดว่าตนเองถูกบงการร้าย ปราศจากความสนใจในสภาวะการณ์ต่างๆ มีความคิดติดพันอยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ หรือคิดว่ามีอำนาจบางอย่างควบคุมการกระทำของตน อยู่หรือคิดว่าตนมีอำนาจพิเศษ เป็นพระเจ้าหรือคิดว่าตนทำความผิดอย่างมากสมควรถูกลงโทษ⁶⁰

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้อธิบายว่า จิตฟั่นเฟือนหมายถึง ความมีจิตพิการที่เรียกกันว่าบ้าๆ บอๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นเพราะโรคจิต⁶¹

2.2.3.2 แนวคำพิพากษากฎีกา

เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง เกี่ยวกับการยกเว้นโทษให้กับผู้กระทำผิดที่มีปัญหาทางจิตเวชว่าจะยกเว้นโทษให้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำ ได้กระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ แนวการวินิจฉัยของศาลจึงมุ่งที่จะพิจารณาในประเด็นดังกล่าวเป็นสำคัญ ส่วนประเด็นที่ว่าผู้กระทำผิดจะมีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดไหน เป็นปัญหาทางการแพทย์ที่จะวินิจฉัยและให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งถ้าได้ ความว่าผู้กระทำผิดกระทำโดยไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ก็จะได้รับการยกเว้นโทษ ตามมาตรา 65 วรรคแรก แต่ถ้าในขณะที่กระทำผิดผู้กระทำยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังสามารถ บังคับตนเองได้บ้าง ศาลจะลดโทษตามที่เห็นสมควร แนวคำพิพากษาของศาลจึงเป็นไปในแนวทาง ดังกล่าว ส่วนการวินิจฉัยเจาะจงลงไปในแต่ละคดีว่าจำเลยมีความผิดปกติทางจิตเวชอย่างใด ความหมายที่แท้จริงของคำว่า จิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือนเป็นอย่างไรมักไม่ปรากฏใน คำพิพากษาหรืออาจจะปรากฏในบางคดีเท่านั้น บางครั้งศาลก็จะวินิจฉัยรวมๆไปว่าจำเลยมี จิตบกพร่อง โรคจิต จิตฟั่นเฟือน⁶²

⁵⁹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 46*, น. 467.

⁶⁰ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 47*, น. 191-192.

⁶¹ หยุต แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48*, น. 175.

⁶² แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 17*, น.168.

(1) แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ไม่ได้วินิจฉัยแบ่งแยกลักษณะบุคคลที่มีจิตบกพร่อง โรคจิตและจิตฟั่นเฟือน ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2530 วินิจฉัยว่า แม้จะไม่ปรากฏว่าได้มีการส่งตัวจำเลยไปให้จิตแพทย์ตรวจและลงความเห็น แต่พฤติการณ์ของจำเลยแสดงให้เห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำของผู้ที่มีจิตบกพร่อง และได้กระทำไปขณะที่จำเลยไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะจิตบกพร่องหรือจิตฟั่นเฟือนแม้การที่จำเลยมีจิตบกพร่องหรือจิตฟั่นเฟือนนั้นจะไม่เป็นอยู่ตลอดเวลา จำเลยก็ไม่ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1086/2530 วินิจฉัยว่า แม้จำเลยกระทำผิดในขณะที่มีจิตบกพร่องหรือจิตฟั่นเฟือน แต่เมื่อจำเลยยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังบังคับตัวเองได้บ้าง ศาลจะลงโทษจำเลยน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ กรณีต้องตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคสอง และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 530/2542 วินิจฉัยว่า จำเลยมีอาการผิดปกติทางจิตมานานแล้ว จะมีการกำเริบ เป็นครั้งคราวและไม่อาจรู้ได้ล่วงหน้า เมื่อมีอาการทางจิตแล้วจะรู้สึกกลัวและจำอะไรไม่ได้ การที่จำเลยพินทุร้าย ผู้เสียหายทั้งสี่ได้รับบาดเจ็บนั้นไม่ปรากฏว่าจำเลยกับผู้เสียหายทั้งสี่มีเรื่องบาดหมางมาก่อนอันจะเป็นมูลเหตุให้จำเลยโกรธเคืองมุ่งร้ายผู้เสียหาย ถือเป็นการผิดปกติวิสัยที่คนจิตปกติจะมาพินทุร้ายผู้เสียหายโดยไม่ปรากฏสาเหตุใด ๆ มาก่อน ดังนั้น พฤติการณ์ที่จำเลยกระทำย่อมแสดงให้เห็นว่าจำเลยพินทุร้ายผู้เสียหายทั้งสี่ในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่องหรือโรคจิต จำเลยจึงไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคแรก

(2) แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยแบ่งแยกลักษณะบุคคลที่มีจิตบกพร่อง โรคจิตและจิตฟั่นเฟือน ดังนี้

กรณีมีจิตบกพร่อง ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3106/2535 วินิจฉัยว่า จำเลยเป็นคนปัญญาอ่อน แต่ได้รับความจากแพทย์ผู้รักษาจำเลยว่าเป็นโรคครีติน ซึ่งเกิดจากการขาดไทรอยด์ฮอร์โมนมาแต่กำเนิด การเจริญเติบโตทางกายและสติปัญญาช้ากว่าอายุจริง จำเลยเดินได้เมื่ออายุ 7 ปี พูดเป็นประโยคได้เมื่ออายุ 9 ปี เมื่ออายุ 11 ปี 11 เดือน มีความสามารถทางสติปัญญาเท่ากับเด็ก 5 ปี มีระดับไอคิวต่ำกว่าเด็กปกติ เรียนซ้ำชั้นประถมปีที่ 1 อยู่เป็นเวลา 5 ปี จากการตรวจก่อนเกิดเหตุสองเดือนสติปัญญาช้า แพทย์ยืนยันว่าจำเลยไม่รู้จักเหตุผล ไม่มีการวางแผน ไม่มีความรับผิดชอบจะต้องรักษาตัวไปตลอดชีวิตไม่มีทางหายขาดได้ ดังนี้ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยกระทำผิดไปในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบเพราะจิตบกพร่องด้วยป่วยเป็นโรคปัญญาอ่อนมาแต่กำเนิดจึงไม่ต้องรับโทษ

กรณีโรคจิต ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 371/2527 วินิจฉัยว่า จำเลยป่วยเป็นโรคจิตจากพิษสุรากลุ่มกำเริบ มีอาการประสาทหลอนกลัวว่าจะถูกทำร้าย ขณะคุยกับภริยา

จำเลยใช้มีดฟันคอและทำร้ายผู้ตาย มีคนพบจำเลยนั่งงุนงองอยู่ใกล้ๆ ดังนี้ ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะโรคจิตจากพิษสุรา จำเลยไม่ต้องรับโทษตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288.65 วรรคแรก

กรณีจิตฟั่นเฟือน ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5721/2544 วินิจฉัยว่า ส่วนที่จำเลยฎีกาประการที่สามว่าจำเลยเสพเมทแอมเฟตามีน ภาวะสภาพจิตใจยอมน ฟั่นเฟือนตามที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 บัญญัติไว้ แต่ไม่ปรากฏว่าศาลอุทธรณ์ภาค 3 ได้หยิบยกบทมาตราดังกล่าวมาประกอบคำพิพากษาไว้ด้วยนั้น เห็นว่าเมื่อศาลชั้นต้นสอบคำให้การจำเลยจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง โดยมีได้อ้างว่าจำเลยมีจิตฟั่นเฟือน ทั้งไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยมีจิตฟั่นเฟือน ดังนั้น ที่ศาลอุทธรณ์ภาค 3 มิได้นำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 มาประกอบการวินิจฉัยจึงชอบแล้ว ฎีกาของจำเลยข้อนี้ก็ฟังไม่ขึ้นเช่นกัน

ดังนั้นจากลักษณะของบุคคลวิกลจริตทางอาญา สามารถสรุปได้ว่า ประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันมิได้มีการบัญญัติคำว่า “วิกลจริต” ไว้ มีเพียงบทบัญญัติมาตรา 65 ที่ได้บัญญัติถึงผู้ที่กระทำความผิดในขณะที่ไม่รู้สีกตัวหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือนเท่านั้น ซึ่งจากความเห็นของนักกฎหมายก็เห็นไปในแนวทางที่ว่า หมายถึงบุคคลที่ไม่รู้ว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ผิดหรือแม้จะรู้ว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งผิดแต่ก็ไม่สามารถบังคับตนเองไม่ให้เกิดการกระทำได้ เนื่องจากความผิดปกติทางจิต ซึ่งคำว่า “จิต” ในที่นี้หมายถึงสมอง ได้แก่ เนื่องจากสมองมีความบกพร่อง สมองเป็นโรค และสมองฟั่นเฟือน ประกอบกับแนวคำพิพากษาของศาลก็ยังไม่มีความชัดเจนในการแบ่งแยกลักษณะของความผิดปกติทางจิต บางกรณีศาลก็มักจะพิพากษาโดยกล่าวรวมๆไปว่าจำเลยมีความบกพร่องเนื่องจากจิตบกพร่อง โรคจิต หรือ จิตฟั่นเฟือน ดังนั้นจึงทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริตหรือบุคคลที่มีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือนได้ ซึ่งในประเด็นนี้ ยงยุทธ ชื่นชีพ ก็ได้ให้ความเห็นในกรณีนี้ว่า “จิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ก็คือ วิกลจริตในทางอาญา ซึ่งได้ใช้คำว่า วิกลจริต ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นอันสอดคล้องกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ที่ใช้คำว่า วิกลจริต และสอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งใช้คำว่า วิกลจริต เช่นเดียวกัน” เนื่องจากภายหลังที่มีการยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 และได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ก็ได้มีการบัญญัติคำว่า จิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือนขึ้นมาใช้แทน ทั้งนี้ในส่วน of ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กลับมิได้มีการยกเลิกคำว่าวิกลจริตและยังคงใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นเหตุให้การใช้คำแตกต่างกันในตัวบท

กฎหมายอาญาและในทางแพ่งตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา⁶³ นอกจากนี้ ศาสตราจารย์แสวง บุญเฉลิมวิภาส ยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “คำว่า วิกลจริต นั้นเป็นคำกว้าง คำอธิบายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า จริตผิดปกติ ซึ่งเป็นความหมายที่กว้างอีกเช่นกัน จึงเห็นว่าการจะนำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายโดยถือเป็นศัพท์ก็คงจะต้องมีบทนิยามศัพท์ว่ามีความหมายอย่างไร เพื่อให้ตรงกับความมุ่งหมายในทางกฎหมายและตรงกับความเข้าใจทางการแพทย์หรืออาจจะจำแนกรายละเอียดออกไปทำนองเดียวกับการใช้คำในมาตรา 65 ก็ได้แต่ก็ควรจะใช้คำให้ตรงกับความเข้าใจทางการแพทย์ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนเมื่อแพทย์จะต้องให้ความเห็นต่อศาลและนักกฎหมายเองก็จะเข้าใจตรงกันด้วย การใช้คำที่ยังเป็นปัญหามักก่อให้เกิดการให้ความหมายและคำวินิจฉัยที่ต่างกันไป⁶⁴

2.2.4 บุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับบุคคลวิกลจริต

บุคคลวิกลจริต คือ บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตอันส่งผลให้อาจแสดงเจตนาทำนิติกรรมไปในทางที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ ซึ่งบุคคลใดเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่นั้นต้องพิจารณาเป็นกรณีๆไป อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าบุคคลอื่นๆได้แก่ บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน บุคคลผู้ติดยาเสพติด บุคคลที่อยู่ในภาวะมึนเมาหรือบุคคลที่อยู่ในภาวะซึมเศร้าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวอาจจะแสดงเจตนาทำนิติกรรมขณะที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สำนึกหรือขาดความรู้สึกผิดชอบได้ ซึ่งผู้เขียนได้ทำการศึกษาลักษณะของบุคคลดังกล่าว ดังนี้

2.2.4.1 บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน

ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา เป็นภาวะที่มีพัฒนาการบกพร่องซึ่งทำให้มีข้อจำกัดด้านสติปัญญา การเรียนรู้และการปรับตัวในการดำรงชีวิตประจำวัน ในปัจจุบันเริ่มมีการใช้คำว่า “บกพร่องทางสติปัญญา” แทน “ภาวะปัญญาอ่อน” มากขึ้นในองค์กรระดับนานาชาติ⁶⁵

(1) คำจำกัดความของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน

คำจำกัดความของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนมีมานานแล้ว เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องทัศนคติของสังคมต่อบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน รวมทั้งการวินิจฉัยและความรู้ทางการแพทย์ที่พัฒนาตลอดเวลา แนวคิดในการให้

⁶³ ยงยุทธ ชื่นชีพ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 39*, น.42.

⁶⁴ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 17*, น.182-183.

⁶⁵ นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช ชนิสา เวชวิรุฬห์ และคณะ, ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา / ภาวะปัญญาอ่อน, สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2558 จาก http://www.pwdsthai.com/index.php?option=com_content&view=article&id=531:2014-02-11-10-23-08&catid=99&Itemid=510

คำจำกัดความของปัญญาอ่อน จึงประกอบด้วยด้านต่างๆ คือ ชีวภาพทางการแพทย์ (Biomedical) สภาพวัฒนธรรมสังคม (Sociocultural) และรูปแบบของการปรับตัว (Adaptive Model)⁶⁶

ประการแรก คำจำกัดความของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนโดยองค์การอนามัยโลก

คำจำกัดความของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนขององค์การอนามัยโลกมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ⁶⁷ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย กล่าวคือ ระดับเชาวน์ปัญญา (Intelligence quotient, IQ) เท่ากับ 70 หรือต่ำกว่า และขาดความสามารถในการปรับตัวต่อสังคม ทั้งนี้เกณฑ์การวินิจฉัยของคนปัญญาอ่อนโดยองค์การอนามัยโลกต้องครบองค์ประกอบทั้งสองประการ

ประการที่สอง คำจำกัดความของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนโดยสมาคมจิตเวชศาสตร์สหรัฐอเมริกา หรือ American Psychiatric Association (APA)

คำจำกัดความของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนโดยสมาคมจิตเวชศาสตร์สหรัฐอเมริกา หรือ American Psychiatric Association (APA) ในปี พ.ศ. 2543 ได้กำหนดภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน หมายถึง ภาวะที่มีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย คือ การมีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่า 70 ซึ่งมีพฤติกรรมการปรับตัวบกพร่องตั้งแต่ 2 ด้านขึ้นไป จากทั้งหมด 10 ด้าน พฤติกรรมการปรับตัว หมายถึง การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันทุกๆ ไป ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลนั้นที่จะสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองในสังคม ซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ การสื่อความหมาย (Communication) การดูแลตนเอง (Self-care) การดำรงชีวิตภายในบ้าน (Home living) การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม (Social and Interpersonal Skills) การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน (Use of Community Resources) การควบคุมตนเอง (Self-direction) การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน (Functional Academic Skills) การใช้เวลาว่าง (Leisure) การทำงาน (Work) การมีสุขอนามัยและความปลอดภัยเบื้องต้น (Health and Safety) และมีอาการแสดงก่อนอายุ 18 ปี⁶⁸

⁶⁶ เรือนแก้ว กนกพงศ์ศักดิ์ กัลยา สุตะบุตร, ปัญญาอ่อน (Mental Retardation) หน่วยที่ 31 ตำราจิตเวชศาสตร์ สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) น. 708.

⁶⁷ เฟิงอ้วง, น. 708.

⁶⁸ นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช ชนิสา เวชวิรุฬห์ และคณะ อ่างแก้ว เชียงธรรมที่ 65.

(2) ลักษณะของบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน

บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนสามารถพิจารณาออกเป็นหลายลักษณะซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ประการแรก แบ่งตามระดับของเชาวน์ปัญญา⁶⁹

ความบกพร่องทางสติปัญญาเล็กน้อย ระดับเชาวน์ปัญญา 50-70 มีความต้องการความช่วยเหลือเป็นครั้งคราว สามารถพบได้ประมาณร้อยละ 85 ของบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน

ความบกพร่องทางสติปัญญาปานกลาง ระดับเชาวน์ปัญญา 35-49 มีความต้องการความช่วยเหลือปานกลาง สามารถพบได้ประมาณร้อยละ 10 ของบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน

ความบกพร่องทางสติปัญญารุนแรง ระดับเชาวน์ปัญญา 20-34 มีความต้องการความช่วยเหลือมาก สามารถพบได้ประมาณร้อยละ 3-4 ของบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน

ความบกพร่องทางสติปัญญารุนแรงมาก ระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่า 20 มีความต้องการความช่วยเหลือตลอดเวลา สามารถพบได้ประมาณร้อยละ 1-2 ของบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน

ประการที่สอง แบ่งตามลักษณะพัฒนาการ ความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรง ความสามารถทางสติปัญญา การงานและสังคม ดังนี้⁷⁰

ระดับน้อย ก่อนเรียน (อายุ 0-5 ปี) สามารถพัฒนาทักษะด้านสังคมและการสื่อความหมายได้ ด้านประสาทสัมผัสช้าเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่ไม่สามารถจำแนกจากเด็กวัยปกติได้ในวัยเรียน (อายุ 6-20ปี) สามารถเรียนรู้อาสาสมัครได้ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่ออยู่ในระยะวัยรุ่นตอนปลาย สามารถแนะนำให้ปรับตัวเข้าสังคมได้และวัยผู้ใหญ่ (อายุ 21 ปีขึ้นไป) มีทักษะด้านสังคมและด้านอาชีพพอที่จะทำงานเลี้ยงได้ อาจต้องการการแนะนำและความช่วยเหลือเมื่อประสบกับความเครียดทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองในสังคมได้

⁶⁹ สถาบันราชานุกูล กรมสุขภาพจิต, ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา / ภาวะปัญญาอ่อน, สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2558 จาก <http://www.rajanukul.go.th/main/index.php?mode=academic&group=1&submode=academic&idgroup=8>

⁷⁰ เรือนแก้ว กนกพงศ์ศักดิ์และ กัลยา สุตะบุตร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 66*, น. 708.

ระดับปานกลาง ก่อนเรียน (อายุ 0-5 ปี) สามารถพูดคุย เรียนรู้สื่อความหมายได้ ความสำคัญของสังคมมีน้อย พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวดีพอสมควร สามารถฝึกการช่วยเหลือตนเองได้ ต้องการการดูแลบ้าง ในวัยเรียน (อายุ 6-20ปี) สามารถเรียนรู้วิชาสามัญได้ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 สามารถฝึกทักษะด้านสังคมและอาชีพได้ สามารถเรียนรู้การเดินทางตามลำพังได้ในสถานที่ที่คุ้นเคย และวัยผู้ใหญ่ (อายุ 21 ปีขึ้นไป) ทำงานที่ไม่ต้องใช้ฝีมือหรือกึ่งใช้ฝีมือเพื่อเลี้ยงดูตนเองได้ ต้องการการดูแลและการแนะนำถึงแม้ประสบกับความเครียดทางสังคมหรือเศรษฐกิจเพียงเล็กน้อย สามารถปรับตัวดำรงชีวิตในชุมชนได้ดี

ระดับรุนแรง วัยก่อนเรียน (อายุ 0-5 ปี) พัฒนาการช้าด้านการเคลื่อนไหว พูดได้เล็กน้อย สื่อความหมายได้น้อยหรือไม่ได้เลย ยังฝึกช่วยเหลือไม่ได้ ในวัยเรียน (อายุ 6-20ปี) สามารถพูดคุยหรือเรียนรู้การสื่อความหมายได้ สามารถฝึกนิสัยด้านสุขอนามัยเบื้องต้นได้ สามารถฝึกนิสัยให้มีระเบียบวินัย และสามารถเรียนรู้ค่าและการนับอย่างง่ายในระดับเด็กอนุบาลได้และในวัยผู้ใหญ่ (อายุ 21 ปีขึ้นไป) ทำงานง่ายๆ เลี้ยงดูตนเองได้บ้างภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด สามารถพัฒนาทักษะการป้องกันตนเองได้เพียงเล็กน้อย สามารถปรับตัวดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนและครอบครัวได้

ระดับรุนแรงมาก วัยก่อนเรียน (อายุ 0-5 ปี) พัฒนาการช้าอย่างชัดเจนความสามารถในเรื่องประสาทสัมผัสมีเพียงเล็กน้อย ต้องการที่เลี้ยงคอยดูแลและต้องการความช่วยเหลือและการดูแลตลอดเวลา ในวัยเรียน (อายุ 6-20ปี) ทักษะด้านการเคลื่อนไหวการช่วยเหลือตนเองและการสื่อสารความหมายจะดีขึ้นถ้าได้รับการฝึกสอนอย่างเหมาะสมและในวัยผู้ใหญ่ (อายุ 21 ปีขึ้นไป) ส่วนมากยังช่วยเหลือตัวเองได้น้อย ยังต้องการที่เลี้ยงคอยดูแลเพราะมักจะมีอาการทางกายร่วมด้วย

(3) ความเห็นทางวิชาการ

ในประเด็นบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ในประเด็นดังกล่าวมีผู้ให้ความเห็นทางวิชาการดังนี้

ศาสตราจารย์แสวง บุญเฉลิมวิภาส ได้ให้ความเห็นว่า ผู้ที่มีภาวะปัญญาอ่อนเป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้⁷¹

ศาสตราจารย์นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ได้ให้ความเห็นว่าบุคคลปัญญาอ่อนประเภทที่อ่อนหนักมากหรือระดับที่มีความบกพร่องทางสติปัญญารุนแรงมาก กล่าวคือระดับเขาวัวปัญญาต่ำกว่า 20 หรือที่เรียกว่า Idiot เป็นบุคคลวิกลจริต เนื่องจากพวกนี้ไม่สามารถ

⁷¹ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 16*, น.143.

ช่วยเหลือตนเองได้เลย ต้องมีผู้คอยดูแลช่วยเหลือและในทางกฎหมายน่าจะถือว่าเป็นผู้ที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนได้เลย⁷²

พรพิมล นิสารัตนพร ได้ให้ความเห็นว่า บุคคลปัญญาอ่อนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรงมาก ถึงขนาดไม่สามารถมีสติรู้อะไรถูกหรือผิด จนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์ของเขาหรือไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียวเป็นบุคคลวิกลจริต และอาจถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้⁷³

(4) คำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวกับบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนซึ่งได้วินิจฉัยว่าเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่เป็นบุคคลวิกลจริตดังนี้

ประการแรก คำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนเป็นบุคคลวิกลจริต

คำพิพากษาฎีกาที่ 3866/2545 วินิจฉัยว่า บุคคลมีลักษณะปัญญาอ่อนและร่างกายพิการ หูหนวกทั้งสองข้าง เป็นใบ้พูดไม่ได้มาแต่กำเนิด การสื่อสารกับคนอื่นต้องใช้ภาษามือเป็นบุคคลวิกลจริตสามารถร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 4513/2542 วินิจฉัยว่า ช.ป่วยด้วยโรคปัญญาอ่อนมาตั้งแต่กำเนิด ส่งผลให้เป็นคนวิกลจริต อาการวิกลจริตและความบกพร่องทางสมองและสติปัญญาของ ช. มีอยู่จนถึงปัจจุบัน ไม่สามารถจัดทำการงานของตนเองได้เป็นบุคคลวิกลจริตสามารถร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถได้

ประการที่สอง คำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนไม่เป็นบุคคลวิกลจริต

คำพิพากษาฎีกาที่ 1645/2520 วินิจฉัยว่า ส. มีลักษณะปัญญาอ่อนหูไม่ได้ยินไม่ชัด ไม่มีอาการทางจิต ไม่สามารถดูแลรับผิดชอบตนเองตามลำพังได้เท่านั้น หากถึงขนาดวิกลจริตไม่ ส่วน ม.สติไม่ค่อยดี ฟันเฟือนเป็นครั้งคราว บางครั้งพูดรู้เรื่อง บางครั้งไม่รู้เรื่อง ดังนี้เป็นแต่

⁷² วิชชุรย์ อึ้งประพันธ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 25*, น.182.

⁷³ พรพิมล นิสารัตนพร, “การคุ้มครองบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ศึกษากรณีบุคคลปัญญาอ่อน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น.197.

จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบเท่านั้นไม่ถึงวิกลจริตเช่นเดียวกัน ส. และ ม.จึงสามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรมได้ ไม่ทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะหรือโมฆียะอย่างไร

กล่าวโดยสรุป บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน มีเกณฑ์ในการพิจารณาออกเป็นหลายประเภท ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับของเชาวน์ปัญญาหรือระดับของลักษณะพัฒนาการของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหลายระดับ ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับเล็กน้อย ซึ่งมีระดับเชาวน์ปัญญา 50-70 ซึ่งมีความต้องการการช่วยเหลือบางครั้งคราว บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับปานกลาง บุคคลดังกล่าวมีระดับเชาวน์ปัญญา 35-49 มีความต้องการความช่วยเหลือปานกลาง บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรง โดยบุคคลดังกล่าวจะมีระดับเชาวน์ปัญญา 20-34 ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ส่วนบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรงมาก คือ บุคคลที่มีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่า 20 มีความต้องการช่วยเหลือตลอดเวลาและมักมีความพิการทางกายร่วมด้วย ซึ่งจากความเห็นของนักวิชาการและตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาได้พิจารณาลักษณะบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน โดยพิจารณาจากระดับความรุนแรงของความบกพร่องทางสติปัญญา ความพิการทางกาย ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง ความสามารถในการจัดการทรัพย์สินของตนเอง กล่าวคือ กรณีที่บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาในลักษณะที่รุนแรง ต้องการความช่วยเหลือตลอดเวลา ไม่สามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองได้ บุคคลดังกล่าวถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริต แต่ถ้าในกรณีที่บุคคลดังกล่าวยังมีอาการบกพร่องทางสติปัญญาไม่รุนแรง พุฒรู้เรื่องบ้างบางครั้งคราว และยังสามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองได้บ้าง บุคคลนั้นไม่เป็นบุคคลวิกลจริต

2.2.4.2 บุคคลผู้ติดสารเสพติด

ยาเสพติดเป็นปัญหาเรื้อรังที่มีมานานของประเทศไทยซึ่งผู้ที่ติดสารเสพติดถือว่าเป็นผู้ป่วยประเภทหนึ่ง โดยพฤติกรรมของผู้ที่ติดสารเสพติดจะมีลักษณะกระทำการโดยขาดเหตุผล กระทำการโดยขาดการไตร่ตรองหากมีอาการติดสารเสพติดอย่างมากจะกระทำการโดยขาดความรู้ ผิดชอบ ซึ่งมีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ ในส่วนนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาลักษณะของผู้ที่ติดสารเสพติดที่ระบากรุนแรงในประเทศไทย

(1) ประเภทของสารเสพติดที่ระบอบาตรุนแรงในประเทศไทย⁷⁴

ประการแรก ยาบ้าหรือเมทแอมเฟตามีน

ยาบ้า เป็นยาที่มีฤทธิ์กระตุ้นประสาท เป็นสารเคมีสังเคราะห์ที่มีชื่อว่า เมทแอมเฟตามีน ยาบ้า 1 เม็ด จะมีสารเมทแอมเฟตามีนประมาณ 25-30 มิลลิกรัม อาจเสพโดยการกิน เผาไฟแล้วสูบควันหรือฉีดเข้าหลอดเลือดดำ ยาบ้าจะออกฤทธิ์ไปกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง อันได้แก่ สมองและไขสันหลังส่งผลให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น อัตราการหายใจถี่ขึ้น ความดันโลหิตสูงขึ้น ถ้าเสพเข้าไปในปริมาณที่มากเกินไปจนเกินกว่าร่างกายจะทนรับไหว จะทำให้เกิดอาการหัวใจวายตาย นอกจากนี้ยาบ้ายังทำให้เกิดอาการผิดปกติทางจิตและประสาทด้วย โดยผู้เสพยาบ้าจะมีอาการรู้สึกสับสน หงุดหงิด วิตกกังวลใจและนอนไม่หลับ อาการดังกล่าวจะรุนแรงมากยิ่งขึ้นเมื่อเสพยามากขึ้น การเสพยาบ้าในปริมาณมากๆหรือเสพติดต่อกันเป็นระยะเวลาหลายๆจะทำให้ผู้เสพกลายเป็นคนวิกลจริต โดยจะมีอาการเพ้อคลั่ง มองเห็นภาพหลอน หูแว่ว และหวาดระแวง หลงผิดว่าคนอื่นจะมาทำร้าย ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้เสพยาบ้าหันไปทำร้ายผู้อื่นเสมอ

ประการที่สอง เฮโรอีนและอนุพันธ์ของฝิ่นชนิดอื่นๆ

เฮโรอีนเป็นยาเสพติดที่ได้จากการสังเคราะห์ทางเคมี ที่ทำมาจากมอร์ฟีน ซึ่งได้มาจากฝิ่น เฮโรอีนมีลักษณะเป็นผงสีขาว มีรสขมจัด ไม่มีกลิ่น ละลายน้ำได้ง่าย เฮโรอีนสามารถเสพโดยการนำไปละลายน้ำแล้วฉีดเข้าหลอดเลือดดำ หรือนำไปอัดใส่ในมวนบุหรี่ยาแล้วสูบหรือนำไปลนไฟแล้วสูดไอระเหยเข้าปอด เฮโรอีนเป็นยาเสพติดที่ร้ายแรงและติดง่ายที่สุด เมื่อเสพเฮโรอีนหรือยาเสพติดที่เป็นอนุพันธ์ของฝิ่นเข้าไป ผู้เสพจะมีอาการเคลิบเคลิ้ม มึนเมา เนื่องจากเฮโรอีนและอนุพันธ์ของฝิ่นชนิดอื่นๆมีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง เฮโรอีนหรือยาที่เป็นอนุพันธ์ของฝิ่น เป็นยาเสพติดที่มีฤทธิ์รุนแรงหากเสพมากเกินไปจนร่างกายทนไม่ไหว การทำงานของระบบการหายใจจะถูกกด ทำให้หายใจแผ่วและตื้น ผิวกายเย็นขึ้น ชัก สลบ และเสียชีวิตเนื่องจากระบบการหายใจล้มเหลว

⁷⁴ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข, ยาเสพติดให้โทษ, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2558 จาก <http://webnotes.fda.moph.go.th/consumer/csmb/csmb2548.nsf/%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%89/A19C9E5F65ECC4F247256F86002CF7A1?opendocument>

ประการที่สาม โคนเคน

โคนเคนเป็นสารเคมีที่สกัดมาจากใบของต้นโคคา โคนเคนเป็นยาเสพติดที่มีฤทธิ์กระตุ้นประสาทอย่างรุนแรง มีลักษณะเป็นผงผลึกสีขาว นิยมเสพโดยการสูดดมยาเข้าโพรงจมูก มีอยู่ส่วนน้อยที่เสพโดยนำโคนเคนไปละลายน้ำ แล้วฉีดเข้าหลอดเลือดดำ โคนเคนทำให้เกิดความผิดปกติขึ้นกับร่างกายได้ภายในเวลา 10 วินาที อาการผิดปกติ ได้แก่ ความดันโลหิตสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว หัวใจเต้นเร็วผิดปกติ หายใจถี่ และอุณหภูมิร่างกายเพิ่มขึ้นสูงกว่าปกติ หากเสพโคนเคนมากเกินไปจนร่างกายทนไม่ไหว ผู้เสพนึกจะเสียชีวิตจากอาการหัวใจวายหรือระบบการหายใจล้มเหลว นอกจากนี้ โคนเคนยังทำให้เกิดอาการผิดปกติทางจิตและประสาทด้วย หากเสพโคนเคนเข้าไปมากๆ หรือติดต่อกันเป็นเวลานาน ผู้เสพนึกจะมีอาการเพ้อคลั่ง หวาดระแวงกลัวคนอื่นจะมาทำร้าย มีอาการประสาทหลอนทางกลิ่นรสและสัมผัส อาการดังกล่าวจะค่อยๆ ลดระดับความรุนแรงลงเมื่อหยุดเสพโคนเคน

ประการที่สี่ ยาอี

ยาอีเป็นสารสังเคราะห์ที่ออกฤทธิ์ทั้งกระตุ้นประสาทและหลอนประสาท ซึ่งเด็กรุ่นนิยมใช้ในปัจจุบัน ยาอีเสพด้วยการกิน เมื่อกินแล้วจะเกิดอาการผิดปกติทางร่างกาย ได้แก่ หัวใจจะเต้นแรงและเร็วขึ้น ความดันโลหิตสูงขึ้น อัตราการหายใจถี่ขึ้น อุณหภูมิของร่างกายสูงขึ้นเหมือนคนเป็นไข้ เหงื่อออกมาก ปวดศีรษะ ตาพร่ามัวและอาจถึงกับเป็นลมหมดสติ นอกจากนี้ ยาอียังทำให้เกิดอาการประสาทหลอน ผู้เสพนึกจะมีความผิดปกติเกี่ยวกับการมองเห็น การได้ยินและการสัมผัส แต่เมื่อยามหมดฤทธิ์ลง ผู้เสพนึกจะมีอาการวิตกกังวลผสมกับอาการซึมเศร้า ยาอีมีฤทธิ์ทำลายเซลล์ประสาทสมอง แม้จะกินเข้าไปเพียงเล็กน้อยผู้ที่เสพยาอีจึงมักมีระดับสติปัญญาและผลการเรียนรู้ต่ำกว่าคนปกติทั่วไป

ประการที่ห้า กัญชา

กัญชาเป็นพืชล้มลุก ส่วนที่นำมาใช้เสพคือ ช่อดอกตัวเมียและใบที่ติดมากับช่อดอก โดยนำมาตากหรืออบให้แห้ง แล้วนำไปบดหรือหั่นเป็นฝอยหยาบๆ แล้วจึงนำไปมวนสูบ โดยผสมกับบุหรี่ยี่ห้อหรืออาจจะสูบจากกล่องยาสูบ หรือบ้องกัญชาก็ได้ กัญชาทำให้เกิดผลเสียต่อร่างกายและจิตใจ ผลเสียที่เกิดขึ้นต่อร่างกายทันทีได้แก่ หัวใจเต้นเร็วผิดปกติ ตาแดงกำเนื่องจากเส้นเลือดฝอยขยายตัวหรือแตก ปากแห้ง คอแห้ง และอยากอาหาร การสูบกัญชาจะส่งผลต่อระบบความจำทำให้เกิดภาวะความจำเสื่อม ความเฉื่อยฉะลดลง การรับรู้เรื่องระยะทางและเวลาผิดปกติ ความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมาธิ เช่น การขับขี่ยานยนต์จะมีประสิทธิภาพลดลง แรงจูงใจและการใฝ่เรียนรู้ลดลง นอกจากนี้ การสูบกัญชามากๆ อาจส่งผลให้เกิดอาการประสาทหลอนและวิกลจริต

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสารเสพติดแต่ละชนิดจะทำให้บุคคลผู้เสพนั้นมีความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจเกิดขึ้นแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของสารเสพติดที่ได้รับนั้น การติดสารเสพติดเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นทีละน้อย จากการใช้ยาเป็นครั้งคราวสู่การใช้ถี่ขึ้นจนใช้ทุกวัน วันละหลายครั้งซึ่งเมื่อใช้บ่อยๆอย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่ภาวะ "สมองติดยา" โดยสารในตัวยาคจะเข้าไปทำลายสมองส่วนคิดทำให้การใช้ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลเสียไป ทำให้สมองส่วนอยากซึ่งมีการนำเข้าสู่สารเสพติดสู่สมองส่วนนี้ จนเข้ามามีอิทธิพลเหนือสมองส่วนคิด โดยเฉพาะช่วงอยากสารเสพติด ทำให้ผู้เสพติดทำอะไรตามใจตามอารมณ์มากกว่าเหตุผล ผู้ที่ใช้สารเสพติดจึงมักแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมา เช่น อารมณ์ก้าวร้าว หงุดหงิด ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ขาดความยับยั้งชั่งใจ ฯลฯ บางรายอาจเกิดอาการทางจิตจนกลายเป็นผู้ป่วยสารเสพติดที่มีอาการทางจิตเวชร่วมด้วย ซึ่งนอกจากสมองส่วนอยากที่ผิดปกติแล้วสมองส่วนคิดก็ถูกทำลายเร็วถึงจนเสื่อมถาวรได้⁷⁵ ในผู้ที่เสพหรือติดสารเสพติดจะพบโรคทางจิตเวชร่วมถึงร้อยละ 53.1 จากปัญหาดังกล่าวพบว่าผู้ป่วยจิตเภทซึ่งมีปัญหาการใช้สารเสพติดร่วมมีอัตราที่สูงขึ้น โดยพบในอัตราที่สูงถึงประมาณร้อยละ 50 ทั้งนี้สารเสพติดที่ก่อให้เกิดอาการทางจิตมีหลายชนิด ได้แก่ ยาบ้า ยาไอซ์ กัญชา ที่มีแนวโน้มแพร่ระบาดเพิ่มขึ้นอย่างมากในกลุ่มวัยรุ่นและคนทำงาน ทำให้เกิดผลเสียต่อร่างกายและจิตอย่างรุนแรงซึ่งสารเสพติดกลุ่มกระตุ้นประสาทและหลอนประสาทเหล่านี้ มักพบอาการทางจิตได้บ่อย เช่น อาการหวาดระแวง กลัวคนจะมาทำร้าย หูแว่ว ประสาทหลอน คลุ้มคลั่ง ขาดสติ เป็นต้น⁷⁶

(2) ความเห็นทางวิชาการ

ทั้งนี้ในทางวิชาการ ศาสตราจารย์แสวง บุญเฉลิมวิภาส ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบุคคลผู้ติดสารเสพติดว่า ผู้ที่ติดยาเสพติดแม้ว่าจะมีความผิดปกติทางจิตใจที่จะนำไปทำอะไรต่างไปจากคนธรรมดาได้ง่าย บุคคลเหล่านี้ยังมีความรู้ผิดชอบหรือสามารถบังคับตนเองได้อยู่เว้นแต่ผู้ป่วยดังกล่าวจะมีความผิดปกติอย่างอื่น เช่น มีอาการของโรคจิตปนอยู่ด้วย ก็อาจทำให้บุคคลนั้นขาดความรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้⁷⁷

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า สารเสพติดในแต่ละชนิดก่อให้เกิดความผิดปกติต่อการทำงานของสมองแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับชนิดของสารที่เสพเข้าไปนั้นจะไปส่งผลต่อการทำงานของสมองส่วนใดและออกฤทธิ์ต่อการทำงานของระบบประสาทและสมองอย่างไร เช่น บางชนิด

⁷⁵ กรมสุขภาพจิต, "ติดยา ป่วยจิต" รักษาได้ รีบเข้าให้ถึงบริการ, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559 จาก <http://health.sanook.com/687/>

⁷⁶ เพิ่งอ้าง.

⁷⁷ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16, น.144.

อาจจะออกฤทธิ์ในการกดประสาท บางชนิดอาจจะออกฤทธิ์ในการกระตุ้นประสาท หรืออาจจะออกฤทธิ์ในการหลอนประสาทก็ได้ ทั้งนี้หากว่ามีการใช้สารเสพติดถึงขนาดทำให้มีอาการติดยาเสพติดแล้ว ก็จะมีมักจะพบอาการของโรคทางจิตเวชร่วมด้วยในบางราย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความคิดและการตัดสินใจของบุคคลนั้นได้ นอกจากนี้จากความเห็นของศาสตราจารย์แสวง บุญเฉลิมวิภาส ซึ่งได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้ที่ติดยาเสพติดว่า บุคคลดังกล่าวยังสามารถรู้ผิดชอบหรือยังสามารถบังคับตนเองได้อยู่ ยังไม่ถึงขนาดวิกลจริตเว้นแต่ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นมีอาการของโรคจิตร่วมด้วยก็อาจทำให้บุคคลนั้นขาดความรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองและเป็นบุคคลวิกลจริตได้

2.2.4.3 บุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมา

ปัจจุบันมีบุคคลอยู่ไม่น้อยที่ดื่มสุราจนมึนเมา โดยลักษณะของคนเมานั้น หากดื่มแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมากจะทำให้ขาดความยับยั้งชั่งใจและความรู้สึกลดน้อยลงทำให้การตัดสินใจผิดพลาดหรืออาจถึงขนาดที่ไม่รู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร ทั้งนี้ผู้ที่อยู่ในอาการมึนเมาอาจแสดงเจตนาทำนิติกรรมไปโดยขาดความรู้สำนึก ขาดความรู้สึกลดน้อยลงได้

(1) คำนิยามของบุคคลที่อยู่ในภาวะมึนเมา

บุคคลที่อยู่ในภาวะมึนเมาสามารถจะพิจารณาจากหลักเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้ ประการแรก พิจารณาตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 16 (พ.ศ. 2537) ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522⁷⁸ ข้อ 3 (1) กำหนดไว้ว่าถ้าปริมาณแอลกอฮอล์ในเลือดจากการตรวจวัดจากเลือดเกิน 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ ให้ถือว่าเมาสุรา เนื่องจากกฎหมายนี้เน้นที่ความสามารถในการขับชี่ยานพาหนะซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า เมื่อระดับเอทานอลในเลือดเกิน 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์จะทำให้ระยะเวลาในการตัดสินใจเลือกช้าลง รวมถึงระบบการสั่งงานกล้ามเนื้อข้อขาลงอันจะทำให้เกิดอุบัติเหตุทางจราจรได้สูงขึ้น 2 เท่า⁷⁹

ประการที่สอง พิจารณาจากพิษของเอทิลแอลกอฮอล์ ในสุราจะมีแอลกอฮอล์ที่เรียกว่า เอทิลแอลกอฮอล์ (Ethyl Alcohol) หรือเอทานอล (Ethanol) ผสมอยู่ เมื่อดื่มสุรา เอทานอลก็จะได้รับการดูดซึมต่อร่างกายซึ่งจะเป็นพิษต่อระบบประสาทส่วนกลาง⁸⁰ ซึ่งสามารถแบ่งพิษของเอทานอลได้ดังนี้⁸¹

⁷⁸ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 111/ตอน 54ก/หน้า56-57 ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2537

⁷⁹ ญัฐ ตันศรีสวัสดิ์ และศิรินันท์ เอี่ยมภักดิ์, นิติพิษวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), น.88.

⁸⁰ เพ็ญอ้าง, น. 73-83.

⁸¹ เพ็ญอ้าง, น. 83-89.

ระดับเอทานอลในเลือดระหว่าง 50-100 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ ผู้ดื่มจะมีอาการที่เกิดจากการกดการทำงานของสมองส่วนหน้า ทำให้มีความยับยั้งชั่งใจลดลง ปฏิกริยาเริ่มตอบสนองช้าลง มองโลกในแง่ดี เพิ่มความมั่นใจและเริ่มมีการตัดสินใจที่เปลี่ยนไปจากเดิม

ระดับเอทานอลในเลือดระหว่าง 100-200 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ มีผลต่อสมองกลีบข้าง ทำให้ความไวในการทำงานของกล้ามเนื้อลดลง ความรู้สึกลดลง ความจำลดลง การตัดสินใจที่สำคัญมีความผิดพลาด

ระดับเอทานอลในเลือดระหว่าง 300-500 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ ผลจะเกิดต่อสมองกลีบหลังและสมองเล็ก ทำให้สูญเสียการทรงตัว สับสนและมีอาการไม่รู้อัน เวลาและสถานที่

ระดับเอทานอลในเลือดสูงกว่า 500 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์มีผลต่อก้านสมองทำให้เกิดภาวะหมดสติ ระบบหายใจล้มเหลว

(2) ความเห็นทางวิชาการ

ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร อธิบายว่า บุคคลที่หมดสติไปเพราะเสพยาของมีนเมาชั่วระยะเวลาที่ของเมายังแสดงพิษนั้นอยู่ ไม่เรียกว่าเป็นบุคคลวิกลจริต⁸²

ศาสตราจารย์พิเศษ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล ได้อธิบายว่า ในกรณีที่บุคคลมีนเมาเพราะเสพยาหรือสิ่งมีนเมาอื่นด้วยความสมัครใจ จนเป็นเหตุให้ไม่สามารถควบคุมสติของตน และได้ทำนิติกรรมในระหว่างนั้น เห็นว่าบุคคลเช่นนั้นไม่ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตตาม มาตรา 30 และย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 30 ดังนั้นนิติกรรมที่สร้างขึ้นย่อมสมบูรณ์ ถ้าหากเป็นกรณีบุคคลมีนเมาเพราะเสพยาหรือสิ่งมีนเมาอื่น เพราะถูกมอมหรือไม่ประสงค์จะดื่มหรือไม่ตั้งใจจะดื่มก็ตาม เห็นว่าไม่เข้าตามมาตรา 30 เพราะเจตนารมณ์ของมาตรา 30 ต้องการคุ้มครองบุคคลผู้หย่อนความสามารถ ซึ่งมีอาการวิกลจริตเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวอยู่ตลอดเวลา⁸³

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ ได้อธิบายว่า ความบกพร่องทางจิตที่จะถือว่าถึงขนาดวิกลจริตได้นี้ จะต้องเกิดขึ้นเป็นประจำโดยสภาพ ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงครั้งคราว เช่น เกิดขึ้นเพราะงใจเสพยาสิ่งมีนเมาหรือยา⁸⁴ ดังนั้นถือว่าไม่เป็นบุคคลวิกลจริต

เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม ได้ให้ความเห็นว่า บุคคลที่มีนเมาไม่ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตตามความหมายในมาตรา 30 และได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าแต่เมื่อพิจารณาตามหลัก

⁸² จิต เศรษฐบุตร, แก้ไขเพิ่มเติมโดยดาราพร ธีระวัฒน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 30*, น. 67.

⁸³ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33*, น.170.

⁸⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 34*, น.98

กฎหมายในมาตรา 30 ที่คุ้มครองการทำนิติกรรมสัญญาของบุคคลวิกลจริต กฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองมิให้มีการฉวยโอกาสหาประโยชน์โดยการเอาเปรียบจากความเสียหายจิตของคนวิกลจริตได้ง่ายๆ ซึ่งโดยสภาพของคนวิกลจริตและผู้ที่มีเมินมาจนไม่สามารถจะรู้ได้ว่าตนได้ว่าตนกำลังทำอะไรนั้นก็มีความที่คล้ายคลึงกันในสาระสำคัญ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ขาดความสามารถในการคิด ตัดสินใจและแสดงเจตนาและอาจถูกฉวยโอกาสเอาเปรียบได้ง่ายจะต่างก็ตรงที่คนวิกลจริตต้องมีอาการที่เป็นอยู่ประจำเท่านั้น⁸⁵

กล่าวโดยสรุป บุคคลที่อยู่ในภาวะมีเมินมาโดยปกติจะวัดจากระดับที่มีเอทานอลในเลือดซึ่งจะมีหลายระดับ กล่าวคือ จะมีระดับตั้งแต่ประสิทธิภาพในการทำงานช้าลงไประดับที่ทำให้การตัดสินใจที่สำคัญมีความผิดพลาด ระดับที่ทำให้สูญเสียการทรงตัว มีอาการไม่รู้วันเวลาและสถานที่ไปจนถึงระดับที่ทำให้บุคคลที่อยู่ในภาวะดังกล่าวหมดสติสัมปชัญญะและอาจถึงขั้นระบบหายใจล้มเหลวได้ ทั้งนี้จากความเห็นของนักกฎหมายทั้งสามท่านต่างเห็นตรงว่าบุคคลที่อยู่ในภาวะมีเมินมาไม่เป็นบุคคลวิกลจริต แม้ว่าสภาพของความมีเมินมานั้นอาจถึงขนาดที่ทำให้บุคคลนั้นไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่รู้สึกผิดชอบ ไม่สามารถรู้ได้ว่าตนกำลังทำอะไร แต่เนื่องจากอาการดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำโดยสภาพ แต่เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น บุคคลที่อยู่ในภาวะมีเมินมาจึงไม่เป็นบุคคลวิกลจริต

2.2.4.4 บุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า

ภาวะซึมเศร้า (Depression) เป็นปัญหาสุขภาพจิต (Mental Health Problem) และจิตเวช (Psychiatric Disorder) ที่สำคัญของประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย เป็นสาเหตุหลักที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยองค์การอนามัยโลกได้ทำนายว่าในปี พ.ศ. 2563 โลกซึมเศร้าจะเป็นปัญหาด้านสาธารณสุขอันดับ 2 ของโลกรองจากโรคหัวใจและหลอดเลือด โดยคาดการณ์ว่า 1 ใน 8 ของประชากรต้องได้รับการรักษาโรคซึมเศร้าอย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต⁸⁶ สาระสำคัญของภาวะซึมเศร้ามีดังนี้

(1) คำนิยามของภาวะซึมเศร้า

พจนานุกรมหลายฉบับได้ให้ความหมายของภาวะซึมเศร้า โดยแบ่งภาวะซึมเศร้าออกเป็น 3 กลุ่มคือ⁸⁷

⁸⁵ เฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น. 867.

⁸⁶ สายฝน เอกวารงกูร, *รู้จัก เข้าใจ ดูแล ภาวะซึมเศร้า*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), น.1.

⁸⁷ *เพ็งอ้าง*, น. 6.

กลุ่มที่ 1 ภาวะซึมเศร้า หมายถึง ความซึมเศร้าและความสูญเสีย
ความหวังในอนาคต

กลุ่มที่ 2 ภาวะซึมเศร้า หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออก
ถึงความสามารถหรือประสิทธิภาพในการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันลดลง

กลุ่มที่ 3 ภาวะซึมเศร้า หมายถึง อารมณ์ที่ประกอบด้วยอารมณ์เศร้า
หดหู่ เหงา ว้าเหว่ ขาดความสุข และกังวล

(2) ลักษณะของภาวะซึมเศร้า⁸⁸

ลักษณะแรก อารมณ์เปลี่ยนแปลงไป ที่พบบ่อยคือจะกลายเป็นคนเศร้า
สร้อย หดหู่ สะเทือนใจง่าย บางคนอาจไม่มีอารมณ์เศร้าชัดเจนแต่จิตใจหม่นหมอง รู้สึกเบื่อหน่ายไป
หมดทุกสิ่งทุกอย่าง บางคนอาจมีอารมณ์หงุดหงิดฉุนเฉียวง่าย กลายเป็นคนอารมณ์ร้าย ไม่ใจเย็น
เหมือนก่อน

ลักษณะที่สอง ความคิดเปลี่ยนไป มองอะไรก็รู้สึกวุ่นวายไปหมด รู้สึกท้อแท้
หมดหวังกับชีวิต บางคนกลายเป็นคนไม่มั่นใจตนเองไป จะตัดสินใจอะไรก็ลังเลไปหมด รู้สึกว่าตนเอง
ไร้ความสามารถ ไร้คุณค่าเป็นภาระแก่คนอื่น อาจคิดถึงเรื่องการตายอยู่บ่อยๆ หากมีเหตุการณ์มา
กระทบกระเทือนจิตใจก็อาจเกิดการทำร้ายตนเองขึ้นได้จากอารมณ์ชั่ววูบ

ลักษณะที่สาม สมาธิความจำแยลง จะหลงลืมง่าย โดยเฉพาะกับเรื่องใหม่ๆ
วางของไว้ที่ไหนก็นึกไม่ออก ญาติเพิ่งพูดด้วยเมื่อเข้าก็นึกไม่ออกว่าเขาสั่งว่าอะไร จิตใจเหม่อลอยบ่อย
ทำอะไรไม่ได้นานเนื่องจากไม่มีสมาธิ ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ทำงานผิดพลาดๆ ถูกๆ

ลักษณะที่สี่ มีอาการทางร่างกายต่างๆ ร่วมด้วย ที่พบบ่อยคือจะรู้สึก
อ่อนเพลีย ไม่มีเรี่ยวแรง ซึ่งเมื่อพบร่วมกับอารมณ์รู้สึกเบื่อหน่ายไม่ยอมทำอะไร มีปัญหาด้านการ
นอน รู้สึกเบื่ออาหาร บางคนอาจมีอาการปวดหัว ปวดเมื่อยตามตัว

ลักษณะที่ห้า ความสัมพันธ์กับคนรอบข้างเปลี่ยนไป เก็บตัวมากขึ้น ไม่ค่อย
พูดจากับใคร บางคนอาจกลายเป็นคนใจน้อย อ่อนไหวง่าย บางคนอาจหงุดหงิดบ่อยกว่าเดิม

ลักษณะที่หก การงานแยลง ความรับผิดชอบต่อการงานก็ลดลง ทำงานที่
ละเอียดไม่ได้เพราะไม่มีสมาธิ

⁸⁸ มาโนช หล่อตระกูล, โรคซึมเศร้า ฉบับละเอียด, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2558.
จาก <http://www.ramamental.com/medicalstudent/generalpsyc/depressdetail/#เกณฑ์การวินิจฉัย>

ลักษณะที่เจ็ด อาการโรคจิต จะพบในรายที่เป็นรุนแรง ซึ่งนอกจากผู้ที่เป็นจะมีอาการซึมเศร้ามากแล้ว จะยังพบว่ามีอาการของโรคจิตได้แก่ อาการหลงผิดหรือประสาทหลอนร่วมด้วย ที่พบบ่อยคือจะเชื่อว่ามีคนคอยกลั่นแกล้ง หรือประสังค์ร้ายต่อตนเอง อาจมีหูแว่วเสียงคนมาพูดคุยด้วย อย่างไรก็ตามอาการเหล่านี้มักจะเป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อได้รับการรักษาอารมณ์เศร้าดีขึ้น อาการโรคจิตก็มักทุเลาตาม

กล่าวโดยสรุป บุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้ามีหลายลักษณะ เช่น ภาวะซึมเศร้าที่มีผลกระทบต่ออารมณ์ ความคิด ร่างกาย สมาธิ ความสัมพันธ์ต่อบุคคลรอบข้างการทำงาน และมีอาการของโรคจิต เมื่อพิจารณาลักษณะอาการของบุคคลที่มีภาวะซึมเศร้าแล้ว ลักษณะอาการส่วนใหญ่ไม่ได้มีผลกระทบต่อสติสัมปชัญญะที่ส่งผลกระทบต่อความคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน และจะมีลักษณะเป็นเพียงครั้งคราว ไม่ได้มีลักษณะของการบกพร่องที่เป็นประจำ สามารถรักษาให้หายได้ บุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้ามักกล่าวไม่เป็นบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามบุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าที่มีผลกระทบต่ออาการทางจิตอย่างมาก ถึงขนาดเป็นโรคจิต กล่าวคือ มีอาการหลงผิดหรือประสาทหลอนร่วมด้วยหากมีอาการและมีลักษณะเป็นประจำก็อาจมีผลทำให้บุคคลที่อยู่ในภาวะซึมเศร้าเป็นบุคคลวิกลจริตได้

2.2.5 หลักการใช้และการตีความกฎหมาย

แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้มีการบัญญัติคำว่าบุคคลวิกลจริตไว้แต่ก็ไม่ได้มีการให้คำนิยามหรืออธิบายลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้ มีเพียงความคิดเห็นของนักกฎหมายและแนวคำพิพากษาของศาลที่ได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็ยังคงทำให้เกิดความไม่ชัดเจนแน่นอนว่าบุคคลวิกลจริตหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะอย่างไร ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักการใช้และการตีความกฎหมายมาปรับใช้ในการพิจารณาลักษณะบุคคลวิกลจริตรวมถึงบุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับบุคคลวิกลจริตว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ด้วย ทั้งนี้หลักการใช้และการตีความกฎหมายของไทยนั้น ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 ดังนี้

มาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า “กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ

เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”

จากบทบัญญัติดังกล่าวสามารถอธิบายหลักการใช้และการตีความกฎหมายได้ดังนี้

2.2.5.1 การใช้กฎหมาย

การใช้กฎหมาย หมายถึง การนำข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีมาปรับกับตัวบทกฎหมายและวินิจฉัยชี้ขาดว่าข้อเท็จจริงนั้นมีผลทางกฎหมายอย่างไร⁸⁹ กล่าวคือ การใช้กฎหมายจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ข้อพิพาท ข้อกฎหมายและคำวินิจฉัยในทางที่สอดคล้องต้องตรงกัน โดยนักกฎหมายต้องพิจารณาว่าข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนั้นมีข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งข้อพิพาทอย่างไร และความสัมพันธ์เชิงเหตุผลที่ดำรงอยู่ในข้อเท็จจริงนั้นเป็นอย่างไร จากนั้นจึงพิจารณาว่าความสัมพันธ์เชิงเหตุผลแห่งข้อเท็จจริงนั้นๆตกอยู่ใต้บังคับของหลักเกณฑ์ทางกฎหมายใด โดยในลำดับแรกต้องเริ่มพิจารณาจากบทกฎหมายตามตัวอักษรเสียก่อน ว่าบทกฎหมายที่ต้องตรงกันกับความสัมพันธ์เชิงเหตุผลอันดำรงอยู่ในข้อเท็จจริงอันเป็นข้อพิพาทนั้นมีว่าอย่างไร หรือหลักเกณฑ์ใดมีความเหมาะสมต้องตรงแก่ข้อพิพาทมากที่สุดและท้ายที่สุดก็คือการวินิจฉัยว่าเมื่อปรับใช้กฎหมายแก่กรณีแล้วเกิดผลทางกฎหมายอย่างไร⁹⁰

การใช้กฎหมายมีความหมายกว้าง เพราะรวมถึงการใช้กฎหมายทุกบ่อเกิดทั้งที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร กฎหมายประเพณี หลักกฎหมายทั่วไป รวมทั้งกฎหมายลายลักษณ์อักษรแบบเทียบเคียงบทที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง โดยในการใช้ต้องตีความกฎหมายด้วยการตีความต้องเป็นกรณีการใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ส่วนการใช้จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นหรือกฎหมายประเพณีและการใช้กฎหมายหลักกฎหมายทั่วไปในฐานะที่เป็นกฎหมายไม่ต้องตีความเพราะไม่มีวัตถุประสงค์ต้องไปค้นหากฎหมายมาใช้ตัดสินคดี สำหรับการใช้กฎหมายโดยการเทียบเคียง เป็นการที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่บัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรออกไปแล้วแต่เหตุผลของบทบัญญัตินั้นครอบคลุมไปถึงข้อเท็จจริงในคดี เพราะมีสาระสำคัญตรงกัน ไม่ใช่เป็นการใช้กฎหมายโดยตรง แต่อาศัยกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาใช้เทียบเคียง จึงไม่ใช่การตีความหรือตีความอย่างกว้างซึ่งเป็นกรณีที่ยังไม่เลยตัวบทที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นการใช้กฎหมายโดยการเทียบเคียง ซึ่งเป็นการให้เหตุผลโดยอ้างความคล้ายคลึงกันย่อมมีความหมายอย่างเดียวกัน (Argumentum a similitudine)⁹¹

⁸⁹ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559), น.164.

⁹⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น. 271.

⁹¹ สมยศ เชื้อไทย, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 89*, น. 164-166.

ในการปรับใช้กฎหมายนั้น เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือที่เรียกว่า ระบบซีวิลลอว์ (Civil law system) ดังนั้นในการใช้กฎหมายจึงต้องยึดบทบัญญัติแห่งกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นอันดับแรก ทั้งนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 ก็ได้บัญญัติให้นำกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรมาปรับใช้ก่อน หากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาปรับใช้ได้ ก็ให้นำจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นมาปรับใช้ ถ้าไม่มีจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ได้ ก็ให้นำบทบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรในฐานะที่เป็นบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาใช้ และหากไม่มีบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งแล้ว จึงให้นำหลักกฎหมายทั่วไปมาใช้เป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้เพื่อให้ศาลสามารถค้นหากฎหมายมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้และจะปฏิเสธไม่ตัดสินคดีโดยอ้างว่าไม่มีกฎหมายมาปรับใช้ไม่ได้

นอกจากนี้แม้ว่าบทบัญญัติมาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ได้กล่าวไว้ว่าการใช้กฎหมายนั้นต้องคำนึงถึงความถูกต้อง เป็นธรรม แต่ก็เป็นที่เข้าใจกันว่าการใช้กฎหมายนั้นจะต้องคำนึงถึงความถูกต้องและความเป็นธรรมเสมอ⁹²

2.2.5.2 การตีความกฎหมาย

การตีความกฎหมาย คือ กระบวนการขบคิดค้นหาข้อความหรือความหมายจากบทบัญญัติของกฎหมายโดยวิธีใช้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยาและสามัญสำนึกเพื่อนำไปใช้วินิจฉัยข้อพิพาทในคดีได้อย่างถูกต้อง คือ เหมาะสมและเป็นธรรม⁹³ การตีความนั้นถ้อยคำ (Text) แต่ละถ้อยคำที่ประกอบเป็นข้อความนั้น ไม่มีความหมายที่ชัดเจนในตัวของมันเอง ความหมายของมันจะชัดเจนขึ้น เมื่อพิจารณาประกอบกับถ้อยคำอื่นที่เป็นข้อความแวดล้อม (Context) ที่รวมกันเข้าประกอบเป็นข้อความทั้งหมดของเรื่องนั้น ดังนั้นในการตีความต้องอ่านข้อความแวดล้อม (Context) และข้อความทั้งหมด (Whole text) ซึ่งเป็นการค้นหาเหตุผลของกฎหมาย (Ratio legis) หรือค้นหาความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์หรือจิตวิญญาณของกฎหมายนั่นเอง นอกจากนี้การตีความจะต้องวิเคราะห์ถ้อยคำตัวอักษรของกฎหมายโดยคำนึงถึงเหตุผลและเจตนารมณ์ของกฎหมายพร้อมกันไปด้วย กล่าวโดยสรุปการตีความจึงเป็นกระบวนการ (Process) ค้นหาความหมายของกฎหมายจากการอ่านวิเคราะห์ถ้อยคำตัวอักษรของกฎหมายโดยคำนึงถึงเหตุผลและเจตนารมณ์ของกฎหมายเรื่องนั้นพร้อมกันไปในขณะเดียวกัน⁹⁴ อย่างไรก็ตามการตีความจะต้องไม่อยู่นอกกรอบของตัวอักษร แต่ต้องเป็นความที่ตัวอักษรสามารถยึดไปถึงการตีความจึงเริ่มต้นที่การวิเคราะห์ตัวอักษรหรือถ้อยคำ

⁹² เฟิงอ้วง, น. 166.

⁹³ เฟิงอ้วง, น.168.

⁹⁴ เฟิงอ้วง, น. 170.

ของบทบัญญัติแห่งกฎหมายก่อน เพื่อดูว่าถ้อยคำของบทบัญญัตินั้นสามารถให้ความหมายได้มากน้อยแค่ไหนเพียงไร หลังจากนั้นจึงมาค้นหาเหตุผลและความมุ่งหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อนำมาเป็นตัวกำหนดว่าจะเอาความอันไหน เอาความหมายกว้างแคบแค่ไหนเพียงไร⁹⁵ และต้องอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ของการตีความ คือ ต้องเป็นธรรมแก่คู่ความ เป็นธรรมกับเรื่องราวของคดีและต่อสังคมหรือคนที่เกี่ยวข้องด้วย⁹⁶

(1) การพิเคราะห์ถ้อยคำ

ในการตีความนั้นจะต้องพิเคราะห์ถ้อยคำของบทบัญญัติเสียก่อน ซึ่งถ้อยคำหรือคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในบทบัญญัติกฎหมายมาตราต่าง ๆ นั้นสามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ คำศัพท์สามัญและคำศัพท์กฎหมาย ในการร่างผู้ร่างก็จะใช้ถ้อยคำสำนวนที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในสังคม ถ้อยคำเหล่านี้ก็จะมีหมายเป็นไปตามที่สามัญชนทั่วไปเข้าใจกัน ส่วนศัพท์กฎหมายนั้นจะใช้ในกรณีที่เป็นเรื่องของกฎหมายโดยแท้ไม่มีคำศัพท์สามัญจะนำไปใช้ได้ เช่น คำว่า “โมฆียกรรม” หรือในกรณีที่ต้องการให้มีความหมายเฉพาะแตกต่างไปจากความหมายสามัญชนทั่วไปเข้าใจกัน เช่น คำว่า “ผู้เยาว์” เป็นต้น ในการให้ความหมายของคำศัพท์กฎหมายจึงต้องเป็นไปตามความหมายในทางวิชาการ วงการของนักกฎหมายหรือตามที่ใช้บัญญัติกฎหมายประสงค์ให้เป็นเช่นนั้น⁹⁷ และในกรณีที่บทบัญญัติกฎหมายประสงค์จะให้ถ้อยคำบางคำมีความหมายพิเศษไปกว่าที่เข้าใจกันภาษาสามัญทั่วไปหรือในทางวิชาการ กฎหมายจะได้กำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยาม (Definition) ไว้⁹⁸

ทั้งนี้นอกจากจะพิเคราะห์ประเภทของถ้อยคำแล้วในการพิเคราะห์ถ้อยคำยังจะต้องพิจารณาถึงขอบเขตความหมายของคำที่ใช้ในกฎหมายมีอยู่ 2 จำพวก จำพวกแรกเป็นคำที่มีความยืดหยุ่น ไม่แน่นอนชัดเจนนตายตัว การตีความต้องใช้ดุลพินิจอย่างมาก เช่น คำว่า “โดยสุจริต” ในการตีความคำเหล่านี้ ผู้ตีความจะต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้องอีกมากมายจึงจะสรุปเลือกความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ส่วนคำอีกประเภทหนึ่งเป็นคำที่มีความหมายที่แน่นอนชัดเจนนแล้วก็ตาม แต่หากพิเคราะห์ให้ลึกลงไปอีกก็จะพบว่าคำเหล่านี้มีความหมายกว้างแคบ

⁹⁵ เฟิงฮ้าง, น. 171.

⁹⁶ ปรีดี เกษมทรัพย์, “การใช้การตีความกฎหมาย,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 1, ปีที่ 15, น. 71. (มีนาคม 2518).

⁹⁷ สมยศ เชื้อไทย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 89, น. 173.

⁹⁸ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 20แก้ไขเพิ่มเติม โดย สมยศ เชื้อไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), น. 120.

แตกต่างกันอยู่หลายระดับ เช่น คำว่า “อาวุธ” จะเห็นได้ว่ามีความหมายกว้างแคบได้หลายระดับ คือ ความหมายอย่างแคบ ความหมายธรรมดาปานกลาง ความหมายกว้างๆ และความหมายกว้างมาก เช่นนี้จึงไม่สามารถที่จะมีความหมายตามตัวอักษรที่จะจับได้อย่างแน่นอนตายตัว การตีความจึงต้องใช้ดุลพินิจเลือกความหมายที่ดีที่สุด คำนี้ถึงเหตุผลหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยการอ่านข้อความแวดล้อมและข้อความที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมด เพื่อให้รู้ว่าเป็นเรื่องอะไรและรู้ถึงเหตุผลของเรื่อง เหตุผลของกฎหมายหรือเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมายมาเป็นเครื่องนำทางว่าควรจะตีความบทบัญญัติกฎหมายไปในทางแคบหรือกว้าง⁹⁹

(2) การพิเคราะห์ข้อความ¹⁰⁰

การพิเคราะห์ข้อความเกิดขึ้นจากการให้เหตุผลในทางตรรกะที่ทำให้เราสรุปได้ข้อความอีกอย่างหนึ่งนอกเหนือไปจากข้อความที่ได้มาจากถ้อยคำของกฎหมายอย่างตรงไปตรงมาเป็นความที่อยู่นอกกรอบแห่งความหมายของตัวอักษรแห่งบทกฎหมายนั้น แต่เป็นความที่แฝงอยู่ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั่นเอง กล่าวคือ ในบางครั้งการพิเคราะห์ข้อความอาจทำให้ได้ข้อความที่เลยกรอบของถ้อยคำแห่งบทบัญญัติกฎหมายนั้นได้ หรืออาจจะกล่าวว่าเป็นข้อความที่นอกจากข้อความเดิมนั้นเอง ส่วนจะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับพลังภายในที่มีอยู่ในถ้อยคำนั้นว่าจะสนับสนุนให้ให้ความเช่นนั้นได้เพียงใด

(3) การพิจารณาความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย¹⁰¹

ประการแรก สังเกตลักษณะกฎหมาย 3 รูปแบบ

ในการตีความจะต้องพิจารณาถึงประเภทของกฎหมาย กล่าวคือ หากเป็นบทบัญญัติมาจากขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีหรือกฎหมายประเพณี ในการตีความจะต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและประวัติดั้งเดิมของบทบัญญัติเหล่านั้น ส่วนบทบัญญัติที่มาจากหลักกฎหมายหรือหลักนิติศาสตร์ เช่น เรื่องอายุความ การครอบครองปรปักษ์ เป็นหลักกฎหมายที่เกิดขึ้นโดยเหตุผลทางนิติศาสตร์ ในการตีความจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าในด้านหลักกฎหมายและประวัติศาสตร์หรือภูมิหลังของหลักกฎหมายและกรณีของบทบัญญัติที่เกิดขึ้นจากเหตุผลเฉพาะเจาะจงบางประการหรือที่เรียกว่ากฎหมายเทคนิค เช่น กฎหมายจราจร การตีความจะต้องค้นหาเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมายนั่นเอง

⁹⁹ สมยศ เชื้อไทย, *อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 89*, น. 175-177.

¹⁰⁰ *เพ็งอ่าง*, น. 177.

¹⁰¹ *เพ็งอ่าง*, น. 181-185.

ประการที่สอง อ่านทุกถ้อยคำของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น

การอ่านบทบัญญัติแห่งกฎหมายทุกๆคำอย่างพิเคราะห์และอ่านทุกคำอย่างติดต่อกัน เชื่อมโยงกันจนประกอบเป็นข้อความของบทกฎหมายบทหนึ่งก็อาจทำให้เราทราบถึงเหตุผลของเรื่องหรือความมุ่งหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นว่าต้องการให้ถ้อยคำแต่ละถ้อยคำของบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตรานั้นๆมีความหมายอย่างไร

ประการที่สาม ดูตำแหน่งแหล่งที่ของบทบัญญัติกฎหมายนั้นประกอบ

เมื่อดูตำแหน่งแหล่งที่ของบทบัญญัติกฎหมายนั้นว่าอยู่ภายใต้หมวดหมู่ลักษณะ บรรพ หรือกฎหมายเรื่องอะไร ก็อาจจะช่วยให้เราหยั่งทราบถึงความมุ่งหมายของบทบัญญัติ

ประการที่สี่ อ่านประกอบกับบทบัญญัติมาตราอื่นๆ

บทบัญญัตินั้นมีความเกี่ยวข้องกันเป็นระบบ ดังนั้นเมื่อมีปัญหาต้องตีความจำเป็นต้องอ่านบทบัญญัติที่ต้องตีความประกอบกับบทบัญญัติกฎหมายมาตราอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงถึงกันได้ ก็อาจจะช่วยให้ค้นหาความมุ่งหมายของบทบัญญัติของกฎหมายที่ต้องการตีความได้

ประการที่ห้า พิจารณาถึงสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บทบัญญัติกฎหมายที่ออกมานานแล้วเมื่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป ความมุ่งหมายและเหตุผลของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นก็อาจจะเคลื่อนคล้อยแปรผันไปตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย กฎหมายสามารถมีความหมาย ความมุ่งหมายและเหตุผลเป็นอิสระในตัวเองได้ และปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้

ประการที่หก ให้ตีความเป็นคุณแก่คู่กรณีที่เสียเปรียบ

หลักการตีความนั้นมีเป้าหมายอยู่ที่ความถูกต้องเป็นธรรม ดังนั้นการค้นหาความมุ่งหมายของบทบัญญัติกฎหมายก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบแห่งเป้าหมายของการตีความคือ อยู่ในกรอบแห่งความถูกต้องและเป็นธรรม ในกรณีที่มีความสงสัยก็ต้องเลือกเอาความมุ่งหมายที่เข้าข้างฝ่ายที่อยู่ในฐานะที่เสียเปรียบซึ่งเป็นวิธีที่สอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมและหลักการนี้ก็มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 11 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้”

ประการที่เจ็ด ในบางกรณีต้องเลือกความหมายโดยพฤตินัย (De facto)

ในบางกรณีความหมายทางนิตินัย (De jure) ไม่สามารถให้ความยุติธรรมได้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาในแง่พฤตินัย (De facto) ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การตีความบรรลุเป้าหมายของการตีความ คือ เป็นธรรมต่อคู่กรณีต่อเรื่องราวและต่อสังคมโดยรวมด้วย

ประการที่แปด ต้องถือว่ากฎหมายมีความมุ่งหมายที่จะให้กฎหมายมีผลใช้บังคับได้

ในกรณีที่สามสามารถจะตีความได้สองทาง จะต้องถือว่ากฎหมายนั้นมีความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ที่จะให้กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับได้ มิฉะนั้นคงไม่บัญญัติกฎหมายนั้นขึ้นมา หลักการนี้ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 10 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาจตีความได้สองนัย นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้ ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่าที่จะถือเอาอันที่ไร้ผล”

ทั้งนี้ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าลักษณะของบุคคลวิกลจริตนั้นยังไม่มี ความชัดเจนแน่นอน ดังนั้นจึงจะต้องนำหลักการใช้และการตีความกฎหมายมาใช้ในการพิจารณา ลักษณะของบุคคลวิกลจริตและบุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับบุคคลวิกลจริตเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้กฎหมาย ซึ่งในการนี้ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวในบทที่ 4 บทวิเคราะห์ต่อไป

2.3 ผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

ในหัวข้อเกี่ยวกับผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ผู้เขียน จะทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักทั่วไปเกี่ยวกับผลของการแสดงเจตนาว่าผลทางกฎหมายของการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตมีอย่างไรบ้าง หัวข้อถัดไปที่ผู้เขียนจะได้ศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตอย่างละเอียดว่ามีผลทางกฎหมายอย่างไร โดยศึกษาจากความเห็นทางวิชาการ และแนวคำพิพากษา รวมทั้งประเด็นปัญหาความเหมาะสมเกี่ยวกับการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตทั้งตามหลักกฎหมายทั่วไป คือกรณีตามบทบัญญัติมาตรา 30 รวมทั้งตามหลักกฎหมาย เฉพาะ คือ การสละมรดกหรือรับมรดกที่มีภาระติดพันตามมาตรา 1611 และการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1704 วรรคสอง ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

2.3.1 หลักทั่วไปเกี่ยวกับผลของการแสดงเจตนา

ในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตอาจแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม 4 ประการ ได้แก่ การกระทำนั้นไม่มีผลเป็น การทำนิติกรรม นิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ นิติกรรมมีผลเป็นโมฆียะและนิติกรรมมีผลสมบูรณ์ ซึ่งผลของการแสดงเจตนาดังที่กล่าวมามีผลตามกฎหมายดังนี้

ประการแรก ไม่มีผลเป็นนิติกรรม การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตอาจไม่มีผลเป็นนิติกรรม เนื่องจากการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะพิจารณาถึงองค์ประกอบของนิติกรรมด้วย ทั้งนี้มาตรา 149 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่ององค์ประกอบความสมบูรณ์

ของนิติกรรมไว้¹⁰² บางกรณีการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตอาจไม่มีเป็นนิติกรรมได้ หากว่าผู้ทำนิติกรรมไม่มีการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการเกิดขึ้นของนิติกรรม การแสดงเจตนาประกอบด้วยเจตนาและการแสดงเจตนาขึ้นให้ปรากฏออกมาภายนอก การแสดงเจตนาจะต้องเป็นการกระทำของบุคคลที่เกิดจากการคิด ตัดสินใจ และการกระทำตามที่ได้คิดและตัดสินใจนั้น และผู้กระทำได้แสดงเจตนาขึ้นเพื่อให้เห็นถึงความต้องการที่ได้ตัดสินใจตามขั้นตอนหรือกระบวนการในการก่อเจตนา ทั้งนี้จะถือว่าเป็นการกระทำได้จะต้องเป็นการกระทำโดยรู้สำนึกในสิ่งที่ตนได้กระทำ¹⁰³

ประการที่สอง ความไม่สมบูรณ์แห่งนิติกรรม การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตอาจไม่สมบูรณ์ตามกฎหมาย เมื่อนิติกรรมได้เกิดขึ้นแล้ว ในขั้นต่อมาจำต้องพิจารณาว่านิติกรรมดังกล่าวมีผลสมบูรณ์หรือไม่ ทั้งนี้นิติกรรมที่ไม่สมบูรณ์นั้น ตามกฎหมายแบ่งได้เป็นนิติกรรมที่เป็นโมฆะและนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ ซึ่งนิติกรรมที่ไม่สมบูรณ์ทั้งสองประเภทมีผลทางกฎหมาย ดังนี้

นิติกรรมที่เป็นโมฆะ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ให้บทนิยามไว้แต่ในทางวิชาการได้ให้ความหมายโมฆะกรรมไว้ว่า หมายถึง นิติกรรมที่เสียเปล่า กล่าวคือ ไม่มีผลอย่างไรในทางกฎหมาย¹⁰⁴ เสมือนว่าไม่ได้ทำกันขึ้นเลย¹⁰⁵

ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธ์ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมในส่วนของความหมายของโมฆะไว้ว่า นิติกรรมที่เป็นโมฆะ หมายถึง นิติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วในทางข้อเท็จจริง มีองค์ประกอบต่างๆทางข้อเท็จจริง ที่ดูเหมือนว่านิติกรรมนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว แต่เนื่องจากองค์ประกอบ

¹⁰² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 บัญญัติว่า "นิติกรรม หมายความว่า การใดๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ"

¹⁰³ ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 32*, น.35-36.

¹⁰⁴ จีต เศรษฐบุตร, *แก้ไขเพิ่มเติมโดย ดาราพร ธีระวัฒน์*, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 30*, น.143 ; พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล), *แก้ไขเพิ่มเติมโดยกำชัย จงจักรพันธ์*, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียงมาตราว่าด้วยนิติกรรม ระยะเวลา อายุความ*, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556), น. 46. และ คักดี สนองชาติ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นิติกรรม สัญญา*, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2557), น. 246.

¹⁰⁵ ประกอบ หุตะสิงห์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา*, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2518), น. 89. และ พระยาเทพวิฑูรเทพ (บุญช่วย วณิกกุล), *แก้ไขเพิ่มเติมโดย กำชัย จงจักรพันธ์*, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 104*, น. 46.

ดังกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งมีความผิดปรกตัวอย่างร้ายแรง กระทั่งกฎหมายไม่อาจยอมรับให้มีผลในทางกฎหมายได้ นิติกรรมอย่างนี้จึงกลายเป็นนิติกรรมที่เสียเปล่าในทางกฎหมายและไม่ก่อผลใดๆในทางกฎหมายเลย เรียกได้ว่าโมฆะกรรมเป็นนิติกรรมที่ไม่ได้อยู่ในสายตาของกฎหมาย¹⁰⁶

นิติกรรมที่จะมีผลเป็นโมฆะจะต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนให้มีผลเป็นโมฆะ ซึ่งในการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ได้มีการบัญญัติให้การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ได้แก่ การสมรสของบุคคลวิกลจริตมีผลเป็นโมฆะตามมาตรา 1499 หากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเป็นบุคคลวิกลจริต โดยไม่พิจารณาว่าคู่สมรสอีกฝ่ายจะรับรู้ถึงความวิกลจริตนั้นด้วยหรือไม่ ก็จะทำให้การสมรสนั้นมีผลเป็นโมฆะ

นิติกรรมที่เป็นโมฆะนั้นเกิดขึ้นทันทีที่นิติกรรมที่ทําขึ้นกฎหมายไม่ยอมรับ จึงทำให้พิจารณาได้ว่าความเป็นโมฆะเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายโดยอัตโนมัติ แม้ว่าในความเป็นจริงผู้ทำนิติกรรมจะคิดหรือเข้าใจว่านิติกรรมสมบูรณ์และเกิดความเปลี่ยนแปลงหรือความเคลื่อนไหวในสิทธิและหน้าที่แล้วก็ตาม ดังนั้นผู้มีส่วนได้เสียก็สามารถที่จะกล่าวอ้างความเป็นโมฆะได้ และการคืนทรัพย์สินอันเนื่องมาจากนิติกรรมที่เป็นโมฆะก็ต้องคืนแก่กันตามบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้

นิติกรรมที่เป็นโมฆียะ นิติกรรมที่เป็นโมฆียกรรม หมายถึง นิติกรรมที่กฎหมายถือว่าสมบูรณ์ตราบที่ยังไม่ถูกบอกล้างโดยผู้มีสิทธิบอกล้าง เพราะความผิดปรกของนิติกรรมที่เป็นโมฆียะนี้เป็นความผิดปรกที่ไม่ร้ายแรงนัก กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงได้มีโอกาสในการตัดสินใจว่าจะรักษานิติกรรมนั้นต่อไปโดยการให้สัตยาบันหรือจะทำลายนิติกรรมนั้นเสียโดยการบอกล้าง¹⁰⁷ บทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรม ได้กำหนดให้การแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตเป็นโมฆียะต่อเมื่อบุคคลวิกลจริตแสดงเจตนาทำนิติกรรมในขณะที่จริตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ว่าผู้กระทำให้เป็นบุคคลวิกลจริต ซึ่งผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่เป็นโมฆียะมาตรา 175 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดให้บุคคลวิกลจริตสามารถบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะหรือให้สัตยาบันได้ฝ่ายเดียว คู่กรณีที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตไม่สามารถบอกล้างได้ ส่วนทายาทของบุคคลวิกลจริตจะสามารถใช้สิทธิบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะได้ต่อเมื่อบุคคลวิกลจริตดังกล่าวได้ถึงแก่ความตายแล้ว ทั้งนี้ระยะเวลาการบอกล้างโมฆียะกรรมของบุคคลวิกลจริตได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 181 โดยบุคคลวิกลจริตจะต้องบอกล้างภายใน 1 ปีนับแต่วันที่สามารถให้สัตยาบัน กล่าวคือ ภายใน 1 ปีนับแต่วันที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้วหรือเมื่อพ้นเวลาสิบปี

¹⁰⁶ ศันนัทภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 32*, น.159-160.

¹⁰⁷ *เพ็ญอ้าง*, น.179.

นับแต่บุคคลวิกลจริตได้ทำนิติกรรมนั้นขึ้น โฆษียกรรมเมื่อบอกแล้ว ให้ถือว่าเป็นโฆษะมาแต่เริ่มแรกและให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม

ประการที่สาม นิติกรรมที่มีผลสมบูรณ์ โดยปกติแล้วบุคคลวิกลจริตก็มีสถานะทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาทั่วไปทุกประการ บุคคลวิกลจริตจึงยังคงมีความสามารถในการใช้สิทธิทำนิติกรรมได้เองโดยลำพังโดยไม่ต้องมีบุคคลที่ต้องให้ความยินยอม และโดยปกตินิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตกระทำไปก็มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายได้¹⁰⁸ หากนิติกรรมที่บุคคลวิกลได้กระทำขึ้นนั้นครบตามหลักเกณฑ์ของการก่อนิติกรรม มีผลเป็นการทำนิติกรรมเกิดขึ้นแล้วและนิติกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีความสมบูรณ์ไม่มีความบกพร่องบางอย่างที่ทำให้กฎหมายไม่ยอมรับให้นิติกรรมนั้นมีผลทางกฎหมาย กล่าวคือ นิติกรรมนั้นไม่มีผลเป็นโฆษะ เช่น ในเรื่องของการสมรสของบุคคลวิกลจริต ตามมาตรา 1449 และมาตรา 1495 เป็นต้น หรือยอมรับให้มีผลในทางกฎหมายเพียงชั่วคราวจนกว่าจะมีการบอกกล่าว กล่าวคือ นิติกรรมนั้นไม่มีผลเป็นโฆษะ นิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตกระทำซึ่งจะมีผลเป็นโฆษียกรรมนั้น ได้แก่ นิติกรรมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 30 ซึ่งเป็นบททั่วไปในเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต กล่าวคือ นิติกรรมจะมีผลเป็นโฆษียะก็ต่อเมื่อบุคคลวิกลจริตได้ทำนิติกรรมในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ว่าเป็นบุคคลวิกลจริต ซึ่งถ้าหากไม่เข้าเงื่อนไขดังกล่าวแล้วนิติกรรมที่กระทำขึ้นนั้นก็จะมีผลสมบูรณ์ใช้บังคับได้ตามกฎหมาย

ดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าผลของการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตมีหลายประการ อย่่างไรก็ตามมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยที่เกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตมีความชัดเจนหรือไม่และมีประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสมของบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลผู้ที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริต ซึ่งผู้เขียนจะได้นำการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

2.3.2 การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่จะมีผลสมบูรณ์ใช้บังคับได้ตามกฎหมายนั้นจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่มีความบกพร่องในเรื่องขององค์ประกอบความสมบูรณ์ของนิติกรรมดังต่อไปนี้¹⁰⁹

¹⁰⁸ เพ็ญอ้าง น.49.

¹⁰⁹ กำชัย จงจักรพันธ์, รายงานวิจัยเสริมหลักสูตร ปัญหาความหมายและผลทางกฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 149, (กรุงเทพมหานคร:คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542) น.4,56-58.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 บัญญัติว่า “นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวนหรือระงับซึ่งสิทธิ”

มาตรา 149 เป็นบทบัญญัติที่ได้อธิบายให้เห็นถึงความหมายหรือองค์ประกอบที่สมบูรณ์ของนิติกรรมเอาไว้ หากนิติกรรมที่บุคคลได้กระทำขึ้นนั้นมีลักษณะครบถ้วนถูกต้องตามองค์ประกอบที่มาตรา 149 กำหนดไว้ นิติกรรมนั้นๆ ก็จะมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย แต่หากนิติกรรมที่บุคคลได้แสดงเจตนาออกมา มีลักษณะไม่ครบถ้วนตามองค์ประกอบดังกล่าว เช่น ขาดองค์ประกอบข้อหนึ่งข้อใดไป ผลก็คือ ในบางกรณีการกระทำของบุคคลนั้นอาจไม่ก่อให้เกิดนิติกรรมขึ้นเลยหรือในบางกรณีนิติกรรมนั้นอาจเกิดขึ้นแล้วแต่นิติกรรมมีผลเป็นโมฆะหรือในบางกรณีนิติกรรมอาจเกิดขึ้นแล้วแต่มีผลเป็นโมฆียะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญมากน้อยขององค์ประกอบแต่ละข้อ ความหมายหรือองค์ประกอบของความสมบูรณ์ของนิติกรรมสามารถแบ่งออกเป็น 6 ประการดังนี้

1) นิติกรรมเป็นเรื่องของการแสดงเจตนา การแสดงเจตนาถือเป็นหัวใจของนิติกรรม หากบุคคลไม่มีการแสดงเจตนาทำนิติกรรม นิติกรรมย่อมไม่เกิดขึ้น การแสดงเจตนาหมายถึง การคิด ตกลงใจและกระทำการตามที่คิดและตกลงใจนั้น ซึ่งในส่วนของการแสดงเจตนา ผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไปในเรื่องการแสดงเจตนา

2) การแสดงเจตนาต้องชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งหมายความว่า บุคคลจะแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่มีลักษณะ วัตถุประสงค์หรือมีผลให้เป็นการขัดต่อกฎหมายไม่ได้ เหตุผลก็เพราะนิติกรรมเป็นเครื่องมือที่กฎหมายมอบให้เอกชนไว้สร้างหรือก่อความผูกพันซึ่งกันและกัน ดังนั้นบุคคลจะแสดงเจตนาทำนิติกรรมโดยขัดต่อกฎหมายไม่ได้ หากฝ่าฝืนนิติกรรมนั้นอาจตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะแล้วแต่ความหนักเบาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การแสดงเจตนาที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 150 ตกเป็นโมฆะ การแสดงเจตนาทำนิติกรรมต่อผู้หย่อนความสามารถตามมาตรา 153 ตกเป็นโมฆียะ เป็นต้น

3) ผู้แสดงเจตนาต้องแสดงเจตนาด้วยใจสมัคร ซึ่งหมายความว่าผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาออกมาโดยเต็มใจหรือยินดีที่ได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมนั้น การแสดงเจตนาโดยไม่สมัครใจที่กฎหมายรับรู้รับรอง คือ การแสดงเจตนาที่เกิดขึ้นจากการข่มขู่ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ตกเป็นโมฆียะ

4) ผู้แสดงเจตนาต้องมุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ ซึ่งหมายความว่าผู้แสดงเจตนาต้องมุ่งต่อความผูกพันในทางกฎหมายอย่างจริงจัง มิใช่เป็นการแสดงเจตนาที่มีลักษณะไม่จริงจังแน่นอน เช่น การพูดล้อเล่นหรือพูดตามมารยาทในทางสังคมหรือเป็นไปในทางอัธยาศัยไมตรี

ซึ่งกรณีเหล่านี้เป็นที่เห็นได้ชัดว่า ผู้แสดงเจตนาไม่ได้มุ่งหวังให้เกิดผลผูกพันในทางกฎหมายแต่อย่างใด เพราะฉะนั้นนิติกรรมจึงไม่เกิดขึ้น

5) การผูกนิติสัมพันธ์นั้นมีขึ้นระหว่างบุคคล คือ นิติกรรมเป็นความผูกพันทางกฎหมายระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ประเด็นสำคัญ คือ บุคคลในที่นี่หมายถึงบุคคลภายใต้กฎหมายเอกชนที่ได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมในฐานะเอกชนที่เท่าเทียมกันเท่านั้น ดังนั้นการกระทำทางปกครองหรือคำสั่งทางปกครองหรือนิติกรรมทางปกครอง กรณีเหล่านี้ไม่ใช่นิติกรรมเพราะไม่ใช่ความผูกพันตามกฎหมายเอกชน

6) ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิ หรือก่อให้เกิดผลในทางกฎหมายนั่นเองซึ่งหากจะกล่าวให้ถูกต้องแล้ว องค์ประกอบข้อนี้ คือ ผลในทางกฎหมายของนิติกรรมมากกว่าความเคลื่อนไหวในสิทธิที่มีได้ในหลายลักษณะ เช่น ก่อสิทธิ เปลี่ยนแปลงสิทธิ โอนสิทธิ สงวนสิทธิ หรือระงับสิทธิ แล้วแต่กรณีและนิติกรรมบางชนิดบางประเภทอาจก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิได้มากกว่า 1 ลักษณะก็ได้

ทั้งนี้นอกจากองค์ประกอบความสมบูรณ์ของนิติกรรมแล้ว หลักการแสดงเจตนาซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจหรือองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของความสมบูรณ์ของนิติกรรม และตามที่มีผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วว่านิติกรรมเป็นเรื่องของการแสดงเจตนา กล่าวคือ การกระทำของบุคคลที่จะเป็นนิติกรรมนั้นจะต้องมีการแสดงเจตนา เพื่อแสดงความประสงค์ของผู้ที่ทำนิติกรรมนั้นให้ปรากฏออกมา¹¹⁰ ซึ่งการแสดงเจตนาจะต้องเป็นการกระทำของบุคคลที่เกิดจากการคิด การตัดสินใจ กระทำตามที่คิดและตัดสินใจ และได้แสดงเจตนาขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่ได้ตัดสินใจตามขั้นตอนหรือกระบวนการในการก่อเจตนาตนเอง ซึ่งการกระทำนั้นจะถือเป็นการกระทำตามนัยของกฎหมายได้บุคคลนั้นจะต้องกระทำโดยรู้สำนึกในสิ่งที่ตนกระทำ¹¹¹ ดังนั้นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม ก็คือ การแสดงออกมาซึ่งความคิด ความต้องการของตนโดยเกิดจากการรู้สำนึกในสิ่งที่ตนแสดงออกมาและเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดโดยอิสระที่มุ่งจะให้เกิดผลตามกฎหมาย หากไม่มีการแสดงออกมาให้ปรากฏถึงเจตนาของตนซึ่งเป็นเจตนาภายในนั้น เจตนาภายในของตนนั้นก็เลยไม่เกิดผลในทางกฎหมาย¹¹²

¹¹⁰ อัครวิทย์ สุมาวงศ์, คู่มือการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2557), น.6.

¹¹¹ ศนันทกรณ (จำปี) โสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 32, น.35-36.

¹¹² พรพิมล นิสารัตนพร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 73, น.58.

ในส่วนขององค์ประกอบของการแสดงเจตนา นั้นจะเห็นได้ว่า คำว่า “การแสดงเจตนา” ย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าจะเป็นการแสดงเจตนาได้นั้นต้องมี “เจตนา” ของบุคคลอันใดอันหนึ่ง ซึ่งอยู่ในจิตใจของบุคคลและต้องมี “การแสดง” คือ บุคคลนั้นต้องแสดงเจตนา นั้นออกมาภายนอก¹¹³ ฉะนั้นในการแสดงเจตนา หากเจตนาที่ได้แสดงออกมานั้นเป็นที่เห็นและเข้าใจได้โดยชัดแจ้ง ตรงไปตรงมา จะเรียกการแสดงเจตนาเช่นนี้ว่า การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง แต่การแสดงเจตนาไม่ว่าจะโดยวิธีการใดๆ หรือโดยประการใดๆ หากต้องมีการแปลหรือตีความการแสดงเจตนา นั้นเสียก่อนจึงจะเข้าใจความหมายของการแสดงเจตนา นั้น เช่นนี้เรียกว่าเป็นการแสดงเจตนาโดยปริยาย ตัวอย่างเช่น การที่เจ้าหน้าที่ให้สัญญาแก่ลูกหนี้ หรือตั้งใจฉ้อสัญญาแก่ผู้เสียหาย จะแสดงให้เห็นเจตนาโดยปริยายที่จะปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้¹¹⁴ โดยในส่วนของการนี้ โดยหลักทั่วไปแล้วการนี้ไม่ถือว่ามีเจตนา เว้นแต่จะได้มีกฎหมาย ประเพณี หรือสัญญากำหนดให้ถือเอาว่าการนี้เป็นการแสดงเจตนา นอกจากนี้การกระทำอันเป็นการแสดงเจตนาของบุคคลนี้จะต้องเป็นผลมาจากการคิด ตกลงใจ และกระทำตามที่ตกลงใจนั้นด้วย ดังนั้นในบางกรณีแม้ดูจากลักษณะภายนอกแล้วจะเห็นว่ามีเจตนา แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาของบุคคล เช่น การที่บุคคลละเมอกระทำการใดสิ่งหนึ่งก็ดี การที่บุคคลนอนหมดสติแต่ถูกบุคคลอื่นจับพิมพ์ลายนิ้วมือในพินัยกรรมก็ดี การที่บุคคลกระทำการใดๆ ลงในเวลาเพื่อคลังไม้ได้สติก็ดี หรือการที่บุคคลถูกผู้อื่นใช้กำลังกายบังคับจับให้พิมพ์ลายนิ้วมือในพินัยกรรมก็ดี กรณีต่างๆ เหล่านี้ไม่ถือเป็นการแสดงเจตนาของบุคคลแต่อย่างใดเพราะบุคคลมิได้คิด ตกลงใจและกระทำการแสดงเจตนาตามที่คิดและตกลงใจนั้น และเนื่องจากนิติกรรมเป็นเรื่องของการแสดงเจตนาของบุคคลที่มุ่งจะให้เกิดความผูกพันระหว่างกัน เพราะฉะนั้นเมื่อไม่มีการแสดงเจตนาเกิดขึ้น นิติกรรมก็ไม่มีทางเกิดขึ้นได้เช่นกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการแสดงเจตนาเป็นหัวใจของนิติกรรมนั่นเอง ซึ่งต่างจากการที่บุคคลถูกข่มขู่ว่าจะยิงให้ตายหากไม่ลงชื่อในนิติกรรมเพราะกรณีเช่นนี้ผู้แสดงเจตนาได้คิดและตกลงใจแล้วที่จะทำนิติกรรม และได้แสดงเจตนาออกมาโดยการลงชื่อในนิติกรรม นิติกรรมจึงเกิดขึ้นแล้วแต่เนื่องจากการแสดงเจตนาของบุคคลในกรณีเช่นนี้เป็น

¹¹³ หยุด แสงอุทัย, กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), น.47.

¹¹⁴ ประกอบ หุตะสิงห์ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2521), น. 35. อ้างใน กำชัย จงจักรพันธ์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 109, น.4,56-58.

การแสดงเจตนาโดยไม่สมัครใจ ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้นิติกรรมที่เกิดขึ้นจากการข่มขู่ตกเป็นโมฆียะ¹¹⁵

อย่างไรก็ตามการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตกรณียังคงมีปัญหาความไม่ชัดเจนของการปรับใช้กฎหมายเกิดขึ้นได้ เนื่องจากเมื่อพิจารณาลักษณะของบุคคลวิกลจริตแล้วพบว่าบุคคลวิกลจริตมีหลายลักษณะ เช่น ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สึกรำลึก ขาดความรู้สำนึกรวมทั้งบุคคลวิกลจริตซึ่งยังพอรู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผลหรือเป็นไปโดยไม่รู้สึกลึกซึ้ง ทั้งระดับและลักษณะอาจแตกต่างกันได้หลายกรณี บางคนอาจจะมีอาการอยู่ตลอดเวลาหรือบางคนอาจจะมีอาการบางครั้งบางคราวแต่มีลักษณะอยู่เป็นประจำก็เป็นได้ เนื่องจากลักษณะของบุคคลวิกลจริตมีหลายลักษณะอาการรุนแรงมากน้อยแตกต่างกันนี้ จึงทำให้เกิดประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า กรณีการกระทำของบุคคลวิกลจริตจะถือได้หรือไม่ว่ามีการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้นิติกรรมนั้นเกิดขึ้น เนื่องจากว่าเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของบุคคลวิกลจริตแล้วบางคนอาจจะมีอาการรุนแรงถึงขั้นทำให้บุคคลนั้นไม่อาจคิด ตัดสินใจ กระทำตามที่คิดและตัดสินใจและแสดงเจตนาให้ปรากฏออกมาภายนอกนั้นได้ เช่น บุคคลวิกลจริตถึงขนาดขาดความรู้สำนึก ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สึกรำลึกและขาดความรู้สึกลึกซึ้ง บุคคลเหล่านี้จึงไม่สามารถที่จะกระทำการอันเป็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมให้เกิดขึ้นได้ และนอกจากนี้การที่กฎหมายได้กำหนดบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ในมาตรา 30 ในการปรับใช้กฎหมายนั้นจะใช้บังคับกับบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทุกลักษณะหรือไม่ อย่างไร

กรณีดังกล่าวมีนักกฎหมายได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภิทัย ให้ความเห็นว่า การใดที่คนวิกลจริตทำในเวลาไม่มีสติพอที่จะแสดงเจตนาได้ ถือว่าไม่มีการแสดงเจตนาเลย ไม่มีผลเป็นนิติกรรมตามมาตรา 112 (149 ใหม่) จึงไม่เกิดนิติสัมพันธ์ใดๆขึ้นได้ไม่แต่เพียงเป็นโมฆียะเท่านั้น¹¹⁶

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุวัติ ใจสมุทร ให้ความเห็นว่า บุคคลวิกลจริตถึงขนาดไม่สามารถรู้สึกลึกซึ้งเลย บุคคลจำพวกนี้จะถือว่าสามารถเข้าใจในการกระทำของตนอย่างไรไม่ได้เลย

¹¹⁵ กำชัย จงจักรพันธ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 109*, น.7-8,56.

¹¹⁶ จิตติ ติงศภิทัย, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 31*, น.56.

จึงจัดว่าแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมไม่ได้ เมื่อไม่เกิดนิติกรรมจึงไม่มีโมฆียกรรม โมฆียกรรมจึงใช้กับบุคคลที่ผู้นั้นมีความรู้สึกผิดชอบอยู่บ้างตามมาตรา 31 (มาตรา 28 ใหม่) หรือ 32 (มาตรา 30 ใหม่)¹¹⁷

ศาสตราจารย์ ดร. สมทบ สุวรรณสุทธิ ให้ความเห็นว่า คนวิกลจริตเป็นผู้ไม่รู้จักใช้ความคิด ไม่รู้ว่าตนได้ทำอะไรไปและจะมีผลอย่างไร นิติกรรมที่เขาได้ทำลงไปควรเป็นโมฆะเพราะขาดสาระสำคัญแห่งการทำนิติกรรม คือการแสดงเจตนา ผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้นก็ได้ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีได้บัญญัติในทำนองดังกล่าว คงให้การใดที่บุคคลวิกลจริตทำลงภายในเงื่อนไขแห่งมาตรา 32 (มาตรา 30 ใหม่) มีผลเป็นเพียงโมฆียะเท่านั้น การที่บัญญัติไว้เช่นนี้จริงอยู่แม้จะขัดหลักแห่งนิติกรรมแต่ก็ยังผลให้มีความคุ้มครองคนวิกลจริตดีขึ้น ด้วยฝ่ายผู้วิกลจริตเท่านั้นมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมได้ข้างเดียว¹¹⁸

ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ให้ความเห็นว่า บุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ในทางการแพทยศาสตร์คงจะยืนยันได้แน่นอนว่าในขณะที่จิตวิกลบุคคลไม่อาจแสดงเจตนาแท้จริงอย่างไรได้เลย แม้กระนั้นกฎหมายก็ยังจัดว่ากิจการที่คนวิกลจริตทำไปสมบูรณ์อยู่ หากบังคับเคร่งครัดตามหลักเจตนาแล้ว ถ้าพิสูจน์ได้ว่าในขณะที่ทำไปบุคคลไม่มีเจตนามุ่งต่อผลในทางกฎหมายเลยจะต้องถือว่ากิจการที่ทำไปไม่ใช่นิติกรรมตามหลักทั่วไปในมาตรา 112 (มาตรา 149 ปัจจุบัน) แต่ที่กฎหมายถือว่าเป็นเพียงโมฆียะ แสดงว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักเจตนาแท้จริงอยู่อย่างหนึ่ง เนื่องจากคนบ้านั้นมีหลายประเภทหลายชนิดต่างกัน ลักษณะไม่ได้จะบ้าในทุกแง่มุม ฉะนั้นคนอาจบ้าในสิ่งอื่นแต่มีเจตนาเหมือนคนธรรมดาในเมื่อจะทำนิติกรรม ดังนั้นจะถือเป็นหลักว่าคนบ้าไม่มีเจตนาเสียเลยไม่ได้¹¹⁹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปกติ ให้ความเห็นว่า บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถโดยทั่วไปหากทำนิติกรรมในขณะที่มีอาการจิตวิกล ย่อมไม่อาจรู้หรือเข้าใจการกระทำของตน ไม่อาจแสดงเจตนาโดยประสงค์ต่อผลตามกฎหมายได้และการกระทำของเขาย่อมไม่อาจถือเป็นการทำนิติกรรมหรือจัดเป็นการกระทำที่มีผลตามกฎหมายได้ แต่อย่างไรก็ดีโดยที่บางครั้งอาการจิตวิกลนั้นไม่ปรากฏออกมาภายนอก หรือยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะล่วงรู้ได้ว่า

¹¹⁷ อนุมติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.265.

¹¹⁸ สมทบ สุวรรณสุทธิ, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), น.122.

¹¹⁹ เสนีย์ ปราโมช, *แก้ไขเพิ่มเติมโดยมุรินทร์ พงศาปาน, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), พิมพ์ครั้งที่ 3* (กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน, 2559), น. 153.

บุคคลผู้ทำนิติกรรมเป็นคนวิกลจริต ทั้งระดับและลักษณะแห่งความวิกลจริตก็อาจแตกต่างกันหลายลักษณะ ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงวางหลักสันนิษฐานทั่วไปในมาตรา 30 โดยสันนิษฐานไว้ก่อนว่ามีความสามารถทำนิติกรรมให้มีผลสมบูรณ์ เพราะกฎหมายมุ่งคุ้มครองความแน่นอนชัดเจนแห่งนิติสัมพันธ์และความเชื่อถือต่อความมีผลแห่งนิติกรรมของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งยิ่งกว่าจะคุ้มครองประโยชน์ได้เสียของคนวิกลจริต เพราะหากคนวิกลจริตทำนิติกรรมในขณะที่มิได้มีจิตวิกลจริตนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์ ส่วนในกรณีที่ทำนิติกรรมในขณะที่มีจิตวิกล แต่ไม่ปรากฏอาการจิตวิกลเป็นที่เห็นประจักษ์แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนี้ย่อมเป็นการยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะรู้ว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต กฎหมายจึงสันนิษฐานไว้ก่อนว่านิติกรรมที่คนวิกลจริตได้กระทำลงนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์ แต่ในทางกลับกันหากเป็นกรณีที่คนวิกลจริตได้ทำนิติกรรมในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้อยู่แล้วว่าบุคคลผู้กระทำนิติกรรมนั้นวิกลจริต ดังนี้ย่อมไม่มีเหตุควรคุ้มครองคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง กฎหมายจึงหันกลับมาคุ้มครองประโยชน์ของฝ่ายคนวิกลจริตที่ศาลยังมีได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ โดยกำหนดให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆียะ¹²⁰

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่านักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่า บุคคลวิกลจริตหากได้กระทำนิติกรรมในขณะที่มีอาการจิตวิกล ขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือในเวลาที่ไม่สติพอที่จะแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม การกระทำของบุคคลวิกลจริตซึ่งได้กระทำขึ้นนั้นไม่อาจถือได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมและเมื่อไม่มีการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม จึงไม่ก่อให้เกิดนิติกรรมนั้นขึ้น อย่างไรก็ตามมีนักกฎหมายบางท่าน ได้แก่ ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ศาสตราจารย์ ดร. สมทบ สุวรรณสุทธิ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ แม้จะมีความเห็นว่านิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำขึ้นในขณะที่มีอาการจิตวิกล การกระทำที่ทำขึ้นนั้นไม่ถือว่ามีเจตนาไม่ก่อให้เกิดนิติกรรมเกิดขึ้นก็ตามที แต่ก็เห็นว่าเนื่องจากบุคคลวิกลจริตมีทั้งระดับและลักษณะที่แตกต่างกัน อีกทั้งก็ไม่ได้มีอาการที่เกิดขึ้นตลอดเวลา อาจจะมีบางเวลาที่ไม่มีอาการจิตวิกล บางครั้งอาการก็ไม่ปรากฏออกมาภายนอก ยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายจะหยั่งรู้ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้นกฎหมายจึงมุ่งที่จะคุ้มครองความแน่นอนของนิติกรรมและคุ้มครองคู่กรณีที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริต จึงกำหนดให้การกระทำนั้นมีผลเป็นเพียงโมฆียะ หากได้เข้าทำนิติกรรมในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายได้รู้ว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 ซึ่งศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช มีความเห็นว่ากรณีที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักเจตนา เช่นเดียวกับศาสตราจารย์ ดร. สมทบ สุวรรณสุทธิ ที่เห็นว่ากรณีที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้นั้นเป็นการขัดกับหลักนิติกรรมซึ่งก็คือหลักการแสดงเจตนาตนเอง อย่างไรก็ตามหากคู่กรณี

¹²⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.130-131.

อีกฝ่ายหนึ่งทราบว่าคุณคนดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตกฎหมายก็กลับมาคุ้มครองบุคคลวิกลจริตโดยกำหนดให้นิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นมีผลเป็นโมฆียะ ให้สิทธิแก่ฝ่ายบุคคลวิกลจริตแต่เพียงฝ่ายเดียวที่สามารถบอกล้างโมฆียกรรมนั้นได้อันเป็นการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตซึ่งเป็นผู้หย่อนความสามารถแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ได้วินิจฉัยประเด็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ ได้แก่ คำพิพากษาฎีกาที่ 8368/2538 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1918/2541 ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 8368/2538 วินิจฉัยว่า โจทก์รู้ดีว่าจำเลยป่วยมีสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์ แม้อาการป่วยของจำเลยจะไม่ถึงขนาดไม่สามารถรู้สำนึกผิดชอบอันเป็นการขาดเจตนาในการทำนิติกรรมก็ตาม แต่เมื่อจำเลยกระทำในขณะที่มีสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์และโจทก์รู้อยู่แล้ว สัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทที่จำเลยกระทำไปก็ตกเป็นโมฆียะตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 32 (เดิม) จำเลยมีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรมดังกล่าวตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 137 (เดิม) เมื่อจำเลยได้บอกล้างภายใน 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 (เดิม) แล้ว สัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทจึงตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 วรรคหนึ่ง (เดิม)

คำพิพากษาฎีกาที่ 1918/2541 วินิจฉัยว่า ช. สุขภาพไม่ค่อยดี มีอาการหลังเสื่อมและตาไม่ค่อยดีมาตั้งแต่ปี 2532 มีอายุสูงถึง 95 ปี หนังสือสัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลย ช. ใช้วิธีพิมพ์ลายนิ้วมือแทนการลงลายมือชื่อ ซึ่งอาจมีบุคคลช่วยจับมือให้พิมพ์ลายนิ้วมือก็เป็นได้ต่างกับเมื่อครั้งที่ ช.ทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองและบันทึกข้อความซึ่ง ช. ลงลายมือชื่อด้วยการเขียนและในบันทึกข้อความ ช. ได้เขียนข้อความเป็นตัวหนังสือยาวถึง 12 บรรทัด แสดงให้เห็นว่าในตอนนั้นนอกจาก ช. จะมีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ดีแล้วข้อความที่ปรากฏยังทำให้ล่วงรู้เจตนาของ ช. ว่าเจตนาจะยกกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์เพียงผู้เดียว สัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลยจึงตกเป็นโมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30 เมื่อ ช. ผู้ให้ถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโมฆียกรรม โจทก์ซึ่งเป็นทายาทของ ช. ย่อมมีสิทธิบอกล้างได้ตามมาตรา 175 และการที่โจทก์ฟ้องคดีนี้ถือว่าโจทก์บอกล้างแล้ว ย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 176

เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกาที่ 8368/2538 แสดงให้เห็นว่าศาลได้พิจารณาในเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตด้วย โดยได้วินิจฉัยว่าแม้ว่าอาการป่วยของจำเลยจะไม่ถึงขนาดไม่สามารถรู้สำนึกผิดชอบอันเป็นการขาดเจตนาในการทำนิติกรรมก็ตามแต่เมื่อจำเลยกระทำในขณะที่มีสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์ ศาลก็ได้วินิจฉัยให้นิติกรรมที่จำเลยทำนั้นมีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 32 (เดิม)หรือตามมาตรา 30 ปัจจุบัน อันเป็นการที่ศาลแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 30 ไม่รวมถึงกรณีที่บุคคลวิกลจริตกระทำการในขณะที่ไม่มีเจตนาทำนิติกรรมนั้น

เมื่อพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1918/2541 ซึ่งได้วินิจฉัยว่าหนังสือสัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลย ข. ใช้วิธีพิมพ์ลายนิ้วมือแทนการลงลายมือชื่อ ซึ่งอาจมีบุคคลช่วยจับมือให้พิมพ์ลายนิ้วมือ สัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลยจึงตกเป็นโมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30 แสดงให้เห็นว่า ศาลได้นำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับกรณีที่จำเลยไม่มีเจตนาทำนิติกรรมเช่นเดียวกัน

จากแนวคำพิพากษาดังกล่าวมาก็ยังก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในการปรับใช้หลักการแสดงเจตนาอันจะมีผลในเรื่องของการเกิดขึ้นของนิติกรรมและการปรับใช้หลักทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติมาตรา 30 ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีผลให้นิติกรรมที่สร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขของบทบัญญัติมาตรา 30 มีผลเป็นโมฆียะเท่านั้น กรณีจึงเกิดปัญหาความไม่ชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายในประเด็นดังกล่าวนี้ ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ในบทวิเคราะห์ต่อไป

2.3.3 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไป

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30 เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งจะใช้บังคับกับนิติกรรมทุกประเภทที่กฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ โดยกฎหมายได้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นยังคงมีความสามารถในการทำนิติกรรม อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการคุ้มครองการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต บทบัญญัติมาตรา 30 จึงได้มีการกำหนดให้นิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำจะมีผลเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อเข้าหลักเกณฑ์ 2 ประการดังนี้

- 1) นิติกรรมนั้นบุคคลวิกลจริตต้องกระทำลงในขณะจิตวิกล และ
- 2) คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วว่าผู้ทำนิติกรรมเป็นคนวิกลจริต

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 นั้นจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั้ง 2 ประการข้างต้น กล่าวคือ บุคคลนั้นจะต้องทำนิติกรรมในขณะจิตของบุคคลนั้นวิกลจริตและคู่กรณีอีกฝ่ายก็ได้รู้แล้วด้วยว่าบุคคลนั้นเป็นคนวิกลจริต จึงจะมีผลให้นิติกรรมที่ตกลงโดยบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถมีผลเป็นโมฆียะ หากเข้าเพียงหลักเกณฑ์ใดหลักเกณฑ์หนึ่ง นิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ก็จะมีผลสมบูรณ์ไม่ตกเป็นโมฆียะกรรมแต่อย่างใด นอกจากนี้การที่คู่กรณีอีกฝ่ายได้รู้ว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริตนี้ต้องพิจารณาในขณะที่ทำนิติกรรมนั้น หากรู้ก่อนหรือในภายหลังทำนิติกรรมแต่ขณะทำนิติกรรมไม่รู้ว่าผู้ทำนิติกรรมนั้นเป็นคนวิกลจริต ก็ไม่ทำให้นิติกรรมที่สร้างขึ้นมีผลเป็นโมฆียะแต่อย่างใด

ทั้งนี้แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้บัญญัติบทคุ้มครองการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ อันเป็นบททั่วไปไว้ในมาตรา 30

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่ายังคงมีประเด็นปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ว่าบทบัญญัติมาตรา 30 มีความเหมาะสมในการบังคับใช้กับการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทุกประเภทหรือไม่และก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลวิกลจริตและคู่กรณีดังกล่าวหรือไม่ โดยผู้เขียนจะทำการศึกษาและวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

2.3.3.1 นิติกรรมฝ่ายเดียว

นิติกรรมฝ่ายเดียว (Unilateral Act) หมายถึง นิติกรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว¹²¹ แบ่งออกเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดและนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา

นิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา คือ นิติกรรมที่การแสดงเจตนา นั้นจะเป็นนิติกรรมได้จะต้องมีการกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น การเลิกสัญญา (มาตรา 368) คำมั่นจะซื้อหรือคำมั่นจะขาย (มาตรา 454) คำเสนอหรือคำสนอง (มาตรา 354-361) การบอกล้างโมฆียกรรม (มาตรา 175,176) การให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรม (มาตรา 177) การรับสภาพหนี้ (มาตรา 193/14) การปลดหนี้ (มาตรา 349) การหักกลบลบหนี้ (มาตรา 341,342) การผ่อนเวลาให้ลูกหนี้ (มาตรา 700) เป็นต้น ส่วนนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด คือ นิติกรรมที่เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมา ก็มีผลเป็นนิติกรรมทันที เช่น พินัยกรรม (มาตรา 1704 วรรคสอง) คำมั่นจะให้รางวัล (มาตรา 362) การสละกรรมสิทธิ์ (มาตรา 1319) เป็นต้น

ในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตนั้น กรณีมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า กรณีนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ในการแสดงเจตนา นั้นจะเป็นนิติกรรมได้จะต้องกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กรณีมีปัญหาว่านิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา นั้นจะอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 นี้ด้วยหรือไม่ กล่าวคือ จะถือได้หรือไม่ว่าผู้รับการแสดงเจตนาเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งอันจะส่งผลถึงการพิสูจน์ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 30 ในเรื่องของการรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดซึ่งเป็นนิติกรรมที่เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมา ก็มีผลเป็นนิติกรรมทันทีโดยไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา เช่น การทำพินัยกรรม คำมั่นจะให้รางวัล และการสละกรรมสิทธิ์ เป็นต้น ทั้งนี้ในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตนั้น กรณีมีปัญหาว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะมีได้หรือไม่ กล่าวคือ จะถือได้หรือไม่ว่าผู้รับคำมั่นจะให้รางวัลหรือผู้รับเอาทรัพย์สินที่เจ้าของแสดงเจตนาสละแล้วนั้นเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง หากกล่าวได้ว่าบุคคลตามที่ได้กล่าวมานี้คือคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตก็จะต้องอยู่

¹²¹ จี๊ด เศรษฐบุตร, แก้ไขเพิ่มเติมโดย ดาราพร, ธีระวัฒน์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 30*, น. 21.

ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 แต่ถ้าหากถือไม่ได้ว่ามีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะมีผลอย่างไร จะสามารถบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 30 ได้หรือไม่ หรือจะมีผลสมบูรณ์เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงในประการที่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้แล้วด้วยว่าผู้ทำเป็นบุคคลวิกลจริต

กรณีประเด็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตนี้ได้มีความเห็นของนักกฎหมายไทยไปในแนวทางที่ว่า มาตรา 30 มิได้ใช้บังคับเฉพาะนิติกรรมสองฝ่ายเท่านั้น แต่หมายรวมถึงนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วยและกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ในกรณีของการทำพินัยกรรมเห็นว่า มาตรา 1704 วรรคสอง ได้มีการกำหนดไว้เป็นพิเศษจึงต้องบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสองนั้น อย่างไรก็ตาม สำหรับการดำเนินการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดอื่นๆ เช่น คำมั่นจะให้รางวัลตามมาตรา 326 และการสละกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1319 ของบุคคลวิกลจริตนั้นจากการศึกษาพบว่าในทางวิชาการยังไม่มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับกรณีนี้ ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวในบทวิเคราะห์ต่อไป

2.3.3.2 นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว

นิติกรรมที่เป็นประโยชน์ฝ่ายเดียว หมายถึง นิติกรรมที่เป็นประโยชน์ในทางนิตินัย ได้แก่ นิติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมิได้มีการกำหนดหลักการทำนิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดไว้ในกรณีของการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต แต่ก็ได้มีการกำหนดหลักการทำนิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดไว้เฉพาะในกรณีของผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 22 ซึ่งกำหนดให้ผู้เยาว์สามารถทำได้เองโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม หลักการดังกล่าวบัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของผู้เยาว์ที่เป็นผู้อ่อนแอ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบเพียงพอเนื่องจากความเยาว์วัย ไม่ให้ผู้เยาว์ต้องเสียเปรียบบุคคลอื่น ดังนั้นเมื่อผู้เยาว์ทำนิติกรรมใดซึ่งมีแต่จะให้ประโยชน์แก่ผู้เยาว์แล้ว ก็ไม่ควรมีหลักเกณฑ์ใดมาบังคับให้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม

นิติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง หมายถึง นิติกรรมที่ทำให้ได้สิทธิโดยไม่มีเงื่อนไขให้ทำการใดหรือมีภาระผูกพันอย่างใด¹²² เช่น การรับทรัพย์สินที่มีผู้ให้โดยเสน่หา หรือรับทรัพย์สินตามพินัยกรรมอันไม่มีภาระติดพันใดๆ

นิติกรรมที่ทำให้ผู้เยาว์หลุดพ้นหน้าที่อันใดอันหนึ่ง หมายถึง การหลุดพ้นหน้าที่ที่ไม่มีหน้าที่ความรับผิดชอบใดเกิดตามมาอีก ได้แก่ การทำสัญญาปลดหนี้ต่อผู้เยาว์ การยกอายุความขึ้นต่อผู้เจ้าหนี้ เป็นต้น แต่การชำระหนี้ก็ดี การหักกลบลบหนี้ก็ดี ไม่มีอาจเรียกได้ว่าเป็นการทำให้หลุดพ้นหน้าที่ตามนัยแห่งมาตรานี้ เพราะจะทำให้เสียทรัพย์สินไปในการชำระหนี้หรือหักกลบลบหนี้ นั้นด้วย¹²³

อย่างไรก็ตามสำหรับบุคคลวิกลจริตซึ่งเป็นบุคคลที่มีความอ่อนแอ ไม่มีความรู้ผิดชอบเช่นเดียวกับกับผู้เยาว์ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ไม่ได้มีการบัญญัติยกเว้นให้บุคคลวิกลจริตสามารถทำนิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดไว้ ดังนั้นในการทำนิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใด จึงต้องพิจารณาตามบทบัญญัติทั่วไปตามมาตรา 30 ทั้งนี้หากบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 30 กรณีอาจเกิดปัญหาทำให้นิติกรรมมีผลเป็นโมฆียะได้ ตัวอย่างเช่น บุคคลวิกลจริตแสดงเจตนารับการให้โดยเสน่หาที่ไม่มีเงื่อนไขหรือภาระติดพันหรือรับ การปลดหนี้จากเจ้าหนี้ หากบุคคลวิกลจริตทำนิติกรรมในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายทราบอยู่แล้วว่าบุคคลนั้นเป็นคนวิกลจริตแต่ก็มีความตั้งใจที่จะให้โดยเสน่หาหรือปลดหนี้ให้เนื่องจากอาจจะด้วยความสงสารหรือความเห็นใจ ก็อาจจะทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะกรรมได้ ทั้งๆที่นิติกรรมที่สร้างขึ้นนั้นจะเป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว ทั้งยังไม่ทำให้บุคคลวิกลจริตได้รับความเสียหายเปรียบแต่อย่างใด

ดังนั้นจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 ใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลวิกลจริตแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว อันได้แก่ นิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

¹²² หลวงสารสาสน์ประพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, น.94-97 และ สมทบ สุวรรณสุทธิ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), น.89. อ้างใน กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.136.

¹²³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.137.

2.3.3.3 นิติกรรมที่สมควรแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพ

การดำเนินชีวิตของบุคคลวิกลจริตย่อมต้องมีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมเกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย การได้รับการศึกษา บริการทางการแพทย์ เป็นต้น ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดหลักการทำนิติกรรมที่สมควรแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพไว้เฉพาะในกรณีของผู้เยาว์ตามบทบัญญัติมาตรา 24 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งกำหนดให้ผู้เยาว์สามารถทำได้เองโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ¹²⁴

1. ต้องเป็นนิติกรรมที่จำเป็นในการมีชีวิตอยู่ คือ เป็นการได้มาซึ่งสิ่งที่จะต้องมิได้ในการดำรงชีพของผู้เยาว์ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และการได้รับการศึกษาก็นับว่าเป็นความจำเป็นเพื่อเลี้ยงชีพด้วย เพราะในคำแปลภาษาอังกฤษใช้คำว่า “reasonable needs” แปลว่า “ความที่ต้องมีไว้” ซึ่งกว้างกว่าคำว่าเลี้ยงชีพในตวับทภาษาไทยแต่นิติกรรมเพื่อการอื่นนอกจากที่กล่าวมา เช่น นาฬิกาข้อมือเรือนทอง สร้อยคอ แหวน ฯลฯ มิใช่สิ่งจำเป็นเพื่อการมีชีวิตอยู่ จึงไม่น่าจะอยู่ในจำพวกนิติกรรมข้อนี้

2. ต้องเป็นนิติกรรมเพื่อการดำรงชีพ ซึ่งต้องมีความจำเป็นตามเหตุการณ์เป็นเรื่อยๆ ไป เช่น การสั่งซื้ออาหารนับว่าเป็นการดำรงชีพ แต่ถ้าเป็นการสั่งซื้ออาหารมากเกินไปเพื่อจัดเลี้ยงเพื่อนฝูงหรือรับประทานอาหารในภัตตาคารราคาแพง ย่อมนับว่าไม่เป็นการกระทำอันสมควร หรือการซื้อเครื่องแต่งกายราคาแพงชุดละ 2000 บาท ย่อมไม่เป็นการนุ่งห่มที่จำเป็นแต่เป็นการเกินสภาพแห่งการทำนิติกรรมเพื่อการดำรงชีพ เป็นต้น

3. นิติกรรมที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีพ ต้องสมควรแก่ฐานานุรูปของผู้เยาว์ หมายถึง ให้เหมาะสมกับฐานะในการดำเนินชีวิตของผู้เยาว์นั้นๆ เป็นรายๆ ไปด้วย เช่น ลูกคนรวยจะซื้อรถจักรยานสักคันเพื่อใช้ไปโรงเรียนก็น่าจะทำได้ ถ้าบิดามารดาให้เงินไว้ใช้มาก แต่ถ้าจะซื้อรถยนต์สักคัน ก็น่าจะถือว่าเกินความจำเป็นตามที่กล่าวมาในข้อ 2.

ทั้งนี้แม้ว่ามาตรา 24 จะกำหนดให้การทำนิติกรรมที่สมควรแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพไว้ แต่อย่างไรก็ตามการกระทำตามมาตรา 24 ก็จะต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา 1574 ด้วยเช่นกัน เช่น การเอาที่ดินของผู้เยาว์ไปขายแม้จะเป็นการเอาเงินนั้นไปใช้จ่ายในการศึกษาของผู้เยาว์เข้าลักษณะเป็นการสมควรแก่ฐานานุรูปและเป็นการอันจำเป็นเพื่ออนาคตของผู้เยาว์ ซึ่งตามมาตรา 24 บัญญัติให้ผู้เยาว์ทำได้เองก็ตาม แต่ศาลก็ไม่อนุญาตให้ทำได้โดย

¹²⁴ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ย่อหลักกฎหมายแพ่งละพาณิชย์ นิติกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549) น.29-30.

มิได้ขออนุญาตต่อศาลก่อนเพราะการขายที่ดินเป็นกรณีตามมาตรา 1574 แล้วยอมเป็นข้อยกเว้นตามมาตรา 24 ดังนั้นการขายที่ดินแม้เพื่อการจำเริญต่อการใช้และสมควรแก่ฐานะานุรูปแก่ผู้เยาว์ก็ตาม ผู้แทนโดยชอบธรรมต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงจะขายได้ตามมาตรา 1574¹²⁵

การที่บุคคลวิกลจริตทำนิติกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีพซึ่งอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 30 นั้น การแสดงเจตนาดังกล่าวอาจไม่สมบูรณ์ตามกฎหมาย ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบว่าคุณคนดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต ทั้งนี้นิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นสมประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตแล้วนั้น

ดังนั้นกรณีจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าหากบุคคลวิกลจริตแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานะานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกลจริตการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาบังคับใช้นั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

2.3.4 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นอกจากจะได้กำหนดบททั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ในมาตรา 30 ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นและยังได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์การแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้เป็นการเฉพาะ เช่น การสมรสของบุคคลวิกลจริต ตามมาตรา 1449 การสละมรดกของบุคคลวิกลจริต ตามมาตรา 1611และการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริต ตามมาตรา 1704 วรรคสอง อันเป็นบทบัญญัติที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์และผลของการทำนิติกรรมไว้เป็นการเฉพาะ แตกต่างจากบทบัญญัติทั่วไปในมาตรา 30 ดังต่อไปนี้

2.3.4.1 การสมรส

บทบัญญัติมาตรา 1499 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดความสามารถในการทำการสมรสของบุคคลวิกลจริตไว้ดังนี้

“การสมรสจะกระทำได้ถ้าชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริตหรือเป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ”

โดยหากมีการสมรสฝ่าฝืนมาตราดังกล่าว จะมีผลทำให้การสมรสนั้นเป็นโมฆะ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1495 ความว่า

“การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1449 มาตรา 1450 มาตรา 1452 และมาตรา 1458 เป็นโมฆะ”

¹²⁵ เพิ่งอ้าง, น.30.

การห้ามไม่ให้บุคคลวิกลจริตสมรสนั้น เป็นการห้ามทั้งบุคคลวิกลจริตสมรสกันเองและการสมรสของบุคคลวิกลจริตกับบุคคลที่ไม่วิกลจริต โดยมีการอ้างเหตุผลในการห้ามมิให้บุคคลวิกลจริตทำการสมรสด้วยสาเหตุ 3 ประการ ดังนี้¹²⁶

1. เพื่อคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของสังคม กล่าวคือ การอนุญาตให้บุคคลวิกลจริตสมรสกันนั้นจะเป็นการสร้างประชากรที่มีอาการของความผิดปกติทางจิตเพิ่มขึ้นโดยทางสายเลือด เป็นโรคที่สามารถสืบทอดได้ทางพันธุกรรม หากบุคคลวิกลจริตมีทายาท ทายาทนั้นก็จะมีโอกาสมีอาการทางจิตด้วยเช่นกัน

2. เพื่อคุ้มครองตัวบุคคลวิกลจริตเอง กล่าวคือ เช่นเดียวกับการคุ้มครองไม่ให้คนวิกลจริตทำนิติกรรมเพื่อไม่ให้ถูกเอาเปรียบจากบุคคลผู้มีสติสัมปชัญญะ และเพื่อไม่ให้มีการเอาเปรียบในกรณีที่บุคคลวิกลจริตนั้นมีทรัพย์สิน หลอกให้มีการสมรส หรือการเอาเปรียบทางเพศ

3. เพื่อคุ้มครองครอบครัวของบุคคลวิกลจริต กล่าวคือ บุคคลวิกลจริตนั้นมีแนวโน้มที่จะไม่สามารถดูแลครอบครัวของตนเอง หรือเลี้ยงดูบุตรของตนเองได้ดี และอาจจะเป็นการสร้างปัญหาให้แก่สังคม โดยเด็กซึ่งมีบิดามารดาเป็นบุคคลวิกลจริตอาจจะมีอาการวิกลจริตตามบิดามารดาไปด้วย หรือการเลี้ยงดูไม่ดี อาจก่อให้เกิดการทอดทิ้งเด็ก ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคต ดังนั้นกฎหมายจึงได้กำหนดห้ามมิให้บุคคลวิกลจริตทำการสมรส หากมีการฝ่าฝืนการสมรสก็จะตกเป็นโมฆะตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1449 และมาตรา 1495 ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.3.4.2 การสละมรดกหรือการรับมรดกที่มีเงื่อนไขหรือภาวะติดพัน

ตามหลักการที่ว่า “เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาท” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 วรรคแรก แสดงให้เห็นว่าเมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะตายโดยธรรมชาติหรือโดยคำสั่งศาล (สาบสูญ) ทรัพย์สินของผู้ตายย่อมเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาททันที โดยทายาทไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนารับเอามรดกนั้น แต่ถ้าทายาทไม่ประสงค์จะรับมรดกก็สามารถแสดงเจตนาสละมรดกนั้นได้ ทั้งนี้ด้วยเหตุว่าในบางกรณีของมรดกมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน หากทายาทเข้ารับมรดกย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่ทายาทแต่อย่างใดหรือถึงแม้กองมรดกจะไม่มีหนี้สินแต่ทายาทไม่เต็มใจที่จะรับมรดกไม่ว่าด้วยเหตุผลใดทายาทก็ย่อมสละมรดก

¹²⁶ Jonathan Matloff, “Idiocy, Lunacy, And Matrimony: Exploring Constitutional Challenges To State Restrictions On Marriages Of Persons With Mental Disabilities”, *Journal Of Gender, Social Policy & The Law*, p. 2009.

ได้¹²⁷ กล่าวได้ว่าการสละมรดกหมายถึงการที่ทายาทซึ่งอาจเป็นทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม แสดงเจตนาไม่ขอรับเอามรดกส่วนที่ตกทอดแก่ตนตามกฎหมายหรือตามพินัยกรรม โดยไม่เจาะจงว่า จะให้ทรัพย์สินมรดกส่วนนั้นแก่ทายาทอื่นคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ¹²⁸

การที่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกสละมรดก เป็นกรณีหนึ่งที่ทำให้ทายาทเสียสิทธิในการรับมรดก การเสียสิทธิรับมรดกโดยการสละมรดกต่างจากการเสียสิทธิในการรับมรดกในเหตุอื่น เช่น การถูกกำจัดมิให้รับมรดกซึ่งเป็นการเสียสิทธิโดยผลของกฎหมายหรือการตัดมิให้รับมรดกซึ่งเป็นการเสียสิทธิโดยการที่เจ้ามรดกแสดงเจตนาตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก เพราะการสละมรดกเป็นการเสียสิทธิในการรับมรดกโดยทายาทแสดงเจตนาสละมรดกเอง มิได้เกิดโดยผลของกฎหมายหรือเจตนาของเจ้ามรดกแต่อย่างใด¹²⁹ ในการรับมรดกกฎหมายจึงบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสละมรดกของทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 หมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 1610 ถึงมาตรา 1619 ซึ่งการสละมรดกเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ดังนั้นผู้สละมรดกจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย การสละมรดกของเขาจึงจะสมบูรณ์ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดเงื่อนไขแห่งความสมบูรณ์ของการสละมรดกไว้รวมสี่ประการด้วยกัน หากทายาทคนใดสละมรดกโดยฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่ง การสละมรดกนั้นย่อมไม่มีผลตามกฎหมาย กล่าวคือ ในสายตาของกฎหมายแล้วไม่ถือว่าทายาทคนนั้นได้สละมรดกเลยและเขาจึงไม่เสียไปซึ่งสิทธิในการรับมรดก¹³⁰

เงื่อนไขแห่งความสมบูรณ์ของการสละมรดกทั้งสี่ประการสามารถสรุปได้ดังนี้ ประการแรก มรดกจะตกทอดแก่ทายาทในเวลาที่เขาเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ดังนั้น การสละมรดกจะกระทำได้อีกต่อเมื่อเจ้ามรดกตายแล้วเท่านั้น ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1619 ประการที่สอง การสละมรดกนั้นจะต้องเป็นการที่ทายาทแสดงเจตนาไม่ขอรับเอาทรัพย์สินมรดกส่วนที่ตกได้แก่ตนทั้งหมดและโดยปราศจากเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาใดๆ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1613 วรรคแรก ประการที่สาม การสละมรดกนั้นทายาทผู้สละมรดกจะต้องแสดงเจตนาภายในใจของตนออกมาให้ปรากฏอย่างชัดแจ้งว่าตนไม่ประสงค์จะขอรับเอาทรัพย์สินมรดกส่วนที่ตกทอดแก่ตน โดยอาจกระทำ

¹²⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548), น.114.

¹²⁸ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2545), น.229.

¹²⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 127, น.114.

¹³⁰ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 128 น.229.

ได้สองแบบด้วยกัน กล่าวคือ ทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือทำเป็นสัญญา ประนีประนอมยอมความตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1612 และประการสุดท้าย ทายาทที่เป็น ผู้หย่อนความสามารถ ได้แก่ ผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริตและบุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำการงานของตนเอง ได้ตามความหมายแห่งบทบัญญัติมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะทำการสละ มรดกไม่ได้เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี และได้รับอนุมัติจากศาลแล้วตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1611 ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไป

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การสละมรดกเป็นกรณีหนึ่งที่ทำให้ทายาทเสีย สิทธิในการรับมรดกซึ่งเป็นไปตามความประสงค์ของทายาทที่ไม่ต้องการรับมรดกนั่นเอง เช่นเดียวกับการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขนั้น แม้เป็นการทำให้ทายาทจะได้รับมรดกแต่ก็เป็นการเพิ่มภาระให้ทายาทมีความผูกพันที่จะต้องกระทำการชำระหนี้หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นการตอบแทนเพราะเหตุที่ได้รับมรดกนั้น หรือกรณีของการรับมรดกโดยมีเงื่อนไขซึ่งเป็นการนำเอาเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอนมาเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความเป็นผลหรือสิ้นผลของการได้รับทรัพย์มรดกนั้น ดังนั้นแม้ว่าการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข จะเกิดขึ้นจากความประสงค์ของทายาทเอง

ในกรณีที่ทายาทซึ่งประสงค์จะสละมรดกหรือรับมรดกโดยมีค่าภาระ ติดพันหรือมีเงื่อนไขนั้นเป็นบุคคลวิกลจริต กฎหมายมีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลวิกลจริตซึ่งประสงค์ จะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขไว้เป็นพิเศษเพื่อไม่ให้เสียสิทธิในการรับมรดก ทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนขึ้นหรือต้องกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นการเพิ่มภาระ ให้แก่บุคคลวิกลจริตเพื่อเป็นการตอบแทนการรับมรดกหรือรับมรดกโดยมีเงื่อนไขบางประการตามที่ ได้กำหนดไว้ เนื่องจากบุคคลวิกลจริตเป็นผู้หย่อนความสามารถตามกฎหมายอาจถูกหลอกให้กระทำการ อย่างหนึ่งอย่างใดได้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้กำหนดให้จะต้องได้รับความยินยอม ของผู้อนุบาลและต้องได้รับอนุมัติจากศาล ตามบทบัญญัติมาตรา 1611 ซึ่งได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 1611 บัญญัติว่า “ทายาทซึ่งเป็นผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริตหรือ บุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำการงานของตนเองได้ตามความหมายแห่งมาตรา 32 แห่งประมวล กฎหมายนี้ จะทำการตั้งต่อไปไม่ได้เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณีและได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว คือ

- (1) สละมรดก
- (2) รับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข”

จากบทบัญญัติ มาตรา 1611 บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคน ไร้ความสามารถหากประสงค์จะสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขจะต้องได้รับ

ความยินยอมจากผู้อนุบาลและต้องได้รับอนุมัติจากศาลด้วย หากฝ่าฝืนการแสดงเจตนาสละมรดกหรือการสละมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขนั้นย่อมไม่มีผล ถือไม่ได้ว่าเป็นการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขนั้น

อย่างไรก็ตามในทางวิชาการก็ยังมีประเด็นปัญหาในเรื่องการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตที่ต้องพิจารณาอยู่สองประการ กล่าวคือ ประการแรกคำว่า “บุคคลวิกลจริต” ตามบทบัญญัติในมาตรานี้หมายถึงบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถด้วยหรือไม่ และประการที่สองผู้อนุบาลที่จะต้องให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติมาตรานี้ หมายถึงผู้อนุบาลโดยพฤตินัยหรือผู้อนุบาลตามกฎหมาย

ประการแรก คำว่า “บุคคลวิกลจริต” ตามบทบัญญัติในมาตรานี้หมายถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถด้วยหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวได้มีการบัญญัติให้จะต้องได้รับความยินยอมของผู้อนุบาล หากหมายรวมถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว การแสดงเจตนาทำนิติกรรมในการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขนั้นจะตกอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรานี้ที่จะต้องได้รับความยินยอมของผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลและหากไม่ได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลหรือไม่ได้รับอนุมัติจากศาล การกระทำที่ว่านั้นก็จะเป็นอันไร้ผล ไม่ใช่จะเป็นเพียงโมฆียะตามมาตรา 30 อันเป็นหลักทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรม แต่ถ้าไม่ได้หมายรวมถึงคนวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ก็จะส่งผลให้การสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขนั้นจะอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 ทั้งนี้ในทางวิชาการได้มีความเห็นในประเด็นดังกล่าวเป็นสองแนวทาง ดังนี้

แนวทางแรก มีความเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1611 ใช้บังคับกับทั้งคนไร้ความสามารถตามมาตรา 28 และบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 ด้วย¹³¹ เนื่องจาก มาตรา 1611 กล่าวถึงบุคคลวิกลจริตโดยไม่ได้กำหนดว่าจะต้องเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ จึงต้องใช้บังคับกับบุคคลวิกลจริตทุกประเภทไม่ว่าจะถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ก็ตาม อีกทั้งเรื่องการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดเป็นพิเศษ เห็นว่าเป็นข้อยกเว้นของมาตรา 30 เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา 1611 ดังนั้น

¹³¹ อนุวัติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.354, เฉลิมชัย เกษมสันต์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร :สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552), น.178 ;

ถ้าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะสละมรดกหรือรับมรดกอันมีเงื่อนไข หรือค่าภาระติดพันจะต้องขอความยินยอมของผู้อุปถัมภ์และได้รับอนุมัติจากศาลก่อนด้วย¹³²

แนวทางที่สอง มีความเห็นว่า โดยหลักแล้วคนวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรมทุกอย่างได้สมบูรณ์ ถ้าหากว่าเขาทำ ในขณะที่พอจะถือว่าทำด้วยความใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อที่จะ ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิ ดังนั้นจึงไม่น่ามีมาตราใดๆมาจำกัดความสามารถของเขา ดังนั้นแม้ มาตรา 1611 จะใช้คำว่า “บุคคลวิกลจริต” มิได้ใช้คำว่า “คนไร้ความสามารถ” ก็ตามก็น่าจะถือว่าเป็น บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วเท่านั้น¹³³

ประการที่สอง ผู้อุปถัมภ์ซึ่งจะต้องให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่ง ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1611 หมายถึงผู้อุปถัมภ์โดยพฤตินัยหรือ ผู้อุปถัมภ์ตามกฎหมายนั้นในทางวิชาการมีความเห็นเป็นสองแนวทางดังนี้

แนวทางแรก เห็นว่า บุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคน ไร้ความสามารถหากสละมรดกในเวลาจริตวิกลก็จำเป็นต้องดำเนินการขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แล้วจัดให้อยู่ในความอุปถัมภ์ตามมาตรา 28 เสียก่อนแล้วจึงดำเนินการขอความยินยอมและให้ศาลอนุมัติ ตามมาตรา 1611 ต่อไป¹³⁴

แนวทางที่สอง เห็นว่า ผู้อุปถัมภ์ตามมาตรา 1611 หมายถึงทั้ง ผู้อุปถัมภ์ ตามพฤตินัยหรือตามความเป็นจริงและผู้อุปถัมภ์ตามกฎหมายนั่นเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าคนวิกลจริตนั้นถูก ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วหรือยัง หากบุคคลวิกลจริตศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แล้วก็ต้องได้รับความยินยอมจากผู้อุปถัมภ์ตามกฎหมาย แต่หากเป็นบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้

¹³² อนุมัติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.354; พรชัย สุนทรพันธุ์, *คำอธิบายกฎหมาย ลักษณะมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554), น.244 ; อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557), น.140. และ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, *หลักกฎหมายมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2559), น.80-81.

¹³³ ประสิทธิ์ โหมวิไลกุล, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 33*, น.176-177.

¹³⁴ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 132*, น.80-81, พรชัย สุนทรพันธุ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 132*, น.244. และ อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 132*, น.140.

เป็นคนไร้ความสามารถก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลตามพัตินัยหรือตามความเป็นจริง¹³⁵ เนื่องจากกรณีบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น ผู้อนุบาลนั้นคือ ผู้อนุบาลตามกฎหมายย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะหากมีผู้อนุบาลตามกฎหมายแล้วศาลจะต้องสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถก่อนแล้ว อนึ่งกรณีที่คนวิกลจริตไม่มีผู้อนุบาลตามพัตินัยที่จะให้ความยินยอมเพื่อทำนิติกรรมตามมาตรา 1611 ในมาตรา 1610 บัญญัติให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอให้ศาลตั้งผู้อนุบาลขึ้นได้ ผู้อนุบาลตามมาตรา 1610 ตั้งขึ้นเพื่อให้ความยินยอมในการทำนิติกรรมตามมาตรา 1611 โดยเฉพาะไม่ใช่เป็นผู้อนุบาลตามกฎหมายมาตรา 28 จึงเห็นว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1610 เป็นคนละอย่างกับผู้อนุบาลตามมาตรา 28¹³⁶

จากประเด็นปัญหาการแสดงเจตนาในการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตนั้น ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาดังกล่าวในบทที่ 4 บทวิเคราะห์ต่อไป

2.3.4.3 การทำพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1704 วรรคสอง ได้บัญญัติถึงการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถไว้ว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริตแต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น จะเป็นอันเสียเปล่า ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจติวิกล

จากบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง ได้กำหนดถึงการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถไว้เป็นบทเฉพาะแล้ว จึงไม่ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของการทำนิติกรรมตามบทบัญญัติทั่วไปตามมาตรา 30 อีก ดังนั้นการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นจะมีผลเป็นอันเสียเปล่านั้นก็ต่อเมื่อพิสูจน์ตามเงื่อนไขได้ว่าขณะทำพินัยกรรมนั้นบุคคลนั้นจติวิกลอยู่ สำหรับผู้ที่กล่าวอ้างว่าบุคคลได้ทำพินัยกรรมขณะจติวิกล จึงมีหน้าที่พิสูจน์หรือนำสืบให้ได้ความว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมผู้ทำวิกลจริตพินัยกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำขึ้นนั้นจึงจะเป็นอันเสียเปล่า แต่หากปรากฏว่าขณะทำพินัยกรรมนั้นบุคคลนั้นไม่ได้วิกลจริต พินัยกรรมนั้นก็ไม่เสียเปล่า แม้จะปรากฏว่าผู้ทำพินัยกรรมเคยวิกลจริตมาแล้วหรือวิกลจริตภายหลังจากที่ทำพินัยกรรมแล้วก็ตาม กล่าวคือ พิเคราะห์เฉพาะขณะเวลาที่ทำพินัยกรรมนั่นเองว่ามีอาการวิกลจริตหรือไม่ นอกจากนี้ก็ไม่ต้องพิจารณาถึงบุคคลอื่นด้วยว่าจะรู้ถึง

¹³⁵ อนุมติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.354-355. และ *วรพจน์ วิศวตพิชญ์, อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 128*, น.241.

¹³⁶ อนุมติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.354-355.

การวิกลจริตของบุคคลนั้นด้วยหรือไม่ พิจารณาเฉพาะตัวบุคคลผู้ทำพินัยกรรม และในขณะที่ทำพินัยกรรมเท่านั้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าบทบัญญัติ มาตรา 1704 วรรคสองจะได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้แล้วก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาในเรื่องผลของการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งกำหนดให้หากพิสูจน์ได้ว่าการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำลงในขณะที่จริตของบุคคลนั้นวิกล ก็จะมีผลให้พินัยกรรม “เป็นอันเสียเปล่า” นั้น กรณีมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าคำว่า “ เป็นอันเสียเปล่า” ตามมาตรา 1704 วรรคสอง นี้จะมีผลทางกฎหมายอย่างไร ทั้งนี้เมื่อพิจารณาประกอบกับการทำพินัยกรรมของคนไร้ความสามารถ มาตรา 1704 วรรคแรก¹³⁷ กลับกำหนดผลให้การทำพินัยกรรมของคนไร้ความสามารถมีผลเป็นโมฆะเช่นเดียวกับการทำพินัยกรรมของผู้เยาว์ที่ทำขึ้นในขณะที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ตามมาตรา 1703¹³⁸ มีผลเป็นโมฆะด้วย กรณีจึงมีประเด็นปัญหาว่าการกำหนดให้พินัยกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำในขณะที่จริตของบุคคลนั้นวิกลมีผลเป็นอันเสียเปล่านี้เหตุใดกฎหมายจึงบัญญัติผลของพินัยกรรมไว้เช่นนี้และคำว่า “ เป็นอันเสียเปล่า” นี้ในทางกฎหมายจะทำให้มีผลทางกฎหมายอย่างไร กล่าวคือ จะมีผลเช่นเดียวกันกับ “โมฆะ” ตามที่กฎหมายได้กำหนดผลให้การทำพินัยกรรมของคนไร้ความสามารถเป็นโมฆะตามมาตรา 1704 วรรคแรกและการทำพินัยกรรมของผู้เยาว์ที่ทำขึ้นในขณะที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์เป็นโมฆะตามมาตรา 1703 หรือไม่ อย่างไร

ในทางวิชาการมีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวเป็นสองแนวทาง ดังนี้

แนวทางแรก เห็นว่า แม้กฎหมายมิได้บัญญัติให้พินัยกรรมเป็นโมฆะ แต่ความเสียเปล่าก็มีผลเช่นเดียวกับโมฆะ¹³⁹

¹³⁷ มาตรา 1704 วรรคแรก บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น เป็นโมฆะ”

¹³⁸ มาตรา 1703 บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ”

¹³⁹ อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 132*, น.163 ; พินัย ฦ นคร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายลักษณะมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.292 ; บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 127*, น.232. และ จี๊ด เศรษฐบุตร, *แก้ไขเพิ่มเติม โดยดารารพร ธีระวัฒน์*, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 30*, น.75.

แนวทางที่สอง เห็นว่า หากคนวิกลจริตซึ่งศาลไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนทำพินัยกรรมขณะจิตวิกล กฎหมายบัญญัติให้พินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่า หาได้หมายถึงความเป็นโมฆะตามมาตรา 1704 วรรคหนึ่งไม่¹⁴⁰

จากความเห็นในทางวิชาการทั้งสองแนวทางนั้นต่างเห็นตรงกันว่ากรทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถในขณะที่จิตของบุคคลนั้นวิกลจะทำให้พินัยกรรมนั้นเป็นอันเสียเปล่าตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1704 วรรคแรกกำหนดไว้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามทั้งสองแนวทางต่างมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องของผลของพินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่านี้ ซึ่งฝ่ายหนึ่งเห็นว่าพินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่านี้มีผลเช่นเดียวกันกับการเป็นโมฆะ เนื่องจากโมฆะกรรมก็คือความเสียเปล่านั่นเอง ทั้งนี้อีกฝ่ายหนึ่งกลับมีความเห็นต่างว่าพินัยกรรมที่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำขึ้นอันมีผลเป็นอันเสียเปล่านี้ไม่ได้หมายถึงว่าพินัยกรรมนั้นจะมีผลเป็นโมฆะแต่อย่างใด ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้ในบทวิเคราะห์ต่อไป

สรุปหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามกฎหมายของประเทศไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้มีบทบัญญัติเพื่อจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้โดยมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งที่จะคุ้มครองการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต เพื่อไม่ให้บุคคลวิกลจริตทำนิติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 30 ซึ่งเป็นบททั่วไปในเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตได้กำหนดให้นิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะมีผลเป็นโมฆะต่อเมื่อได้ทำนิติกรรมในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบว่าเป็นบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าในกรณีของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนี้ยังคงมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมอยู่สองประการดังนี้

ประเด็นปัญหาเรื่องลักษณะของบุคคลวิกลจริต เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้มีการให้คำนิยามของบุคคลวิกลจริตไว้ โดยเมื่อพิจารณาจากความเห็นทางการแพทย์ นักกฎหมาย แนวคำพิพากษาของศาลแล้วก็ยังไม่มีความแน่นอนในการวินิจฉัย ในทางการแพทย์เองก็ยังไม่มีความชัดเจนที่แน่นอนว่าบุคคลเช่นใดเป็นบุคคลวิกลจริต ทั้งในทางการแพทย์และทางกฎหมายเองก็ยังไม่อาจเกิดความไม่เข้าใจตรงกันเกิดขึ้น จึงทำให้เกิดประเด็นปัญหาความไม่ชัดเจนว่าบุคคลวิกลจริตนั้น คือ บุคคลที่มีลักษณะอย่างไรและนอกจากนี้บุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียง

¹⁴⁰ พรชัย สุนทรพันธุ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 132*, น.244.

กับบุคคลวิกลจริต ได้แก่ บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน ผู้ที่ติดสารเสพติด ผู้ที่อยู่ในอาการมึนเมา ผู้ที่มีอยู่ในภาวะซึมเศร้าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวอาจจะทำนิติกรรมขึ้นในขณะที่ขาดสติสัมปชัญญะหรือไม่สามารถรู้ผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำได้

ประเด็นปัญหาเรื่องผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต มีปัญหาที่ต้องพิจารณา ได้แก่ 1. การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต 2. การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไป และ 3. การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะ ดังนี้

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ มีปัญหาว่าบุคคลวิกลจริตสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมให้มีผลทางกฎหมายได้หรือไม่ ในประเด็นนี้ได้มีนักกฎหมายให้ความเห็นแบ่งออกเป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายแรกเห็นว่าบุคคลวิกลจริตที่กระทำการนิติกรรมในขณะที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบเลยหรือขณะที่ไม่มีสติพอที่จะแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ บุคคลจำพวกนี้ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม ดังนั้นจึงไม่เกิดผลเป็นนิติกรรมขึ้นได้ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าแม้ว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตซึ่งได้กระทำในขณะที่จริตของบุคคลนั้นวิกลอันส่งผลให้ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ แต่อย่างไรก็ตามเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 30 ได้กำหนดหลักทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้แล้วเพื่อให้เกิดความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายและเห็นว่าเป็นการคุ้มครองการทำนิติกรรมแก่บุคคลวิกลจริตแล้ว ทั้งนี้ในส่วนของคำพิพากษาฎีกาก็ยังไม่มีความเห็นในการปรับใช้กฎหมายในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าบุคคลวิกลจริตสามารถแสดงเจตนาให้มีผลทางกฎหมายได้หรือไม่และบทบัญญัติมาตรา 30 ครอบคลุมถึงการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตทุกลักษณะหรือไม่

การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไปตามบทบัญญัติมาตรา 30 กรณีมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่ามีความเหมาะสมในการบังคับใช้กับการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทุกประเภทหรือไม่ ดังนี้

1. การทำนิติกรรมฝ่ายเดียว มีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นจะสามารถบังคับได้ตามบทบัญญัติมาตรา 30 ด้วยหรือไม่ เนื่องจากจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงในหลักเกณฑ์ที่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต แสดงให้เห็นว่าจะต้องมีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวจะสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงในหลักเกณฑ์ที่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตได้หรือไม่ กรณีประเด็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตนี้ได้รับความเห็นของนักกฎหมายไทยไปในแนวทางที่ว่ามาตรา 30 มิได้ใช้บังคับเฉพาะนิติกรรมสองฝ่าย

เท่านั้น แต่หมายรวมถึงนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วยและกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ในกรณีของการทำพินัยกรรมเห็นว่า มาตรา 1704 วรรคสองได้มีการกำหนดไว้เป็นพิเศษจึงต้องบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสองนั้น อย่างไรก็ตามสำหรับการทำคำมั่นจะให้รางวัล (มาตรา 362) และการสละกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1319 ของบุคคลวิกลจริตนั้นจากการศึกษาพบว่าในทางวิชาการยังไม่มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว

2. นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว อันได้แก่นิติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใด นิติกรรมที่สร้างขึ้นนั้นจะเป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว ไม่ทำให้บุคคลวิกลจริตได้รับความเสียหายเปรียบแต่อย่างใด ดังนั้นกรณีจึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาปรับใช้กับการทำนิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลวิกลจริตนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่

3. นิติกรรมที่สมควรแก่ฐานะานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพ การดำเนินชีวิตของบุคคลวิกลจริตนั้นโดยปกติแล้วย่อมต้องมีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมเกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพอยู่เป็นประจำเช่นกัน กรณีมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าหากบุคคลวิกลจริตได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมที่สมควรแก่ฐานะานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพ การนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาบังคับใช้นั้นจะมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

นอกจากนี้ยังมีปัญหาการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะดังนี้

1. การสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาสองประการดังนี้

ประการแรก กรณีมีปัญหว่าการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1611 จะใช้บังคับกับบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ กล่าวคือจะอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 1611 หรือต้องบังคับกันไปตามบทบัญญัติอันเป็นหลักทั่วไปตามมาตรา 30 หรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้ก็มีความเห็นของนักกฎหมายออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่ามาตรา 1611 ใช้บังคับกับบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 28 แล้วเท่านั้น ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ามาตรา 1611 มีผลใช้บังคับทั้งคนไร้ความสามารถตามมาตรา 28 และบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 ด้วย

ประการที่สอง ประเด็นเรื่องผู้อนุบาลซึ่งจะต้องให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1611 นี้หมายถึงผู้อนุบาลโดยพฤตินัยหรือผู้อนุบาลตามกฎหมายนั้น ในทางวิชาการมี

ความเห็นเป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายแรก เห็นว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 นี้จะต้องเป็นผู้อนุบาลตามกฎหมาย ทั้งนี้หากเป็นบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะต้องดำเนินการขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วจัดให้อยู่ในความอนุบาลตามมาตรา 28 เสียก่อน ทั้งนี้ฝ่ายที่สองเห็นว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 หมายถึง ผู้อนุบาลตามพุดินัยและผู้อนุบาลตามกฎหมายซึ่งขึ้นอยู่กับว่าคนวิกลจริตนั้นถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วหรือยัง หากเป็นบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลตามพุดินัย

การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1704 วรรคสอง กำหนดให้บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหากได้ทำพินัยกรรมขึ้นในขณะที่จิตของบุคคลนั้นวิกลจะมีผลให้พินัยกรรมนั้นเป็นอันเสียเปล่า ซึ่งกรณีนี้มีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าผลของพินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่านั้นจะมีผลอย่างไร กล่าวคือจะมีผลเช่นเดียวกับเป็นโมฆะหรือไม่ กรณีนี้มีความเห็นในทางวิชาการออกเป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายแรกเห็นว่าพินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่านั้นมีความหมายเช่นเดียวกับโมฆะ และฝ่ายที่สองเห็นว่าพินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่านั้นไม่ได้มีผลเช่นเดียวกับโมฆะ

เมื่อได้ทำการศึกษาหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายไทยแล้ว ในบทต่อไปผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตในกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ หลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ คือ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาและหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือ ประเทศเยอรมัน ประเทศอิตาลีและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการแก้ไขกฎหมายไทยต่อไป

บทที่ 3

หลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ตามกฎหมายต่างประเทศ

ในบทนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาหลักการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายต่างประเทศ ทั้งกฎหมายของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ คือ ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในระบบซีวิลลอว์ คือ ประเทศเยอรมนี ประเทศอิตาลี และประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งแต่ละประเทศมีหลักกฎหมายในการคุ้มครองการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่แตกต่างกัน ในการศึกษาหลักการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายต่างประเทศนั้น ผู้เขียนจะทำการศึกษาในเรื่องลักษณะของบุคคลวิกลจริต และผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต โดยมีสาระสำคัญดังนี้

3.1 ประเทศอังกฤษ

ในระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ บุคคลย่อมมีความสามารถในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมได้อย่างสมบูรณ์ เว้นแต่บุคคลผู้ห่วยความสามารถบางประเภทที่กฎหมายได้จำกัดความสามารถในการแสดงเจตนาทำนิติกรรม ซึ่งได้แก่ ผู้เยาว์ (Minors) บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต¹ (Person Lacking Mental Capacity) และบุคคลที่อยู่ในอาการมึนเมา (Drunken Persons)

ทั้งนี้บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท² คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล³ และบุคคลที่มี

¹ ระบบกฎหมายอังกฤษมีการใช้คำที่เรียกบุคคลวิกลจริตหลายคำด้วยกันแต่ในทางตำราและกฎหมายส่วนใหญ่ใช้คำว่า “บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต” (Mental disability) เพื่อให้เนื้อหาถูกต้องตามกฎหมายอังกฤษผู้เขียนขอใช้คำว่า “บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต”

² Richard Stone, *The Modern Law Of Contract*, 6th Edition (London: Cavendish Publishing Limited, 2005) p.187.

³ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ในการดูแลของศาลจะอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 (Mental Capacity Act 2005)

ความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล⁴ ทั้งนี้ผู้เขียนจะศึกษาลักษณะและผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามหลักกฎหมายอังกฤษ ดังนี้

3.1.1 ลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตแบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล และบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล ซึ่งสามารถอธิบายลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้ดังนี้

3.1.1.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล

บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตโดยทั่วไป หมายถึง บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตหรือบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตอื่นๆ⁵ ในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ความเข้าใจและความสามารถเป็นสิ่งจำเป็นในการสนับสนุนความสมบูรณ์ของสัญญาขึ้นอยู่กับธรรมชาติของสัญญา⁶ โดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจะไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติของสัญญาในขณะที่เข้าทำสัญญานั้น⁷. ในคดี *Menches v Trimborn* ได้ วินิจฉัยว่า การพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถที่จำเป็นในการเข้าทำสัญญาจะพิจารณาจากความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของสัญญานั้น⁸ และในคดี *Gibbons v Wright* วินิจฉัยว่ากฎหมายไม่ได้กำหนดมาตรฐานของความรู้สำนึกที่จำเป็นในความสมบูรณ์ของการทำสัญญาทั้งหมด ซึ่งต้องพิจารณาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสัญญากับความสมบูรณ์ของจิตใจว่ามีความสามารถ

⁴ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลจะอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ทั่วไป พระราชบัญญัติการขายสินค้า (The sale of goods Act 1979) และพระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 (Mental Capacity Act 2005)

⁵ H.G. Beale, *Chitty on Contracts Volume 1 General Principles*, 31st Edition (London : Sweet & Maxwell Limited, 2012) p. 785.

⁶ *Ibid.*, p. 786.

⁷ Jacqueline *Martin and Chris turner, Unlocking Contract Law*, 2nd Edition (London : Hodder Headline Group, 2007) p. 398.

⁸ H.G. Beale, *supra note 5*, p.786.

ในการเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติโดยทั่วไปของสัญญาที่บุคคลนั้นได้กระทำ⁹ จากแนวคำพิพากษาหากบุคคลที่สามารถเข้าใจธรรมชาติของสัญญาย่อมมีความสามารถในการทำสัญญาได้อย่างสมบูรณ์ หากบุคคลใดไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติของสัญญา บุคคลดังกล่าวย่อมเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต

3.1.1.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล

พระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 (Mental Capacity Act 2005) ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (A Person Lacks Capacity) ไว้ในมาตรา 2 และมาตรา 3 ดังนี้

(1) บุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องความสามารถ คือ บุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ เนื่องจากมีความบกพร่องหรือมีการรบกวนการทำงานของจิตใจหรือสมองไม่ว่าจะเป็นถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม¹⁰

(2) บุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องความสามารถต้องไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ กล่าวคือ ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจในเรื่องดังนี้ คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจ การจดจำข้อมูล การใช้หรือชั่งน้ำหนักข้อมูลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการตัดสินใจหรือสื่อสารการตัดสินใจของบุคคลดังกล่าว ไม่ว่าจะโดยการพูดหรือการใช้ภาษาสัญลักษณ์หรือโดยวิธีการอื่น¹¹

⁹ “Gibbons v Wright,” (Accessed on January 12, 2015), from <http://www.australiancontractlaw.com/cases/gibbons.html>

¹⁰ Section 2 Mental Capacity Act 2005

“(1) For the purposes of this Act, a person lacks capacity in relation to a matter if at the material time he is unable to make a decision for himself in relation to the matter because of an impairment of, or a disturbance in the functioning of, the mind or brain.

(2) It does not matter whether the impairment or disturbance is permanent or temporary”

¹¹ Section 3 Mental Capacity Act 2005

“(1) For the purposes of section 2, a person is unable to make a decision for himself if he is unable—

(a) to understand the information relevant to the decision,

(b) to retain that information,

จากพระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 (Mental Capacity Act 2005) ได้อธิบายลักษณะของบุคคลที่บกพร่องทางจิตไว้ โดยให้ความสำคัญกับการตัดสินใจของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต หากบุคคลใดมีความบกพร่องของจิตใจหรือสมองไม่ว่าจะเป็นถาวรหรือชั่วคราวก็ตามในเรื่องการตัดสินใจ ไม่ว่าจะจะเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจ การจดจำข้อมูล การใช้หรือชั่งน้ำหนักข้อมูลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการตัดสินใจหรือสื่อสารการตัดสินใจของตนแล้ว บุคคลดังกล่าวย่อมเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต

3.1.2 ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต

ดังที่กล่าวมาแล้วบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตมีหลายประเภท กล่าวคือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการแสดงเจตนาที่แตกต่างกัน มีสาระสำคัญดังนี้

3.1.2.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล

โดยหลักแล้วบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาลหากได้แสดงเจตนาทำสัญญาบุคคลนั้นต้องผูกพันตามเจตนาที่ได้แสดงออกมา อย่างไรก็ตาม การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจะมีผลเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อหากพิสูจน์ได้ว่า ในขณะที่ทำสัญญาบุคคลดังกล่าวนั้นไม่สามารถเข้าใจว่าตนได้ทำอะไร และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งก็รับรู้ถึงการไม่มีความสามารถนั้น¹² เช่นในคดี Archer v Cutler (1980) วินิจฉัยว่า สัญญาซึ่งบุคคลที่ไม่มีความสามารถทางจิตทำขึ้นจะเป็นโมฆียะเมื่อบุคคลนั้นกระทำในขณะที่ไม่มีความสามารถทางจิต คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบถึงการไม่มีความสามารถทางจิตนั้นด้วย¹³ และในคดี Hart v O'Connor (1985) วินิจฉัยว่า นายแจ็ค โอคอนเนอร์อายุ 83 ปี และเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้ขาย

(c) to use or weigh that information as part of the process of making the decision, or

(d) to communicate his decision (whether by talking, using sign language or any other means)”

¹² Ewan Mckendrick, *Contract Law Text, Case, and Materials*, 2nd Edition (London : oxford university press)

¹³ H.G. Beale, *supra note 5*, p.785.

ฟาร์มให้นายฮาร์ท โดยที่นายฮาร์ทไม่ได้ทราบว่า นายแจ๊ค โอคอนเนอร์ เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต สัญญาการซื้อขายฟาร์มจึงมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย¹⁴

การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่เป็นโมฆียะสามารถเลือกที่จะปฏิบัติตามสัญญาหรือให้สัตยาบันก็ได้ ในเวลาที่พ้นจากการที่เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความสามารถตามกฎหมาย¹⁵

อย่างไรก็ตามในกรณีบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่เกี่ยวกับสินค้าและบริการที่เป็นสิ่งจำเป็น (Necessary) ได้มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 ดังนี้¹⁶

“ถ้าสินค้าและบริการที่เป็นสิ่งจำเป็นได้มีการจัดหาให้กับบุคคลที่บกพร่องในความสามารถ บุคคลที่บกพร่องในความสามารถจะต้องชำระราคาที่เหมาะสม

“สิ่งจำเป็น” หมายถึง สิ่งที่เหมาะสมตามสภาพชีวิตของบุคคลและมีความจำเป็นอย่างแท้จริงในเวลาที่มีการจัดหาสินค้าและบริการ

พระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 ได้กำหนด“หลักสิ่งจำเป็น” (Necessary) ไว้ตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ได้กำหนดไว้แทนมาตรา 3 (2) ของพระราชบัญญัติการขายสินค้า ค.ศ. 1979 (The Sale of Goods Act 1979)¹⁷ ซึ่งมีผลบังคับใช้กับบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลและมีได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล¹⁸ โดยมาตรา

¹⁴ “Hart v O'Connor,” (Accessed on January 12, 2015), from <http://www.australiancontractlaw.com/cases/hart.html>

¹⁵ H.G. Beale, *supra* note 5, p. 787.

¹⁶ Section 7 Mental Capacity Act 2005

“(1) If necessary goods or services are supplied to a person who lacks capacity to contract for the supply, he must pay a reasonable price for them.

(2) “Necessary” means suitable to a person’s condition in life and to his actual requirements at the time when the goods or services are supplied”

¹⁷ ก่อนที่มีการพระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 หลักสิ่งจำเป็นได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการขายสินค้า ค.ศ. 1979 (The Sale of Goods Act 1979) มาตรา 3 (2) ซึ่งกำหนดให้การขายและส่งมอบสิ่งจำเป็นแก่บุคคลที่บกพร่องเรื่องความสามารถ บุคคลที่บกพร่องเรื่องความสามารถต้องชำระราคาที่เหมาะสม

¹⁸ Richard Stone, *supra* note 2, p.187.

7 แห่งพระราชบัญญัติความสามารถทางจิต ปรับใช้กับผู้จำหน่ายสินค้าที่เป็นสิ่งจำเป็นทราบถึงการไม่สามารถความสามารถของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตซึ่งทำให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตมีหน้าที่ที่จะต้องชำระราคาสินค้าดังกล่าวตามราคาที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามหากบุคคลที่เป็นผู้จำหน่ายสินค้าที่เป็นสิ่งจำเป็นไม่ทราบถึงการไม่สามารถความสามารถของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต สัญญาดังกล่าวก็ยังมีผลใช้บังคับอย่างสมบูรณ์และบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตก็ต้องชำระราคาตามที่ตกลงไว้ในสัญญา¹⁹

ทั้งนี้ประเทศอังกฤษได้มีการพัฒนาหลักกฎหมายเรื่องการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม (Undue Influence) และการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (Unconscionable Bargains) โดยหลักกฎหมายทั้งสองเป็นหลักยุติธรรม (Equity) ที่ให้อำนาจผู้พิพากษาในการแทรกแซงเพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมในระบบกฎหมาย²⁰ หลักกฎหมายเรื่องการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม (Undue Influence) และการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (Unconscionable Bargains) เป็นหลักกฎหมายที่ศาลสร้างขึ้นมาจากเหตุผลของการที่ไม่ต้องการให้คู่สัญญาฝ่ายที่แข็งแรงหรืออยู่ในฐานะที่เหนือกว่าใช้ความอ่อนแอหรือความบกพร่องของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นประโยชน์ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมทั้งในกระบวนการทำสัญญาและในเนื้อหาของสัญญา²¹ หลักกฎหมายทั้งสองสามารถนำมาปรับใช้กับบุคคลที่สามารถเข้าใจในลักษณะของสัญญาแต่เข้าทำสัญญาด้วยความเสียเปรียบและบุคคลที่บกพร่องทางจิตด้วยหากว่าสัญญานั้นไม่ยุติธรรม บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตก็สามารถกล่าวอ้างหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม (Undue Influence) และการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (Unconscionable Bargains) เพื่อมาบังคับใช้กับสัญญาดังกล่าวได้เช่นเดียวกัน²² ทั้งนี้ผลของสัญญาที่เกิดจากการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมและสัญญาที่มีลักษณะเป็นการหาประโยชน์จากพฤติการณ์

¹⁹ Andrew Grubb and Michel Furmston, *Butterworths Common Law Series The Law of Contract*, 4th Edition (London : Lexisnexis, 2010) p.876.

²⁰ จักรี อดุลนิรัตน์, “ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าทำสัญญาในพฤติการณ์ที่ไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของตนเองได้ศึกษาเปรียบเทียบกับระบบ Common Law”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น.73.

²¹ เพิ่งอ้าง, น.74.

²² พรพิมล นิสาร์ตนพร, “การคุ้มครองบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ศึกษากรณีบุคคลปัญญาอ่อน”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น.115.

เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง สัญญาดังกล่าวจะมีผลเป็นโมฆียะ สามารถนำคดีมาฟ้องต่อศาล เพื่อให้เพิกถอนสัญญานั้นได้

3.1.2.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล

การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลนั้น บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจะไม่สามารถทำสัญญาได้เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล หากฝ่าฝืนสัญญาดังกล่าวจะไม่มีผลใช้บังคับ²³ อย่างไรก็ตามในกรณีสัญญาที่เกี่ยวกับสิ่งจำเป็น (Necessary) ที่มีการจัดหาให้กับบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ในความดูแลของศาลบุคคลดังกล่าวต้องชำระราคาที่เหมาะสมตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติความสามารถทางจิตเช่นเดียวกับบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล

3.1.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม²⁴

หลักกฎหมายของประเทศอังกฤษที่เกี่ยวกับพินัยกรรมไม่ได้บังคับให้ประชาชนชาวอังกฤษต้องทำพินัยกรรม แต่ประชาชนอังกฤษก็นิยมแสดงเจตนากำหนดการจัดการและแบ่งปันมรดกของตนไว้ในพินัยกรรม ดังนั้นในอังกฤษจึงมีมรดกที่มีพินัยกรรม (Testate Succession) และมรดกที่ไม่มีพินัยกรรม (Intestate Succession) โดยกฎหมายจะกำหนดเรื่องการจัดการและแบ่งปันมรดกไว้ ทำให้การทำพินัยกรรมกลายเป็นธรรมเนียมซึ่งคนอังกฤษส่วนใหญ่ถือปฏิบัติอย่างแพร่หลาย และให้ความสำคัญต่อการทำพินัยกรรม ส่งผลให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งปันทรัพย์มรดกที่ไม่มีพินัยกรรม มีพื้นฐานแนวความคิดมาจากข้อสันนิษฐานที่ว่าบุคคลที่ตายโดยไม่ได้ทำพินัยกรรมย่อมมีความประสงค์ที่จะกำหนดให้ญาติสนิทมีสิทธิได้รับมรดกก่อนญาติลำดับชั้นอื่นๆ เหมือนกับว่าบุคคลนั้นได้ทำพินัยกรรม²⁵

ตามหลักกฎหมายอังกฤษการทำพินัยกรรมเกิดขึ้นจากการที่บุคคลซึ่งได้เสียชีวิตลงแล้วได้แสดงความประสงค์อันเป็นเจตนาสุดท้ายเกี่ยวกับการตกทอดแห่งทรัพย์สินของตนที่มีอยู่ระหว่างมีชีวิต ตามรูปแบบของพินัยกรรมซึ่งกฎหมายได้กำหนดไว้ ดังนั้น การจัดการและแบ่งปันทรัพย์มรดกจึงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมซึ่งได้กำหนดไว้ใน

²³ Richard Stone, *supra* note 2, p.186.

²⁴ ญัตตินิชา สุวรรณพงษ์, “ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม : ปัญหาบางประการ”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น.118-122.

²⁵ Philip S. James, *Introduction to English Law*, 12th ed., (London: Butterworths, 1989), p.535, อ้างใน ญัตตินิชา สุวรรณพงษ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 24*, น.118.

พินัยกรรมฉบับสุดท้ายนั่นเอง ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความสามารถในการทำพินัยกรรมตามหลักกฎหมายอังกฤษ มีสาระสำคัญดังนี้

(1) บุคคลที่ทำพินัยกรรมต้องมีอายุครบบริบูรณ์ตามกฎหมาย (Full age) โดยบุคคลดังกล่าวต้องมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ โดยบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ไม่สามารถทำพินัยกรรมได้²⁶ เว้นแต่ผู้ที่ทำพินัยกรรมเป็นทหาร กะลาสีเรือ หรือนักบิน²⁷

(2) บุคคลที่ทำพินัยกรรมต้องมีภาวะจิตที่ปกติ (Sound mind) เนื่องจากที่พินัยกรรมจะมีความสมบูรณ์ได้นั้น ปัจจัยสำคัญประการแรก คือ ผู้ทำพินัยกรรมต้องมีสภาพจิตใจที่ปกติ สามารถจดจำและเข้าใจถ้อยคำที่เป็นข้อกำหนดพินัยกรรมของตนได้ ทั้งนี้ศาลได้วางแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาที่กำหนดเรื่องความสามารถทางจิตใจไว้ว่า ความสามารถทางจิตใจ ผู้ทำพินัยกรรมต้องเข้าใจและจำได้ ซึ่งความเข้าใจนั้นต้องเข้าใจทั้งลักษณะการกระทำและผลการกระทำ จำนวนทรัพย์สินที่มีการโอนตามพินัยกรรมด้วย ส่วนกรณีผู้ทำพินัยกรรมต้องจำได้นั้นมิใช่จดจำได้ทุกเรื่อง เพียงแต่ผู้ทำพินัยกรรมจดจำได้ว่าทรัพย์สินของตนมีเท่าใด และมีลักษณะอย่างไรก็เพียงพอแล้ว²⁸ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตอาจทำพินัยกรรมมีผลสมบูรณ์ได้ หากว่าได้กระทำในขณะที่ตนกลับมีภาวะที่ปกติ²⁹

²⁶ Section 7 The Wills Act 1837

“No will made by any person under the age of eighteen years shall be valid”

²⁷ Section 11 The Wills Act 1837

“Provided always, that any soldier being in actual military service, or any mariner or seaman being at sea, may dispose of his personal estate as he might have done before the making of this Act”

²⁸ Lord Hailsham of St. Marylebone, “Halsbury’s Laws of England” 4th edition, Volume 17 (London : Butterworths,1976), pp.470-472, อ้างใน ดุจเดือน แก่นทอง เจริญ, “ความสามารถของผู้เยาว์เกี่ยวกับพินัยกรรม”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.102.

²⁹ Clive Cutbill and John Wood, “English and Wales, International Succession” (The Hague : Kluwer Law International,1999), p.9.

นอกจากนี้ในการทำพินัยกรรมผู้ทำพินัยกรรมจะต้องทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายได้กำหนดไว้ โดยแบบของกฎหมายซึ่งกำหนดวิธีการทำพินัยกรรมไว้ ดังนี้³⁰

(1) พินัยกรรมต้องเขียนและลงลายมือชื่อโดยผู้ทำพินัยกรรมหรือพินัยกรรมนั้นอาจเขียนโดยบุคคลอื่นเป็นผู้เขียนให้ ซึ่งต้องแสดงว่าเป็นเจตนาของเจ้ามรดกผู้ทำพินัยกรรม โดยต้องมีการลงลายมือชื่อของเจ้ามรดกผู้ทำพินัยกรรม จึงจะมีผลทำให้เป็นพินัยกรรมที่ชอบด้วยกฎหมาย

(2) การลงลายมือชื่อต้องทำโดยผู้ทำพินัยกรรม และผู้ทำพินัยกรรมต้องรู้ว่าเป็นพินัยกรรม โดยกระทำต่อหน้าพยานจำนวน 2 คนหรือมากกว่านั้นและต้องอยู่ในขณะนั้น ทั้งนี้คนตาบอดไม่สามารถเป็นพยานในพินัยกรรมได้เนื่องจากเขาไม่สามารถมองเห็นลายมือชื่อและเนื่องจากเป็นการเพียงพอแล้วถ้าหากเพียงมีพยานลงนามต่อท้ายลายมือชื่อนั้น³¹ และไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบของการลงนามรับรองโดยเฉพาะ

นอกจากนี้หลักกฎหมายของประเทศอังกฤษยังได้มีการพิจารณาถึงระดับความรู้สำนึกของผู้ทำพินัยกรรมด้วย ระดับความรู้สำนึกของผู้ทำพินัยกรรมอันจะมีผลต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายมีลักษณะทำนองเดียวกับการให้ในระหว่างมีชีวิต สำหรับมุมมองของศาล ศาลจะคำนึงถึงลักษณะ

³⁰The Wills Act 1837 section 9

“No will shall be valid unless—

(a) it is in writing, and signed by the testator, or by some other person in his presence and by his direction; and

(b) it appears that the testator intended by his signature to give effect to the will; and

(c) the signature is made or acknowledged by the testator in the presence of two or more witnesses present at the same time; and

(d) each witness either—

(i) attests and signs the will; or

(ii) acknowledges his signature, in the presence of the testator (but not necessarily in the presence of any other witness), but no form of attestation shall be necessary”

³¹ ญัตติฐานา สุวรรณพงษ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 24*, น. 121.

เกณฑ์ความรู้สึกผิดชอบของผู้ทำพินัยกรรมสัมพันธ์กับมูลค่าของทรัพย์สินที่ยกให้ หากทรัพย์สินมีมูลค่ามากเกณฑ์ความรู้สำนึกของผู้ให้ก็ย่อมมากไปด้วย³²

เมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้ทำพินัยกรรมถูกต้องทั้งในเรื่องความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมและแบบของพินัยกรรม พินัยกรรมดังกล่าวก็จะสมบูรณ์มีผลใช้บังคับได้ทันทีเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย หากพินัยกรรมนั้นไม่สามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นเพราะพินัยกรรมไม่ได้ทำถูกต้องตามแบบหรือ ผู้ทำพินัยกรรมขาดความสามารถ กล่าวคือ ผู้ทำพินัยกรรมเป็นบุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 บริบูรณ์ หรือผู้ทำพินัยกรรมเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต พินัยกรรมที่ไม่สมบูรณ์ตามหลักกฎหมายอังกฤษนั้น พินัยกรรมดังกล่าวจะไม่มีผลใช้บังคับ (invalid)³³

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (Mental disability) ที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล หมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องที่ไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติของสัญญาในขณะที่เข้าทำสัญญานั้น โดยได้กำหนดให้สัญญาที่ทำโดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจของศาลมีผลใช้บังคับได้ เว้นแต่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้เข้าทำสัญญาในขณะที่ไม่สามารถเข้าใจสภาพของสัญญาที่สร้างขึ้นและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งก็ตระหนักถึงสภาพเช่นนั้นด้วย สัญญาที่สร้างขึ้นก็จะมีผลเป็นโมฆียะและสามารถเลือกที่จะให้สัตยาบันหรือบอกล้างสัญญานั้นได้ ในเวลาที่พ้นจากการที่เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความสามารถตามกฎหมายแล้วนั้น อย่างไรก็ตามหากสัญญานั้นเป็นสัญญาที่เกิดจากการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมและการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง หากสัญญานั้นไม่ยุติธรรม สัญญาดังกล่าวจะมีผลเป็นโมฆียะ สามารถร้องขอให้ศาลเพิกถอนได้ ทั้งนี้หากในกรณีที่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่เกี่ยวกับสินค้าและบริการที่เป็นสิ่งจำเป็น (Necessary) แม้ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายจะทราบถึงความบกพร่องดังกล่าว บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความดูแลของศาลก็ต้องรับผิดชอบชำระราคาตามสมควรนั้นด้วย และหากกรณีเป็นว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ทราบถึงสภาพดังกล่าวของเขา บุคคลที่มีความบกพร่องก็ยังคงมีหน้าที่ต้องชำระราคาตามที่ตกลงกันในสัญญานั้น ส่วนการทำพินัยกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตนั้น พินัยกรรมดังกล่าวจะไม่มีผลใช้บังคับ

³² General editors, John Ross Martyn, Nicholas Caddick, Mortimer and Sunnucks on executors, administrators and probate : being the 19th edition of Williams on executors and the 7th edition of Mortimer on probate, 19th ed (London : Sweet & Maxwell,2008), p.479. อ้างใน ดุจเดือน แก่นทองเจริญ, “อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28, น.103-104.

³³ ดุจเดือน แก่นทองเจริญ, “อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28, น.104-105.

3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ เนื่องจากกฎหมายสัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกามีรากฐานมาจากประเทศอังกฤษ ดังนั้นหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาจึงมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับประเทศอังกฤษ

ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายสัญญาที่ใช้ครอบคลุมทั่วประเทศเพราะแต่ละรัฐมีกฎหมายที่ใช้เฉพาะในรัฐ แต่ก็มีหลักกฎหมายลักษณะสัญญา (Restatement of Contract) ที่เป็นแนวทางที่จะทำให้หลักกฎหมายในเรื่องสัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกาคือเป็นไปในแนวทางเดียวกัน³⁴

ในการทำสัญญาสิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ความสามารถของบุคคลในการทำสัญญา ซึ่งจะทำให้การทำสัญญาดังกล่าวมีความสมบูรณ์ โดยทั่วไปกฎหมายได้สันนิษฐานไว้ว่าคู่กรณีมีความสามารถในการเข้าทำสัญญา ซึ่งการมีความสามารถในการทำสัญญา คือ การสามารถเข้าใจเกี่ยวกับสัญญาที่ตนได้ทำ กฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำสัญญาไว้ กล่าวคือ ผู้เยาว์ (Minors) บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (Mentally incompetent) และบุคคลที่อยู่ในภาวะมึนเมา (Intoxicated Persons)³⁵ โดยการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกามีสาระสำคัญดังนี้

3.2.1 ลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต

บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (Mentally incompetent) คือ บุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องความสามารถในการเข้าทำสัญญา เนื่องจากบุคคลดังกล่าวไม่สามารถเข้าใจสัญญาที่ตนได้ทำหรือลักษณะทั่วไปของสัญญาได้³⁶ สาเหตุของความบกพร่องทางจิตอาจเกิดจากการเจ็บป่วย

³⁴ มานิตย์ จุมปา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น.99.

³⁵ Henry R. Cheeseman, Contemporary Business Law, (New Jersey Englewood Cliffs, 2000), p. 237.

³⁶ David P. Twomey, Marianne Moody Jennings and Ivan Fox, Anderson's Business Law and The Legal Environment, 18th Edition (USA : R.R. Donnelley & Son Company, 2002), p. 252.

ทางจิตใจหรือสมอง ภาวะปัญญาอ่อน ความชรา หรือความผิดปกติอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน³⁷ อย่างไรก็ตามต้องพิสูจน์จนเป็นที่น่าเชื่อถือได้ว่าความผิดปกติหรือความเจ็บป่วยดังกล่าวเข้าแทรกแซงความสามารถในการทำสัญญาหรือการกระทำหรือผลประโยชน์ของบุคคลนั้น³⁸

การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือไม่นั้น รัฐส่วนใหญ่จะใช้การทดสอบกระบวนการในการรับรู้ที่เรียกว่า “Cognitive test” ในการทดสอบหากบุคคลที่ได้รับการทดสอบไม่มีความรู้สึกหรือความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของการทำสัญญาแล้ว บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต ดังนั้นบุคคลที่มีความอ่อนแอในด้านสติปัญญาหรือเป็นโรคจิตเพียงเล็กน้อยหรือมีปัญหาในการควบคุมอารมณ์ไม่ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต³⁹

3.2.2 ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต

ดังที่กล่าวมาแล้วบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตแบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลและบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาล⁴⁰ โดยบทบัญญัติของกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลทั้งสองประเภทมีสาระสำคัญดังนี้

3.2.2.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล

ดังที่กล่าวมาแล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายสัญญาที่ใช้ครอบคลุมทั่วประเทศเพราะแต่ละรัฐมีกฎหมายที่ใช้เฉพาะในรัฐ แต่ก็มีหลักกฎหมายสัญญา (The Restatement of Contract) เป็นแนวทางที่จะทำให้หลักกฎหมายในเรื่องสัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลตามมลรัฐต่างๆของประเทศสหรัฐอเมริกาย่อมมีความแตกต่างกัน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

³⁷ Kathleen Mercer Reed and Henry R. Cheeseman, Contract Law for Paralegals Traditional and E-Contracts, (New Jersey : Upper Saddle River, 2009), p.100.

³⁸ Samuel Williston, " Mentally ill or incompetent persons generally " (Accessed on August 19, 2015), from [https://1.next.westlaw.com/Document/le2677bdbc21111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=\(sc.Search\)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2](https://1.next.westlaw.com/Document/le2677bdbc21111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=(sc.Search)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2)

³⁹ Kathleen Mercer Reed and Henry R. Cheeseman, *supra note 37*, p.100.

⁴⁰ *Ibid.*, p.100.

(1) การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลตามหลักกฎหมายสัญญา (The Restatement of Contracts)

การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลได้กำหนดไว้ในหลักกฎหมายสัญญา (The Restatement of Contracts) มาตรา 15 โดยกำหนดให้สัญญาที่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาลที่ทำนั้นมีผลเป็นโมฆียะเมื่อเข้าทำสัญญาด้วยความบกพร่องดังต่อไปนี้⁴¹

ประการแรก ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาได้ตามสมควร หรือ ประการที่สอง ไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามสมควรและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งรู้ถึงสภาพดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นที่ทำให้สัญญาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไม่เป็นโมฆียกรรม คือ กรณีของสัญญาที่เป็น “Quasi-contracts” หรือ “กึ่งสัญญา” กล่าวคือ สัญญาที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันโดยชัดแจ้งหรือปริยายแต่บุคคลที่บกพร่องทางจิตดังกล่าวได้รู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับนั้น⁴² โดยกำหนดให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตต้องมีความรับผิดชอบในการชำระราคาตามความเหมาะสม ตามหลักการขายและส่งมอบสินค้าที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร (Necessaries) เช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศอังกฤษด้วย

บุคคลที่บกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลหรือโดยคำสั่งศาล หากฝ่าฝืนทำสัญญาไป สัญญานั้นก็มีผลเป็นโมฆียะ (voidable contract) โดยบุคคลที่บกพร่องทางจิตจะสามารถบอกล้างโมฆียกรรมได้ต่อเมื่อเขาเป็นบุคคลที่มีความสามารถแล้วหรือเข้าใจลักษณะหรือผลของสัญญาแล้วและเมื่อบุคคลดังกล่าวได้ใช้สิทธิบอกล้างโมฆียกรรมนิติกรรมนั้นก็จะถือว่าเป็นโมฆะมาตั้งแต่ต้นและเยียวยาความเสียหายโดยวิธีให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม⁴³

⁴¹ Section 15 The Restatement of Contract

(1) A person incurs only voidable contractual duties by entering into a transaction if by reason of mental illness or defect

(a) he is unable to understand in a reasonable manner the nature and consequences of the transaction, or

(b) he is unable to act in a reasonable manner in relation to the transaction and the other party has reason to know of his condition.

⁴² พรพิมล นิสาร์ตนพร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 22*, น.120.

⁴³ ประสาท พงษ์สุวรรณ, “ผลโมฆียกรรมที่ถูกบอกล้าง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), น.55.

(2) การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลตามกฎหมายของมลรัฐที่กำหนดแตกต่างไปจากหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญา (The Restatement of Contracts)

มลรัฐที่มีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของการแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลที่แตกต่างไปจากหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญา (The Restatement of Contracts) โดยกำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตเป็นโมฆะ เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไม่สามารถที่จะทำสัญญาได้ เช่น มลรัฐอลาบามา (Alabama) มลรัฐโอเรกอน (Oregon) และมลรัฐจอร์เจีย (Georgia) ซึ่งได้กำหนดไว้ดังนี้

มลรัฐอลาบามา (Alabama) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไว้ใน ประมวลกฎหมายอลาบามา มาตรา 9 ดังนี้

สัญญาที่บุคคลที่บกพร่องทางจิตได้ทำลงเป็นโมฆะเว้นแต่สัญญาที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาสิ่งจำเป็น⁴⁴ อย่างไรก็ตามสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการโอน⁴⁵ หรือการจ้างงาน อสังหาริมทรัพย์⁴⁶ สัญญาดังกล่าวไม่เป็นโมฆะ ถ้าได้กระทำโดยสุจริต

มลรัฐโอเรกอน (Oregon) ศาลฎีกาของมลรัฐโอเรกอนได้ยอมรับว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไม่สามารถที่จะทำสัญญาได้⁴⁷

⁴⁴ Article 9 Alabama Code

Section 8-1-170 “Contracts of insane person void ; Exceptions; liability for necessaries furnished.”

⁴⁵ Article 9 Alabama Code

Section 8-1-171 “Conveyance of real estate by insane person not void if made in good faith”

⁴⁶ Article 9 Alabama Code

Section 8-1-172 “Mortgage taken in good faith on real estate of insane person not void”

⁴⁷ Samuel Williston, “Minority rule; Mental incompetence renders transactions void,” (Accessed on August 19, 2015), from [https://1.next.westlaw.com/Document/1e2677bdbc2111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=\(sc.Default\)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2](https://1.next.westlaw.com/Document/1e2677bdbc2111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=(sc.Default)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2)

มลรัฐจอร์เจีย (Georgia) บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้ทำสัญญา ศาลถือว่าสัญญาที่บุคคลที่บกพร่องทางจิตใจทำเป็นโมฆะ⁴⁸

3.2.2.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาล

เมื่อศาลมีคำสั่งให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตอยู่ภายใต้การดูแลของศาลแล้ว บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตดังกล่าวจะไม่สามารถจัดการกิจการใดๆของตนได้ สัญญาที่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่อยู่ภายใต้การดูแลของศาลได้ทำขึ้นโดยฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ข้างต้น สัญญาดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะ โดยศาลจะแต่งตั้งผู้ดูแลที่มีอำนาจตามกฎหมายในการเข้าทำสัญญาแทนบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตดังกล่าว⁴⁹

3.2.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม

สหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายของรัฐบาลกลาง (Federal Law) ที่เกี่ยวกับมรดกหรือการทำพินัยกรรม ดังนั้นบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับมรดกหรือการทำพินัยกรรมจะแตกต่างกันไปตามแต่ละมลรัฐ แต่บทบัญญัติดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากระบบกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษ⁵⁰ โดยผู้เขียนได้ทำการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับมรดกและการทำพินัยกรรมทั้งหมดสองมลรัฐ กล่าวคือ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California) และมลรัฐนิวยอร์ก (New York) ดังนี้

3.2.3.1 มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California)

กฎหมายมรดกของมลรัฐแคลิฟอร์เนียมีพื้นฐานมาจากกฎหมายจารีตประเพณี ดังนั้นกฎหมายมรดกของมลรัฐแคลิฟอร์เนียจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับกฎหมายมรดกของประเทศอังกฤษ มลรัฐแคลิฟอร์เนียได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสมบูรณ์ของพินัยกรรมไว้ กล่าวคือ ผู้ทำพินัยกรรมต้องทำพินัยกรรมให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด และผู้ทำพินัยกรรมต้องมีความสามารถตามที่กฎหมายกำหนดด้วย ซึ่งกฎหมายมรดกของมลรัฐแคลิฟอร์เนียได้กำหนดบุคคลที่มีความสามารถทำพินัยกรรมไว้ว่า ต้องอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ และบุคคลที่ทำพินัยกรรมต้องมีความสามารถทางจิต กล่าวคือ (1) บุคคลดังกล่าวต้องเข้าใจธรรมชาติของกฎหมายเกี่ยวกับการทำพินัยกรรม (2) ต้องเข้าใจและจดจำเกี่ยวกับทรัพย์สินตามพินัยกรรมของบุคคลดังกล่าวและ

⁴⁸ Carl Vinson “ Basic Law of Contracts in Georgia,” (Accessed on August 19, 2015), form <http://www.georgialegalaid.org/resource/basic-law-of-contracts-in-georgia?lang=EN>

⁴⁹ Kathleen Mercer Reed and Henry R. Cheeseman, *supra* note 37, p.100.

⁵⁰ James Ripley, “United States (California), International Succession” (The Huge : Kluwer Law International,1999), p.3.

(3) จดจำและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวกับพันธกรรมที่ตนได้ทำ ทั้งนี้พันธกรรมที่ได้กระทำโดยบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำพันธกรรม สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลพิสูจนพันธกรรม หากพันธกรรมไม่ได้กระทำถูกต้องตามกฎหมาย ศาลจะสั่งให้พันธกรรมดังกล่าวตกเป็นโมฆะ⁵¹

3.2.3.2 มลรัฐนิวยอร์ก (New York)

กฎหมายมรดกของมลรัฐนิวยอร์กมีพื้นฐานมาจากกฎหมายจารีตประเพณี ดังนั้นกฎหมายมรดกของมลรัฐแคลิฟอร์เนียจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับกฎหมายมรดกของประเทศอังกฤษ เช่นเดียวกับกฎหมายมรดกของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย มลรัฐนิวยอร์กได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสมบูรณ์ของพันธกรรมไว้ กล่าวคือ ผู้ทำพันธกรรมต้องทำพันธกรรมให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด และผู้ทำพันธกรรมต้องมีความสามารถตามที่กฎหมายกำหนดด้วย ซึ่งกฎหมายมรดกของมลรัฐนิวยอร์ก ได้กำหนดบุคคลที่มีความสามารถทำพันธกรรมไว้ว่า ต้องอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ และบุคคลดังกล่าวต้องมีความสามารถทางจิต พันธกรรมที่ผู้ทำพันธกรรมที่ได้กระทำโดยบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำพันธกรรม พันธกรรมดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะ⁵²

สรุปได้ว่าตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (Mentally incompetent) คือ บุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องความสามารถในการเข้าทำสัญญา เนื่องจากบุคคลดังกล่าวไม่สามารถเข้าใจสัญญาที่ตนได้ทำหรือลักษณะทั่วไปของสัญญา โดยการแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตนั้นจะแตกต่างกันแต่ละมลรัฐ ส่วนใหญ่จะกำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตเป็นโมฆียะ แต่ก็มีบางมลรัฐที่ได้กำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตเป็นโมฆะเนื่องจากมองว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไม่สามารถจะทำสัญญาได้เลย อย่างไรก็ตามในส่วนของกฎหมายสัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นก็ได้มีหลักกฎหมายสัญญาที่เรียกว่า The Restatement of Contracts เพื่อเป็นแนวทางที่จะทำให้หลักกฎหมายสัญญาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยผลการทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต มาตรา 15 กำหนดให้สัญญาที่ทำนั้นมีผลเป็นโมฆียะเมื่อเข้าทำสัญญาดด้วยความบกพร่องดังต่อไปนี้ 1) ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาได้ตามสมควรหรือ 2) ไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามสมควรและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งรู้ถึงสภาพดังกล่าว อย่างไรก็ตามในส่วนของสัญญาที่เกี่ยวกับการจัดหาสิ่งจำเป็น (Necessaries) แก่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจะมีความสมบูรณ์ อันมีผลให้บุคคลดังกล่าวต้องรับผิดชอบตามสัญญาในราคาที่เหมาะสม เว้นไว้แต่ว่าคู่สัญญา

⁵¹ *ibid*, pp.7-8.

⁵² *ibid*, pp.7-8.

อีกฝ่ายจะไม่ทราบถึงความบกพร่องดังกล่าว บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจะต้องชำระราคาตามที่ได้มีการตกลงไว้ในสัญญานั้น ส่วนกรณีที่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตทำพินัยกรรม ผลของการทำพินัยกรรมดังกล่าวในมลรัฐแคลิฟอร์เนียและมลรัฐนิวยอร์ก ได้กำหนดให้พินัยกรรมมีผลเป็นโมฆะ

3.3 ประเทศเยอรมนี

เยอรมนีเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) โดยได้มีการกำหนดบทบัญญัติว่าด้วยการทำนิติกรรมและความสามารถของบุคคลในการทำนิติกรรมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันที่เรียกว่า Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) โดยประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมันได้สันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนมีความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา⁵³ แต่ก็มีบุคคลบางประเภทที่ไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมตามกฎหมาย คือ เด็กที่อายุต่ำกว่า 7 ปี และบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ ดังนี้

3.3.1 ลักษณะของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ

บุคคลที่มีอาการทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 104⁵⁴ บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมไม่มีความสามารถตามกฎหมายเมื่อ

1.อายุต่ำกว่า 7 ปีบริบูรณ์

2.บุคคลที่อยู่ในสภาวะถูกรบกวนทางจิตจนทำให้ไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่าง

อิสระเว้นแต่โดยสภาพจะเป็นการชั่วคราว”

ลักษณะของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระตามบทบัญญัติมาตรา 104 (2) มีลักษณะสามประการ ดังนี้

⁵³ Basil Makesinis, Hannes Unberath and Angus Johnston, The German Law of Contract A Comparative Treatise, 2nd Edition (Oregon : Hart Publishing,2006) p.229.

⁵⁴ German Civil Code, Section 104

“A person is incapable of contracting if

(1) he is not yet seven years old,

(2) he is in a state of pathological mental disturbance, which prevents the free exercise of will, unless the state by its nature is a temporary one”

ประการแรก บุคคลต้องอยู่ในสถานะที่ถูกรบกวนทางจิต สาเหตุของการถูกรบกวนทางจิตนั้นอาจมีสาเหตุมาจากภาวะสมองเสื่อม ความผิดปกติทางจิตที่เกิดจากอาการโรคจิตเวช โรคจิตสุราเรื้อรัง หรืออาการติดยาเสพติดอย่างร้ายแรง หรือความผิดปกติทางอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ในภาวะคลั่ง หรืออยู่ในภาวะซึมเศร้าซึ่งมีผลกระทบต่อสติปัญญาของบุคคลนั้น⁵⁵

ประการที่สอง ภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตทำให้ไม่สามารถกำหนดเจตนาในการทำนิติกรรมได้อย่างอิสระ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีอาการทางจิตจนไม่รู้ผิดชอบและไม่สามารถแสดงเจตนาที่มีผลตามกฎหมายได้ ไม่ใช่มีอาการทางจิตเพียงเล็กน้อยหรือมีปัญหาในการควบคุมอารมณ์เท่านั้น โดยเทียบกับภาวะทางจิตใจของผู้เยาว์ที่อายุยังไม่ถึง 7 ปี ซึ่งกฎหมายเยอรมันถือว่ายังไม่รู้ผิดชอบและไม่สามารถแสดงเจตนาที่มีผลตามกฎหมายได้⁵⁶

ประการที่สาม ภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตต้องมีลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการชั่วคราว กล่าวคือ ภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตต้องมีลักษณะที่เป็นประจำ ดังนั้นภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตที่มีลักษณะเพียงชั่วคราว เช่น บุคคลที่อยู่ในอาการมึนเมาไม่ถือว่าเป็นบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ

3.3.2 ผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ

ตามหลักกฎหมายเยอรมัน การทำสัญญาจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การแสดงเจตนา (Declaration of will) ที่ประสงค์จะให้เกิดผลทางกฎหมาย⁵⁷ การแสดงเจตนาจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในดังนี้

องค์ประกอบภายนอกของการแสดงเจตนา คือ การแสดงออกซึ่งการแสดงเจตนาของตน ไม่ว่าจะโดยชัดแจ้ง เช่น การพูด การเขียนหรือการแสดงออกโดยปริยายก็ได้ นอกจากองค์ประกอบ

⁵⁵ (Accessed on August 19, 2015), from <https://www.iurastudent.de/content/%C2%A7-104-bgbgesch%C3%A4ftsun%C3%A4higkeit>

⁵⁶ กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักกฎหมายบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.97.

⁵⁷ เฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์, "นิติกรรมที่สร้างขึ้นโดยบุคคลผู้อยู่ในอาการมึนเมาเพราะเสพยา," วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 4, ปีที่ 42, น. 856 (ธันวาคม 2556).

ภายนอกแล้ว การแสดงเจตนาต้องมืองค์ประกอบภายในด้วย กล่าวคือ องค์ประกอบภายนอกที่ได้แสดงออกมาจะต้องเกิดจากการกระทำที่มีสติสัมปชัญญะเกิดจากความต้องการของผู้แสดงเจตนา⁵⁸

การแสดงเจตนาของบุคคลที่อยู่ในสถานะถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 105 ที่ว่า⁵⁹

“(1) การแสดงเจตนาที่กระทำโดยบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำสัญญาเป็นโมฆะ

(2) การแสดงเจตนาที่ทำในขณะที่ไม่รู้สึกรู้ตัวหรือในขณะที่มีการรบกวนของจิตใจเพียงชั่วคราวเป็นโมฆะ”

บุคคลที่อยู่ในสถานะถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถทางกฎหมาย ดังนั้นการแสดงเจตนาของบุคคลที่อยู่ในสถานะถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระนั้นจะขาดองค์ประกอบในการทำสัญญา กล่าวคือ แม้มีการแสดงออกซึ่งการกระทำแต่อย่างไรก็ตามบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตดังกล่าวก็จะไม่สามารถแสดงเจตนาออกมาได้อย่างอิสระเนื่องจากขาดเจตนาในการกระทำนั้น ดังนั้นมาตรา 105 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจึงกำหนดผลของการแสดงเจตนาของบุคคลที่อยู่ในสถานะถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระเป็นโมฆะ⁶⁰ การแสดงเจตนาที่เป็นโมฆะของบุคคลดังกล่าวนี้ไม่ต้องพิจารณาถึงความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นแม้ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ทราบการมีอยู่ของภาวะที่รบกวนทางจิตของบุคคลดังกล่าว การแสดงเจตนาที่มีผลเป็นโมฆะอย่างไรก็ตามการแสดงเจตนาของบุคคลที่ทำในขณะที่ไม่รู้สึกรู้ตัวหรือในขณะที่มีการรบกวนของจิตใจชั่วคราว แม้ตามกฎหมายเยอรมันจะไม่ถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายแต่ถ้าหากบุคคลใดได้แสดงเจตนาในการทำนิติกรรมสัญญาในขณะที่ไม่รู้สึกรู้ตัวหรือในขณะที่มีการรบกวนของ

⁵⁸ Raymond Youngs, English, France & German Comparative Law, 2nd Edition (Oxon : Cavendish Publishing Ltd 2007), pp.527-528

⁵⁹ German Civil Code, Section 105

“(1) The declaration of intent of a person incapable of contracting is void.

(2) Also void is a declaration of intent that is made in a state of unconsciousness or temporary mental disturbance”

⁶⁰ Konrad Zweigert and Hein Kotz, Introduction to Comparative Law, (Newyork : Oxford University Press 1998), p.32.

จิตใจชั่วครวร ก็จะมีผลเป็นโมฆะตามมาตรา 105 (2) เช่น บุคคลที่อยู่ในอาการมึนเมาจนถึงขนาดไม่รู้สีกตัวว่าทำอะไรก็จะได้รับการคุ้มครองการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมเช่นเดียวกัน

3.3.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม

กฎหมายว่าด้วยมรดก (Erbrecht) ของประเทศเยอรมนีเป็นการผสมกันระหว่างแนวคิดของกฎหมายดั้งเดิมและกฎหมายโรมัน⁶¹ หลักการทำพินัยกรรมของผู้ทำพินัยกรรมนั้น รัฐธรรมนูญเยอรมันได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิดังกล่าวด้วย รวมทั้งสิทธิของทายาทที่จะได้รับทรัพย์มรดกด้วยการเข้าสืบต่อมรดก⁶² กฎหมายมรดกของประเทศเยอรมนีมีหลักการที่สำคัญ 3 หลักการดังนี้

(1) หลักการสืบสิทธิทั้งหมด (The Principle of Universal Succession)

หลักการสืบสิทธิทั้งหมด คือ หลักการที่กำหนดให้ทรัพย์สิ่งทั้งหมดของผู้ตาย จะตกทอดแก่ทายาทหรือบรรดาทายาทของผู้ตาย ด้วยเงื่อนไขคือความตายของเจ้ามรดก ซึ่งการตกทอดของกองมรดกย่อมเป็นไปโดยผลของกฎหมาย (Operation of Law) หรือกล่าวอีกอย่างคือ กองมรดกย่อมตกทอดแม้ไม่มีการโอนตามแบบพิธีหรือการแสดงเจตนาสนองรับของทายาทกองมรดกย่อมตกทอดแม้ทายาทไม่รับรู้ ไม่จำเป็นต้องมีการโอนทรัพย์ ไม่จำเป็นต้องให้ศาลเข้ามาเป็นผู้กำหนด⁶³ ซึ่งหลักการดังกล่าวได้มีการรับรองไว้ในมาตรา 1992 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน⁶⁴ โดยคำว่า

⁶¹ E. J. Cohn, Manual of German Law Volume 1, (Great Britain : The British Institute of International and Comparative Law, 1968), p.287.

⁶² Basic Law Article 14

“(1) Property and the right of inheritance shall be guaranteed. Their content and limits shall be defined by the laws”

⁶³ Nigel G. Foster, German Law & Legal System, (Great Britain : Black stone Press Limited, 1993), p207. อ่างใน รวิมล ด่านวิวัฒน์, “การกำจัดมิให้รับมรดก : ศึกษากรณีการกระทำต่อพินัยกรรม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.85.

⁶⁴ German Civil Code Section 1922

“(1) Upon the death of a person (devolution of an inheritance), that person’s property (inheritance) passes as a whole to one or more than one other persons (heirs).

(2) The share of a co-heir (share of the inheritance) is governed by the provisions relating to inheritance”

ทรัพย์สินนั้น รวมไปถึงสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดของผู้ตายด้วย ซึ่งจะรวมกันเรียกว่า “กองมรดก” ดังนั้น เมื่อเจ้ามรดกตายกองมรดกย่อมตกทอดสู่ทายาททั้งกองมรดก⁶⁵

(2) หลักการสืบมรดกทางเครือญาติ (Succession of Kin)

หลักการสืบมรดกโดยทางเครือญาติ ปรากฏขึ้นสองทางด้วยกัน ประการแรก กรณีที่ผู้ตายไม่ได้จำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินของตนไปโดยพินัยกรรม กฎหมายกำหนดให้ตกทอดไปเป็นมรดกของคู่สมรสของผู้ตายและญาติของผู้ตาย ซึ่งเป็นไปตามระบบการกำหนดลำดับโดยสายสัมพันธ์ของเครือญาติ (Per Stripes) ในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรม และประการที่สองแม้กรณีที่ผู้ตายได้ทำพินัยกรรมเอาไว้โดยตัดคู่สมรส บิดามารดาและผู้สืบสันดานออกจากการรับมรดก กฎหมายบัญญัติให้บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิเรียกร้องเอาทรัพย์สินมรดกในส่วนที่กฎหมายบังคับเอาไว้ให้เป็นส่วนบังคับซึ่งต้องตกไปแก่ญาติของผู้ตาย ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่ามีข้อขัดแย้งกันอยู่ระหว่างหลักเสรีภาพในการทำพินัยกรรมกับหลักการสืบมรดกโดยทางเครือญาติ⁶⁶

(3) หลักเสรีภาพในการทำพินัยกรรม (Freedom of Testament)

โดยทั่วไปผู้ทำพินัยกรรมมีเสรีภาพในการทำพินัยกรรมโดยแสดงออกมาทางพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมมีสิทธิแก้ไข เปลี่ยนแปลงพินัยกรรมอย่างมีอิสระตามดุลพินิจของผู้ทำพินัยกรรมเอง ตามหลักกฎหมายของประเทศเยอรมนีมีการคุ้มครองหลักเสรีภาพในการทำพินัยกรรมไว้ว่าการทำสัญญาที่กำหนดให้ทำหรือไม่ทำหรือให้เพิกถอนพินัยกรรมหรือไม่ให้เพิกถอนพินัยกรรม สัญญาดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะ⁶⁷

ในเรื่องความสามารถในการทำพินัยกรรมจะพิจารณาขณะที่ทำพินัยกรรม โดยมีหลักทั่วไปในมาตรา 2229 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมัน ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ดังนี้⁶⁸

⁶⁵ Nigel G. Foster, *German Law & Legal System*, (Great Britain : Black stone Press Limited, 1993), p207. อ้างใน รวิมล ตำนานวิวัฒน์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 63*, น. 85.

⁶⁶ รวิมล ตำนานวิวัฒน์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 63*, น. 86.

⁶⁷ German Civil Code Section 2302

“A contract by which a person agrees to make or not to make, to cancel or not to cancel, a disposition mortis causa is void”

⁶⁸ German Civil Code Section 2229

“(1) A minor may make a will only once he has attained his sixteenth year of age.

(1) ผู้เยาว์ไม่สามารถทำพินัยกรรมได้จนกว่าจะมีอายุครบ 16 ปีบริบูรณ์ แม้จะได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมแล้วก็ตาม

(4) บุคคลที่ไม่มีความสามารถเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการแสดงเจตนาของตน เนื่องมาจากการถูกรบกวนทางจิต จิตบกพร่องหรือความผิดปกติทางอารมณ์ ไม่สามารถทำพินัยกรรมได้

ในกรณีที่พินัยกรรมที่กระทำโดยบุคคลที่มีความสามารถตามกฎหมาย พินัยกรรมย่อมมีผลสมบูรณ์ แต่กรณีที่พินัยกรรมได้กระทำโดยบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย พินัยกรรมดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะ⁶⁹

สรุปได้ว่า ตามหลักกฎหมายเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 104 ได้วางหลักว่าบุคคลไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมหากว่าเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปีหรือเป็นบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระเว้นแต่อาการนั้นจะเป็นเพียงชั่วคราว และการแสดงเจตนาของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมได้มีการกำหนดในมาตรา 105 ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า การแสดงเจตนาที่กระทำโดยบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมเป็นโมฆะ และนอกจากนี้ยังได้กำหนดผลของการแสดงเจตนาของบุคคลที่ทำในขณะที่ไม่รู้สีกตัวหรือในขณะที่มีการรบกวนของจิตใจแม้เพียงชั่วคราวก็มีผลเป็นโมฆะด้วย เช่น บุคคลที่อยู่ในอาการมึนเมา เป็นต้น ส่วนการทำพินัยกรรมของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ พินัยกรรมดังกล่าวมีผลเป็นโมฆะตามมาตรา 2229

(2) The minor does not need the consent of his legal representative to make a will.

(3) (repealed)

(4) A person who is incapable of realising the importance of a declaration of intent made by him and of acting in accordance with this realisation on account of pathological mental disturbance, mental deficiency or derangement of the senses may not make a will”

⁶⁹ Heize L. Bauer and Bauer Gronen Kiesgen, “Germany, International Succession”, (The Hague : Kluwer Law International, 1999), pp.10-11.

3.4 ประเทศอิตาลี

ตามระบบกฎหมายของประเทศอิตาลี บุคคลที่ถูกจำกัดความสามารถในการแสดงเจตนาได้แก่ ผู้เยาว์ (Minors) บุคคลที่ไร้ความสามารถ (Persons who can be declared disabled)⁷⁰ และบุคคลที่ขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการแสดงเจตนา หรือ “บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ”(Natural incapacity)

บุคคลวิกลจริตตามระบบกฎหมายของประเทศอิตาลีจะเรียกว่า บุคคลที่ขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการแสดงเจตนา หรือในทางตำราเรียกว่า “บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ” (Natural incapacity)⁷¹ ซึ่งลักษณะและผลของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติดังนี้

3.4.1 ลักษณะของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ

ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี (Italian Civil Code) ได้กำหนดบุคคลผู้ขาดความสามารถในการแสดงเจตนาหรือบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติไว้ในมาตรา 428⁷²

⁷⁰ บุคคลที่ไร้ความสามารถในระบบกฎหมายของประเทศอิตาลี จะเป็นบุคคลที่มีลักษณะบกพร่องทางจิตหรือสติปัญญา รวมถึงบุคคลที่ประพฤตีสຸຍຸ່ຍຸຍຸຍ หรือบุคคลที่ติดสุรายาเมาที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อการเงินของบุคคลนั่นเองหรือครอบครัวอย่างมาก ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับบุคคลเสมือนไร้ความสามารถตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย

⁷¹ Guldo Alpa and Vincenzo Zeno-Zencovich , Italian Private Law, (New York : Routledge-Cavendish, 2007), p.34.

⁷² Italian Civil Code Article 428

“Acts performed by a person who, although not interdicted, is proved to have been for any reason, even transient, incapable of understanding or intending at the time the acts were performed, can be annulled on request of such person or his heirs or successors in interest, if such acts result in grave prejudice to the person who performed them.

Contracts cannot be annulled except when the bad faith of the other party to the contract is apparent from the prejudice that has ensued or can ensue to

ซึ่งกำหนดให้ “การกระทำของบุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจหรือแสดงความตั้งใจในเวลาที่ทำนิติกรรมนั้น แม้เพียงชั่วคราว สามารถถูกบอกล้างได้โดยบุคคลนั้นหรือทายาทของบุคคลดังกล่าว หรือผู้รับมรดกที่ ซึ่งมีส่วนได้เสียถ้าเกิดความเสียหายอย่างมาก”

จากบทบัญญัติมาตรา 428 ได้กำหนดลักษณะของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตาม ธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ไม่สามารถที่จะก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรม ได้⁷³ บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติอาจมีลักษณะเป็นการชั่วคราวหรือเป็นการถาวรก็ได้

การไร้ความสามารถตามมาตรา 428 วรรคแรกไม่ใช่เพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น ทั้งนี้ จำต้องมีการพิสูจน์เพื่อแสดงให้เห็นได้ว่าบุคคลนั้นไม่มีความสามารถในการเข้าใจหรือแสดง เจตนา แม้อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดหรือเพียงชั่วคราว การไร้ความสามารถตามธรรมชาติสามารถ นำมาปรับกับกรณีที่บุคคลนั้นอยู่ในสภาวะมึนเมา ถูกสะกดจิต อยู่ในสภาวะเพ้อคลั่งหรือเจ็บป่วย อย่างรุนแรงด้วย แต่ต้องพิสูจน์ได้ว่าบุคคลดังกล่าวไม่มีความสามารถในการก่อความประสงค์หรือ ความตั้งใจในการทำนิติกรรมนั้นได้⁷⁴

3.4.2 ผลของการแสดงเจตนาของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ

บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติในสายตาของกฎหมายถือว่าเป็นผู้ที่อยู่ใน สถานะที่มีความเสี่ยงมากกว่าบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป กฎหมายจึงต้องเข้ามาคุ้มครองบุคคลดังกล่าว ผลในทางกฎหมายของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติมีดังนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศอิตาลี ได้กำหนดให้การแสดงเจตนาของ บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติจะมีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 1425 วรรคสอง⁷⁵ หากพิสูจน์ได้ ว่าการแสดงเจตนาดังกล่าวเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 428 ดังนี้ กรณีการทำสัญญาโดยบุคคล ที่มีสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาติ กล่าวคือ บุคคลไม่มีความสามารถในการก่อความ

the person incapable of understanding and intending or from the nature of the contract, or otherwise.

The action is prescribed in five years from the day on which the act was performed or the contract was formed.

⁷³ Guldo Alpa and Vincenzo Zeno-Zencovich, *supra note 71*, p.34.

⁷⁴ *Ibid.*, pp.34-35.

⁷⁵ Italian Civil Code Article 1425 paragraph 2

“A contract made by a person incapable of understanding or intending is likewise voidable, when the conditions established by Article 428 occur”

ประสงค์หรือความตั้งใจในการทำสัญญานั้นและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่สุจริต กล่าวคือ รู้ถึงสภาพของการขาดความสามารถของบุคคลดังกล่าว และสัญญานั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติต้องเสียเปรียบด้วย สัญญานั้นก็จะมีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 428 วรรคสอง อย่างไรก็ตามในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติจะมีผลเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อหากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลดังกล่าวมีสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาติและนิติกรรมนั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติต้องเสียเปรียบ โดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงความสุจริตของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง⁷⁶ ก็จะทำให้นิติกรรมมีผลเป็นโมฆียะแล้วตามมาตรา 428 วรรคหนึ่ง

การแสดงเจตนาของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติที่มีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา 428 บุคคลนั้นเองหรือทายาท หรือบุคคลที่รับทรัพย์มรดกอาจบอกล้างโมฆียะกรรมดังกล่าวได้ภายในระยะเวลา 5 ปีนับแต่วันที่ได้กระทำการนั้นหรือวันที่สัญญานั้นเกิดขึ้นตามมาตรา 428 วรรคสาม

3.4.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีได้มีการบัญญัติหลักกฎหมายเกี่ยวกับมรดกไว้ในมาตรา 456-809 ในส่วนของบทบัญญัติที่เกี่ยวกับพินัยกรรมได้วางหลักให้ผู้ทำพินัยกรรมมีเสรีภาพในการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนให้กับบุคคลอื่นหลังจากที่ตนถึงแก่ความตายได้ ซึ่งในการทำพินัยกรรมนอกจากผู้ทำพินัยกรรมต้องทำพินัยกรรมให้ถูกต้องตามแบบแล้วผู้ทำพินัยกรรมต้องมีความสามารถตามกฎหมายด้วย โดยประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีมาตรา 591 ได้กำหนดบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำพินัยกรรม ได้แก่ บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตหรือมีสภาพจิตที่ไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้หากสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ทำพินัยกรรมเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติในขณะที่ทำพินัยกรรมนั้น พินัยกรรมดังกล่าวสามารถถูกเพิกถอนได้ (can be annulled)⁷⁷

สรุปได้ว่า หลักกฎหมายของอิตาลี ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศอิตาลีมีบทบัญญัติถึงความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลประเภทหนึ่ง คือ บุคคลที่ขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการแสดงเจตนา หรือในทางตำราเรียกว่าบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ หมายถึง บุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจหรือแสดงความตั้งใจของตนได้ ไม่ว่าจะเกิดจากอาการเพียงชั่วคราวในสายตาของกฎหมายถือว่าเป็นผู้อยู่สถานะอ่อนแอและมีความเสี่ยงมากกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป ผลในทางกฎหมายของนิติกรรมหรือสัญญาที่ทำโดยบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติจึงมีดังนี้

⁷⁶ Guldo Alpa and Vincenzo Zeno-Zencovich, *supra note 71*, p.35.

⁷⁷ *Ibid.*, p.35.

- (1) สัญญาที่ทำโดยบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติจะตกเป็นโมฆียะ หากพิสูจน์ได้ว่า ขณะทำสัญญาบุคคลดังกล่าวมีสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาติและคู่กรณีอีกฝ่ายไม่สุจริต กล่าวคือ รู้ถึงสภาพเช่นนั้นของคู่กรณีรวมถึงสัญญาดังกล่าวจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติต้องเสียเปรียบทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 428 วรรคสอง และ
- (2) นิติกรรมฝ่ายเดียวหากพิสูจน์ได้ว่าขณะทำนิติกรรมบุคคลดังกล่าวมีสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาติและนิติกรรมนั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติต้องเสียเปรียบก็เพียงพอที่จะทำให้นิติกรรมดังกล่าวตกเป็นโมฆียะแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 428 วรรคหนึ่ง ส่วนกรณีที่บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติทำพินัยกรรม พินัยกรรมดังกล่าวสามารถถูกเพิกถอนได้ (can be annulled)

3.5 ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ตามระบบกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ บทบัญญัติเรื่องความสามารถของบุคคลได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งสวิส (Swiss Civil Code) ได้กำหนดบุคคลที่จะถูกจำกัดสิทธิในการแสดงเจตนาทำนิติกรรม ได้แก่ บุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ (Urteilsfähigkeit) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

3.5.1 ลักษณะของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งสวิส บุคคลธรรมดาอายุอ่อนเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ด้วยการกระทำของตนเอง⁷⁸ บุคคลที่มีความสามารถตามกฎหมายจะต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วและต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการตัดสินใจ⁷⁹ ดังนั้นบุคคลที่จะมีความสามารถตามกฎหมายจะต้องประกอบด้วยสองประการ คือ ต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว กล่าวคือ มีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ และมีความสามารถในการตัดสินใจ

⁷⁸ Article 12 Swiss Civil Code

“A person who has capacity to act has the capacity to create rights and obligations through his actions”

⁷⁹ Swiss Civil Code Article 13

“A person who is of age and is capable of judgement has the capacity to act”

ประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 16 ได้วางหลักเกี่ยวกับการมีความสามารถในการตัดสินใจไว้ว่า บุคคลไม่สามารถตามกฎหมายเนื่องจากยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความผิดปกติทางจิตหรืออยู่ในภาวะมึนเมาหรือในสภาพอื่นทำนองคล้ายคลึงกัน ถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ⁸⁰

3.5.2 ผลของการแสดงเจตนาของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ

ดังที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย โดยไม่สามารถก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ด้วยการกระทำของตนเองได้ ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งสวิสจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจไว้ในมาตรา 18 กล่าวคือ บุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจไม่สามารถทำการใดๆให้มีผลตามกฎหมายได้ เว้นแต่กฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น⁸¹ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิสจะได้กำหนดผลให้ของทำนิติกรรมให้ไม่มีผลทางกฎหมาย แต่ศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิส (Federal Supreme Court) กลับได้มีการตีความผลของการทำนิติกรรมตามบทบัญญัติมาตรา 18 แบ่งเป็นสองกรณี กล่าวคือ ในบางกรณีศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิสได้ตีความให้มีผลเป็นโมฆะ และในบางกรณีตีความให้ไม่มีผลทางกฎหมาย ดังนี้

กรณีที่ศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิสได้ตีความว่ามีผลเป็นโมฆะ เช่น ศาลตัดสินว่านิติกรรมที่บุคคลซึ่งไม่มีความสามารถตามกฎหมายได้กระทำลงจะมีผลเป็นโมฆะ แม้ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่ได้ล่วงรู้ถึงการไม่มีความสามารถนั้นก็ตาม⁸² หรือกรณีที่บุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายเป็นผู้ซื้อทรัพย์สินจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล นิติกรรมดังกล่าวจะมีผลเป็นโมฆะ⁸³

กรณีที่ศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิสได้ตีความว่าให้ไม่มีผลตามกฎหมาย เช่น คดีที่ศาลได้ตัดสินว่าในการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร ซึ่งจำเลยเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตาม

⁸⁰ Swiss Civil Code Article 16

“A person is capable of judgement within the meaning of the law if he or she does not lack the capacity to act rationally by virtue of being under age or because of a mental disability, mental disorder, intoxication or similar circumstances.

⁸¹ Swiss Civil Code Article 18

“A person who is incapable of judgement cannot create legal effect by his or her actions, unless the law provides otherwise”

⁸² คำพิพากษาศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิส ที่ ATF 55 157 JT 1930 31

⁸³ คำพิพากษาศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิส ที่ ATF 53 III 179 JT 1928 38

กฎหมายนั้น ไม่สามารถให้มีผลที่เกี่ยวกับทะเบียนราษฎรได้⁸⁴ หรือในคดีที่ศาลได้ตัดสินว่าไม่อาจฟ้องคดีหย่าในนามคู่สมรสซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายได้⁸⁵ เป็นต้น

3.5.3 ผลของการแสดงเจตนาทำพินัยกรรม

กฎหมายมรดกได้มีการบัญญัติไว้ใน มาตรา 457-640 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิส ได้กำหนดแบบของพินัยกรรมออกเป็น 3 แบบ กล่าวคือ ประเภทแรกคือ พินัยกรรมแบบสาธารณะ เป็นการทำให้พินัยกรรมที่ต้องมีการรับรองจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และนายความรับรองเอกสาร (Notary Public)⁸⁶ การลงนามในเอกสารต้องลงนามโดยผู้ทำพินัยกรรมและกระทำต่อพยานสองคน จะเห็นได้ว่าพินัยกรรมแบบนี้จะมีพยานที่สามารถรับรองว่าพินัยกรรมได้กระทำถูกต้องตามแบบและยังมีการรับรองความสามารถของผู้ทำพินัยกรรม⁸⁷ พินัยกรรมแบบเขียนเอง พินัยกรรมแบบนี้เป็นการทำให้พินัยกรรมที่ผู้กระทำได้เขียนพินัยกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ ลงวัน เดือน ปีในพินัยกรรมและให้ผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อในพินัยกรรมด้วย⁸⁸ พินัยกรรมแบบปากเปล่าเป็นกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมไม่สามารถทำพินัยกรรมตามแบบอื่นที่กฎหมายกำหนดได้เนื่องจากผู้ทำพินัยกรรมอยู่ในสถานการณ์พิเศษ กล่าวคือ อยู่ในสภาวะเสี่ยงตาย หรือไม่สามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ หรืออยู่ในสภาวะ

⁸⁴ คำพิพากษาศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิส ที่ ATF 71 14 JT 1945 194

⁸⁵ คำพิพากษาศาลสูงแห่งสมาพันธรัฐสวิส ที่ ATF 78 99 JT 1953 6

⁸⁶ Article 499 Swiss Civil Code

“A will by public deed is made in the presence of two witnesses by a public official, notary public or other person authorised under cantonal law to conduct such business”

⁸⁷ Schweizer Kabras, “Inheritance Law in Switzerland and Australia (NSW),” (Accessed on May 15, 2015), form[http://www.schweizer.com.au/articles/Inheritance_Law_in_Switzerland_and_Australia_\(NSW\)_SK00130233.pdf](http://www.schweizer.com.au/articles/Inheritance_Law_in_Switzerland_and_Australia_(NSW)_SK00130233.pdf)

⁸⁸ Swiss Civil Code Article 505

“A holographic will must be written in the testator’s own hand from start to finish, include an indication of the day, month and year on which it is drawn up, and be signed by the testator

The cantons must ensure that such wills can be forwarded, whether open or sealed, to an authority for safekeeping”

สงคราม ผู้ทำพินัยกรรมมีสิทธิทำพินัยกรรมแบบปากเปล่าได้ โดยแจ้งข้อความเกี่ยวกับข้อกำหนดในพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคนด้วยกัน⁸⁹

ประมวลกฎหมายแพ่งสวิสได้กำหนดบุคคลที่มีความสามารถในการทำพินัยกรรมไว้ คือบุคคลที่มีความสามารถตามกฎหมาย ดังนั้นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวยังไม่บรรลุนิติภาวะ กล่าวคือ มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์⁹⁰ หรือเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความผิดปกติทางจิตหรืออยู่ในภาวะมึนเมาหรือในสภาพอื่นทำนองคล้ายคลึงกัน บุคคลดังกล่าวไม่สามารถที่จะทำพินัยกรรมได้⁹¹ พินัยกรรมดังกล่าวจะไม่มีผลใช้บังคับตามบทบัญญัติมาตรา 519 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิส⁹²

⁸⁹ Article 506 Swiss Civil Code

“Where the testator is prevented from using any other form of will by extraordinary circumstances such as the imminent risk of death, breakdown in communications, epidemic or war, he or she is entitled to make a will in oral form.

To do so, he or she must declare his or her will in the presence of two witnesses and instruct them to have it drawn up as required in the form of a deed.

The witnesses are subject to the same disqualification provisions as apply to wills made in the form of public deeds”

⁹⁰ Swiss Civil Code Article 467

“Any person who has the capacity of judgement and is at least 18 years old has the right to draw up a will disposing of his or her property in accordance with the limits and forms prescribed by law”

⁹¹ Swiss Civil Code Article 16, *supra* note 83.

“A person is capable of judgement within the meaning of the law if he or she does not lack the capacity to act rationally by virtue of being under age or because of a mental disability, mental disorder, intoxication or similar circumstances”

⁹² Swiss Civil Code Article 519

“1. Where contested, a testamentary disposition may be declared invalid:

1) if it was made by the testator at a time when he or she lacked testamentary capacity;

2) if it is the product of a lack of free will;

กล่าวโดยสรุป ตามหลักกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 16 ได้วางหลักว่า บุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายเนื่องจากยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความผิดปกติทางจิตหรืออยู่ในภาวะมึนเมาหรือในสภาพอื่นทำนองคล้ายคลึงกัน ถือว่าเป็นผู้ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ และมาตรา 17 กำหนดว่าบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจถือว่าเป็นผู้ไม่มีความสามารถตามกฎหมายและมาตรา 18 ก็ได้กำหนดให้บุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายไม่สามารถทำการใดๆให้มีผลในทางกฎหมายได้เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น อย่างไรก็ตามในบางกรณีศาลสูงแห่งสมาพันธ์รัฐสวิสก็ได้ตัดสินโดยการตีความบทบัญญัติมาตรา 18 ให้มีผลเป็นโมฆะ ส่วนกรณีที่บุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจทำพินัยกรรม พินัยกรรมที่ได้ทำลงในขณะที่ไม่มีความสามารถนั้น พินัยกรรมดังกล่าวจะไม่มีผลใช้บังคับ (invalid)

ดังนั้น เมื่อได้ทำการศึกษาลักษณะการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายต่างประเทศแล้ว พบว่า ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี ประเทศอิตาลี และประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้มีการกำหนดลักษณะของบุคคลวิกลจริตที่แตกต่างกันออกไป โดยประเทศเยอรมนี ได้กำหนดบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระซึ่งต้องมีลักษณะที่เป็นประจำ ส่วนประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอิตาลีและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จะกำหนดลักษณะที่กว้างกว่าประเทศเยอรมัน โดยกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถเข้าใจลักษณะทั่วไปของสัญญาได้ ทั้งนี้อาจมีลักษณะชั่วคราวหรือถาวรก็ได้ ส่วนกฎหมายของประเทศอิตาลีได้กำหนดบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ และกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ได้กำหนดบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ ทั้งนี้อาจมีลักษณะเป็นชั่วคราวหรือถาวรได้

การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของประเทศอังกฤษจะกำหนดให้การแสดงเจตนาจะเป็นโมฆียะหรือไม่นั้นนอกจากจะทำสัญญาในขณะที่มีความบกพร่องทางจิตแล้วยังต้องพิจารณาความสุจริตของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย เช่นเดียวกับหลักกฎหมายสัญญา (The Restatement of Contracts) ของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งได้กำหนดให้สัญญาที่ทำนั้นมีผลเป็นโมฆียะเมื่อเข้าทำสัญญาด้วยความบกพร่องดังต่อไปนี้ คือ ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของ

3) if its content or a condition attached to it is immoral or unlawful.

2. An action of declaration of invalidity may be brought by any interested heir or legatee”

สัญญาได้ตามสมควร หรือไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามสมควรและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งรู้ถึงสภาพดังกล่าว อย่างไรก็ตามหลักกฎหมายดังกล่าวก็ไม่ได้ใช้บังคับทั่วประเทศ เพราะแต่ละมลรัฐก็ย่อมมีหลักกฎหมายเป็นของตนเอง ซึ่งบางมลรัฐก็ได้กำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตเป็นโมฆะ โดยมีลักษณะที่เหมือนกับประเทศเยอรมนีที่กำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระเป็นโมฆะ หรือในส่วนของกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ที่กำหนดผลให้ไม่มีผลทางกฎหมายโดยไม่ต้องพิจารณาความสุจริตของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนประเทศอิตาลีจะกำหนดการแสดงเจตนาในการทำสัญญาสัญญาจะเป็นโมฆียะหรือไม่ต้องพิจารณาความสุจริตของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย แต่หากเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวนิติกรรมดังกล่าวจะเป็นโมฆียะโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาความสุจริตของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

กฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดหลักการทำสัญญาที่เกี่ยวกับการจัดหาสิ่งจำเป็นและสมควร (Necessaries) มาใช้กับการทำสัญญาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตด้วย โดยกำหนดให้สัญญาดังกล่าวมีผลสมบูรณ์แม้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะทราบว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต แต่ในส่วนของประเทศเยอรมนี ประเทศอิตาลีและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ได้มีการนำหลักกฎหมายนี้มาใช้บังคับกับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตด้วย

การทำพินัยกรรมโดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามกฎหมายของประเทศอเมริกา ซึ่งได้แก่ มลรัฐนิวยอร์กและมลรัฐแคลิฟอร์เนีย และบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระตามกฎหมายของประเทศเยอรมนีต่างได้กำหนดผลของพินัยกรรมให้มีผลเป็นโมฆะ (void) ทั้งนี้ในส่วนบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามกฎหมายของประเทศอังกฤษและบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจตามกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งได้กำหนดผลของการทำพินัยกรรมให้ไม่มีผลใช้บังคับ (Invalid) และการทำพินัยกรรมของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติของประเทศอิตาลีกำหนดให้สามารถถูกเพิกถอนได้ (can be annulled)

บทที่ 4

บทวิเคราะห์ปัญหาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

บุคคลวิกลจริตเป็นบุคคลที่อยู่ในภาวะที่อ่อนแอกว่าบุคคลโดยทั่วไป ไม่รู้ว่าตนกำลังทำอะไรและจะมีผลอย่างไร ซึ่งอาจทำให้บุคคลอื่นอาศัยความอ่อนแอดังกล่าวเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลวิกลจริตได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเข้าทำนิติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลวิกลจริต ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้กำหนดบทบัญญัติว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ทั้งที่เป็นบทบัญญัติทั่วไปตามมาตรา 30 และบทบัญญัติที่กฎหมายได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ เช่น การสมรสของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1449 การทำพินัยกรรมตามมาตรา 1704 วรรคสอง หรือการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขตามมาตรา 1611 เป็นต้น

ทั้งนี้แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้มีการกำหนดบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นยังคงมีปัญหาที่ยังไม่ชัดเจนอยู่หลายประการ ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต โดยเริ่มตั้งแต่ปัญหาที่ว่าบุคคลวิกลจริตมีลักษณะอย่างไร และบุคคลที่มีภาวะปัญญาอ่อน บุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมีนเมา ผู้ที่ติดยาเสพติด และผู้ที่อยู่ในภาวะซึ่มเคร้าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ เนื่องจากบุคคลต่างๆเหล่านี้ อาจจะไม่มีสติสัมปชัญญะหรืออาจกระทำการโดยไม่รู้สึกลึกซึ้งพอได้ จากนั้นจะได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาในเรื่องผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตว่าบุคคลวิกลจริตนั้นสามารถแสดงเจตนาให้มีผลเป็นการทำนิติกรรมเกิดขึ้นได้หรือไม่ และบทบัญญัติมาตรา 30 ครอบคลุมถึงการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตทุกลักษณะหรือไม่ นอกจากนี้การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่กฎหมายได้กำหนดบทบัญญัติทั่วไปไว้ตามมาตรา 30 จะมีความเหมาะสมในการบังคับใช้กับการทำนิติกรรมฝ่ายเดียว การทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียวและนิติกรรมที่สมควรแก่ฐานะานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพหรือไม่ และในการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมที่กฎหมายได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือในการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นมีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ว่าจะอยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 1611 หรือไม่ ทั้งนี้หากว่าอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 1611 บุคคลใดจะเป็นผู้ให้ความยินยอมในการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันนั้น และท้ายสุดจะได้ทำการวิเคราะห์ปัญหา

การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1704 วรรคสอง ที่ได้กำหนดให้การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำลงขณะที่จริตวิกลเป็นอันเสียเปล่า นั้นจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร

ทั้งนี้ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์หว่าบทบัญญัติของกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันเพียงพอ สำหรับการแก้ไขปัญหากฎหมายข้างต้นหรือไม่ กฎหมายที่มีอยู่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลวิกลจริตและบุคคลภายนอกผู้ที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตหรือไม่ ควรมีการใช้และการตีความกฎหมายที่มีผลใช้บังคับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถอย่างไร ทั้งจะได้เสนอการบัญญัติกฎหมายเพื่อบังคับใช้ต่อไป โดยศึกษาเปรียบเทียบกับแนวความคิดของกฎหมายต่างประเทศ อันได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี ประเทศอิตาลีและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งมีบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น โดยผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ประเด็นปัญหา ดังนี้

4.1 ลักษณะของบุคคลวิกลจริต

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมิได้มีการบัญญัติบนิยามความหมายของบุคคลวิกลจริตไว้ ประกอบกับกฎหมายอื่นๆได้แก่ กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายสุขภาพจิตของไทยต่างก็ไม่ได้มีการให้ความหมายของบุคคลวิกลจริตไว้แต่อย่างใด ทั้งนี้ในการวินิจฉัยว่าบุคคลใดเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่นั้น ในทางปฏิบัติ แพทย์จะเป็นผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะอาการที่ปรากฏของบุคคลแก่ศาลและศาลก็จะเป็นผู้วินิจฉัยว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ อย่างไรก็ตามในแง่มุมทางการแพทย์และทางกฎหมายก็อาจเกิดความเข้าใจที่แตกต่างกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากการใช้ถ้อยคำที่เป็นศัพท์ทางวิชาการอาจก่อให้เกิดข้อขัดข้องในการสื่อความหมายหรือความเข้าใจในความหมายที่แตกต่างกันและในระหว่างนักกฎหมายเองก็ยังไม่มีความแน่นอนในการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริต ดังนั้นจึงอาจเกิดปัญหาความไม่ชัดเจนว่าบุคคลวิกลจริตหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะอย่างไร

ทั้งนี้ในทางการแพทย์ไม่ปรากฏคำว่าวิกลจริต แต่มีโรคที่เกี่ยวกับจิตใจที่เรียกว่าโรคทางจิตเวช ซึ่งหมายถึง โรคต่างๆที่เกี่ยวกับจิตใจ ซึ่งจิตใจ หมายถึง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิด อารมณ์

ความรู้สึกรบกวน บุคลิกภาพ ความจำ สติปัญญา การรับรู้ การรู้จักตนเองและการตัดสินใจ¹ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากความผิดปกติที่เกิดจากร่างกาย พันธุกรรม การได้รับสารเคมีหรือสารเสพติด รวมถึงปัจจัยที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้วยโรคอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสร้างและการหลั่งของสารเคมีในร่างกายที่เกี่ยวข้องกับระบบประสาทและสมอง รวมไปถึงปัจจัยภายนอกที่เกิดจากปัญหา สภาวะความเครียด หรือความกดดันต่างๆ ในการจำแนกโรคทางจิตเวช ทางกายแพทย์เองจะครอบคลุมในลักษณะกว้าง โดยถือว่าผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตทั้งหมดเป็นผู้ป่วย อย่างไรก็ตามมีเพียงโรคทางจิตเวชบางโรคเท่านั้นที่มีอาการรุนแรงถึงขนาดทำให้เป็นบุคคลวิกลจริต ได้แก่ กลุ่มปัญญาอ่อน กลุ่มสมองพิการ เช่น เป็นโรคมันสมองเปียย โรคเนื้องอกในสมอง สมองเสื่อม และกลุ่มโรคจิต เป็นต้น

ทั้งนี้ในทางกฎหมายผู้เขียนได้ทำการศึกษาคำอธิบายของนักกฎหมายไทยและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเพื่อพิจารณาถึงลักษณะของบุคคลวิกลจริตดังนี้

จากการศึกษาพบว่านักกฎหมายได้อธิบายลักษณะของบุคคลวิกลจริตโดยสรุปลักษณะได้สามประการดังนี้²

ประการแรก เป็นบุคคลที่มีจิตผิดปกติหรือมีอาการไม่ปกติ ซึ่งอาจจะเกิดจากแรงผลักดันภายในจิตใจหรือเกิดจากร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ทั้งนี้อาจจะเกิดขึ้นโดยกำเนิดหรือจากความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นภายหลังก็ได้

¹ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, “ผู้ป่วยจิตเวช : ความเข้าใจที่ต่างกันระหว่างนักกฎหมายกับจิตแพทย์,” วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 4, ปีที่ 17, น.164, (ธันวาคม 2530)

² เอกุต์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2477), น.85-86. อ้างในเฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์, “นิติกรรมที่สร้างขึ้นโดยบุคคลผู้อยู่ในอาการมึนเมาเพราะเสพสุรา,” วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 4, ปีที่ 42, น. 861 (ธันวาคม 2556) ; จิต เศรษฐบุตตร, แก้ไขเพิ่มเติมโดยดาราพร ธิระวัฒน์, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556) น.66-67 ; จิตติ ดิงศักดิ์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.52-53 ; ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 18 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น.49; ประสิทธิ์ ไชวโกล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556), น.147-148 และ กิตติศักดิ์ ปรกิต, หลักกฎหมายบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.97-98.

ประการที่สอง ความผิดปกติทางจิตนั้นจะต้องถึงขนาดทำให้บุคคลดังกล่าวมีลักษณะดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ศาสตราจารย์เอกูต์ ได้อธิบายว่าต้องถึงขนาดไม่มีความรู้สึกผิดและชอบ ไม่รู้ว่าตนกำลังทำอะไรหรือพูดอะไร ศาสตราจารย์ ดร. จี๊ด เศรษฐบุตร อธิบายว่าต้องถึงขนาดหมดสติทุกสิ่งทุกอย่าง พูดกันไม่เข้าใจ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ทั้งนี้ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทัย อธิบายว่าต้องถึงขนาดไม่สามารถรู้ได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ในขณะที่ศาสตราจารย์ ดร. ศนันท์ภรณ์ โสทธิพันธ์ อธิบายว่าต้องถึงขนาดไม่อาจคิดหรือตัดสินใจได้ ศาสตราจารย์พิเศษประสิทธิ์ โฆวิไลกุล อธิบายว่าต้องถึงขนาดไม่มีความรู้สึกผิดชอบว่าตนได้พูดหรือทำอะไร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ ก็ได้อธิบายว่าต้องถึงขนาดขาดความสามารถโดยสิ้นเชิงในการกำหนดเจตนาของตนเองได้อย่างอิสระ กล่าวคือผู้ที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ความรู้สำนึก หรือผู้ที่แม้รู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาของคุณคนเป็นไปภายใต้บังคับแห่งอำนาจที่ไม่อาจควบคุมด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้หรือที่เรียกว่าเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ

ประการที่สาม ความผิดปกติทางจิตต้องมีลักษณะเป็นประจำโดยสภาพ (habituel) แต่ไม่ต้องถึงขนาดมีอาการต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา อาจมีบางเวลาที่มีจิตใจเป็นปกติได้ แต่ต้องไม่เกิดขึ้นเพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น เช่น ขณะที่เป็นไข้หรือขณะที่อยู่ในอาการมึนเมา

นอกจากลักษณะของบุคคลวิกลจริตทั้งสามประการดังกล่าวมาแล้วนั้น ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทัย และ ศาสตราจารย์พิเศษประสิทธิ์ โฆวิไลกุล ท่านยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าความผิดปกติทางจิตนั้นต้องถึงขนาดที่จะทำให้บุคคลนั้นอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้

เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลวิกลจริตพบว่า บุคคลวิกลจริต หมายถึง บุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือคนบ้า โดยมีอาการถึงขนาดขาดความรู้สึกผิดชอบ ดังเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 6939/2537 หรือบุคคลที่แม้ไม่ถึงขนาดบ้าครั้งจนไม่ได้สติเลยยังมีความรู้สึกผิดชอบอยู่บ้างบางครั้ง (แสดงให้เห็นว่าบุคคลวิกลจริตไม่จำเป็นต้องมีอาการอยู่ตลอดเวลา) แต่เนื่องจากฐานะแห่งมันสมองอันเป็นที่เกิดแห่งสติความรู้และความคิดของ บุคคลนั้นห่างจากความเป็นปกติอยู่มาก ก็ถือว่าเสียจริตพอที่จะเป็นผู้ไม่สามารถดูแลจัดการระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนได้ ดังเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 256/2466 นอกจากนี้แนวคำพิพากษาศาลฎีกายังรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกและขาดความรู้สึกผิดชอบ เนื่องมาจากความเจ็บป่วยจนไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนเองหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ อันถือว่าเสียจริตพอที่จะไม่สามารถดูแลจัดการระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติและ

ประโยชน์ได้เสียของตนเองได้ ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 490/2509³ ซึ่งได้วินิจฉัยว่า “คำว่า บุคคลวิกลจริต ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 นั้นมิได้หมายถึงเฉพาะบุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นบ้าเท่านั้นไม่ แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกและขาดความรู้สึกผิดชอบด้วย เพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียว ผู้ที่ป่วยเป็นโรคนี้เนื่องอกในสมอง ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลา มีอาการพูดไม่ได้ หูไม่ได้ยิน ตาทั้งสองข้างมองไม่เห็น มีอาการอย่างคนไม่มีสติสัมปชัญญะใดๆ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินกิจการทุกสิ่งทุกอย่าง ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 แล้ว” ซึ่งจากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 490/2509 ก็ถือได้ว่าเป็นแนวบรรทัดฐานให้กับคำพิพากษาฎีกาในเวลาต่อมาในการวินิจฉัยถึงลักษณะของบุคคลวิกลจริตไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะบุคคลที่มีอาการทางจิตหรือเป็นบ้าเท่านั้นแต่รวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกและขาดความรู้สึกผิดชอบด้วยเพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียวได้แก่ คำพิพากษาฎีกาที่ 74/2527 และคำพิพากษาฎีกาที่ 5466/2537⁴ เป็นต้น

ในทางกฎหมายอาญา แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้มีการบัญญัติคำว่าวิกลจริตไว้แต่ก็ได้มีการให้คำนิยามลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้แต่อย่างใด ทั้งนี้ในส่วนของประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันก็ไม่ได้มีการบัญญัติถึงคำว่าวิกลจริตไว้ มีเพียงบทบัญญัติมาตรา 65 ที่ได้บัญญัติถึงผู้ที่กระทำความผิดในขณะที่ไม่รู้สึกลึกผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือนเท่านั้น ซึ่งจากความเห็นของนักกฎหมายก็เห็นไปในแนวทางที่ว่า ผู้ที่ไม่รู้สึกลึกผิดชอบ หมายถึง บุคคลที่ไม่รู้ว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ และบุคคลที่ไม่สามารถบังคับตนเองได้ หมายถึง ผู้ที่แม้จะรู้ว่าการกระทำนั้นไม่ควรกระทำแต่ก็ไม่สามารถบังคับตนเองไม่ให้กระทำการนั้นได้ โดยการกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้สึกลึกผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้นั้นเนื่องมาจากจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ซึ่งคำว่า “จิต” ในที่นี้หมายถึงสมอง⁵

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 490/2509 (ประชุมใหญ่) (เนติ) น. 458.

⁴ โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 256/2466, คำพิพากษาฎีกาที่ 6939/2537, คำพิพากษาฎีกาที่ 74/2527 และ คำพิพากษาฎีกาที่ 5466/2537 หน้า 31-33.

⁵ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 32 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น. 160.

ได้แก่ เนื่องจากสมองมีความบกพร่อง สมองเป็นโรค และสมองฟื้นเพื่อนหรือมีอาการประสาทหลอน หลงผิดหรือแปรผิด เป็นต้น

เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายของต่างประเทศได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี ประเทศอิตาลีและประเทศสวิตเซอร์แลนด์แล้ว พบว่าต่างได้มีการกำหนดลักษณะบุคคลที่ถูกจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาของบุคคลที่มีลักษณะเช่นเดียวกับบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของไทยไว้ โดยกฎหมายอังกฤษได้กำหนดลักษณะบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (Mental disability) จนถึงขนาดไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติของสัญญา กล่าวคือ ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญา ไม่ว่าจะความบกพร่องนั้นจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่นเดียวกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีรากฐานมาจากประเทศอังกฤษ ดังนั้นหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาจึงมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับประเทศอังกฤษ โดยได้กำหนดลักษณะบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต (Mentally incompetent) จนถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาและความบกพร่องทางจิตนั้นจะเกิดขึ้นถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม ทั้งนี้บุคคลดังกล่าวจะเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือไม่นั้นต้องมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจ (Cognitive test) ว่าบุคคลดังกล่าวเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาที่ทำหรือไม่ หากบุคคลนั้นไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญา บุคคลดังกล่าวก็เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต ส่วนกฎหมายเยอรมันได้กำหนดบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย ซึ่งบุคคลประเภทหนึ่งได้แก่บุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนถึงขนาดไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระเว้นแต่การถูกรบกวนทางจิตนั้นจะมีลักษณะเป็นการชั่วคราวก็จะไม่ใช่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่กฎหมายเยอรมันกำหนดให้เป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายได้ ทั้งนี้ในส่วนของกฎหมายอิตาลีสามารถกำหนดลักษณะบุคคลที่ขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการแสดงเจตนา หรือในทางตำราเรียกว่า “บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ” (Natural incapacity) ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนถึงขนาดไม่สามารถแสดงเจตนาของตนได้ กล่าวคือ ไม่สามารถที่จะก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรมของตนได้ ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นเป็นการชั่วคราวหรือเป็นการถาวรก็ได้ และกฎหมายสวิสก็ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจไว้อย่างกว้างๆ ซึ่งความผิดปกติทางจิตก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุคคลไม่สามารถในการตัดสินใจและตามกฎหมายสวิสได้กำหนดให้เป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย

จากการพิจารณาลักษณะของบุคคลวิกลจริตในทางการแพทย์ ทางกฎหมายทั้งจากคำอธิบายของนักกฎหมาย แนวคำพิพากษาศาลฎีกา ในทางกฎหมายอาญา และพิจารณาจากหลักกฎหมายของต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลวิกลจริตมีลักษณะดังนี้

ประการแรก บุคคลวิกลจริตต้องมีลักษณะเป็นบุคคลที่มีจิตผิดปกติ

ผู้เขียนได้ทำการศึกษาลักษณะของบุคคลวิกลจริตพบว่าบุคคลวิกลจริตมีลักษณะเป็นบุคคลที่มีจิตผิดปกติ โดยอาจเกิดจากสภาพจิตใจหรือเกิดจากสภาพร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ซึ่งก็คือ กระบวนการคิดและการตัดสินใจของบุคคล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นภายหลังหรือโดยกำเนิดก็ตาม ซึ่งก็เป็นไปตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าบุคคลวิกลจริตนอกจากจะเป็นผู้ที่มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นบ้าเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงบุคคลที่มีกริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส กล่าวคือ บุคคลที่ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึก และขาดความรู้สึกผิดชอบด้วยเพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ที่เดียว⁶

บุคคลวิกลจริตที่มีจิตผิดปกติที่เกิดจากจิตใจ คือบุคคลที่มีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคทางจิตเวชตามทางการแพทย์ หรือที่คนทั่วไปเรียกว่าคนบ้านั่นเอง ซึ่งจะต้องนำหลักในทางการแพทย์มาประกอบการวินิจฉัย โดยไม่ใช่ว่าโรคทางจิตเวชจะทำให้บุคคลมีลักษณะถึงขนาดเป็นบุคคลวิกลจริตไม่มีเพียงโรคจิตเวชบางโรคเท่านั้นที่จะทำให้เป็นบุคคลวิกลจริตได้ เช่น โรคจิต (Psychosis) ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามคำว่าโรคจิตไว้ว่าหมายถึง “ภาวะที่มีการสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจถึงระดับที่ทำให้เสียความสามารถยังรู้ตนเอง ความสามารถที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพหรือความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่างๆที่อยู่ในกรอบของความเป็นจริง ซึ่งผู้ป่วยอาจแสดงออกในรูปของความคิดหลงผิด การเชื่อมโยงทางความคิดเสียไป ความผิดปกติของประสาทการรับรู้หรือการรู้จักตนเอง” เป็นต้น⁷

บุคคลวิกลจริตที่เกิดจากความผิดปกติทางกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ซึ่งก็คือกระทบต่อระบบการคิดและการตัดสินใจของบุคคลนั้น เช่น บุคคลที่เป็นโรคนีื้องอกในสมอง (Brain tumor) โรคสมองฝ่อหรือสมองเสื่อม (Dementia) โรคมันสมองเปื่อย (Softening of the brain) โดยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยว่าเป็นบุคคลที่มีกริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส จนไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ที่เดียว เป็นบุคคลวิกลจริตแล้วดังนี้

บุคคลที่เป็นโรคนีื้องอกในสมอง (Brain tumor) เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 490/2509 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า ผู้ป่วยที่เป็นโรคนีื้องอกในสมอง ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลา มีอาการพูดไม่ได้

⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 490/2509, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5466/2537 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6939/2537

⁷ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์ Forensic Medicine, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2532), น.165.

หูไม่ได้ยิน ตาทั้งสองข้างมองไม่เห็น มีอาการอย่างคนไม่มีสติสัมปชัญญะใดๆ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินกิจการทุกอย่าง ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริต

บุคคลที่เป็นโรคสมองเสื่อม (Dementia) โรคสมองเสื่อมที่พบบ่อย ได้แก่ โรคอัลไซเมอร์ โรคหลอดเลือดสมอง กลุ่มโรคดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อสมองที่เกี่ยวกับความจำและกระบวนการคิด และเหตุผล อาการที่ตามมาของบุคคลที่เป็นโรคสมองเสื่อมคือ ความบกพร่องของสมรรถนะทางสมอง (Cognitive Impairment) เช่น มีปัญหาด้านการใช้ภาษา เลิกใช้คำพูดไม่ค่อยถูก สับสนเรื่องทิศทาง สิ่งที่เคยทำเป็นกิจวัตรก็เริ่มทำไม่เป็น ไม่รู้เวลาและสถานที่ ไม่สามารถตัดสินใจได้^๘ จะเห็นได้ว่าบุคคลที่เป็นโรคสมองเสื่อมเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางกายอันส่งผลกระทบต่อจิตใจ กล่าวคือ ส่งผลกระทบต่อระบบการคิดและตัดสินใจ ซึ่งมีคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่าบุคคลที่เป็นโรคสมองเสื่อมเป็นบุคคลวิกลจริต เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5466/2537 ซึ่งวินิจฉัยว่าเป็นโรคสมองฝ่อหรือสมองเสื่อมขั้นรุนแรง ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ไม่รู้สึกตัวเอง พุดจารู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง ไม่อาจปฏิบัติภารกิจส่วนตัวได้ เป็นคนไม่มีสติสัมปชัญญะไร้ความสามารถที่จะดำเนินกิจการทุกอย่างด้วยตนเองได้ พอถือได้ว่าเป็นบุคคลวิกลจริต และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6939/2537 วินิจฉัยว่ามีอาการสมองเสื่อมขาดความรู้สึกผิดชอบเดินไม่ได้ พุดเลอะเลือน มีลักษณะเป็นคนไร้ความสามารถ

โรคสมองเปื่อย เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 256/2466 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า “จำเลยเป็นโรคมันสมองเปื่อย (Softening of the brain) อันเนื่องมาจากโรคอัมพาต ไม่ได้เสียชีวิตจนถึงเป็นบ้าคลั่ง ไม่ได้สติเลยทีเดียว แพทย์ได้ลงความเห็นว่ายากที่จะรักษาและอาการของโรคอาจถูกหลอกได้ เห็นว่ามีเหตุผลเพียงพอที่จะให้ถือว่าจำเลยเป็นผู้เสียชีวิต แม้ไม่ถึงขนาดบ้าคลั่งจนไม่ได้สติเลย ก็เสียชีวิตพอที่จะเป็นผู้ไม่สามารถดูแลจัดการระวางรักษาทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนได้ ถือได้ว่าเป็นผู้เสียชีวิต เป็นผู้มึสติวิปลาส เป็นคนวิกลจริต

จากคำพิพากษาแสดงให้เห็นว่าบุคคลวิกลจริตไม่เพียงแต่หมายถึงบุคคลที่มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจว่าคนบ้าเท่านั้นแต่ยังหมายความรวมถึงบุคคลที่มีความผิดปกติทางกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจด้วย กล่าวคือส่งผลกระทบต่อระบบการคิดและการตัดสินใจของบุคคลนั้น อย่างไรก็ตามมีความเห็นในทางวิชาการที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ว่า บุคคลที่ป่วยด้วยโรคสมองอันเป็นโรคทางกายจนอยู่ในสภาวะไม่รู้สึกตัว ไม่อาจเคลื่อนไหวร่างกายไม่สามารถที่จะพูดหรือได้ยิน ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลา เช่น บุคคลที่อยู่ในสภาวะผัก (vegetative state) นั้น

^๘ โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ ภาวะสมองเสื่อม สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2559 จาก <https://www.bumrungrad.com/th/betterhealth/2556/better-brain-health/dementia-alzheimer>

เป็นบุคคลวิกลจริต เพราะว่าเป็นกรณีที่ศาลตีความคำว่า “บุคคลวิกลจริต” เกินขอบเขตของถ้อยคำอันเป็นการใช้กฎหมายเกินขอบเขตของตัวบท เนื่องจาก “บุคคลวิกลจริต” หมายถึงบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตอย่างรุนแรงจนไม่สามารถที่จะกำหนดเจตนาของตนได้โดยสิ้นเชิง กล่าวคือบุคคลที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สึก ขาดความรู้สึกรู้ หรือแม้มีความรู้สำนึกแต่ก็ไม่สามารถที่จะแสดงเจตนาโดยไตร่ตรองด้วยเหตุผลเสียก่อน⁹

กล่าวโดยสรุปความเห็นทางวิชาการดังกล่าว เห็นว่าบุคคลวิกลจริตนั้น หมายถึงบุคคลที่มีอาการทางจิตหรือคนบ้าเท่านั้น การที่ศาลตีความว่าบุคคลวิกลจริตหมายความรวมถึงบุคคลที่มีความบกพร่องทางกายด้วยถือว่าเป็นการตีความนอกเหนือขอบเขตของตัวอักษร เนื่องจากหลักการตีความกฎหมายตามมาตรา 4 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นจะต้องพิเคราะห์ซึ่งถ้อยคำแห่งบทบัญญัตินั้นประกอบกับการตีความตามความมุ่งหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ซึ่งการตีความตามความมุ่งหมายของบทบัญญัติจะต้องไม่ตีความเกินขอบเขตของถ้อยคำของบทบัญญัติ ซึ่งตามความเห็นทางวิชาการดังกล่าวเห็นว่าขอบเขตของถ้อยคำของบุคคลวิกลจริตหมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือคนบ้าเท่านั้น การที่ศาลตีความบุคคลวิกลจริตว่าหมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางกายด้วยนั้นเป็นการตีความที่เกินขอบเขตของถ้อยคำของคำว่าบุคคลวิกลจริต¹⁰

ด้วยความเคารพ ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับความเห็นทางวิชาการดังกล่าว เพราะเป็นการไม่แน่ชัดว่าบุคคลวิกลจริตมีความหมายอย่างไร เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าต้องใช้การตีความตามกฎหมายกล่าวคือ ต้องพิเคราะห์ถ้อยคำแห่งบทบัญญัติประกอบกับการตีความตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้นๆ กรณีลักษณะของบุคคลวิกลจริต ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดบทนิยามคำว่าบุคคลวิกลจริตไว้ ดังนั้นจึงต้องตีความตามความมุ่งหมายของคำว่าบุคคลวิกลจริต เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อยู่ในส่วนของความสามารถของบุคคลทั้งนี้ตามความมุ่งหมายของบทบัญญัติไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองบุคคลบางประเภทที่อาจเข้าทำนิติกรรมโดยถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลที่สมบูรณ์กว่า เช่น ผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริต คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงบุคคลที่มีความบกพร่องทางกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจนั้นย่อมถือว่าเป็นบุคคลที่อาจเข้าทำนิติกรรมโดยถูก

⁹ พรพิมล นิสารัตนพร, “การคุ้มครองบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ศึกษากรณีบุคคลปัญญาอ่อน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น.103.

¹⁰ เพิ่งอ้าง, น.103.

เอาเปรียบเช่นเดียวกันกับบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้ และเมื่อพิเคราะห์ถ้อยคำแห่งบทบัญญัติ ก็ไม่ได้กำหนดว่าบุคคลวิกลจริตหมายถึงบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตเท่านั้น การที่ศาลฎีกาตีความว่าบุคคลวิกลจริตหมายถึงบุคคลที่มีความบกพร่องทางกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจด้วยย่อมไม่เกินขอบเขตของการตีความกฎหมาย

ประกอบกับผู้เขียนได้ศึกษาด้านร่างภาษาอังกฤษมาตรา 30 (มาตรา 32 เดิม) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹¹ พบว่าใช้คำว่า “Person of unsound mind” หมายถึงบุคคลที่มีความผิดปกติหรือมีความบกพร่องทางจิต ความรู้สึกนึกคิด สติสัมปชัญญะ รวมถึงความจำจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองหรือจัดการงานของตนได้ หมายความว่ารวมถึงคนบ้า และคนปัญญาอ่อนด้วย¹² จะเห็นได้ว่าจากต้นร่างภาษาอังกฤษ คำว่า “Person of unsound mind” ไม่ได้มีความหมายเพียงบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตเท่านั้นยังหมายความรวมถึงบุคคลที่มีผิดปกติอย่างอื่นด้วย เช่น ความผิดปกติทางสมอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศพบว่า บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตนั้น กฎหมายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นกฎหมายของประเทศอังกฤษหรือกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้กำหนดว่าบุคคลดังกล่าวต้องมีความผิดปกติทางจิตใจหรือทางกาย แต่เพียงพิจารณาว่าบุคคลดังกล่าวมีความเข้าใจในธรรมชาติของการทำนิติกรรมหรือไม่ หากไม่เข้าใจธรรมชาติของการทำนิติกรรม บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต ส่วนประเทศเยอรมนีได้กำหนดว่าบุคคลวิกลจริตคือบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ ซึ่งสาเหตุของการถูกรบกวนทางจิตนั้นอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น ภาวะสมองเสื่อม ความพิการทางจิต ความหลงผิดที่เกิดจากโรคจิตเวช โรคพิษสุราเรื้อรัง อาการติดยาเสพติดอย่างร้ายแรง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของประเทศเยอรมนีย่อมหมายถึงบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตและบุคคลที่มีความผิดปกติทางกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจเช่นกัน

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าลักษณะการผิดปกติของบุคคลวิกลจริตนั้น หมายถึงบุคคลที่มีจิตผิดปกติ อาจเป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต และบุคคลที่มีความผิดปกติทางกายด้วย เช่น บุคคลที่

¹¹ Section 30 of Civil and Commercial Code : An act done by a person of unsound mind but not adjudged incompetent is voidable only when the act was done at a time he was actually of unsound mind, and the other party had knowledge of such unsoundness.

¹² A person of unsound mind is an adult who from infirmity of mind is incapable of managing himself or his affairs. The term, therefore, includes insane persons, idiots, and imbeciles. (Black's Law Dictionary)

มีภาวะสมองเสื่อม (Dementia) บุคคลที่อยู่ในสภาวะผัก (Vegetative state) หรือบุคคลที่เป็นเนื้องอกในสมอง (Brain tumor) แต่ความผิดปกติทางกายดังกล่าวนี้ต้องมีผลกระทบต่อจิตใจซึ่งก็คือส่งผลกระทบต่อความคิดและการตัดสินใจของบุคคลนั้น

ประการที่สอง บุคคลวิกลจริตต้องมีลักษณะจิตผิดปกติถึงขนาด

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่าความเห็นในทางวิชาการและแนวคำพิพากษาฎีกาได้อธิบายลักษณะของบุคคลวิกลจริตว่าจะต้องมีลักษณะจิตผิดปกติที่ถึงขนาดที่แตกต่างกันอยู่หลายประการ ได้แก่ ถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก หรือผู้ที่แม้รู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาของบุคคลเป็นไปภายใต้บังคับแห่งอำนาจที่ไม่อาจควบคุมด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้หรือที่เรียกว่าเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ หรือไม่รู้ว่าจะตนกำลังทำอะไร ไม่สามารถรู้ได้ว่าอะไรถูกหรือผิด และไม่อาจคิดหรือตัดสินใจได้ อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตที่มีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตนั้นจะต้องถึงขนาดทำให้บุคคลนั้น ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก และขาดความรู้ผิดชอบ ดังนี้

บุคคลที่มีจิตผิดปกติถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก และขาดความรู้สำนึก กล่าวคือ บุคคลที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายหรือบุคคลที่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายโดยขาดความรู้สำนึก ซึ่งบุคคลที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก และขาดความรู้สำนึก ไม่สามารถกระทำการให้เกิดผลในทางกฎหมายได้ เนื่องจากบุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะดังกล่าวย่อมไม่สามารถกระทำการโดยรู้สำนึกในการกระทำของตนนั้นได้ ย่อมขาดเจตนากระทำการให้มีผลทางกฎหมาย ตัวอย่างเช่น บุคคลที่อยู่ในสภาวะผัก ซึ่งเป็นสภาวะที่สมองส่วนใหญ่ถูกทำลาย ทำให้สูญเสียความสามารถในการรับรู้ ความเข้าใจ การตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผู้ป่วยจะไม่สามารถรับรู้ นึกคิด จดจำหรือตอบโต้ใดๆได้อีก ผู้ป่วยจะนอนอยู่เฉยๆเหมือนพืชที่ไม่สามารถรับรู้อะไร ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 490/2509 ที่วินิจฉัยว่าผู้ป่วยเป็นโรคเนื้องอกในสมอง ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลา มีอาการพูดไม่ได้ หูไม่ได้ยิน ตาทั้งสองข้างมองไม่เห็น มีอาการอย่างคนไม่มีสติสัมปชัญญะ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินกิจการทุกอย่าง ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตแล้ว

บุคคลที่มีจิตผิดปกติถึงขนาดไม่รู้ผิดชอบนั้นได้มีความเห็นทางวิชาการได้อธิบายว่าเป็นบุคคลที่ยังพอรู้สำนึกในการกระทำ แต่บุคคลนั้นได้มีการแสดงเจตนาโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล กล่าวคือ การแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยไม้อาจควบคุมได้ด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้¹³ หรือถึงขนาดที่ไม่สามารถมีสติรู้ว่าอะไรถูกหรือผิด จนเป็นไปไม่ได้ที่จะจัดการ

¹³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.97-98.

งานของตนเองในทางที่ควรได้¹⁴ จะเห็นได้ว่าลักษณะของบุคคลวิกลจริตที่มีอาการจิตผิดปกติที่ถึงขนาดไม่รู้ผิดชอบเป็นบุคคลที่พอจะมีการกระทำในทางกฎหมายกล่าวคือ บุคคลดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวโดยรู้สำนึกแต่การเคลื่อนไหวหรือการไม่เคลื่อนไหวดังกล่าวขาดการไตร่ตรองด้วยเหตุผล มีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวกับบุคคลวิกลจริตลักษณะนี้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 256/2466 ที่วินิจฉัยว่า บุคคลที่เป็นโรคสมองเปียยเนื่องมาจากโรคอัมพาตจำเลยยังมีความรู้สึกผิดอยู่บางครั้งบางคราว แต่อาการของโรค แพทย์ลงความเห็นว่ายากที่จะรักษาและอาการของโรคอาจถูกหลอกได้ ประกอบจากพฤติกรรมของบุคคลดังกล่าวไม่สามารถจัดการทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนได้ ไม่สามารถดูแลทรัพย์สินและประโยชน์ของตนได้ ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต หรือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6936/2537 ได้วินิจฉัยว่า มีอาการสมองเสื่อม ขาดความรู้สึกผิดชอบ เดินไม่ได้ พุดเลอะ มีลักษณะเป็นคนไร้ความสามารถแล้ว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าลักษณะของบุคคลวิกลจริตที่มีจิตผิดปกติถึงขนาดที่รู้สึกผิดชอบนั้นจะเป็นบุคคลที่พอจะสามารถกระทำโดยรู้สำนึก แต่การกระทำดังกล่าวขาดการไตร่ตรองด้วยเหตุผลหรือทำไปโดยไม่รู้ว่าอะไรถูกหรือผิด

ประการที่สาม ความผิดปกติทางจิตจะทำให้บุคคลนั้นอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้หรือไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้

ความผิดปกติทางจิตที่จะทำให้บุคคลนั้นอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้ หรือถึงขนาดไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ ซึ่งเป็นไปตามความหมายของคำว่า “Person of unsound mind” ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีความผิดปกติหรือมีความบกพร่องทางจิต ความรู้สึกนึกคิด สติสัมปชัญญะ รวมถึงความจำ จนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองหรือจัดการงานของตนได้ หมายความว่ารวมถึงคนบ้า และคนปัญญาอ่อนด้วย และเป็นไปตามคำอธิบายของศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ และตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริตไว้ว่า “บุคคลวิกลจริตตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น มิได้หมายถึงบุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นบ้าเท่านั้นแต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส เนื่องจากบุคคลดังกล่าวไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวของตนได้ทีเดียว” คำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยในแนวทางนี้ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 490/2509 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 74/2527 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5466/2537 เป็นต้น ซึ่งก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองบุคคลวิกลจริตไม่ให้เข้าทำ

¹⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, *อ้าวแล้ว* เจริญธรรมที่ 2, น.52.

นิติกรรมที่อาจเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้หรือคุ้มครองบุคคลวิกลจริตที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้

ประการที่สี่ บุคคลวิกลจริตจะต้องมีลักษณะอยู่เป็นประจำโดยสภาพ

บุคคลวิกลจริตนอกจากจะต้องมีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะขาดความรู้สึก ขาดความรู้สำนึกและขาดความรู้ผิดชอบแล้ว ลักษณะอาการผิดปกติดังกล่าวต้องมีลักษณะที่เป็นประจำ ซึ่งลักษณะอาการที่เป็นประจำนั้นมีความเห็นทางวิชาการได้อธิบายว่า ลักษณะจิตผิดปกติที่มีลักษณะเป็นประจำนั้นต้องมีลักษณะที่ติดตัว¹⁵ หรือมีอาการอยู่นานพอสมควร¹⁶ อาการที่เป็นประจำนั้นไม่จำเป็นต้องถึงขนาดที่มีอาการอยู่ตลอดเวลา อาจมีบางเวลาที่หายจากอาการวิกลจริตได้¹⁷ ซึ่งในกฎหมายของประเทศเยอรมนีมีลักษณะเช่นเดียวกับความเห็นของนักกฎหมายไทยโดยได้กำหนดชัดเจนว่าภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตต้องไม่ใช่เพียงชั่วคราว กล่าวคือภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระนั้นต้องมีลักษณะที่เป็นประจำ แต่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามกฎหมายประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาอาจเกิดขึ้นเป็นการชั่วคราวหรืออาจมีลักษณะถาวรก็ได้ เช่นเดียวกันกับบุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติตามกฎหมายของประเทศอิตาลีซึ่งก็อาจเกิดขึ้นเป็นการชั่วคราวหรืออาจมีลักษณะที่เป็นการถาวรก็ได้ ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามกฎหมายของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริการวมถึงบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติตามกฎหมายของประเทศอิตาลีและบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามกฎหมายของประเทศสวิสได้กำหนดให้เป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจมีลักษณะที่มีความหมายกว้างกว่าบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของไทย ดังนั้นเมื่อพิจารณาความเห็นในทางวิชาการแนวคำพิพากษาของศาลตลอดถึงกฎหมายของต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตที่มีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตนั้นจะต้องมีลักษณะอาการวิกลจริตอยู่เป็นประจำ กล่าวคือจะต้องมีลักษณะอย่างติดตัวของบุคคลนั้น ดังนั้นจะต้องมีอาการอยู่เป็นระยะเวลานานพอสมควร ซึ่งลักษณะที่เป็นประจำนั้น บุคคลวิกลจริตบางลักษณะก็อาจจะมีอาการต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เช่น บุคคลวิกลจริตที่มีอาการทางสมองจนถึงขนาดไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่รู้สึกตัว ไร้ความสามารถที่จะ

¹⁵ เอกุต์, อ่างใน เฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 861.

¹⁶ สมบูรณ์ บุญภินนท์, “ความวิกลจริตในทางแพ่ง,” ในรวมบทความทางวิชาการในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, จัดพิมพ์โดยมูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น. 147.

¹⁷ จิต เศรษฐบุต, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.66-67 และ ประสิทธิ์ ไชวโกล, *อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2*, น.147-148.

ดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างได้ โดยไม่สามารถที่จะรักษาให้หายได้หรือรักษาให้หายได้ยาก หรือบุคคลวิกลจริตบางลักษณะก็อาจไม่จำเป็นต้องมีอาการอยู่ตลอดเวลาก็ได้ เช่น บุคคลที่เป็นโรคจิตหรือคนบ้า โดยทั่วไปซึ่งอาจมีบางช่วงเวลาที่ย้ายจากอาการจิตวิกล ดังจะเห็นได้จากการที่มาตรา 30 ได้กำหนดให้การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหากได้ทำลง นิติกรรมนั้นจะมีผลเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่จิตของบุคคลนั้นวิกลอยู่และคู่กรณีอีกฝ่าย ได้รู้แล้วว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต ซึ่งจากบทบัญญัติมาตรา 30 แสดงให้เห็นว่าอาจมีบางช่วงเวลาที่บุคคลวิกลจริตได้หายจากอาการจิตวิกลหรือมีอาการปกติได้ แต่อย่างไรก็ตามอาการวิกลจริตนี้จะต้องไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว เช่น คนไข้ที่ละเมอเพื่อคลั่งหมดสติในขณะที่มีอาการไข้ หรือบุคคลที่ไม่มีสติเนื่องจากฤทธิ์ของสิ่งมีเมาหรือยา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่าบุคคลวิกลจริตมีลักษณะคือ เป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตอันมีสาเหตุมาจากจิตใจหรือจากร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ กล่าวคือ มีผลกระทบต่อความคิดและการตัดสินใจของบุคคลนั้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นโดยกำเนิด เช่น บุคคลที่มีภาวะปัญญาอ่อนหรือบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือเป็นเพราะความเจ็บป่วยหรือโรคที่เกิดขึ้นภายหลังก็ตาม โดยความผิดปกติทางจิตถึงขนาดทำให้บุคคลขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก หรือแม้รู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล คือเจตนาของบุคคลเป็นไปภายใต้บังคับแห่งอำนาจที่ไม่อาจควบคุมด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้หรือที่เรียกว่าเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ จนทำให้บุคคลนั้นอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้หรือถึงขนาดไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตไม่ให้เข้าทำนิติกรรมที่อาจเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้ และเป็นไปตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ได้วางแนวคำพิพากษาไว้ และอาการวิกลจริตจะต้องมีลักษณะเป็นประจำโดยสภาพ กล่าวคือ จะต้องมึลักษณะอย่างติดตัวของบุคคลนั้น ดังนั้นจะต้องมีอาการอยู่เป็นเวลานานพอสมควร โดยลักษณะอาการวิกลจริตที่จะต้องมึลักษณะเป็นประจำนั้น บุคคลวิกลจริตบางลักษณะก็อาจจะมีอาการต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เช่น บุคคลวิกลจริตที่มีอาการทางสมองจนถึงขนาดไม่สามารถที่จะรักษาให้หายได้หรือรักษาให้หายได้ยาก หรือบุคคลวิกลจริตบางลักษณะก็อาจไม่จำเป็นต้องมีอาการอยู่ตลอดเวลาก็ได้ เช่น บุคคลที่เป็นโรคจิตหรือคนบ้าโดยทั่วไปซึ่งอาจมีบางช่วงเวลาที่หายจากอาการจิตวิกลได้ แต่ทั้งนี้อาการวิกลจริตจะต้องไม่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริต ผู้เขียนจึงขอเสนอหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยลักษณะบุคคลวิกลจริตโดยเห็นว่าบุคคลวิกลจริตมีลักษณะดังนี้

“บุคคลวิกลจริต คือ บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต อันมีสาเหตุเนื่องมาจากจิตใจหรือร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเพราะความเจ็บป่วยหรือจะเป็นโดยกำเนิดก็ตาม โดยความผิดปกติทางจิตดังกล่าวถึงขนาดทำให้บุคคลขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกหรือขาดความรู้ผิดชอบ จนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้ หรือถึงขนาดไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ และอาการวิกลจริตมีลักษณะเป็นประจำโดยสภาพ”

ทั้งนี้ในการเสนอหลักเกณฑ์ในการตีความลักษณะของบุคคลวิกลจริตดังกล่าวจะทำให้เกิดความชัดเจนในการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริต ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างแพทย์และนักกฎหมายและระหว่างนักกฎหมายด้วยกันเอง รวมทั้งจะส่งผลถึงการได้รับความคุ้มครองในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายด้วย

ทั้งนี้เมื่อได้พิจารณาลักษณะของบุคคลวิกลจริตว่ามีลักษณะอย่างไรแล้ว ผู้เขียนจะดำเนินการวิเคราะห์ต่อไปว่าบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน บุคคลผู้ติดยาเสพติด บุคคลที่อยู่ในภาวะมึนเมาและบุคคลที่อยู่ในภาวะซึมเศร้าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวอาจมีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดขาดความรู้สึกผิดชอบได้ กรณีจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ เพื่อที่จะส่งผลให้ได้รับความคุ้มครองในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1) บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน

บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนนั้น องค์การอนามัยโลกได้ให้คำจำกัดความของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน คือ บุคคลที่มีความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยซึ่งคือระดับเซวาร์ปัญญา (Intelligence quotient, IQ) เท่ากับ 70 หรือต่ำกว่าและขาดความสามารถในการปรับตัวต่อสังคม โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาออกเป็นหลายประเภท ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับของเซวาร์ปัญญาหรือระดับของลักษณะพัฒนาการของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหลายระดับ ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเล็กน้อย โดยมีระดับเซวาร์ปัญญา 50-70 และมีความต้องการการช่วยเหลือในบางครั้ง บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับปานกลาง บุคคลดังกล่าวมีระดับเซวาร์ปัญญา 35-49 มีความต้องการความช่วยเหลือปานกลาง บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรง บุคคลดังกล่าวจะมีระดับเซวาร์ปัญญา 20-34 และมีความต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ส่วนบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรงมาก คือ บุคคลที่มีระดับเซวาร์ปัญญาต่ำกว่า 20 ในระดับนี้ จะมีความต้องการความช่วยเหลือตลอดเวลาและมักมีความพิการทางกายร่วมด้วย ซึ่งจากความเห็นของนักวิชาการได้แก่ ศาสตราจารย์นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ได้ให้ความเห็นว่าบุคคลปัญญาอ่อน

ประเภทที่อ่อนหนักมากหรือระดับที่มีความบกพร่องทางสติปัญญารุนแรงมาก กล่าวคือ ระดับเซาว์ปัญญาต่ำกว่า 20 หรือที่เรียกว่า Idiot เป็นบุคคลวิกลจริต เนื่องจากพวกนี้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เลย ต้องมีผู้คอยดูแลช่วยเหลือและในทางกฎหมายน่าจะถือว่าเป็นผู้ที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนได้เลย¹⁸ และพรพิมล นิสาร์ตันพร ได้ให้ความเห็นว่า บุคคลปัญญาอ่อนที่มีระดับความบกพร่องทางสติปัญญาขนาดรุนแรงมากถึงขนาดไม่สามารถมีสติรู้ว่าจะไร้ถูกหรือผิดจนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์ของเขาหรือไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียวเป็นบุคคลวิกลจริต¹⁹

และตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาได้พิจารณาลักษณะบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนโดยมีทั้งวินิจฉัยว่าเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่เป็นบุคคลวิกลจริต ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้อ้างอิงว่าบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนเป็นบุคคลวิกลจริต ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3866/2545 วินิจฉัยว่า บุคคลมีลักษณะปัญญาอ่อนและร่างกายพิการ หูหนวกทั้งสองข้าง เป็นใบ้พูดไม่ได้มาแต่กำเนิด การสื่อสารกับคนอื่นต้องใช้ภาษามือเป็นบุคคลวิกลจริตสามารถร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4513/2542 วินิจฉัยว่า ช.ป่วยด้วยโรคปัญญาอ่อนมาตั้งแต่กำเนิด ส่งผลให้เป็นบุคคลวิกลจริต อากาการวิกลจริตและความบกพร่องทางสมองและสติปัญญาของ ช. มีอยู่จนถึงปัจจุบัน ไม่สามารถจัดทำกิจการงานของตนเองได้เป็นบุคคลวิกลจริตสามารถร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ ทั้งนี้คำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนไม่เป็นบุคคลวิกลจริต ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1645/2520 วินิจฉัยว่า ส. มีลักษณะปัญญาอ่อน หูไม่ดี ได้ยินไม่ชัด ไม่มีอาการทางจิต ไม่สามารถดูแลรับผิดชอบตนเองตามลำพังได้เท่านั้น หากถึงขนาดวิกลจริตไม่ ส่วน ม.สติไม่ค่อยดี พันเพื่อนเป็นครั้งคราว บางครั้งพูดรู้เรื่อง บางครั้งไม่รู้เรื่อง ดังนี้เป็นแต่จิตพันเพื่อนไม่สมประกอบเท่านั้น ไม่ถึงวิกลจริตเช่นเดียวกัน ส. และ ม.จึงสามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรมได้ ไม่ทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะหรือโมฆียะอย่างไร

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความเห็นในทางวิชาการและแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลปัญญาอ่อนหรือบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่มีระดับสติปัญญาต่อยหรือต่ำกว่าปกติ ซึ่งมีสาเหตุเกิดขึ้นระหว่างการเจริญเติบโตในวัยเด็ก ทำให้เด็กนั้นมีความสามารถจำกัดใน

¹⁸ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 7*, น.182.

¹⁹ พรพิมล นิสาร์ตันพร, “การคุ้มครองบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ศึกษากรณีบุคคลปัญญาอ่อน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น.197.

ด้านการเรียน การปรับตัวให้เข้ากับสังคม หรือมีการเจริญเติบโตไม่สมวัยหรือทั้งสองอย่างบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน บุคคลดังกล่าวมีทั้งที่มีความบกพร่องทางจิตและไม่มี ความบกพร่องทางจิต ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าบุคคลที่ไม่มี ความบกพร่องทางจิตนั้นไม่มีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริต เฉพาะบุคคลที่มีลักษณะของความบกพร่องทางจิตเท่านั้นที่มีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตและเมื่อพิจารณาจากระดับความรุนแรงของความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้เขียนเห็นด้วยกับ ความเห็นทางวิชาการที่ว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขนาดรุนแรงมากถึงขนาดไม่สามารถ มีสติรู้ว่าอะไรถูกหรือผิด หรือถึงขนาดขาดความรู้ผิดชอบ ต้องการความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาจน อาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์ของตนได้หรือไม่สามารถประกอบกิจการงาน ของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียวเป็นบุคคลวิกลจริต ประกอบกับลักษณะของบุคคลที่มี ภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนนั้นโดยสภาพก็มีลักษณะของความผิดปกติอยู่เป็น ประจำแล้ว บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อนที่มีลักษณะดังกล่าวจึงเป็น บุคคลวิกลจริต แต่ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่มีความผิดปกติทางจิตหรือมีลักษณะที่ไม่รุนแรง เช่น บุคคลที่มี ความบกพร่องทางสติปัญญาที่อยู่ในระดับปานกลางหรือระดับน้อย บุคคลดังกล่าวยังพอมี สติสัมปชัญญะในการตัดสินใจ ไม่ถึงขนาดไม่รู้ผิดชอบหรือไม่รู้ว่าอะไรถูกหรือผิด พุตรู้เรื่องบ้าง บางครั้งบางคราว และยังสามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ บ้าง บุคคลนั้นไม่เป็นบุคคลวิกลจริต

2) บุคคลผู้ติดสารเสพติด

สารเสพติดแต่ละชนิดจะทำให้บุคคลผู้เสพนั้นมีความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ เกิดขึ้นได้แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของสารเสพติดที่ได้รับนั้นจะไปส่งผลต่อการทำงานของสมอง ส่วนใดและออกฤทธิ์ต่อการทำงานของระบบประสาทและสมองอย่างไร เช่น บางชนิดอาจจะออกฤทธิ์ ในการกดประสาท บางชนิดอาจจะออกฤทธิ์ในการกระตุ้นประสาท หรืออาจจะออกฤทธิ์ในการหลอน ประสาทก็ได้ การติดสารเสพติดเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นทีละน้อย ซึ่งเมื่อใช้บ่อยๆอย่าง ต่อเนื่องจะนำไปสู่ภาวะ "สมองติดยา" โดยสารในตัวยาคจะเข้าไปทำลายสมองส่วนคิดทำให้การใช้ ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลเสียไป ทำให้ผู้เสพนิดทำอะไรรตามใจตามอารมณ์มากกว่าเหตุผล ผู้ที่ใช้ สารเสพติดจึงมักไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ขาดความยับยั้งชั่งใจ ฯลฯ บางรายอาจเกิดอาการทางจิต จนกลายเป็นผู้ป่วยสารเสพติดที่มีอาการทางจิตเวชร่วมด้วย ซึ่งนอกจากสมองส่วนอยากที่ผิดปกติแล้ว สมองส่วนคิดก็ถูกทำลายเรื้อรังจนเสื่อมถาวรได้²⁰ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความคิด การตัดสินใจของ

²⁰ กรมสุขภาพจิต, "ติดยา ป่วยจิต" รักษาได้ รีบเข้าให้ถึงบริการ, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559 จาก <http://health.sanook.com/687/>

บุคคลนั้นได้ ทั้งนี้ในทางวิชาการศาสตราจารย์แสวง บุญเฉลิมวิภาส ก็ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้ที่ติดสารเสพติดว่าบุคคลดังกล่าวยังสามารถรู้ผิดชอบหรือยังสามารถบังคับตนเองได้อยู่ ยังไม่ถึงขนาดวิกลจริต เว้นแต่ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นมีอาการของโรคจิตร่วมด้วยก็อาจทำให้บุคคลนั้นขาดความรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเอง²¹ และเป็นบุคคลวิกลจริตได้

ดังนั้นเมื่อพิจารณาลักษณะของบุคคลผู้ที่ติดสารเสพติดแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลผู้ที่ติดสารเสพติดนั้นหากผลของการเสพดังกล่าวยังไม่ได้กระทบต่อจิตใจหรือระบบการทำงานของสมองของผู้เสพอย่างรุนแรง โดยบุคคลดังกล่าวยังสามารถควบคุมตัวเองได้ หรือแม้ว่าโดยฤทธิ์ของสารเสพติดนั้นจะส่งผลต่อการทำงานของสมองอันมีผลต่อจิตใจ โดยส่งผลให้บุคคลนั้นมีความผิดปกติทางจิตอย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าหากความผิดปกติทางจิตนั้นส่งผลให้บุคคลดังกล่าวเป็นเพียงบุคคลที่มีสติพินเพื่อนไม่สมประกอบ แต่ไม่ถึงขนาดขาดความรู้ผิดชอบ จนทำให้ไม่สามารถจะจัดทำกรงานโดยตนเองหรืออาจจัดกิจการไปในทางที่เสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นเพียงบุคคลที่สามารถจะร้องขอให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถเท่านั้น แต่หากการเสพสารเสพติดทำให้บุคคลผู้ที่ติดสารเสพติดนั้นมีอาการทางจิตเป็นอย่างมากหรือมีอาการของโรคจิตร่วมด้วย เช่น มีอาการประสาทหลอน มองเห็นภาพหลอน หูแว่ว และหวาดระแวง หลงผิดว่าคนอื่นจะมาทำร้าย ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ โดยความผิดปกติทางจิตนั้นถึงขนาดไม่สามารถรู้ผิดชอบได้แล้วและอาการดังกล่าวมีลักษณะอยู่เป็นประจำ บุคคลที่ติดสารเสพติดนั้นก็จะมีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตได้

3) บุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมา

บุคคลที่อยู่ในภาวะมึนเมาสามารถวัดได้จากระดับของเอทานอลในเลือด ซึ่งเมื่อพิจารณาตามกฎกระทรวงฉบับที่ 16 (พ.ศ. 2537) ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ข้อ 3 (1) กำหนดไว้ว่าถ้าปริมาณแอลกอฮอล์ในเลือดจากการตรวจวัดจากเลือดเกิน 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ ให้ถือว่าเมาสุรา นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากพิษของเอทิลแอลกอฮอล์แล้วก็สามารถแบ่งระดับของพิษได้หลายระดับ กล่าวคือ ตั้งแต่ระดับประสิทธิภาพในการทำงานช้าลงไประดับที่ทำให้การตัดสินใจที่สำคัญมีความผิดพลาด ระดับที่ทำให้สูญเสียการทรงตัว มีอาการไม่รู้วันเวลาและสถานที่ไปจนถึงระดับที่ทำให้บุคคลที่อยู่ในภาวะดังกล่าวหมดสติสัมปชัญญะและอาจถึงขั้นระบบหายใจล้มเหลวได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณากฎหมายของต่างประเทศ พบว่าบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมานั้นไม่เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ หรือไม่ก็เป็นบุคคลที่ถูก

²¹ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, หลักกฎหมายอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น.144.

รบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระตามกฎหมายของประเทศเยอรมนี แต่บุคคลที่อยู่ในภาวะมีนเมานั้นถือเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่จะได้รับความคุ้มครองในการทำนิติกรรมอย่างเดียวกับบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ แต่ในส่วนบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติตามกฎหมายของประเทศอิตาลีและบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจตามกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ บุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมีนเมานั้นเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติหากว่าบุคคลนั้นขาดความสามารถในการแสดงเจตนาตามกฎหมายของประเทศอิตาลี หรือเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายหากว่าบุคคลนั้นไม่มีความสามารถในการตัดสินใจตามกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากความเห็นในทางวิชาการซึ่งได้แก่ความเห็นของศาสตราจารย์ ดร. จิต เศรษฐบุตร ศาสตราจารย์พิเศษ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ และอาจารย์เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม ต่างมีความเห็นเช่นเดียวกันว่าบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมีนเมาไม่ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริต ทั้งนี้แม้ว่าสภาพของควมมีนเมานั้นถึงขนาดจะทำให้บุคคลนั้นขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สึกผิดชอบ ไม่สามารถรู้ได้ว่าตนกำลังทำอะไร หรือไม่สามารถที่จะคิดหรือตัดสินใจได้ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากอาการดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำโดยสภาพแต่มีลักษณะที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวในขณะที่อยู่ในภาวะมีนเมาเท่านั้น บุคคลที่อยู่ในภาวะมีนเมาจึงไม่เป็นบุคคลวิกลจริต ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นในทางวิชาการดังกล่าวเช่นเดียวกัน กล่าวคือ แม้ว่าบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมีนเมานั้นจะได้รับปริมาณของพิษแอลกอฮอล์ถึงในระดับที่จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของจิตใจถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบได้ แต่เนื่องจากอาการดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวในขณะที่อยู่ในภาวะมีนเมานั้น ไม่ได้มีลักษณะของความผิดปกติอยู่เป็นประจำโดยสภาพ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมีนเมานั้นไม่เป็นบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าหากบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมีนเมานั้นยังคงได้รับปริมาณของแอลกอฮอล์อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานถึงขั้นเสพติดและจนถึงขนาดทำให้เกิดความผิดปกติทางจิตหรือมีอาการของโรคจิตร่วมด้วยแล้ว บุคคลนั้นก็อาจมีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตได้เนื่องจากมีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบ และมีอาการอยู่เป็นประจำโดยสภาพกล่าวคือมีอาการอย่างติดตัวด้วย

4) บุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า

บุคคลที่มีภาวะซึมเศร้าโดยหลักแล้วมักมีอาการของความผิดปกติทางด้านอารมณ์เปลี่ยนแปลงไป ที่พบบ่อยคือจะกลายเป็นคนที่ไม่มีความรู้สึกเบื่อหน่ายไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง อยู่ในอารมณ์เศร้า ความคิดเปลี่ยนไปเมื่อมีอารมณ์เศร้าหรือมีความรู้สึกหม่นหมองมากขึ้นในช่วงนี้หากมีเหตุการณ์มากระทบกระเทือนจิตใจก็อาจเกิดการทำร้ายตนเองขึ้นได้หรือสมมติความจำแย้งลง หลงลืม

ง่าย ประสิทธิภาพในการทำงานลดลงมีอาการทางร่างกายต่างๆ ร่วมด้วย รวมทั้งความสัมพันธ์กับคนรอบข้างเปลี่ยนไป ความรับผิดชอบต่องานก็ลดลง และในรายที่มีอาการรุนแรงก็อาจมีอาการโรคจิตร่วมด้วย ได้แก่ อาการหลงผิดหรือประสาทหลอนร่วมด้วย อย่างไรก็ตามอาการเหล่านี้มักจะเป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อได้รับการรักษาอาการโรคจิตก็มักทุเลาลง ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของบุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าแล้วผู้เขียนเห็นว่า ลักษณะอาการส่วนใหญ่ไม่ได้ทำให้บุคคลดังกล่าวถึงขนาดมีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สำนึกหรือขาดความรู้ผิดชอบที่จะส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของบุคคลนั้น และอาการของผู้ที่อยู่ในภาวะซึมเศร้านั้นมีลักษณะเพียงชั่วคราวไม่ได้มีลักษณะที่เป็นประจำ ทั้งยังสามารถรักษาให้หายได้ ผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าจึงไม่เป็นบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามบุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าที่มีผลกระทบต่ออาการทางจิตอย่างมากถึงขนาดมีอาการของโรคจิตร่วมด้วย กล่าวคือ มีความผิดปกติทางจิต ได้แก่อาการหลงผิดหรือประสาทหลอนร่วมด้วย จนถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สำนึกหรือขาดความรู้ผิดชอบ หากมีอาการหรือมีลักษณะเป็นประจำโดยสภาพ กล่าวคือมีอาการอยู่อย่างติดตัวบุคคลนั้นหรือมีอาการอยู่เป็นระยะเวลาานพอสมควร ก็อาจมีผลทำให้บุคคลที่อยู่ในภาวะซึมเศร้าซึ่งมีอาการของโรคจิตร่วมด้วยนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตได้

4.2 ผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต

ดังที่กล่าวมาแล้วบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือมีความบกพร่องทางกายที่มีผลกระทบต่อความคิดหรือการตัดสินใจในการทำนิติกรรม ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้ให้ความคุ้มครองบุคคลดังกล่าวไว้ โดยกำหนดให้การใดๆที่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการ การนั้นจะเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อ บุคคลดังกล่าวได้กระทำในขณะที่วิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต นอกจากนี้ยังมีการคุ้มครองตามบทบัญญัติมาตราอื่นๆ เช่น มาตรา 1611 และ มาตรา 1704 วรรคสอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าหลักเกณฑ์ที่ให้ความคุ้มครองการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังขาดความชัดเจนและขาดเหมาะสมอยู่บางประการ ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

4.2.1 การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต

ตามที่ได้ศึกษาในเรื่องลักษณะของบุคคลวิกลจริตแล้วว่าบุคคลวิกลจริตมีหลายลักษณะ เช่น ขาดความรู้สำนึก ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก รวมทั้งบุคคลวิกลจริตซึ่งยังพอรู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผลหรือเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ ทั้งนี้บางคนอาจจะมีอาการอยู่ตลอดเวลาหรือบางคนไม่ได้มีอาการตลอดเวลาก็ได้ เนื่องจากลักษณะของบุคคลวิกลจริตมีหลายลักษณะ อาการรุนแรงมากน้อยแตกต่างกันนี้ จึงทำให้เกิดประเด็นปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ว่าบุคคลวิกลจริตสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมให้มีผลทางกฎหมายได้หรือไม่ ซึ่งจะส่งผลในเรื่องการเกิดขึ้นของนิติกรรมและนอกจากนี้บทบัญญัติมาตรา 30 ครอบคลุมถึงการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตทุกลักษณะหรือไม่เพราะเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของบุคคลวิกลจริตแล้วบางคนอาจจะมีอาการรุนแรงถึงขั้นไม่รู้สำนึกในการกระทำของตนเองได้เลย ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าประการแรกจำต้องพิจารณาว่า การกระทำของบุคคลวิกลจริตจะถือว่าเป็นกรณีที่อยู่ภายใต้มาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับองค์ประกอบของนิติกรรมตามมาตรา 149 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่

จากการศึกษาความเห็นทางวิชาการเกี่ยวกับประเด็นการกระทำที่อยู่ภายใต้มาตรา 30 จะต้องพิจารณาองค์ประกอบของนิติกรรมตามมาตรา 149 หรือไม่นั้นมีดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. ศนันทกรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์ ได้อธิบายว่าการพิจารณาว่าการกระทำใดจะสมบูรณ์ตามกฎหมายหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาในด้านข้อเท็จจริงก่อน กล่าวคือมีการพิจารณาเบื้องต้นว่ามีลักษณะของนิติกรรมหรือไม่ เช่น ทำนิติกรรมได้ด้วย “ความรู้สำนึก” หรือ “ด้วยการตัดสินใจ” หรือไม่ หากไม่ใช่แล้วก็จะไม่เกิดนิติกรรมใดๆในทางข้อเท็จจริงเลย²² จากความเห็นทางวิชาการดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ว่า การที่จะพิจารณาว่าการกระทำของบุคคลใดจะไม่สมบูรณ์ตามกฎหมายกล่าวคือเป็นโมฆะหรือโมฆียะนั้น จะต้องพิจารณาก่อนว่าการกระทำนั้นมีลักษณะเป็นนิติกรรมเกิดขึ้นเสียก่อน

ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาว่าการพิจารณาว่าการกระทำใดๆ ที่อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นจะต้องพิจารณาหลักเรื่ององค์ประกอบของนิติกรรมตามมาตรา 149 ประกอบด้วยดังนี้

มาตรา 149 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นได้กำหนดความหมายหรือองค์ประกอบความสมบูรณ์ของนิติกรรมที่ไว้ว่า “การใดๆอันทำลงไปโดยชอบด้วยกฎหมายและ

²² ศนันทกรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 2*, น.41.

ด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ”

มาตรา 149 ได้ให้ความหมายหรือองค์ประกอบความสมบูรณ์ของนิติกรรมไว้ นิติกรรมที่บุคคลใดได้กระทำไปโดยขาดองค์ประกอบข้อหนึ่งข้อใด ย่อมส่งผลต่อความสมบูรณ์ของนิติกรรมดังกล่าว ซึ่งการขาดองค์ประกอบของนิติกรรมบางกรณีก็ส่งผลให้การกระทำดังกล่าวไม่เป็นนิติกรรม เช่น การขาดเจตนาในการทำนิติกรรม การขาดองค์ประกอบของนิติกรรมบางกรณีจะมีผลทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะ เช่นการแสดงเจตนาที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และการขาดองค์ประกอบของนิติกรรมบางกรณีก็จะมีผลให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ เช่น การแสดงเจตนาโดยไม่ได้สมัครใจ ตัวอย่างเช่นการทำนิติกรรมเพราะถูกข่มขู่ หรือถูกหลอกลวงนั่นเอง

องค์ประกอบที่สำคัญของนิติกรรมประการหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต คือ องค์ประกอบในเรื่องของการแสดงเจตนา เนื่องจากการกระทำใดของบุคคลวิกลจริตที่ขาดองค์ประกอบของนิติกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงเจตนา การกระทำนั้นก็จะไม่มีผลเป็นนิติกรรม ซึ่งการแสดงเจตนา คือ การกระทำของบุคคลที่เกิดจากการคิด การตัดสินใจ และกระทำตามที่คิดและตัดสินใจและได้แสดงเจตนาขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่ได้ตัดสินใจตามขั้นตอนหรือกระบวนการในการก่อเจตนาขึ้นเอง ซึ่งการกระทำนั้นจะถือเป็นการกระทำตามนัยของกฎหมายได้บุคคลนั้นจะต้องกระทำโดยรู้สำนึกในสิ่งที่ตนกระทำ²³ อย่างไรก็ตามในประเด็นเรื่องการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต ยังคงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าบุคคลวิกลจริตสามารถแสดงเจตนาให้มีผลทางกฎหมายได้หรือไม่ และบทบัญญัติมาตรา 30 ครอบคลุมถึงการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตทุกลักษณะหรือไม่

จากการศึกษาพบว่าในทางวิชาการได้มีนักกฎหมายไทยให้ความเห็นทางวิชาการที่เกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ดังนี้

แนวทางแรก ได้แก่ความเห็นทางวิชาการของศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุวัติ ใจสมุทร โดยเห็นว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งได้ทำนิติกรรมในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบเลยหรือในเวลาที่ไม่มีความสติพอที่จะแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม การกระทำของบุคคลวิกลจริตซึ่งได้กระทำขึ้นนั้นไม่อาจถือได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมและเมื่อไม่มีการแสดงเจตนาใน

²³ เฝิงอ้าง, น.35-36.

การทำนิติกรรม จึงไม่ก่อให้เกิดนิติกรรมนั้นขึ้น²⁴ เมื่อไม่เกิดนิติกรรมจึงไม่มีโมฆียกรรม โมฆียกรรมจึงใช้กับบุคคลที่ผู้ันมีความรู้สึกผิดชอบอยู่บ้างตามมาตรา 31 (มาตรา 28 ใหม่) หรือมาตรา 32 (มาตรา 30 ใหม่)²⁵

แนวทางที่สอง ได้แก่ความเห็นของศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ศาสตราจารย์ ดร. สมทบ สุวรรณสุทธิ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ พรกิติ เห็นว่านิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำขึ้นในขณะที่มีอาการจิตวิกลไม่ถือว่ามีอาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมและไม่ก่อให้เกิดนิติกรรมเกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับแนวทางแรก อย่างไรก็ตามเนื่องจากบุคคลวิกลจริตมีทั้งระดับและลักษณะที่แตกต่างกัน ไม่ได้มีอาการตลอดเวลา อาจมีบางเวลาที่ไม่มีอาการจิตวิกล อีกทั้งอาการก็อาจจะไม่ปรากฏออกมาภายนอก ยกที่คู่กรณีอีกฝ่ายจะรู้ได้ว่าเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้วางหลักสันนิษฐานทั่วไปในมาตรา 30 เพราะมุ่งที่จะคุ้มครองความแน่นอนของนิติกรรมและคุ้มครองคู่กรณีที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริต ซึ่งศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช มีความเห็นว่าการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักเจตนา เช่นเดียวกันกับศาสตราจารย์ ดร. สมทบ สุวรรณสุทธิ ที่เห็นว่าการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้เป็นการขัดกับหลักนิติกรรมซึ่งก็คือหลักการแสดงเจตนาตนเอง อย่างไรก็ตามหากคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งทราบว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตกฎหมายก็ได้คุ้มครองบุคคลวิกลจริต โดยกำหนดให้นิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นมีผลเป็นโมฆียะให้สิทธิแก่ฝ่ายบุคคลวิกลจริตแต่เพียงฝ่ายเดียวที่สามารถบอกล้างโมฆียกรรมนั้นได้และเห็นว่าเป็นการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตซึ่งเป็นผู้หย่อนความสามารถแล้ว²⁶

²⁴ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), น.265. และ จิตติ ดิงค์ภักดิ์ อ่างแล้ว *เชิงอรรถที่ 2*, น.56.

²⁵ เพิ่งอ้าง, น. 265.

²⁶ เสนีย์ ปราโมช, แก้ไขเพิ่มเติมโดยมุรินทร์ พงศาปาน, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน,2559), น. 153. ; สมทบ สุวรรณสุทธิ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), น.122. และ กิตติศักดิ์ พรกิติ, เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น.101) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550, น.130-131. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2558 จาก <http://www.law.tu.ac.th/teacher/kittisak-prokati>

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตไว้
ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8368/2538 วินิจฉัยว่า “โจทก์รู้ว่าจำเลยป่วยมีสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์ แม้อาการป่วยของจำเลยจะไม่ถึงขนาดไม่สามารถรู้สำนึกผิดชอบอันเป็นการขาดเจตนาในการทำนิติกรรมก็ตาม แต่เมื่อจำเลยกระทำในขณะที่มีสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์และโจทก์รู้อยู่แล้ว สัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทที่จำเลยกระทำไปก็ตกเป็นโมฆียะตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 32 (เดิม) จำเลยมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมดังกล่าวตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 137 (เดิม) เมื่อจำเลยได้บอกล้างภายใน 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 (เดิม)แล้ว สัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทจึงตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 วรรคหนึ่ง (เดิม)”

เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8368/2538 แสดงให้เห็นว่าศาลได้นำหลักการแสดงเจตนามาใช้ในการพิจารณาถึงผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตด้วย โดยได้วินิจฉัยไปในแนวทางที่ว่าบทบัญญัติมาตรา 30 ไม่นำมาใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลวิกลจริตกระทำการในขณะที่ไม่มีเจตนาทำนิติกรรมนั้น แต่หากบุคคลวิกลจริตแสดงเจตนาในขณะที่มีสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์ถือว่าบุคคลวิกลจริตมีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมแล้ว การพิจารณาว่าการแสดงเจตนาทำนิติกรรมนั้นสมบูรณ์หรือไม่ ต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวกับผลของการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตสามารถแบ่งผลของการแสดงเจตนาได้สามแนวทาง แนวทางแรก กำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตไม่มีผลทางกฎหมาย ได้แก่ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ส่วนแนวทางที่สอง กำหนดให้การแสดงเจตนามีผลเป็นโมฆะ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี และแนวทางที่สามกำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมาย เว้นแต่จะเข้าเงื่อนไขที่จะทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะซึ่งได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอิตาลี ทั้งนี้กฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ บทบัญญัติมาตรา 16 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิส ได้กำหนดให้บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ โดยมาตรา 17 ได้กำหนดว่าบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจนั้นเป็นผู้ไม่มีความสามารถตามกฎหมายและมาตรา 18 ได้กำหนดให้บุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายไม่สามารถทำการใดๆให้มีผลในทางกฎหมายได้

เว้นแต่กฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น²⁷ ในส่วนกฎหมายของประเทศเยอรมนีนั้นบทบัญญัติมาตรา 104 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้กำหนดให้ “บุคคลไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาหากว่าเป็นบุคคลที่มีการบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระเว้นแต่อาการนั้นจะเป็นเพียงชั่วคราว”²⁸ และในมาตรา 105 วรรคแรก ได้กำหนดไว้ว่าการแสดงเจตนาที่กระทำโดยบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาเป็นโมฆะ”²⁹ โดยบุคคลที่มีการบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระของประเทศเยอรมนีสามารถเทียบได้กับภาวะจิตใจของเด็กที่อายุไม่เกิน 7 ปี ซึ่งกฎหมายของประเทศเยอรมนีถือว่าไม่รู้สึกรับผิดชอบและไม่สามารถแสดงเจตนาตามกฎหมายได้³⁰ ดังนั้นการแสดงเจตนาของบุคคลที่ไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระนั้นก็จะมีผลเป็นโมฆะ ส่วนแนวทางที่สามกำหนดให้บุคคลมีความสามารถในการกระทำการที่มีผลทางกฎหมาย ซึ่งกฎหมายของประเทศอังกฤษนั้นกำหนดให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติของสัญญา การแสดงเจตนาโดยไม่สามารถเข้าใจว่าตนทำอะไร บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตนั้นต้องผูกพันตามเจตนาที่ได้แสดงออกมา แต่การแสดงเจตนาจะมีผลเป็นโมฆะก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้บกพร่องในเรื่องความสามารถกล่าวคือ พิสูจน์ได้ว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้เข้าทำสัญญาในขณะที่ไม่สามารถเข้าใจสภาพและผลของสัญญาและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ถึงการไม่มีความสามารถของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตดังกล่าว กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาตามบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งหลักกฎหมายลักษณะสัญญา (The Restatement of Contracts)

²⁷ อย่างไรก็ตามแม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งสวิสมาตรา 18 จะได้กำหนดผลของการทำนิติกรรมของบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายให้ไม่มีผลทางกฎหมาย แต่ศาลสูงแห่งสมาพันธ์รัฐสวิสก็ได้มีการตีความบทบัญญัติมาตรา 18 ให้มีผลเป็นสองกรณี กล่าวคือ มีผลเป็นโมฆะและไม่มีผลตามกฎหมาย

²⁸ German Civil Code, Section 105

“A person is incapable of contracting if

1. he is not yet seven years old,
2. he is in a state of pathological mental disturbance, which prevents the free exercise of will, unless the state by its nature is a temporary one”

²⁹ German Civil Code, Section 105 paragraph 2

“(2) Also void is a declaration of intent that is made in a state of unconsciousness or temporary mental disturbance”

³⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 97.

ได้มีการกำหนดให้การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาลมีผลเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อ 1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไม่เข้าใจลักษณะและผลของสัญญาในขณะที่เข้าทำสัญญา หรือ 2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามสมควรและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ถึงการไม่มีความสามารถนั้น³¹ ส่วนกฎหมายของประเทศอิตาลีได้กำหนดให้บุคคลที่ไร้ความสามารถตามธรรมชาติเป็นบุคคลที่ขาดความสามารถในการแสดงเจตนา กล่าวคือ ไม่มีความสามารถในการก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรม โดยบทบัญญัติมาตรา 428 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีได้กำหนดผลทางกฎหมายของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวให้มีผลเป็นโมฆียะหากพิสูจน์ได้ว่าเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติและสัญญานั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติต้องเสียเปรียบด้วย ทั้งนี้ในกรณีของการทำสัญญาบทบัญญัติมาตรา 428 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีได้กำหนดผลให้เป็นโมฆียะหากพิสูจน์ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่สุจริต กล่าวคือได้รู้ถึงการขาดความสามารถดังกล่าวรวมไปถึงสัญญานั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติต้องเสียเปรียบด้วย³²

ดังนั้นสรุปได้ว่าจากการศึกษาการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตของกฎหมายต่างประเทศนั้น มีทั้งประเทศที่กำหนดว่าการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตไม่มีผลทางกฎหมายได้แก่ประเทศสวีเดนและแลนด์ ส่วนประเทศที่กำหนดให้การแสดงเจตนามีผลเป็นโมฆะได้แก่ประเทศเยอรมนี และประเทศที่กำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายเว้นแต่จะเข้าเงื่อนไขที่จะทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะซึ่งได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอิตาลี

³¹ Restatement of Contract section 15

“(1) A person incurs only voidable contractual duties by entering into a transaction if by reason of mental illness or defect

(a) he is unable to understand in a reasonable manner the nature and consequences of the transaction, or

(b) he is unable to act in a reasonable manner in relation to the transaction and the other party has reason to know of his condition”

³² Guido Alpa and VincenZo Zeno-Zencovich, *Italian Private Law*, (Great Britain : Routledge-Cavendish, 2007), p.35.

จากการพิจารณาความเห็นในทางวิชาการ แนวคำพิพากษาของศาลและจากการพิจารณาหลักกฎหมายของต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าการพิจารณาว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตมีผลทางกฎหมาย กล่าวคือ มีลักษณะเป็นนิติกรรมหรือไม่นั้นในเบื้องต้นต้องพิจารณาว่า ในขณะที่ทำนิติกรรมบุคคลวิกลจริตมีการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมหรือไม่ เนื่องจากการแสดงเจตนา นั้น ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของนิติกรรมและจะส่งผลในเรื่องการเกิดขึ้นของนิติกรรม ทั้งนี้เมื่อผู้เขียนได้ทำการศึกษาลักษณะของบุคคลวิกลจริตตามหัวข้อที่ 4.1 พบว่าบุคคลวิกลจริตมีหลายลักษณะ กล่าวคือ บุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก หรือบุคคลวิกลจริตซึ่งยังพอรู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผลหรือเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ ซึ่งเป็นกรณีที่บุคคลวิกลจริตพอที่จะรู้สำนึกในการกระทำแต่กระทำการลงไปโดยที่ไม่รู้ว่าสิ่งใดถูกหรือผิด ดังนั้นในการพิจารณาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ต้องพิจารณาจากลักษณะของบุคคลวิกลจริต ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ ดังนี้

บุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก ผู้เขียนเห็นว่า มีลักษณะที่ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมออกมาได้ เนื่องจากบุคคลวิกลจริตลักษณะนี้ไม่สามารถที่จะกระทำการโดยรู้สำนึกได้ กล่าวคือ ไม่สามารถเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายโดยผ่านคิด และการตัดสินใจได้ เช่น บุคคลที่อยู่ในสภาวะผัก ซึ่งเป็นสภาวะที่สมองส่วนใหญ่ถูกทำลาย ทำให้สูญเสียความสามารถในการรับรู้ ความเข้าใจการตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งแวดล้อม ผู้ป่วยจะไม่สามารถรับรู้ นึกคิดจดจำหรือตอบโต้ใดๆได้อีก ผู้ป่วยจะนอนอยู่เฉยๆเหมือนพืชที่ไม่สามารถรับรู้อะไรได้ หรือบุคคลที่เป็นโรคเนื้องอกในสมองที่มีอาการถึงขนาดไม่มีสติสัมปชัญญะ หรือบุคคลที่เป็นโรคสมองเสื่อมส่งผลกระทบต่อสมองที่เกี่ยวกับความจำ กระบวนการคิดและเหตุผลจนถึงขนาดที่สูญเสียความทรงจำ ไม่รู้สึกตัวและไม่มีสติสัมปชัญญะ ซึ่งมีความเห็นทางวิชาการเกี่ยวกับการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะไม่รู้สำนึกไว้ว่า บุคคลวิกลจริตลักษณะนี้มีอาการจิตผิดปกติถึงขนาดขาดความสามารถโดยสิ้นเชิงในการกำหนดเจตนาของตนเองได้อย่างอิสระ³³ กล่าวคือ บุคคลวิกลจริตที่ถึงขนาดไม่รู้สำนึกในการกระทำนั้นไม่สามารถที่จะก่อเจตนาในการทำนิติกรรม จากกรณีดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ถึงขนาดไม่รู้สำนึกในการกระทำนั้นจะมีผลทางกฎหมายหรือไม่ ต้องพิจารณาหลักเกณฑ์เรื่องการแสดงเจตนาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของนิติกรรม การที่บุคคลใดจะมีเจตนาในการทำนิติกรรมนั้นต้องพิจารณาว่าบุคคลดังกล่าวมีการกระทำในทางกฎหมายและมีการกระทำที่ผ่านกระบวนการคิด ตัดสินใจ และมีการแสดงเจตนาเพื่อแสดงให้เห็นถึง

³³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น. 97.

ความต้องการตามที่ตั้งใจอันสืบเนื่องมาจากการคิดหรือไม่ จะเห็นได้ว่าบุคคลวิกลจริตที่ไม่รู้สำนึกในการกระทำนั้น เป็นที่แน่ชัดว่าบุคคลดังกล่าวไม่มีการกระทำในทางกฎหมาย เนื่องจากบุคคลวิกลจริตประเภทนี้ไม่สามารถรู้สำนึกในการกระทำของตนเองได้ และไม่สามารถที่จะคิด ตัดสินใจ ซึ่งเป็นกระบวนการในการก่อเจตนาและแสดงเจตนาตามที่ได้คิดและตัดสินใจเพื่อให้เห็นความต้องการของตนได้ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่ากรกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะขาดความรู้สึก ขาดความรู้สำนึกนั้นย่อมเป็นที่แน่ชัดว่าบุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำในขณะที่มีลักษณะดังกล่าวไม่สามารถที่จะแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ ดังนั้นจึงไม่ก่อให้เกิดผลเป็นนิติกรรมขึ้น และเห็นว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำในขณะที่ไม่รู้สำนึกในการกระทำของตนไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ทั้งนี้ในส่วนบุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะไม่รู้ผิดชอบนั้น เป็นบุคคลที่ยังรู้สำนึกในการกระทำของตน แต่บุคคลวิกลจริตดังกล่าวกระทำการโดยปราศจากความสามารถไตร่ตรองด้วยเหตุผล หรือบุคคลวิกลจริตดังกล่าวได้กระทำไปโดยไม่รู้ว่สิ่งที่ได้กระทำไปถูกหรือผิด ซึ่งมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ขาดความรู้ผิดชอบนั้นมีผลทางกฎหมายหรือไม่ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าในการพิจารณาว่าการกระทำของบุคคลจะถือเป็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาว่าบุคคลดังกล่าวมีการกระทำในทางกฎหมายและมีการกระทำที่ผ่านกระบวนการคิด ตัดสินใจ และมีการแสดงเจตนาเพื่อแสดงให้เห็นความต้องการตามที่ตั้งใจอันสืบเนื่องมาจากการคิดหรือไม่ ซึ่งมีความเห็นทางวิชาการส่วนหนึ่งเห็นว่าบุคคลที่พอรู้สำนึกแต่ได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบนั้น กล่าวคือ กระทำการโดยไม่รู้ว่สิ่งใดถูกหรือผิดนั้นไม่มีเจตนาในการทำนิติกรรมเช่นเดียวกับบุคคลวิกลจริตที่ไม่รู้สำนึก เนื่องจากบุคคลดังกล่าวไม่อาจเข้าใจในผลของการกระทำของตนและบุคคลดังกล่าวย่อมไม่มีเจตนาโดยประสงค์ที่จะผูกพันตามที่ตกลงไว้ในนิติกรรมได้ กรณีบุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะขาดความรู้ผิดชอบนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่ขาดความรู้ผิดชอบนั้นเมื่อพิจารณาตามหลักของการแสดงเจตนาซึ่งเป็นองค์ประกอบในการทำนิติกรรมแล้ว เห็นว่าการพิสูจน์ถึงเจตนาที่แท้จริงของบุคคลวิกลจริตในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบนั้น ไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัดบุคคลวิกลจริตลักษณะดังกล่าวสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้หรือไม่ ทั้งนี้บางกรณีก็ไม่สามารถแสดงเจตนาได้ หรือบางกรณีบุคคลวิกลจริตดังกล่าวก็มีลักษณะไม่รู้ว่สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด หรืออาจแสดงเจตนาไปในขณะที่ปราศจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผล ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 256/2466 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า “จำเลยเป็นโรคมันสมองเปื่อย (Softening of the brain) อันเนื่องมาจากโรคอัมพาต จำเลยยังมีความรู้สึกผิดถูกอยู่บ้างบางครั้ง กรรมการศาลฎีกาเห็นด้วยว่าไม่ได้เสียจริตจนถึงเป็นบ้าคลั่งไม่ได้สติเลยทีเดียว แต่เมื่อพิจารณาคำให้การของแพทย์โดยท่องแท้แล้วเป็นที่เห็นได้ว่าฐานะแห่งมันสมองอันเป็นที่เกิดแห่งสติความรู้และ

ความคิดของจำเลยนั้นห่างจากความเป็นปกติมาก ทั้งนี้เกิดขึ้นเพราะจำเลยเป็นโรคอัมพาตเส้นเลือดในสมองแตกโลหิตซึมออกมาซึ่งอยู่ในเนื้อสมองจึงทำให้เปื่อย โดยแพทย์ได้ลงความเห็นว่ายากที่จะรักษาและอาการของโรคอาจถูกหลอกได้ และแพทย์ได้ทดลองพูดจาหลอกลวงให้จำเลยพูดและทำในสิ่งที่คนปกติทำไม่ได้ เช่นแพทย์ได้หลอกว่าจะช่วยให้จำเลยได้มรดกในเรื่องความ 100,000 บาท และแพทย์จะเอาเงิน 50,000 บาท จำเลยก็ยอมและแพทย์ได้เอาเศษกระดาษซึ่งมีตัวหนังสือข้อความไม่ได้เกี่ยวกับสัญญาอย่างไรเลยให้จำเลยเซ็นหลอกว่าเป็นสัญญา เลยดูแล้วก็เซ็นในที่สุดแพทย์ลงความเห็นว่ายากที่จะรู้เลยว่าจำเลยไม่รู้เลยว่าเงิน 5 บาทกับ 50 บาทนั้นแตกต่างกันอย่างไร เห็นว่ามีเหตุผลเพียงพอที่จะให้ถือว่าจำเลยเป็นผู้เสียจริต แม้ไม่ถึงขนาดบ้ำคลังจนไม่ได้สติเลยก็เสียจริตพอที่จะเป็นผู้ไม่สามารถดูแลจัดการระวางรักษาทรัพย์สินสมบัติและประโยชน์ได้เสียของตนได้ ถือได้ว่าเป็นผู้เสียจริตเป็นผู้มีสติวิปลาสเป็นคนวิกลจริต” ซึ่งจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 256/2466 แสดงให้เห็นว่าจำเลยในคดีนี้รู้สำนึกในการกระทำของตน มีการคิด มีการตัดสินใจแต่กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบกล่าวคือได้กระทำไปโดยไม่รู้ว่าจะสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิดหรือการแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล คือ เจตนาของบุคคลเป็นไปภายใต้บังคับแห่งอำนาจที่ไม่อาจควบคุมด้วยเหตุผล เช่นคนปกติได้ หรือกรณีผู้สูงอายุที่มีภาวะสมองเสื่อมได้นำเงินไปทิ้งหรือเอาไปให้บุคคลอื่นที่ไม่รู้จัก โดยคิดว่าเป็นเพียงเศษกระดาษนั้น ผู้เขียนเห็นว่าจากตัวอย่างการกระทำของผู้สูงอายุดังกล่าวนี้มีลักษณะที่รู้สำนึกในการกระทำ กล่าวคือ มีการคิดว่าจะเอาเงินไปทิ้งหรือให้บุคคลอื่นที่ไม่รู้จัก มีการตัดสินใจ และมีการกระทำไปตามที่ตัดสินใจอันสืบเนื่องมาจากความคิดแต่ได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบ กล่าวคือได้กระทำไปโดยไม่รู้ว่าจะสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นกรณีที่บุคคลวิกลจริตที่ไม่รู้ผิดชอบนั้นมีการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายโดยรู้สำนึก ซึ่งต่างจากบุคคลวิกลจริตลักษณะแรกซึ่งได้กระทำไปโดยไม่รู้สำนึกในการกระทำของตน อย่างไรก็ตามกรณีที่บุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบนั้นผู้เขียนเห็นว่าไม่สามารถพิสูจน์ถึงเจตนาของบุคคลวิกลจริตได้อย่างแน่ชัดว่าบุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำโดยไม่รู้ผิดชอบนั้นจะสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้หรือไม่ กล่าวคือ เป็นกรณีไม่แน่ว่าบุคคลวิกลจริตดังกล่าวมีความประสงค์ที่จะผูกพันตามการกระทำที่ได้แสดงออกมาหรือไม่ ประกอบกับบุคคลวิกลจริตในลักษณะนี้อาจจะมีบางช่วงเวลาที่สามารถทำนิติกรรมในขณะที่จริตไม่วิกลหรือสามารถรู้ผิดชอบได้หรือสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ และบางครั้งอาการจริตวิกลนั้นก็อาจไม่ปรากฏออกมาภายนอกหรือยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะล่วงรู้ได้ว่าบุคคลผู้ทำนิติกรรมเป็นคนวิกลจริต ดังนั้นในการพิจารณาถึงผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรพิจารณาตามบทบัญญัติว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมตามมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบทบัญญัติมาตราดังกล่าวก็ได้ให้ความคุ้มครองบุคคลวิกลจริตและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

ทั้งนี้หากคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตโดยสุจริต กล่าวคือ ไม่ทราบว่าคุณคนดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต นิติกรรมดังกล่าวย่อมสมบูรณ์ แต่ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งทราบว่าคุณคนดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต นิติกรรมดังกล่าวย่อมเป็นโมฆียะและบุคคลวิกลจริตเท่านั้นที่มีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรมดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งบุคคลวิกลจริตและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตแล้ว

ดังนั้นในประเด็นการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถที่ได้รับความคุ้มครอง ผู้เขียนเห็นว่าในส่วนการใช้และการตีความ ควรจะมีการใช้และการตีความว่ากรณีบุคคลวิกลจริตที่มีอาการถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกนั้น บุคคลวิกลจริตลักษณะดังกล่าวนั้นไม่อาจ คิด ตัดสินใจและมีการกระทำโดยรู้สำนึกได้และมีการแสดงเจตนาเพื่อแสดงให้เห็นความต้องการตามที่ตัดสินใจอันสืบเนื่องมาจากความคิดได้ ดังนั้นบุคคลวิกลจริตลักษณะดังกล่าวเป็นที่แน่ชัดว่าไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ ไม่เกิดผลเป็นนิติสัมพันธ์หรือนิติกรรมเกิดขึ้น แต่ในกรณีของบุคคลวิกลจริตที่แม้รู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล คือ เจตนาของบุคคลเป็นไปภายใต้บังคับแห่งอำนาจที่ไม่อาจควบคุมด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้ หรือเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบนั้น กรณีนี้เมื่อพิจารณาตามหลักของการแสดงเจตนาซึ่งเป็นองค์ประกอบในการทำนิติกรรมแล้ว เห็นว่าไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัดว่าบุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำโดยไม่รู้ผิดชอบนั้นจะสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้หรือไม่ ประกอบกับบุคคลวิกลจริตลักษณะนี้อาจจะมีบางช่วงเวลาที่สามารถทำนิติกรรมในขณะที่จริตไม่วิกลหรือสามารถรู้ผิดชอบได้หรือสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ และบางครั้งอาการจริตวิกลนั้นก็อาจไม่ปรากฏออกมาภายนอก ยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้ได้ว่าผู้ทำนิติกรรมเป็นคนวิกลจริต ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบนั้นเห็นควรพิจารณาตามบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ นิติกรรมดังกล่าวจะมีผลสมบูรณ์ เว้นแต่บุคคลวิกลจริตจะทำนิติกรรมในขณะที่มีอาการจริตวิกลอยู่ และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต นิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นจะมีผลเป็นโมฆียะ

4.2.2 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไป

ตามที่คุณเขียนได้กล่าวไว้ในหัวข้อที่ 4.2.1 เรื่องการแสดงเจตนาแล้วว่าบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัตินี้ไม่มีผลใช้บังคับกับการกระทำของบุคคลวิกลจริตซึ่งได้ทำลงในขณะที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก บุคคลวิกลจริตลักษณะดังกล่าวนั้นไม่อาจทำการโดยรู้สำนึกในการกระทำ ไม่อาจแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมและไม่มีผลเป็นการทำนิติกรรมเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เห็นว่าบทบัญญัติ

มาตรา 30 ใช้บังคับกับบุคคลวิกลจริตซึ่งได้กระทำนิติกรรมในขณะที่พอรู้สำนึกในการกระทำของตน แต่ได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบ กล่าวคือ ได้กระทำไปโดยไม่มีสติรู้ว่าจะสิ่งใดถูกหรือผิดหรือการแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผลและมีผลใช้บังคับกับนิติกรรมทุกประเภทที่กฎหมายมิได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า บทบัญญัติมาตรา 30 ยังคงมีปัญหาที่ต้องวิเคราะห์หลายประการดังต่อไปนี้

4.2.2.1 นิติกรรมฝ่ายเดียว

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติมาตรา 30 โดยหลักแล้วมีผลใช้บังคับได้เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลวิกลจริตได้กระทำนิติกรรมในขณะจิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบว่าคุณคดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตก็จะมีผลให้การทำนิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะ ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวมีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ว่าในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นจะสามารถบังคับได้ตามบทบัญญัติมาตรา 30 ด้วยหรือไม่ เนื่องจากการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นเป็นการแสดงเจตนาของบุคคลเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งตามมาตรา 30 จำต้องมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงประการที่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้แล้วว่าคุณคดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต

กรณีประเด็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตนี้ได้มีความเห็นของนักกฎหมายไทยไปในแนวทางที่ว่า มาตรา 30 มิได้ใช้บังคับเฉพาะนิติกรรมสองฝ่ายเท่านั้น แต่หมายรวมถึงนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วยและกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ในกรณีของการทำนิติกรรมเห็นว่า มาตรา 1704 วรรคสอง ได้มีการกำหนดไว้เป็นพิเศษจึงต้องบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสองนั้น³⁴ อย่างไรก็ตามสำหรับการทำคำมั่นจะให้รางวัลตามมาตรา 326 และการสละกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1319 ของบุคคลวิกลจริตนั้นจากการศึกษาพบว่าในทางวิชาการยังไม่มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศพบว่าในกฎหมายอิตาลีนั้น ได้กำหนดให้การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ ซึ่งทำในขณะที่บุคคลดังกล่าวขาดความสามารถตามธรรมชาติและนิติกรรมนั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาตินั้นต้องเสียเปรียบก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้นิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นมีผลเป็นโมฆียะ โดยไม่พิจารณาถึงความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ในส่วนกฎหมายเยอรมัน กฎหมายสวิส และ

³⁴ อนุวัติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 24*, น.341. และ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.174.

กฎหมายของสหรัฐอเมริกา³⁵ ต่างก็ได้กำหนดผลของการทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องในการทำนิติกรรมไม่ว่าจะเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวหรือนิติกรรมสองฝ่ายให้มีผลเป็นโมฆะ โมฆียะหรือให้ไม่มีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายแล้วแต่กรณี โดยพิจารณาเฉพาะความบกพร่องในการเข้าทำนิติกรรมของบุคคลผู้ย่อความสามารถนั่นเองโดยมิได้มีเงื่อนไขในการพิจารณาถึงความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาในการปรับใช้บทบัญญัติของกฎหมายในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวแต่อย่างใด

ในประเด็นเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 30 ครอบคลุมถึงการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตหรือไม่นั้น ผู้เขียนเห็นว่าการทำนิติกรรมฝ่ายเดียว (Unilateral Act) หมายถึง นิติกรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียวซึ่งแบ่งออกเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดและนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาทั้งนี้นิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดนั้น หมายถึง นิติกรรมที่เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมาก็มีผลเป็นนิติกรรมทันที เช่น พันัยกรรม (มาตรา 1646) คำมั่นจะให้รางวัล (มาตรา 362) การสละกรรมสิทธิ์ (มาตรา 1319) เป็นต้น ส่วนนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา หมายถึง นิติกรรมที่การแสดงเจตนาขึ้นจะเป็นนิติกรรมได้จะต้องมีการกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น การเลิกสัญญา (มาตรา 368) คำมั่นจะซื้อหรือคำมั่นจะขาย (มาตรา 454) คำเสนอหรือคำสนอง (มาตรา 354-361) การบอกล้างโมฆียกรรม (มาตรา 175,176) การให้สัตยาบันแก่มอฆียกรรม (มาตรา 177) การรับสภาพหนี้ (มาตรา 193/14) การหักกลบลบหนี้ (มาตรา 341,342) หรือการผ่อนเวลาให้ลูกหนี้ (มาตรา 700) เป็นต้น³⁶

ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่จะอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 30 บุคคลวิกลจริตจะต้องรู้สำนึกในการกระทำของตนแล้ว กล่าวคือ ไม่ได้

³⁵ กฎหมายของสหรัฐอเมริกาเฉพาะกรณีบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาลที่เข้าทำสัญญาในขณะที่ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาได้ตามสมควรนิติกรรมจะมีผลเป็นโมฆียะโดยที่ไม่ต้องพิจารณาว่าคู่สัญญาอีกฝ่ายจะรู้ถึงสภาพดังกล่าวหรือไม่ แต่ถ้าบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาลเข้าทำสัญญาในขณะที่ไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามสมควรมันจะต้องพิจารณาคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งด้วยว่ารู้ถึงสภาพดังกล่าวหรือไม่นิติกรรมที่ทำนั้นจึงจะมีผลเป็นโมฆียะ

³⁶ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นิติกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549), น.3.

กระทำไปโดยขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก ซึ่งจะทำให้ไม่มีผลเป็นการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมและไม่มีผลเป็นนิติกรรมเกิดขึ้น แต่บุคคลวิกลจริตนั้นได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบ และไม่มีความรู้ของกฎหมายใดกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ในการพิจารณาเกี่ยวกับการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวนั้น ผู้เขียนเห็นว่าควรแยกพิจารณาออกเป็นสองกรณี ได้แก่ กรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้มีความเห็นในทางวิชาการเห็นว่า มาตรา 30 ไม่ได้ใช้เฉพาะกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมสองฝ่ายเท่านั้นแต่ใช้บังคับกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วย กล่าวคือ ถือว่าผู้รับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตนั้นเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 30 ด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นในทางวิชาการนี้เช่นเดียวกัน โดยเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 30 สามารถใช้บังคับกับการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วย เนื่องจากถือได้ว่าผู้รับการแสดงเจตนา นั้นเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง อีกทั้งบทบัญญัติมาตรา 30 ก็ได้ใช้คำว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ใช้คำว่าคู่สัญญา ประกอบกับนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาจะมีผลผูกพันบุคคลผู้แสดงเจตนาหรือบุคคลวิกลจริต คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นเพียงผู้รับซึ่งการแสดงเจตนา โดยที่จะตอบรับหรือปฏิเสธการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตหรือไม่ก็ได้ แม้ว่าการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา บุคคลวิกลจริตเพียงฝ่ายเดียวเป็นผู้แสดงเจตนาของตนเองออกมา แต่เนื่องจากหากเขาได้เข้าทำนิติกรรมในขณะที่จิตวิกลและผู้รับการแสดงเจตนาซึ่งผู้เขียนถือว่าเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ได้รู้ว่าบุคคลดังกล่าวจิตวิกล และยังเข้ารับความเสี่ยงจากการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตอีก บุคคลผู้รับการแสดงเจตนาหรือคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นก็ไม่สมควรที่จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าความดังกล่าวนี้ก็เป็น การคุ้มครองบุคคลวิกลจริตและในขณะเดียวกันก็เป็น การให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

ตัวอย่างที่ 1. นาย ก. บุคคลวิกลจริต แสดงเจตนาหักกลบลบหนี้กับ นาย ข. ในขณะที่มีจิตวิกล โดยที่นาย ข. ไม่รู้ว่านาย ก. ขณะทำการแสดงเจตนา นั้นจิตวิกล กรณีดังกล่าวนี้การแสดงเจตนาหักกลบลบหนี้ของนาย ก. มีผลสมบูรณ์ แม้วานาย ก. จะมีอาการจิตวิกลแต่เมื่อนาย ข. ไม่รู้ว่านาย ก. เป็นคนวิกลจริตซึ่งกรณีนี้จะต้องคุ้มครองนาย ข. ซึ่งเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

ตัวอย่างที่ 2. นาย ก. บุคคลวิกลจริตแสดงเจตนาหักกลบลบหนี้กับ นาย ข. ในขณะที่จิตวิกลและนาย ข. ก็ได้ว่านาย ก. ขณะทำจิตวิกล การแสดงเจตนาหักกลบลบหนี้ของนาย ก. ซึ่งเป็นบุคคลวิกลจริตควรจะมีผลเป็นโมฆียะ นาย ก. สามารถใช้สิทธิบอกล้างหรือให้สัตยาบันได้ ซึ่งกรณีนี้ก็ไม่มีความจำเป็นต้องคุ้มครอง นาย ข. คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งและได้รู้ถึงความวิกลจริตของนาย ก. แล้ว

สำหรับนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด กล่าวคือ นิติกรรมฝ่ายเดียวที่เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมาก็มีผลเป็นนิติกรรมทันทีโดยไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ดังนั้นจะต้องถือว่าการดำเนินการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดนี้ไม่มีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น พินัยกรรม (มาตรา 1704 วรรคสอง) คำมั่นจะให้รางวัล (มาตรา 362) การสละกรรมสิทธิ์ (มาตรา 1319) เป็นต้น ในการพิจารณาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตนั้น ผู้เขียนเห็นว่าในกรณีการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นบทบัญญัติ มาตรา 1704 วรรคสองได้มีการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้ว โดยกำหนดให้การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถให้มีผลเป็นอันเสียเปล่าก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจริตวิกล ดังนั้นในกรณีของการทำพินัยกรรมซึ่งเป็นการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดอย่างหนึ่งนั้นก็ต้องบังคับกันไปตามมาตรา 1704 วรรคสอง กล่าวคือ หากว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำพินัยกรรมในขณะที่จริตไม่วิกล การทำพินัยกรรมก็จะมีผลสมบูรณ์ แต่หากพิสูจน์ได้ว่าได้กระทำการลงในขณะที่มีจริตวิกล พินัยกรรมดังกล่าวก็จะมีผลเป็นอันเสียเปล่าตามมาตรา 1704 วรรคสองได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

ส่วนการแสดงเจตนาทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ เช่น คำมั่นจะให้รางวัลตามมาตรา 362 และการสละกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1319 เมื่อพิจารณาตามมาตรา 30 การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะมีผลเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อได้กระทำไปในขณะที่จริตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นการแสดงเจตนาย่อมมีผลทันทีโดยไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา กล่าวคือ การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดจะไม่มีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเหมือนดังเช่นการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวที่มีผู้รับการแสดงเจตนา ซึ่งในกรณีของการทำคำมั่นจะให้รางวัลนั้น บทบัญญัติมาตรา 362 ได้บัญญัติว่า “บุคคลออกโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใดๆ ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำเพราะเห็นแก่รางวัล” จากบทบัญญัติมาตรา 362 ในการทำคำมั่นจะให้รางวัลนั้น หากผู้ให้คำมั่นได้ให้คำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามคำมั่นแม้ว่าจะได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบแต่เนื่องจากการทำคำมั่นนั้นเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ต้องถือว่าไม่มีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 30 ที่จะสามารถพิสูจน์ความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะ ดังนั้นนิติกรรมการทำคำมั่นจะให้รางวัลของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 362 จึงมีผลสมบูรณ์

กรณีของการสละกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ได้มีบทบัญญัติมาตรา 1319 ซึ่งได้บัญญัติว่า “ถ้าเจ้าของสังหาริมทรัพย์เลิกครอบครองทรัพย์ด้วยเจตนาสละกรรมสิทธิ์ไซ้ ท่านว่าสังหาริมทรัพย์นั้นไม่มีเจ้าของ” ทั้งนี้ในการพิจารณาถึงผลทางกฎหมายเกี่ยวกับความสมบูรณ์ของการ

สละกรรมสิทธิ์นั้น ผู้เขียนเห็นว่าหากบุคคลวิกลจริตได้ทำการสละกรรมสิทธิ์โดยไม่รู้สำนึกในการกระทำ การกระทำนั้นไม่ถือว่ามี การแสดงเจตนาสละกรรมสิทธิ์ ไม่มีผลเป็นการสละกรรมสิทธิ์ แต่หากบุคคลวิกลจริตได้กระทำการโดยรู้สำนึกในการสละกรรมสิทธิ์แต่ได้กระทำโดยขาดความรู้ผิดชอบ ย่อมถือว่าบุคคลวิกลจริตได้มีการกระทำทางกฎหมาย การพิจารณาความสมบูรณ์ของการสละกรรมสิทธิ์ของบุคคลวิกลจริตย่อมต้องพิจารณาตามมาตรา 30 เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 พบว่าการแสดงเจตนาสละกรรมสิทธิ์ของบุคคลวิกลจริตมีความสมบูรณ์ เนื่องจากการแสดงเจตนาสละกรรมสิทธิ์เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดจึงต้องถือว่าไม่มีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งที่จะสามารถพิสูจน์ความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะ ดังนั้นการสละกรรมสิทธิ์ของบุคคลวิกลจริตที่ไม่รู้สีกผิดชอบในการกระทำจึงมีผลสมบูรณ์

4.2.2.2 นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดบทบัญญัติในการทำนิติกรรมที่ทำได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดไว้เฉพาะในกรณีของผู้เยาว์ โดยกำหนดให้ผู้เยาว์สามารถทำได้เองโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมตามมาตรา 22 อย่างไรก็ตามเนื่องจากบุคคลวิกลจริตซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้หย่อนความสามารถในการทำนิติกรรมเช่นเดียวกับผู้เยาว์ ดังนั้นกฎหมายจึงได้กำหนดบทบัญญัติในการจำกัดความสามารถของบุคคลวิกลจริตไว้โดยมุ่งคุ้มครองบุคคลวิกลจริตไม่ให้ทำนิติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของบุคคลวิกลจริตได้ ทั้งนี้ในการทำนิติกรรมที่ทำได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลวิกลจริตนั้นเป็นนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว ไม่ทำให้บุคคลวิกลจริตได้รับความเสียหายแต่อย่างใด ดังนั้นกรณีจึงมีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับการทำนิติกรรมเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลวิกลจริตนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่

การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ กฎหมายมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งคุ้มครองบุคคลวิกลจริตไม่ให้เข้าทำนิติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือถูกเอาเปรียบจากบุคคลภายนอก ดังนั้นหากบุคคลวิกลจริตได้เข้าทำนิติกรรมซึ่งมีแต่จะเป็นประโยชน์ มีแต่ทางได้ไม่มีทางเสีย ซึ่งได้แก่นิติกรรมที่ทำได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง หมายถึง นิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตได้สิทธิโดยไม่มีเงื่อนไขให้ทำการใดหรือมีภาระผูกพันใดๆ เช่น การรับทรัพย์สินที่มีผู้ให้โดยเสนหาอันไม่มีภาระติดพันใดๆ และนิติกรรมที่ทำให้บุคคล

วิกฤติหลุดพ้นหน้าที่อันใดอันหนึ่ง หมายถึง การหลุดพ้นหน้าที่ซึ่งไม่มีหน้าที่ความรับผิดชอบใดเกิดตามมามาก ได้แก่ การทำสัญญาปลดหนี้ต่อบุคคลวิกฤติ เป็นต้น

นิติกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลวิกฤติแต่เพียงฝ่ายเดียวนั้น บุคคลวิกฤติไม่จำเป็นต้องเสียประโยชน์ใดๆเลย กฎหมายไม่ได้มีการบัญญัติยกเว้นให้สามารถทำให้มีผลสมบูรณ์ได้เช่นเดียวกับผู้เยาว์ตามมาตรา 22 ดังนั้นในการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกฤติฝ่ายเดียวจึงต้องบังคับไปตามบทบัญญัติทั่วไปในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกฤติซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 30 ซึ่งโดยหลักแล้วแม้ว่านิติกรรมที่บุคคลวิกฤติทำขึ้นนั้นจะมีผลสมบูรณ์ใช้ได้วันแต่จะทำได้ทำนิติกรรมในขณะที่จริตวิกฤติและคู่กรณีอีกฝ่ายได้รู้ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นเป็นบุคคลวิกฤติก็จะทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะ ทั้งๆที่การทำนิติกรรมดังกล่าวนั้นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแม้จะรู้ถึงว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกฤติแต่ก็มีความประสงค์ที่จะทำนิติกรรมนั้น นิติกรรมที่ทำขึ้นก็มีผลเป็นโมฆียะ ทั้งนี้แม้ว่านิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นจะมีผลเป็นโมฆียะแต่ก็เป็นการใช้สิทธิแก่ฝ่ายบุคคลวิกฤติแต่เพียงฝ่ายเดียวที่จะสามารถใช้สิทธิในการบอกล้างโมฆียกรรม คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถใช้สิทธิในการบอกล้างโมฆียกรรมได้ตามมาตรา 175 ได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการนี้มีความเป็นไปได้ไม่น้อยมากที่บุคคลวิกฤติจะใช้สิทธิในการบอกล้างนิติกรรมที่ทำให้ตนได้ไปซึ่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดหรือนิติกรรมที่ทำให้บุคคลวิกฤติหลุดพ้นหน้าที่อันใดอันหนึ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองแต่เพียงฝ่ายเดียว นิติกรรมดังกล่าวจึงมักจะสมบูรณ์เนื่องจากการได้รับสัตยาบันไม่ว่าจะโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าในการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกฤติฝ่ายเดียวที่ได้กระทำในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบ การนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกฤติฝ่ายเดียวนั้นมีความเหมาะสมแล้ว อย่างไรก็ตามเนื่องจากในการทำนิติกรรมดังกล่าวจะต้องเกิดจากการแสดงเจตนาของผู้ให้และการแสดงเจตนาของผู้รับที่ต้องตรงกัน ไม่ใช่เกิดแต่เจตนาของผู้ให้แต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้จะต้องเกิดจากกระบวนการในการก่อเจตนาที่สมบูรณ์ คือ มีการกระทำที่เกิดจากการคิด ตัดสินใจและมีการแสดงเจตนาไปตามที่ได้คิดและตัดสินใจไว้ และประกอบกับการกระทำนั้นจะถือว่าเป็นการกระทำทางกฎหมายได้จะต้องเป็นการกระทำโดยผู้สำนึกในการกระทำด้วย ทั้งนี้ในบางกรณีบุคคลวิกฤติก็ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ กล่าวคือ กรณีบุคคลวิกฤติที่ถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกในการกระทำของตน เช่น บุคคลวิกฤติที่มีอาการทางสมองอย่างรุนแรงถึงขนาดไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่รู้สึกตัวนั้น หากมีผู้เข้าทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกฤติฝ่ายเดียวในขณะที่บุคคลวิกฤติไม่สามารถเข้ารับซึ่งการแสดงเจตนา นั้น นิติกรรมนั้นก็อาจไม่มีผลเป็นการทำนิติกรรมเกิดขึ้นได้ ซึ่งในกรณีบุคคลวิกฤติที่เข้าทำนิติกรรมในขณะที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกนั้นจะไม่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 ดังนั้นหากผู้ที่เข้าทำ

นิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตแม้จะรู้ว่าบุคคลผู้ที่ทำนิติกรรมด้วยนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตแต่ก็มีความประสงค์หรือมีเจตนาที่จะเข้าทำนิติกรรมนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว โดยไม่มีการโต้แย้งแต่อย่างใด กรณีดังกล่าวนี้ก็ย่อมไม่เกิดปัญหาขึ้น อย่างไรก็ตามกรณีอาจเกิดปัญหาเกิดขึ้นได้หากว่าบุคคลผู้ที่ทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตได้รู้อยู่แล้วว่าบุคคลดังกล่าวนี้เป็นบุคคลวิกลจริต และได้กระทำการอันเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว แต่กลับได้กล่าวอ้างความไม่เป็นผลของนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียวเพื่อปฏิเสธตามที่ได้ทำนิติกรรมนั้น ตัวอย่าง เช่น นาย ก. ได้ให้นาฬิกาแก่ นาย ข. บุคคลวิกลจริต ในขณะที่นาย ข. ไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่รู้สึกตัวและไม่สามารถที่จะแสดงเจตนารับได้ หากนาย ก. เกิดเปลี่ยนใจและกล่าวอ้างการไม่เกิดขึ้นของนิติกรรมนั้นเพื่อปฏิเสธและเรียกคืนนาฬิกาจากบุคคลวิกลจริตได้ กรณีดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรนำหลักสุจริตตามบทบัญญัติมาตรา 5 มาใช้บังคับเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี ซึ่งได้บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต”

หลักสุจริตหรือที่เรียกตามแบบกฎหมายเยอรมันว่า “หลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ” (Treu und Glauben) หลักสุจริตตามมาตรา 5 มีต้นแบบมาจากมาตรา 2 วรรคหนึ่งของประมวลกฎหมายแพ่งของสวิส ซึ่งมีบ่อเกิดมาจากหลักกฎหมายของโรมัน³⁷ หลักสุจริตเป็นรากฐานของกฎหมายแพ่งทั้งระบบและเป็นหลักทางกฎหมายที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นหลักกฎหมายยุติธรรม มีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความถูกต้องชอบธรรม เป็นการกำหนดว่าบุคคลภายใต้ระบบกฎหมายนั้นจะต้องประพฤติตนอย่างซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกันความประพฤติใดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกันแล้ว ย่อมนับว่าเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต³⁸ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากการที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้กล่าวอ้างโดยยกเอาความไม่เป็นผลของนิติกรรมหรือโต้แย้งว่านิติกรรมนั้นไม่มีผลเป็นการทำนิติกรรมเกิดขึ้นเพื่อปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามที่ได้ให้คำสัญญาไว้ เป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับการประพฤติปฏิบัติตนที่ได้เคยกระทำไว้ (Venire Contra Fatuim Proprium) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับหลักกฎหมายปิดปากในกฎหมายอังกฤษ (Estoppel)³⁹ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็นการกระทำที่ขัดต่อความซื่อสัตย์และความไว้วางใจต่อกันกรณีดังกล่าวนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่าเป็นการใช้สิทธิของตนโดยไม่สุจริต ดังนั้นบุคคลผู้ที่ได้เข้าทำนิติกรรมที่

³⁷ กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.60.

³⁸ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559), น.157-158.

³⁹ เพ็งอ้าง น. 159.

เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตไม่สามารถที่จะใช้สิทธิของตนในการปฏิเสธที่จะไม่ปฏิบัติตามที่ได้เข้าทำนิติกรรมนั้นโดยไม่สุจริตได้ และไม่อาจสามารถนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลรับรองสิทธิหรือบังคับตามสิทธินั้นได้

ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตในกรณีที่บุคคลนั้นอยู่ในสภาพไม่รู้สำนึกในการกระทำซึ่งทำให้ไม่สามารถแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้ไปซึ่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือนิติกรรมที่ทำให้หลุดพ้นหน้าที่อันใดอันหนึ่งและทำให้นิติกรรมนั้นไม่เกิดขึ้นได้ ซึ่งอาจทำให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งโต้แย้งได้ว่าสัญญาที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตนั้นไม่สมบูรณ์ ผู้เขียนจึงเห็นควรเสนอให้มีการนำหลักสุจริตตามมาตรา 5 มาปรับใช้ในกรณีดังกล่าวนี้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายแต่อย่างใด ทั้งนี้ในการใช้และการตีความดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดความเหมาะสมและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งบุคคลวิกลจริตและผู้ที่เข้าทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตด้วย

4.2.2.3 นิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและจำเป็นต่อการดำรงชีพ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้มีการกำหนดให้การทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นต่อการดำรงชีพของผู้เยาว์มีผลใช้บังคับได้โดยกำหนดให้ผู้เยาว์ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมตามมาตรา 24 ทั้งนี้ในการดำเนินชีวิตของบุคคลวิกลจริตนั้นโดยปกติแล้วก็ย่อมต้องมีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งที่สมแก่ฐานานุกรมและจำเป็นต่อการดำรงชีพอยู่เป็นประจำ เช่น การซื้ออาหาร ยารักษาโรค การได้รับบริการทางการแพทย์ เป็นต้น กรณีหากบังคับกันให้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 30 ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นมีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาบังคับใช้นั้นจะมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

จากการศึกษาประเด็นการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกลจริตของกฎหมายต่างประเทศพบว่าในกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับหลักการขายและส่งมอบสินค้าที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร (Necessaries) โดยได้นำมาบังคับใช้กับการทำนิติกรรมที่เกี่ยวกับการขายและส่งมอบสินค้าที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควรของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต ทั้งนี้ตามที่กฎหมายอังกฤษ มาตรา 3(2) ของ The Sale of Goods Act 1979 ได้วางหลักเอาไว้ว่า ในกรณีที่มีการขายและส่งมอบสินค้าที่จำเป็นแก่ผู้เยาว์ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือบุคคลผู้ที่อยู่ในอาการมึนเมา บุคคลเหล่านี้ยังคงต้องชำระราคาตามที่เหมาะสม ทั้งนี้ มาตรา 3(3) ได้ให้ความหมายของ “สินค้าที่จำเป็น” ว่าหมายถึงสินค้าที่เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่าง

แท้จริงสำหรับผู้เยาว์ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตและบุคคลผู้ที่อยู่ในอาการมึนเมา ณ เวลาที่มีการขายและส่งมอบสินค้านั้น⁴⁰ ทั้งนี้ นอกจากสินค้าที่จำเป็นแล้วตามหลักกฎหมายของระบบ Common Law รวมถึงการได้รับการบริการที่จำเป็นด้วย อย่างไรก็ตามหากคู่สัญญาอีกฝ่ายไม่รู้ถึงการไร้ความสามารถของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตก็จะไม่จำกัดอยู่แค่ตามราคาที่เหมาะสม แต่ต้องชำระราคาตามที่ได้ตกลงในสัญญาซึ่งเป็นไปตามหลักทั่วไป⁴¹ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการนำหลักนี้มาบัญญัติไว้ในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 หรือ Mental Capacity Act 2005 ด้วยเช่นเดียวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตหรือ “Mentally incompetent” ต้องรับผิดชอบตามสมควรในสัญญาที่เป็นกึ่งสัญญา (Quasi-contract) คือ สัญญาที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันโดยชัดแจ้งหรือปริยาย แต่โดยที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้ประโยชน์แก่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต และบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้รู้ด้วย กฎหมายถือว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตนั้นจะต้องรับผิดชอบตามสมควรในสัญญาดังกล่าวตามหลัก Necessaries ที่เกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิตและความเป็นอยู่เช่นเดียวกับผู้เยาว์และผู้ติดสุรายาเมา⁴² นั้นด้วย

การทำนิติกรรมที่เป็นการสมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกลจริตนั้นอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยได้กำหนดให้นิติกรรมอันบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการลงจะมีผลเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่บุคคลนั้นจริตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต ทั้งนี้เนื่องจากนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกลจริตนั้น โดยมากแล้วเป็นนิติกรรมที่มีมูลค่าไม่มากนักประกอบกับเป็นนิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตมีความจำเป็นที่จะต้องทำอยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น บุคคลวิกลจริตไปซื้ออาหาร สินค้าอุปโภคบริโภค เครื่องนุ่งห่ม หรือการได้รับการทางการแพทย์ เป็นต้น หากมีการตั้งข้อขัดข้องไว้อาจไม่มีใครต้องการที่จะเข้ามาทำนิติกรรมด้วย เนื่องจากบุคคลวิกลจริตก็มีหลายลักษณะและความรุนแรงมากน้อยแตกต่างกัน บางครั้งอาจเป็นการยากที่จะรู้ได้ว่าบุคคลดังกล่าวมีจริตวิกลหรือไม่ การเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตบุคคลผู้ทำนิติกรรมก็จะต้องเสี่ยงกับผลของนิติกรรมนั้น ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นใจแก่คู่กรณีในการจะเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริต เนื่องจากเกรงในเรื่องของความไม่แน่นอนในผลของการทำนิติกรรมและ

⁴⁰ Section 3 of The Sale of Goods Act 1979

⁴¹ Denis Keenan, Smith & Keenan's English Law, (Harlow : Pearson Longman, 2004), pp. 291.

⁴² พรพิมล นิสารัตนพร, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 19*, น.120.

อาจจะทำให้บุคคลดังกล่าวปฏิเสธที่จะเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตได้ กฎหมายอังกฤษและสหรัฐอเมริกาจึงได้มีการกำหนดให้การขายและส่งมอบสินค้าหรือบริการที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร แก่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตมีผลสมบูรณ์ใช้บังคับได้ โดยถือว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักความสามารถในการทำสัญญาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตให้มีผลสมบูรณ์ โดยหากว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้ว่าบุคคลดังกล่าวมีความบกพร่องทางจิตแล้วยังเข้าทำสัญญาด้วย บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตมีหน้าที่ที่จะต้องชำระค่าตอบแทนตามราคาที่เหมาะสม แต่ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายไม่รู้ถึงความบกพร่องทางจิตของบุคคลนั้น บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตก็ต้องมีหน้าที่ชำระค่าตอบแทนแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งตามราคาที่ตกลงในสัญญา อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าแม้ว่าการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกลจริตนั้นจะเป็นนิติกรรมที่มีความจำเป็นต่อบุคคลวิกลจริตและมีมูลค่าไม่มากนัก ทั้งอาจจะก่อให้เกิดความไม่แน่นอนแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งในการที่จะต้องเสี่ยงในผลของการทำนิติกรรมที่อาจมีผลเป็นโมฆียะนั้น ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตโดยหลักก็จะมีผลสมบูรณ์อยู่แล้วหากไม่ได้ทำ นิติกรรมโดยเข้าเงื่อนไขที่จะทำให้นิติกรรมมีผลเป็นโมฆียะ กล่าวคือ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการในขณะที่บุคคลนั้นจริตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต ดังนั้นหากบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลหรือคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่รู้ว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริตนิติกรรมก็จะมีผลสมบูรณ์อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องมีการบัญญัติให้การทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นของบุคคลวิกลจริตนั้นมีผลสมบูรณ์ ซึ่งในส่วนของกรการทำนิติกรรมที่มีผลทำให้นิติกรรมเป็นโมฆียะในกรณีที่บุคคลวิกลจริตทำนิติกรรมในขณะที่จริตของบุคคลนั้นวิกลจริตและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นเป็นบุคคลวิกลจริต กรณีดังกล่าวคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบอยู่แล้วว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตแต่ก็ยังเสี่ยงที่จะเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลวิกลจริตอยู่นั่นเอง ประกอบกับในบางกรณีอาจมีบุคคลที่อาศัยความบกพร่องของบุคคลวิกลจริตเข้าทำนิติกรรมโดยเป็นการเอาเปรียบบุคคลวิกลจริตได้ ซึ่งกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลนั้นก็ควรที่จะต้องยอมรับถึงผลของการทำนิติกรรมที่จะทำให้มีผลเป็นโมฆียะกรณีนั้นและไม่ควรที่จะได้รับความคุ้มครองในการทำนิติกรรมให้มีผลสมบูรณ์เช่นเดียวกับหลักการขายและส่งมอบสินค้าหรือบริการที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร (Necessaries) ของกฎหมายอังกฤษหรือกฎหมายอเมริกา ทั้งนี้แม้ว่าจะต้องใช้ค่าตอบแทนในราคาที่เหมาะสมก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการผูกมัดบุคคลวิกลจริตซึ่งเป็นผู้ที่มีความอ่อนแอ มีความบกพร่องในการคิดและการตัดสินใจให้ต้องรับถึงผลของความสมบูรณ์ในการทำนิติกรรมต่างๆที่เข้าทำนิติกรรมในขณะที่จริตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายก็ได้รู้ว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตด้วย ประกอบกับในกรณีที่นิติกรรมมีผลเป็นโมฆียะ กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลวิกลจริตมีสิทธิบอกล้างหรือให้สัตยาบันแก่

โมฆียะกรรมนั้นฝ่ายเดียว ซึ่งถ้าหากบุคคลวิกลจริตเห็นว่าเป็นนิติกรรมที่มีความจำเป็นแก่ตนก็อาจจะไม่ใช่สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นก็ได้ แต่ถ้าบุคคลวิกลจริตใช้สิทธิที่จะบอกล้างโมฆียะแล้ว กฎหมายก็ได้กำหนดให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะเดิม เว้นแต่หากเป็นการพ้นวิสัยที่จะปฏิบัติได้ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทนตามบทบัญญัติมาตรา 176⁴³ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งก็ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายแล้ว ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นมีความเหมาะสมในการปรับใช้กับการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นของบุคคลวิกลจริต เป็นการให้ความคุ้มครองและก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อบุคคลวิกลจริตและต่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย โดยได้พิจารณาทั้งหลักความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตและขณะเดียวกันก็พิจารณาถึงหลักความสุจริตของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วยว่าได้ถึงถึงความวิกลจริตของบุคคลดังกล่าวด้วยหรือไม่ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่ควรที่จะนำหลักการขายและส่งมอบสินค้าหรือบริการที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร (Necessaries) ของกฎหมายอังกฤษมาปรับใช้กับการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นของบุคคลวิกลจริต และเห็นว่าในการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นของบุคคลวิกลจริตให้มีการบังคับใช้ตามบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นมีความเหมาะสมแล้ว

4.2.3 การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติเฉพาะ

ในการทำนิติกรรมบางประเภทกฎหมายต้องการที่จะกำหนดผลของการทำนิติกรรมให้มีผลแตกต่างไปจากบทบัญญัติทั่วไป จึงได้มีการกำหนดผลของการทำนิติกรรมไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ของการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้เป็นการเฉพาะหลายเรื่อง แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าในการทำนิติกรรมตามบทบัญญัติที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะนั้นก็ยังคงมีประเด็นปัญหาที่ควรต้องวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

⁴³ มาตรา 176 “โมฆียะกรรมเมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกและให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน

ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าการใดเป็นโมฆียะ เมื่อบอกล้างแล้วให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะ นับแต่วันที่ได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าเป็นโมฆียะ

ห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามวรรคหนึ่ง เมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม”

4.2.3.1 การสละมรดกหรือการรับมรดกที่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1611 ได้กำหนดให้ทายาทซึ่งเป็นบุคคลวิกลจริตจะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขไม่ได้เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลแล้วนั้น อย่างไรก็ตามกรณียังคงมีประเด็นปัญหาที่ต้องวิเคราะห์อยู่สองประการ ดังนี้

ประการแรก บุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1611 หมายถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ หากบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1611 นี้หมายความว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว การสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขจะต้องใช้บังคับตามบทบัญญัติมาตรา 1611 นี้ ซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลก่อน หากไม่ได้มีการดำเนินการตามมาตรา 1611 การทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขก็จะมีผลตามกฎหมาย แต่ถ้าบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1611 นี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วการทำนิติกรรมดังกล่าวก็ต้องนำบทบัญญัติมาตรา 30 อันเป็นบทบัญญัติทั่วไปมาใช้บังคับ ซึ่งต้องพิจารณาว่าได้กระทำในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือไม่ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต อันจะส่งผลให้นิติกรรมนั้นสมบูรณ์หรือมีผลเป็นเพียงโมฆียะเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาของผู้เขียนในประเด็นปัญหาดังกล่าว นักกฎหมายไทยได้มีความเห็นออกเป็นสองแนวทางดังนี้

แนวทางแรกเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1611 ใช้บังคับกับทั้งคนไร้ความสามารถตามมาตรา 28 และบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 30⁴⁴ เนื่องจากไม่ได้กำหนดว่าจะต้องเป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ จึงต้องใช้บังคับกับบุคคลวิกลจริตทุกประเภทไม่ว่าจะถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ก็ตาม อีกทั้งเรื่องการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดเป็นพิเศษ เห็นว่าเป็นข้อยกเว้นของมาตรา 30 เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา 1611 ดังนั้น

⁴⁴ อนุวัติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 24*, น.354; เฉลิมชัย เกษมสันต์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร :สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552), น.178 ; พรชัย สุนทรพันธุ์, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554), น.244 ; อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557), น.140. และ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, *หลักกฎหมายมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2559), น.80-81.

ถ้าบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขจะต้องขอความยินยอมของผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลก่อนด้วย⁴⁵

แนวทางที่สอง เห็นว่าโดยหลักแล้วคนวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรมทุกอย่างได้สมบูรณ์ ถ้าหากว่าเขาทำในขณะที่พอจะถือว่าทำด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อที่จะก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิ จึงไม่น่ามีมาตราใดๆมาจำกัดความสามารถของเขา ดังนั้นแม้มาตรา 1611 จะใช้คำว่าบุคคลวิกลจริตมิได้ใช้คำว่าคนไร้ความสามารถก็ตามก็น่าจะถือว่าเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วเท่านั้น⁴⁶

ในประเด็นการพิจารณาบุคคลวิกลจริตที่จะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลก่อน จึงจะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขตามมาตรา 1611 นั้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของนักกฎหมายไทยแนวทางแรก ที่เห็นว่าคำว่าบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1611 หมายรวมถึงทั้งบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถและบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าการสละมรดกเป็นกรณีหนึ่งที่จะทำให้ทายาทเสียสิทธิในการรับมรดก ทำให้ทรัพย์สินของทายาทซึ่งเป็นบุคคลวิกลจริตไม่เพิ่มพูนขึ้นเช่นเดียวกับการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขนั้นแม้จะเป็นการทำให้ทายาทนั้นจะได้รับมรดกแต่ก็เป็นการเพิ่มภาระให้ทายาทมีความผูกพันที่จะต้องกระทำการชำระหนี้หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการตอบแทนเพราะเหตุที่ได้รับมรดกนั้นหรือกรณีของการรับมรดกโดยมีเงื่อนไขซึ่งเป็นการนำเอาเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอนมาเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความเป็นผลหรือสิ้นผลของการได้รับทรัพย์สินมรดกนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดบทบัญญัติขึ้นไว้เป็นพิเศษและให้มีผลแตกต่างจากหลักความสามารถในการทำนิติกรรมตามบทบัญญัติทั่วไป เพื่อเป็นการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตโดยให้ผ่านการกลั่นกรองจากผู้อนุบาลและศาลก่อนจึงจะสามารถทำการดังกล่าวได้ เช่นเดียวกับที่ได้มีการบัญญัติในเรื่องการสมรสตามมาตรา 1499 และการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1704 วรรคสอง ประกอบกับในบทบัญญัติมาตรา 1611 ได้บัญญัติโดยใช้คำว่า “บุคคลวิกลจริต” เท่านั้นโดยมิได้มีการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าจะต้องเป็นบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ ซึ่งโดยหลักแล้วหากกฎหมายต้องการที่จะให้หมายความถึงเฉพาะบุคคลวิกลจริตที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเท่านั้น ก็จะได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนให้

⁴⁵ อนุมัติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 24*, น.354.

⁴⁶ ประสิทธิ์ ไชวโกล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.176-177.

หมายถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเท่านั้น ตัวอย่างเช่นการทำพินัยกรรมของบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1704 วรรคแรก ซึ่งได้กำหนดให้พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ หรือในกรณีที่กฎหมายต้องการมุ่งหมายถึงเฉพาะบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเท่านั้นก็จะได้มีการบัญญัติถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ตัวอย่างเช่น มาตรา 1704 วรรคสอง ซึ่งได้กำหนดให้พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริตแต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้นจะเป็นอันเสียเปล่าก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจริตวิกลอยู่ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 1611 ซึ่งได้ใช้คำว่าบุคคลวิกลจริต จึงต้องตีความบทบัญญัติดังกล่าวว่า หมายถึง ทั้งบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 28 และบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 30 ด้วย ทั้งนี้ ในส่วนของความเห็นของนักกฎหมายไทยตามแนวทางที่สองซึ่งเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1611 ใช้เฉพาะกับบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วตามมาตรา 28 เนื่องจากเห็นว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นโดยหลักแล้วบุคคลดังกล่าวนี้มีความสามารถในการทำนิติกรรมได้โดยสมบูรณ์หากได้ จึงไม่น่ามีมาตราใดๆมาจำกัดความสามารถของเขานั้น ด้วยความเคารพผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับความเห็นของนักกฎหมายตามแนวทางนี้ เนื่องจากจริงอยู่ว่าบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถโดยหลักแล้วเขาสามารถที่จะทำนิติกรรมให้มีผลสมบูรณ์ได้หากได้ทำในขณะที่พอจะถือว่าทำด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อที่จะก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิ อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1611 เป็นบทบัญญัติที่กฎหมายมุ่งกำหนดไว้เป็นบทบัญญัติเฉพาะเพื่อเป็นการคุ้มครองบุคคลวิกลจริตไม่ให้เกิดการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีภาระติดพันหรือเงื่อนไขโดยไม่ได้ได้รับความยินยอมของผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลก่อน ทั้งกฎหมายก็ไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าให้หมายถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถเพียงเท่านั้น ประกอบกับหากจะไม่ให้หมายถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ในการทำสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขจะต้องบังคับกันไปตามบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยความสามารถการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 30 ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงว่าขณะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขบุคคลดังกล่าวจริตวิกลหรือไม่และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งรู้ว่าบุคคลผู้ทำเป็นคนวิกลจริตหรือไม่ ซึ่งหากว่าในขณะที่ทำนั้นบุคคลดังกล่าวไม่จริตวิกลหรือคู่กรณีอีกฝ่ายไม่รู้ถึงความวิกลจริตนั้น นิติกรรมการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขก็จะมีผลสมบูรณ์โดยไม่ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลก่อน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าไม่เป็นการคุ้มครองบุคคล

วิกลจริตเท่าที่ควร ดังนั้นจากเหตุผลที่ผู้เขียนได้อธิบายมานี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าบุคคลวิกลจริตตามที่ได้บัญญัติในมาตรา 1611 หมายความว่ารวมถึงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลได้สั่งเป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ดังนั้นในการทำการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตทั้งที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลและได้รับอนุมัติจากศาลก่อนตามที่ได้บัญญัติในมาตรา 1611

ทั้งนี้นอกจากประเด็นปัญหาในเรื่องตัวบุคคลวิกลจริตตามที่ผู้เขียนได้อธิบายมาแล้วนั้น กรณียังคงมีประเด็นปัญหาประการที่สองในเรื่องผู้อนุบาลซึ่งจะต้องให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถด้วย เนื่องจากมาตรา 1611 ได้มีการกำหนดให้บุคคลวิกลจริตหากจะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาล กรณีจึงมีประเด็นที่ต้องทำการวิเคราะห์ต่อไปว่ากรณีบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนี้ผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 หมายถึงผู้อนุบาลโดยพฤตินัยหรือผู้อนุบาลตามกฎหมาย ทั้งนี้ในทางวิชาการได้มีความเห็นของนักกฎหมายไทยแบ่งเป็นสองแนวทาง ดังนี้

แนวทางแรก เห็นว่าบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหากสละมรดกก็จำเป็นต้องดำเนินการขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วจัดให้อยู่ในความอนุบาลตามมาตรา 28 เสียก่อนแล้วจึงดำเนินการขอความยินยอมและให้ศาลอนุมัติตามมาตรา 1611 ต่อไป⁴⁷ ดังนั้นผู้อนุบาลจะต้องเป็นผู้อนุบาลตามกฎหมายเท่านั้น

แนวทางที่สอง เห็นว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 หมายถึงทั้งผู้อนุบาลตามพฤตินัยหรือตามความเป็นจริงและผู้อนุบาลตามกฎหมายนั่นเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าบุคคลวิกลจริตนั้นถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วหรือยัง หากบุคคลวิกลจริตศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วก็ต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลตามกฎหมาย แต่หากเป็นบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลตามพฤตินัยหรือตามความเป็นจริงนั้น⁴⁸ เนื่องจากกรณีบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

⁴⁷ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 44*, น. 80-81, พรชัย สุนทรพันธุ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 44*, น. 244. และ อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 44*, น.140.

⁴⁸ อนุเมติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 24*, น.354-355. และ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาจำกัด, 2545), น.241.

ผู้อนุบาลนั้น คือ ผู้อนุบาลตามกฎหมายย่อมเป็นไปได้ เพราะหากมีผู้อนุบาลตามกฎหมายแล้วศาลจะต้องสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถก่อนแล้ว อนึ่งกรณีที่คนวิกลจริตไม่มีผู้อนุบาลตามพุดินัยที่จะให้ความยินยอมเพื่อทำนิติกรรมตามมาตรา 1611 ในมาตรา 1610 บัญญัติให้ผู้อนุบาลได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอให้ศาลตั้งผู้อนุบาลขึ้นได้ ผู้อนุบาลตามมาตรา 1610 ตั้งขึ้นเพื่อให้ความยินยอมในการทำนิติกรรมตามมาตรา 1611 โดยเฉพาะไม่ใช่เป็นผู้อนุบาลตามกฎหมายมาตรา 28 จึงเห็นว่า ผู้อนุบาลตามมาตรา 1610 เป็นคนละอย่างกับผู้อนุบาลตามมาตรา 28⁴⁹

ในประเด็นผู้อนุบาลที่จะต้องให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1611 นั้น โดยทั่วไปแล้วบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นบุคคลไร้ความสามารถย่อมที่จะไม่มีผู้อนุบาลตามกฎหมายเนื่องจากยังไม่ได้มีการร้องขอให้บุคคลดังกล่าวเป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งศาลจะได้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลให้มีอำนาจดูแล จัดการทรัพย์สินและมีอำนาจในการกระทำการแทนคนไร้ความสามารถได้ ซึ่งในทางข้อเท็จจริงบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนี้อาจจะมีผู้ดูแลหรือผู้อนุบาลบุคคลวิกลจริตอยู่โดยพุดินัยหรือโดยความเป็นจริง อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าผู้อนุบาลตามพุดินัยหรือผู้อนุบาลตามความเป็นจริงในทางกฎหมายยังไม่มีปรากฏชัดถึงสิทธิและอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ประกอบกับในทางกฎหมายบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นโดยหลักแล้วถือว่าเป็นบุคคลที่สามารถทำนิติกรรมได้เองโดยสมบูรณ์ ไม่จำเป็นต้องมีผู้ดูแลจัดการทรัพย์สินหรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดแทนบุคคลดังกล่าว ดังนั้นด้วยความเคารพผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับความเห็นของนักกฎหมายไทยตามแนวทางที่สองที่ได้เห็นว่า ผู้อนุบาลของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถที่จะต้องให้ความยินยอมในการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่ากระตีดพันหรือมีเงื่อนไขคือผู้อนุบาลโดยพุดินัยหรือผู้อนุบาลตามความเป็นจริง อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าในประเด็นดังกล่าวนี้สามารถนำบทบัญญัติมาตรา 1610 มาบังคับใช้ ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 1610 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 1610 “ถ้ามรดกตกทอดแก่ผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริตหรือบุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำกิจการงานของตนเองได้ตามความหมายแห่งมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายนี้ และบุคคลนั้นยังไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ เมื่อผู้อนุบาลได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอก็ให้ศาลตั้งผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี”

ทั้งนี้บทบัญญัติมาตรา 1610 ซึ่งเป็นบทบัญญัติก่อนหน้าบทบัญญัติมาตรา 1611 ได้มีการกำหนดให้กรณีที่ทรัพย์สินมรดกตกทอดแก่บุคคลวิกลจริตและบุคคลดังกล่าวไม่มี ผู้

⁴⁹ อนุมติ ใจสมุทร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 24*, น.354-355.

อนุบาล ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการสามารถร้องขอให้ศาลตั้งผู้อนุบาลได้ ซึ่งตามประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นกรณีที่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาลที่จะให้ความยินยอมในการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการก็สามารถร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งตั้งผู้อนุบาลได้ตามมาตรา 1610 ซึ่งผู้อนุบาลตามมาตรา 1610 นี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการตั้งขึ้นมาเพื่อให้ความยินยอมในการดำเนินการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขตามมาตรา 1611 ไม่ใช่ผู้อนุบาลที่ศาลได้มีคำสั่งแต่งตั้งตามมาตรา 28 ในกรณีที่มีการร้องขอให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ดังนั้นด้วยความเคารพผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับความเห็นของนักกฎหมายไทยตามแนวทางแรกๆ ที่เห็นว่าในกรณีบุคคลซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหากจะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขจะต้องมีการร้องขอให้บุคคลดังกล่าวเป็นคนไร้ความสามารถและมีการแต่งตั้งผู้อนุบาลตามมาตรา 28 ก่อนเพื่อที่จะให้ความยินยอมในการดำเนินการดังกล่าว เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1610 กำหนดให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการสามารถร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลได้โดยไม่ต้องมีการร้องขอให้บุคคลดังกล่าวเป็นคนไร้ความสามารถด้วยและผู้อนุบาลตามมาตรา 1610 เป็นผู้อนุบาลที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะในการให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถในการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขตามมาตรา 1611 และไม่ใช่ผู้อนุบาลตามมาตรา 28 ซึ่งจะมีสิทธิและหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดรวมไปถึงสามารถดำเนินการแทนคนไร้ความสามารถได้ด้วย ดังนั้นในกรณีของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นบุคคลไร้ความสามารถจะต้องขอความยินยอมจากผู้อนุบาล ผู้เขียนเห็นว่าหมายถึงผู้อนุบาลตามกฎหมาย แต่เป็นผู้อนุบาลตามที่กฎหมายบัญญัติหน้าที่ไว้โดยเฉพาะตามมาตรา 1610 ไม่ใช่ผู้อนุบาลตามกฎหมายที่มีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปตามที่ศาลได้มีคำสั่งแต่งตั้งตามมาตรา 28 ทั้งนี้หากบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะดำเนินการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการสามารถร้องขอให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลที่จะให้ความยินยอมในการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขก่อนได้ โดยไม่ต้องมีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวเป็นคนไร้ความสามารถด้วย

อย่างไรก็ตามเพื่อเกิดความชัดเจน แน่นนอนและเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาข้อถกเถียงในการใช้และการตีความบทบัญญัติมาตรา 1611 ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 1611 โดยกำหนดให้ทายาทซึ่งเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือบุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำกรงานของตนเองได้ตามความหมายแห่ง มาตรา 32 จะทำการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขไม่ได้เว้น

แต่จะได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ และได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว นั้น ซึ่งในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวนี้จะไม่ทำให้เกิดการตีความที่แตกต่างกันในเรื่องของ บุคคลวิกลจริตที่จะอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของบทบัญญัติมาตรา 1611 โดยกำหนดไว้ให้หมายถึงทั้งคน ไร้ความสามารถและบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถด้วย แต่ในส่วนของ ผู้อนุบาลที่จะให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น ผู้เขียน เห็นว่าในกรณีดังกล่าวนี้บทบัญญัติมาตรา 1610 ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า หากในกรณีที่ ทรัพย์สินมรดกได้ตกทอดแก่บุคคลวิกลจริตและบุคคลดังกล่าวนี้ไม่มีผู้อนุบาล พนักงานอัยการหรือผู้มีส่วน ได้เสียคนใดคนหนึ่งก็สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลได้ ทั้งนี้ตามบทบัญญัติมาตรา 1610 หากบุคคลวิกลจริตจะดำเนินการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขและ บุคคลดังกล่าวไม่มีผู้อนุบาลก็สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลได้ ซึ่งจาก บทบัญญัติมาตรา 1610 ผู้อนุบาลนั้นย่อมเป็นผู้อนุบาลตามกฎหมายซึ่งศาลได้มีคำสั่งแต่งตั้งขึ้นโดยไม่ จำต้องมีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก่อนด้วย ผู้เขียนเห็นว่าในประเด็นของ ผู้อนุบาลนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมาย

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีข้อเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 ลักษณะ 1 หมวด 4 มาตรา 1611 โดยให้บัญญัติว่า

“ทายาทซึ่งเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่ง ให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือบุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำกรงานของตนเองได้ตามความหมายแห่ง มาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายนี้ จะทำการดังต่อไปนี้ไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณีและได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว คือ

(1) สละมรดก

(2) รับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข”

4.2.3.2 การทำพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดให้การทำพินัยกรรมของ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถมีผลเป็นอันเสียเปล่า ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่า ในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำกริตวิกลตามมาตรา 1704 วรรคสอง กรณีมีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ว่า พินัยกรรมที่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำลงในขณะจิตวิกลอันจะ มีผลทำให้พินัยกรรม “เป็นอันเสียเปล่า” นี้จะมีผลอย่างไร กล่าวคือจะมีผลเช่นเดียวกับโมฆะหรือไม่

ในประเด็นการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็น คนไร้ความสามารถตามมาตรา 1704 วรรคสอง มีนักกฎหมายไทยได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้ แบ่งออกเป็นสองแนวทาง แนวทางแรกเห็นว่าแม้กฎหมายมิได้บัญญัติให้พินัยกรรมเป็นโมฆะแต่

ความเสียหายก็มีผลเช่นเดียวกับโมฆะ⁵⁰ และ แนวทางที่สองเห็นว่าหากคนวิกลจริตซึ่งศาลไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนทำพินัยกรรมขณะจิตวิกล กฎหมายบัญญัติให้พินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่าหาได้หมายถึงเป็นโมฆะตามมาตรา 1704 วรรคหนึ่งไม่⁵¹

ทั้งนี้จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่าต่างได้กำหนดความสามารถของบุคคลในการทำพินัยกรรมไว้ โดยกำหนดให้บุคคลที่จะทำพินัยกรรมนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะหรือมีอายุครบบริบูรณ์ตามที่กฎหมายของแต่ละประเทศได้กำหนดไว้และบุคคลดังกล่าวจะต้องมีสภาวะจิตที่สมบูรณ์ไม่มีความบกพร่องทางจิตหรือถูกรบกวนทางจิตเช่นเดียวกันกับบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของไทย อย่างไรก็ตามในเรื่องผลของการทำพินัยกรรมต่างได้กำหนดผลของการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตแบ่งได้เป็นสามแนวทาง ดังนี้

1. ประเทศที่กำหนดให้พินัยกรรมมีผลเป็นโมฆะ (void) ได้แก่ หลักกฎหมายของประเทศเยอรมนีและประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งได้แก่ มลรัฐนิวยอร์กและมลรัฐแคลิฟอร์เนีย
2. ประเทศที่กำหนดให้พินัยกรรมไม่มีผลใช้บังคับ (invalid) ได้แก่ หลักกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสวีเดนและแลนด์ และ
3. ประเทศที่กำหนดให้พินัยกรรมสามารถถูกเพิกถอนได้ (can be annulled) ได้แก่ หลักกฎหมายของประเทศอิตาลี

จากการศึกษาประเด็นการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1704 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งกำหนดให้การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถมีผลเป็นอันเสียเปล่าก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจิตวิกล การที่กฎหมายกำหนดให้พินัยกรรมที่สร้างขึ้นในขณะที่จิตวิกลเป็นอันเสียเปล่านั้น เนื่องมาจากการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตในขณะที่จิตวิกลนั้น บุคคลวิกลจริตได้ทำพินัยกรรมในขณะที่มีความผิดปกติทางจิตจนไม่สามารถทำพินัยกรรมให้มีผลสมบูรณ์ได้ แต่หากบุคคลวิกลจริตได้ทำพินัยกรรมขึ้นในขณะที่จิตของบุคคลนั้นไม่วิกล พินัยกรรมที่สร้างขึ้นนั้นก็จะมีผลสมบูรณ์ใช้บังคับได้ อันต่างกับการทำพินัยกรรมของผู้เยาว์ที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ตาม

⁵⁰ อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 44*, น.163 ; พินัย ณ นคร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายลักษณะมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.292 ; บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548), น.232. และ จิต เศรษฐบุตร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.75.

⁵¹ พรชัย สุนทรพันธุ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 44*, น.244.

มาตรา 1703 โดยได้กำหนดให้พินัยกรรมซึ่งบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ และการทำพินัยกรรมของคนที่ไร้ความสามารถตามมาตรา 1704 วรรคแรก ที่ได้กำหนดให้พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นเป็นโมฆะ โดยไม่ต้องพิจารณาถึงว่าผู้เยาว์ที่อายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์หรือคนที่ไร้ความสามารถนั้นในความเป็นจริงแล้วบุคคลทั้งสองประเภทนี้มีสถานะจิตที่สมบูรณ์ในขณะที่ทำพินัยกรรมหรือไม่ ดังนั้นหากเป็นผู้เยาว์ที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์หรือเป็นบุคคลที่อยู่ระหว่างที่ศาลมีสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากได้ทำพินัยกรรมพินัยกรรมก็จะมีผลเป็นโมฆะ ทั้งนี้ประเด็นที่ว่าพินัยกรรมที่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำขึ้นในขณะที่จิตวิกลเป็นอันเสียเปล่าจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร จะมีผลเช่นเดียวกันกับความเห็นเป็นโมฆะหรือไม่นั้น ผู้เขียนเห็นว่าจำต้องพิจารณาถึงลักษณะของโมฆะกรรมประกอบด้วย โดยผลของการทำพินัยกรรมที่มีผลเป็นโมฆะนั้นแม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะไม่ได้มีการกำหนดบทนิยามความหมายของโมฆะกรรมไว้ แต่นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ก็ได้ให้คำอธิบายความหมายของโมฆะว่า หมายถึงนิติกรรมที่เสียเปล่า กล่าวคือ เป็นนิติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วในทางข้อเท็จจริง มีองค์ประกอบต่างๆทางข้อเท็จจริงที่ดูเหมือนว่านิติกรรมนั้นได้เกิดขึ้นแล้วแต่เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งมีความผิดปรกตัวอย่างร้ายแรง กระทั่งกฎหมายไม่อาจยอมรับให้มีผลในทางกฎหมายได้ นิติกรรมอย่างนี้จึงกลายเป็นนิติกรรมที่เสียเปล่าในทางกฎหมายและไม่ก่อผลใดๆในทางกฎหมาย⁵² ทั้งนี้นิติกรรมที่จะมีผลเป็นโมฆะนั้นจะต้องมีกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนให้มีผลเป็นโมฆะด้วย และเมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติอื่นๆรวมถึงพิจารณาถึงตำแหน่งแหล่งที่ของบทบัญญัติมาตรา 1703 และ 1704 จะเห็นได้ว่าอยู่ในหมวดที่ 6 ลักษณะที่ 5 แห่งบรรพ 6 ว่าด้วยความเสียเปล่าแห่งพินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรมเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าควรตีความว่าแม้กฎหมายจะกำหนดผลให้การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำลงในขณะที่จิตวิกลนั้นมีผลเป็นอันเสียเปล่า แต่ผลในทางกฎหมายก็เป็นอย่างเดียวกันกับพินัยกรรมที่ผู้เยาว์ซึ่งอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์และคนที่ไร้ความสามารถทำลงให้มีผลเป็นโมฆะเช่นเดียวกับความเห็นในทางวิชาการความเห็นแรก ดังนั้นในส่วนผลของพินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่านั้นก็ต้องนำหลักเรื่องผลของโมฆะมาใช้โดยอนุโลม กล่าวคือ ผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดก็สามารถยกความเสียเปล่านั้นขึ้นกล่าวอ้างได้ ในการกล่าวอ้างสามารถทำเมื่อไรก็ได้ นอกจากนี้ก็ไม่สามารถที่จะให้สัติดायันแก่กันได้ การเรียกทรัพย์สินคืนก็ต้องเรียกตามบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากกฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่ากฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสวีเดนและนอร์เวย์ได้กำหนดผลของการทำพินัยกรรมให้ไม่มีผลใช้บังคับ (Invalid) ในขณะที่หลัก

⁵² ศันสน์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.157.

กฎหมายของประเทศอิตาลีกำหนดให้สามารถถูกเพิกถอนได้ (can be annulled) และหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาซึ่งได้แก่ มลรัฐนิวยอร์กและมลรัฐแคลิฟอร์เนียและหลักกฎหมายของประเทศเยอรมนีต่างได้กำหนดผลของพินัยกรรมให้มีผลเป็นโมฆะ (void) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการกำหนดให้ผลของการทำพินัยกรรมให้มีผลเป็นโมฆะนั้นมีข้อดีในเรื่องผลของการบังคับใช้กฎหมายเนื่องจากการกำหนดผลของโมฆะกรรมไว้อย่างชัดเจน

ในประเด็นการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรตีความว่าพินัยกรรมที่มีผลเป็นอันเสียเปล่าอันนั้นมีผลเช่นเดียวกับโมฆะ อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาข้อถกเถียงในการใช้และการตีความบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง โดยกำหนดให้ผลของการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหากพิสูจน์ได้ว่าได้ทำในขณะที่จิตวิกลมีผลเป็นโมฆะ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 ลักษณะ 5 หมวด 6 มาตรา 1704 วรรคสอง ให้บัญญัติว่า

“พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้นจะเป็นโมฆะ ก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจิตวิกลอยู่”

ในการบัญญัติให้การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะมีผลเป็นโมฆะหากเมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมผู้ทำจิตวิกลนั้นจะทำให้เกิดความชัดเจนและแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องผลในทางกฎหมาย ซึ่งสามารถนำผลของความเป็นโมฆะมาใช้บังคับได้ ซึ่งต่างกับการที่กำหนดให้มีผลเป็นอันเสียเปล่าซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาการตีความที่แตกต่างกันและเกิดความไม่ชัดเจนในผลทางกฎหมายของความเสียเปล่าของพินัยกรรมตามที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วนั้น

ดังนั้นในเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ผู้เขียนมีข้อเสนอในการปรับใช้และพัฒนากฎหมายของไทยดังนี้

ประเด็นลักษณะของบุคคลวิกลจริตผู้เขียนขอเสนอหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยลักษณะบุคคลวิกลจริต โดยเห็นควรตีความว่าบุคคลวิกลจริต คือ “บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตอันมีสาเหตุเนื่องมาจากจิตใจหรือร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเพราะความเจ็บป่วยหรือจะเป็นโดยกำเนิดก็ตาม โดยความผิดปกติทางจิตดังกล่าวถึงขนาดทำให้บุคคลขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกหรือขาดความรู้ผิดชอบจนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้หรือถึงขนาดไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้และอาการวิกลจริตมีลักษณะเป็นประจำโดยสภาพ” โดยในกรณีของบุคคล

ที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อนบางระดับที่มีความรุนแรงมากเท่านั้นที่จะเป็นบุคคลวิกลจริต กรณีบุคคลผู้ติดสารเสพติด บุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมาและผู้ที่อยู่ภาวะซึมเศร้าผู้เขียนเห็นว่าบุคคลทั้งสามประเภทนั้นไม่เป็นบุคคลวิกลจริตเว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะมีอาการทางจิตจนถึงขนาดไม่รู้ผิดชอบและมีลักษณะอยู่เป็นประจำก็อาจทำให้บุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตได้

ในประเด็นการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถที่จะได้รับความคุ้มครองนั้น ผู้เขียนเห็นควรตีความว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกนั้นไม่สามารถแสดงเจตนาให้มีผลทางกฎหมายได้ ไม่มีผลเป็นนิติกรรมเกิดขึ้นและไม่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในกรณีของบุคคลวิกลจริตที่ไม่รู้ผิดชอบ ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลดังกล่าวไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัดว่ามีการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมหรือไม่ ประกอบกับบุคคลวิกลจริตในลักษณะนี้อาจจะมีบางช่วงเวลาที่สามารถทำนิติกรรมในขณะที่จิตไม่วิกลหรือสามารถรู้ผิดชอบได้ และบางครั้งอาการจิตวิกลนั้นก็อาจไม่ปรากฏออกมาภายนอก หรือยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะล่วงรู้ได้ว่าบุคคลผู้ทำนิติกรรมเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้นจึงเห็นควรบังคับใช้ตามมาตรา 30

สำหรับกรณีการทำนิติกรรมฝ่ายเดียว ผู้เขียนเห็นควรตีความว่าในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ผู้รับการแสดงเจตนาถือว่าเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องบังคับใช้ตามบทบัญญัติมาตรา 30 และในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ผู้เขียนเห็นว่าในกรณีที่กฎหมายได้มีการกำหนดบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้ว ก็ต้องบังคับไปตามบทบัญญัตินั้น เช่น การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 1704 วรรคสอง แต่หากไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ เช่น การให้ค้ำประกันจะให้รางวัล และการสละกรรมสิทธิ์ ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดมีผลใช้บังคับได้โดยไม่ต้องมีผู้รับซึ่งการแสดงจึงไม่มีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งและไม่สามารถพิสูจน์ความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามในกรณีของการสละกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1319 บุคคลวิกลจริตจะต้องมีการเลิกครอบครองทรัพย์สินและมีเจตนาสละกรรมสิทธิ์ด้วย จึงจะทำให้การสละกรรมสิทธิ์มีผลสมบูรณ์ นอกจากนี้ในประเด็นการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว ผู้เขียนเห็นว่าโดยหลักแล้วบุคคลวิกลจริตย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรมได้เว้นแต่จะทำได้ทำในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ว่าผู้ทำนิติกรรมเป็นบุคคลวิกลจริตซึ่งจะทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะได้ตามบทบัญญัติมาตรา 30 อย่างไรก็ตามแม้ว่านิติกรรมจะมีผลเป็นโมฆียะ บุคคลวิกลจริตแต่เพียงฝ่ายเดียวที่จะสามารถใช้สิทธิ์ในการบอกล้างหรือให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า

การนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตที่มีความเหมาะสมแล้ว อย่างไรก็ตามในกรณีบุคคลวิกลจริตที่ถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้รัก ขาดความรู้สำนึกในการกระทำของตน ซึ่งการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ได้ทำในขณะดังกล่าวจะไม่ อยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 30 ไม่สามารถแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรมได้และไม่ทำให้นิติกรรม นั้นเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งอาจโต้แย้งได้ว่านิติกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นควรนำหลักสุจริตตามบทบัญญัติมาตรา 5 มาใช้บังคับ โดยไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติของกฎหมาย และในประเด็นนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและจำเป็นต่อการดำรงชีพของ บุคคลวิกลจริตผู้เขียนเห็นว่า การนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาบังคับใช้กับการทำนิติกรรมที่สมแก่ ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นของบุคคลวิกลจริตนั้นมีความเหมาะสมในการบังคับใช้แล้ว

ประเด็นการสละมรดกหรือการรับมรดกที่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข ผู้เขียนมีข้อเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 1611 โดยกำหนดให้ทั้งคนไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากจะทำการสละมรดกหรือรับมรดก ที่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขจะต้องดำเนินการตามมาตรา 1611 ก่อน อย่างไรก็ตามในส่วนของผู้อนุบาลที่ จะให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1611 ใน กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1610 ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนให้สามารถร้องขอต่อศาล เพื่อให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลตามกฎหมาย โดยไม่จำเป็นต้องร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถก่อนได้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนนี้ และประเด็นสุดท้ายในเรื่อง ของการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ผู้เขียนขอเสนอให้มี การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง โดยกำหนดให้ผลของการทำพินัยกรรมของ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหากพิสูจน์ได้ว่าได้ทำในขณะที่จริตวิกลมีผล เป็นโมฆะ ซึ่งผู้เขียนหวังว่ามาตรการต่างๆที่ได้นำเสนอไว้จะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้และเป็น แนวทางในการแก้ไขกฎหมายต่อไปในอนาคต

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในปัจจุบันบุคคลต้องเผชิญกับปัญหา สภาวะความเครียดและความกดดันต่างๆมากมาย ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระตุ้นทำให้บุคคลอาจเกิดความผิดปกติทางด้านจิตใจและนอกจากปัจจัยภายนอกแล้วความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายก็เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความผิดปกติทางด้านจิตใจได้ ทั้งนี้หากความผิดปกติทางจิตใจนั้นมีความรุนแรงก็อาจส่งผลให้เป็นบุคคลวิกลจริตได้ ในปัจจุบันมีบุคคลวิกลจริตที่ยังไม่ได้มีการร้องขอเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถอยู่จำนวนไม่น้อย แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้มีการกำหนดบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้และการตีความอยู่หลายประการด้วยกัน ได้แก่ เรื่องลักษณะของบุคคลวิกลจริตว่าบุคคลวิกลจริตนั้นมีลักษณะอย่างไร เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ไม่ได้มีการให้คำนิยามของบุคคลวิกลจริตไว้ โดยเมื่อพิจารณาจากความเห็นทางการแพทย์ ความเห็นนักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาของศาลแล้วก็ยังไม่มีความแน่นอนในการวินิจฉัย ในทางการแพทย์ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่นอนว่าบุคคลเช่นใดเป็นบุคคลวิกลจริต ทั้งในทางการแพทย์และทางกฎหมายเองก็ยังไม่อาจเกิดความไม่เข้าใจตรงกันเกิดขึ้น จึงทำให้เกิดประเด็นปัญหาความไม่ชัดเจนว่าบุคคลวิกลจริตนั้นคือบุคคลที่มีลักษณะอย่างไรและนอกจากนี้บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน ผู้ที่ติดสารเสพติด ผู้ที่อยู่ในอาการมึนเมา ผู้ที่อยู่ในภาวะซึมเศร้า เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ด้วย เนื่องจากบุคคลดังกล่าวอาจทำนิติกรรมขึ้นในขณะที่ขาดสติสัมปชัญญะหรือไม่สามารถรู้ผิดชอบในสิ่งตนกระทำได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้ในมาตรา 30 โดยบัญญัติว่า “การใดๆอันบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำลง การนั้นจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่บุคคลนั้นจิตวิกลอยู่และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต” เมื่อพิจารณามาตรา 30 ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปในเรื่องการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตแล้ว พบว่ามีประเด็นปัญหาหลายประการได้แก่ การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมให้มีผลทางกฎหมายได้หรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากโดยลักษณะของบุคคลวิกลจริต

แล้วมีหลายลักษณะ อาการและความรุนแรง ก็มีความแตกต่างกันไป รวมทั้ง การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตที่กฎหมายได้กำหนดบทบัญญัติทั่วไปไว้ตามมาตรา 30 จะมีความเหมาะสมในการบังคับใช้กับการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวหรือไม่ กล่าวคือการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวนั้นจะสามารถพิสูจน์เงื่อนไขในประการที่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริตได้หรือไม่ หากไม่ได้นิติกรรมนั้นจะมีผลอย่างไร ในส่วนของการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียวและนิติกรรมที่สมควรแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพ มีปัญหาว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ที่จะนำมาตรา 30 มาใช้บังคับ และในการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมที่กฎหมายได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ ในการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพัน หรือเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นจะอยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 1611 หรือไม่ ทั้งนี้หากว่าอยู่ภายใต้บทบัญญัตินี้ใครจะเป็นผู้ให้ความยินยอมให้กระทำการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันนั้น และปัญหาการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1704 วรรคสอง ซึ่งกำหนดให้การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตหากพิสูจน์ได้ว่าได้ทำลงขณะที่จริตวิกลเป็นอันเสียเปล่าอันจะมีผลในทางกฎหมายอย่างไร

ตามหลักกฎหมายนิติกรรมสัญญาของไทย ในเรื่องลักษณะของบุคคลวิกลจริตนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้มีการให้คำนิยามบุคคลวิกลจริตไว้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่านักกฎหมายไทยส่วนใหญ่และแนวคำพิพากษาของศาลเห็นว่าบุคคลวิกลจริต คือ บุคคลผู้มีจิตผิดปกติถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นขาดความรู้สึกผิดชอบ พุดจาไม่รู้เรื่องไม่เข้าใจ ไม่มีสติว่าได้พูดหรือทำอะไรลงไป โดยมีลักษณะอยู่เป็นประจำแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นอยู่ตลอดเวลา และจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกายังรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึก และขาดความรู้สึกผิดชอบ เนื่องจากความเจ็บป่วยจนไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนเองหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ ทั้งนี้แนวคำพิพากษาของศาลและความเห็นของนักกฎหมายไทยเห็นว่าบุคคลที่มีภาวะปัญญาอ่อนหรือมีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับที่มีความรุนแรง ไม่สามารถมีสติรู้ว่าอะไรถูกหรือผิด มักมีอาการทางจิต มีความพิการทางกายร่วมด้วย ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เลย ต้องมีผู้คอยดูแลช่วยเหลือตลอดเวลา จนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์ของเขาหรือไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียวที่จะมีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริต และในส่วนของบุคคลที่อยู่ในภาวะมีนเมาและผู้ที่ตั้งยาเสพติด นักกฎหมายของไทยส่วนใหญ่เห็นว่าบุคคลทั้งสองประเภทนี้ไม่เป็นบุคคลวิกลจริตเนื่องจากไม่ได้มีลักษณะความผิดปกติทางจิตอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เว้นแต่หากบุคคลผู้ที่ตั้งยาเสพติดนั้นมีอาการของโรคจิตร่วมด้วยบุคคลนั้นอาจเป็นบุคคลวิกลจริตได้

ในเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตนั้น นักกฎหมายไทยเห็นว่า บุคคลวิกลจริตที่กระทำนิติกรรมในขณะที่ไม่สามารถรู้สึกผิดชอบเลยหรือขณะที่ไม่มีสติพอที่จะแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ บุคคลจำพวกนี้ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ ดังนั้นจึงไม่เกิดผลเป็นนิติกรรมขึ้นได้ ไม่เพียงแต่เป็นโมฆียกรรมเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็ได้มีความเห็นของนักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเห็นว่า แม้ว่ากระทำของบุคคลวิกลจริตซึ่งได้กระทำในขณะที่จริตของบุคคลนั้นวิกลจะทำให้ไม่สามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ก็ตามแต่กฎหมายก็ได้กำหนดบทบัญญัติมาตรา 30 ซึ่งหลักทั่วไปว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตไว้แล้ว เพื่อให้เกิดความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายและเห็นว่าเป็นการคุ้มครองการทำนิติกรรมแก่บุคคลวิกลจริตแล้ว ดังนั้นจึงต้องบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 30 ทั้งนี้ในส่วนของคำพิพากษาฎีกากียังไม่มีความชัดเจนในการปรับใช้กฎหมาย ซึ่งได้มีการวินิจฉัยโดยนำทั้งหลักการแสดงเจตนาและหลักความสามารถของบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 30 มาปรับใช้ด้วย

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียว นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่เห็นว่ามาตรา 30 ไม่ได้ใช้บังคับแต่เพียงการทำนิติกรรมสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายเท่านั้นแต่นำมาใช้บังคับกับการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วย โดยถือว่าผู้รับการแสดงเจตนาเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง แต่กรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดได้แก่ การทำพินัยกรรมนั้นบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสองได้มีการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ในส่วนของการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่าการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 1611 ทั้งนี้ก็มีนักกฎหมายบางท่านที่เห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1611 ไม่ได้ใช้บังคับกับการสละมรดกหรือการรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แต่ใช้บังคับเฉพาะกับบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วเท่านั้น ซึ่งนอกจากนี้ในส่วนของผู้อนุบาลที่จะให้ความยินยอมนั้น มีความเห็นของนักกฎหมายไทยแบ่งออกเป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายแรก เห็นว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 นี้จะต้องเป็นผู้อนุบาลตามกฎหมายทั้งนี้หากเป็นบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะต้องดำเนินการขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วจัดให้อยู่ในความอนุบาลตามมาตรา 28 เสียก่อน แต่อีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 หมายถึง ผู้อนุบาลตามพุดินัยและผู้อนุบาลตามกฎหมายขึ้นอยู่กับว่าคนวิกลจริตนั้นถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วหรือยัง หากเป็นบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลตามพุดินัยและใน ส่วนของการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น บทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง กำหนดให้บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

หากได้ทำพินัยกรรมขึ้นในขณะที่จิตของบุคคลนั้นวิกลจะมีผลให้พินัยกรรมนั้นเป็นอันเสียเปล่า ซึ่งกรณีนี้มีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าผลของพินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่านี้อาจมีผลอย่างไร กล่าวคือจะมีผลเช่นเดียวกับเป็นโมฆะหรือไม่ กรณีนี้นักกฎหมายไทยมีความเห็นออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายแรกเห็นว่าพินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่านั้นมีความหมายเช่นเดียวกับโมฆะ อย่างไรก็ตามมีความเห็นของนักกฎหมายอีกฝ่ายเห็นว่าพินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่านั้นไม่ได้มีผลเช่นเดียวกันกับโมฆะ

หลักกฎหมายต่างประเทศในส่วนลักษณะของบุคคลวิกลจริต จากการศึกษาพบว่าในประเทศอังกฤษและประเทศอเมริกาได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตไว้ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาได้ ซึ่งในกฎหมายของประเทศอังกฤษจะเรียกว่า “Mental disability” โดยในส่วนของกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาจะเรียกว่า “Mentally incompetent” ซึ่งก็หมายถึงบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถเข้าใจลักษณะทั่วไปของสัญญาได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ไม่ว่าความบกพร่องนั้นจะเป็นถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม ซึ่งในกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นจะมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจที่เรียกว่า “Cognitive test” โดยจะเป็นการทดสอบว่าบุคคลนั้นเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาที่ทำหรือไม่ หากบุคคลนั้นไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญา บุคคลดังกล่าวก็เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต ซึ่งสาเหตุของความบกพร่องทางจิตนั้นอาจเกิดจากการเจ็บป่วยทางจิต การได้รับบาดเจ็บทางสมอง ภาวะปัญญาอ่อน ความชรา หรืออาจเกิดจากสาเหตุอื่นๆ ก็ได้ สำหรับประเทศเยอรมนีได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่ถูกรบกวนทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระ หมายถึง เป็นบุคคลที่มีอาการทางจิตจนไม่รู้ผิดชอบและไม่สามารถแสดงเจตนาที่มีผลตามกฎหมายได้และภาวะที่ถูกรบกวนทางจิตต้องมีลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการชั่วคราว ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากภาวะสมองเสื่อม ความผิดปกติทางจิต โรคจิตสุราเรื้อรัง หรืออาการติดยาเสพติดอย่างร้ายแรงหรือความผิดปกติทางอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นอย่างบุคคลที่อยู่ในภาวะคลั่ง หรืออยู่ในภาวะซึมเศร้าซึ่งมีผลกระทบต่ออารมณ์จิตใจ ในส่วนของกฎหมายของอิตาลีจะเรียกว่าบุคคลที่ขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการแสดงเจตนา หรือในทางตำราเรียกว่า “บุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติ”(Natural incapacity) กล่าวคือ บุคคลที่มีความผิดปกติเกี่ยวกับจิตใจ ส่งผลให้ไม่มีความสามารถในการแสดงเจตนา ซึ่งอาจเกิดขึ้นเป็นการชั่วคราวหรืออาจมีลักษณะที่ถาวรก็ได้ ทั้งนี้ตามกฎหมายของประเทศอิตาลี การขาดความสามารถตามธรรมชาติ รวมไปถึงบุคคลที่อยู่ในสภาวะมึนเมา ถูกสะกดจิต อยู่ในสภาวะโกรธหรือเจ็บป่วยอย่างรุนแรงด้วย แต่ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าความผิดปกติที่เกี่ยวกับจิตใจทำให้บุคคลนั้นไม่มีความสามารถในการก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรมได้ และกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ก็ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ ทั้งนี้การไม่มีความสามารถนี้อาจมีสาเหตุจากเป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต อยู่ในสภาวะมึนเมาหรือในสภาพอื่นทำนองคล้ายคลึง ดังนั้นความผิดปกติทางจิตก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุคคลไม่มี

ความสามารถในการตัดสินใจและตามกฎหมายของประเทศสวีเดนได้กำหนดให้บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตนั้นเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมายด้วย

ในเรื่องผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของต่างประเทศ ได้กำหนดผลของการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถในสามแนวทาง กล่าวคือ กำหนดให้ไม่มีผลทางกฎหมาย มีผลเป็นโมฆะ และกำหนดให้มีผลใช้บังคับได้เว้นแต่จะเข้าเงื่อนไขที่ทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะ แนวทางแรกได้แก่ประเทศที่กำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตไม่มีผลทางกฎหมาย คือ ประเทศสวีเดน โดยได้กำหนดให้บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตนั้นเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจ การแสดงเจตนาของบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจตามกฎหมายสวีเดนนั้นได้กำหนดให้ไม่สามารถกระทำการใดที่ไม่มีผลทางกฎหมายได้ แนวทางที่สองประเทศที่กำหนดให้การแสดงเจตนามีผลเป็นโมฆะได้แก่ ประเทศเยอรมนี โดยในกฎหมายของประเทศเยอรมนีนั้น บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระสามารถเทียบได้กับสถานะจิตใจของเด็กที่อายุยังไม่เกิน 7 ปีซึ่งกฎหมายเยอรมันถือว่ายังไม่รู้สึกรับผิดชอบและไม่สามารถแสดงเจตนาให้มีผลตามกฎหมายได้ กฎหมายเยอรมันจึงได้กำหนดผลการแสดงเจตนาของบุคคลที่ไม่สามารถแสดงเจตนาได้อย่างอิสระนั้นให้มีผลเป็นโมฆะ และสำหรับประเทศที่ได้กำหนดให้การแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายเว้นแต่จะเข้าเงื่อนไขที่จะทำให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆียะซึ่งได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอิตาลี โดยหลักกฎหมายของอังกฤษได้กำหนดให้สัญญาที่ทำโดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของศาลมีผลใช้บังคับได้ เว้นแต่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้เข้าทำสัญญาในขณะที่ไม่สามารถเข้าใจสภาพและผลของสัญญาที่ทำขึ้นและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ถึงสภาพเช่นนั้นด้วย สัญญาที่ทำขึ้นก็จะมีผลเป็นโมฆียะ ซึ่งในส่วนหลักกฎหมายของอังกฤษนี้มีลักษณะคล้ายกับบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ทั้งนี้ การทำนิติกรรมของผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตตามหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้สัญญาที่ทำขึ้นในขณะที่ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาได้ตามสมควร หรือ ไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามสมควรและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งรู้ถึงสภาพดังกล่าวมีผลเป็นโมฆียะ และหลักกฎหมายของอิตาลีกำหนดให้สัญญาที่ทำขึ้นโดยบุคคลผู้ไร้ความสามารถตามธรรมชาติซึ่งเป็นบุคคลที่ขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการแสดงเจตนา กล่าวคือ ไม่มีความสามารถในการก่อความประสงค์หรือความตั้งใจในการทำนิติกรรมได้ แต่ตามกฎหมายอิตาลีกลับกำหนดให้มีผลเป็นโมฆียะ ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าขณะทำสัญญาบุคคลนั้นมีสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาติและคู่กรณีอีกฝ่ายไม่สุจริต กล่าวคือรู้ถึงสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาตินั้นและสัญญานั้นจะทำให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถโดยธรรมชาติต้องเสียเปรียบด้วย

การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวตามกฎหมายของต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่ามาตรา 428 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี ได้กำหนดให้การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวจะมีผลเป็นโมฆียะหากพิสูจน์ได้ว่าขณะทำนิติกรรมบุคคลดังกล่าวมีสภาพของการขาดความสามารถตามธรรมชาติและนิติกรรมนั้นจะทำให้บุคคลดังกล่าวต้องเสียเปรียบก็เพียงพอที่จะทำให้นิติกรรมดังกล่าวมีผลเป็นโมฆียะแล้ว ไม่จำเป็นต้องพิจารณาความสุจริตหรือความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแต่อย่างใด ซึ่งในส่วนของกฎหมายของประเทศเยอรมนี ประเทศสวิตเซอร์แลนด์และประเทศสหรัฐอเมริกา (เฉพาะในกรณีที่บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตได้ทำขึ้นในขณะที่ไม่สามารถเข้าใจลักษณะและผลของสัญญาได้ตามสมควร) โดยต่างก็ได้กำหนดผลของการทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องให้มีผลเป็นโมฆะ โมฆียะหรือกำหนดให้ไม่มีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายแล้วแต่กรณี โดยพิจารณาเฉพาะความสามารถในการเข้าทำนิติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องนั้นเองโดยไม่มีเงื่อนไขในการพิจารณาถึงความสุจริตหรือความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาการปรับใช้กฎหมายในกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวแต่อย่างใด

การทำนิติกรรมที่สมควรแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพตามกฎหมายของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับหลักการขายและส่งมอบสินค้าที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร (Necessaries) ของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตตามที่กฎหมายอังกฤษ มาตรา 3(2) ของ The Sale of Goods Act 1979 ได้วางหลักเอาไว้ว่าในกรณีที่มีการขายและส่งมอบ “สินค้าที่จำเป็น” (necessaries) แก่ผู้เยาว์ บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต หรือบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมีเมานั้น บุคคลดังกล่าวยังคงต้องชำระราคาตามสมควร (reasonable price) ทั้งนี้รวมถึงการได้รับการบริการที่จำเป็นด้วยเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามหากคู่สัญญาอีกฝ่ายไม่รู้ถึงการไร้ความสามารถของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตจะต้องชำระราคาตามสัญญา ซึ่งต่อมาก็ได้มีการนำหลักนี้มาบัญญัติไว้ในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความสามารถทางจิต ค.ศ. 2005 หรือ Mental Capacity Act 2005 แต่ในส่วนของประเทศเยอรมนี ประเทศอิตาลี และประเทศสวิตเซอร์แลนด์ไม่ได้มีการบัญญัติหลักการนี้มาใช้บังคับกับบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตด้วย มีเพียงนำมาใช้บังคับกับการทำนิติกรรมของผู้เยาว์เท่านั้น

ในส่วนการทำพินัยกรรมตามกฎหมายต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่าต่างได้กำหนดความสามารถของบุคคลในการทำพินัยกรรมไว้ โดยกำหนดให้จะต้องเป็นบุคคลที่มีอายุครบตามที่กฎหมายของแต่ละประเทศกำหนดไว้และจะต้องเป็นบุคคลที่มีสภาวะจิตที่สมบูรณ์ในขณะที่ทำพินัยกรรมนั้น อย่างไรก็ตามในส่วนของผลของการทำพินัยกรรมโดยฝ่าฝืนเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเข้าทำพินัยกรรมในขณะที่สภาวะจิตของบุคคลนั้นไม่ปกติหรือมีความบกพร่องทางจิตนั้นตามกฎหมายประเทศอเมริกาซึ่งได้แก่ มลรัฐนิวยอร์กและมลรัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศเยอรมนีได้กำหนดผลของการทำพินัยกรรมให้มีผลเป็นโมฆะ (void) ขณะที่ตามหลักกฎหมาย

ของประเทศอังกฤษและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ก็ได้กำหนดให้การทำพินัยกรรมของบุคคลดังกล่าว นั้นไม่มีผลใช้บังคับ (invalid) และในส่วนของกฎหมายของประเทศอิตาลีได้กำหนดให้ผลของการทำ พินัยกรรมนั้นสามารถถูกเพิกถอนได้ (can be annulled)

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคล วิกลจริตตามกฎหมายไทยและแนวความคิดของกฎหมายต่างประเทศ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะใน การปรับใช้และพัฒนากฎหมายของไทยเกี่ยวกับการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริต ดังต่อไปนี้

5.2.1 ลักษณะของบุคคลวิกลจริต

จากการศึกษาของผู้เขียนเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลวิกลจริตในทางการแพทย์ และในทางกฎหมายทั้งจากคำอธิบายของนักกฎหมาย แนวคำพิพากษาศาลฎีกาและพิจารณาจาก หลักกฎหมายของต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าในการพิจารณาลักษณะของบุคคลวิกลจริตจะต้อง พิจารณาตามหลักเกณฑ์ดังนี้

ประการแรก บุคคลวิกลจริตจะต้องมีลักษณะเป็นบุคคลที่มีจิตผิดปกติ ซึ่งความ ผิดปกติทางจิตนั้นอาจเกิดจากสภาพจิตใจ หรืออาจเกิดจากความบกพร่องทางกายอันมีผลกระทบ ต่อจิตใจ ซึ่งก็คือกระทบต่อการคิดหรือการตัดสินใจของบุคคลนั้น ซึ่งความบกพร่องทางกายอันมี ผลกระทบต่อจิตใจของบุคคลนั้นโดยมากมักเป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติทางสมอง จนทำให้บุคคล ดังกล่าวไม่สามารถคิดหรือตัดสินใจได้ เช่น บุคคลที่มีภาวะสมองเสื่อม (Dementia) หรือบุคคลที่เป็น โรคเนื้องอกในสมอง (Brain tumor) โรคมันสมองเปื่อย (Softening of the brain) เป็นต้น

ประการที่สอง บุคคลวิกลจริตต้องมีลักษณะจิตผิดปกติถึงขนาดไม่เพียงแต่จิต ฟั่นเฟือนเท่านั้น แต่ความผิดปกติทางจิตนั้นจะต้องถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก หรือแม้รู้สำนึกแต่กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบ โดยผู้เขียนเห็นว่าบุคคล ที่ถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกนั้น เป็นบุคคลที่มีการเคลื่อนไหว ร่างกายหรือไม่มีการเคลื่อนไหวร่างกายโดยไม่รู้สำนึก โดยบุคคลวิกลจริตลักษณะนี้ไม่สามารถที่จะ กระทำการให้มีผลในทางกฎหมายหรือก่อเจตนาให้มีผลในทางกฎหมายได้ ส่วนบุคคลวิกลจริตที่มี ความผิดปกติทางจิตถึงขนาดไม่รู้ผิดชอบนั้นเป็นบุคคลที่มีการเคลื่อนไหวหรือไม่มีการเคลื่อนไหว ร่างกายโดยรู้สำนึก กล่าวคือมีการกระทำในทางกฎหมายแล้วแต่การแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไป

โดยไม่อาจควบคุมได้ด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้ หรือถึงขนาดไม่มีสติรู้อะไรถูกหรือผิด จนเป็นไปได้ที่ จะจัดการงานของเขาในทางที่ควรได้

ประการที่สาม ความผิดปกติทางจิตจะทำให้บุคคลนั้นอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้หรือไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยไว้

ประการที่สี่ บุคคลวิกลจริตจะต้องมีลักษณะอยู่เป็นประจำโดยสภาพ กล่าวคือ จะต้องมียุทธลักษณะอย่างติดตัวของบุคคลนั้น โดยมีอาการอยู่เป็นระยะเวลาานพอสมควร ซึ่งลักษณะที่เป็นประจำโดยสภาพนี้ บุคคลวิกลจริตบางลักษณะก็อาจมีอาการต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เช่น บุคคลวิกลจริตที่มีอาการทางสมองจนถึงขนาดไม่สามารถที่จะรักษาให้หายได้หรือรักษาให้หายได้ยากหรือ บุคคลวิกลจริตบางลักษณะก็อาจไม่มีอาการอยู่ตลอดเวลาก็ได้ เช่น บุคคลที่มีอาการของโรคทางจิตซึ่งอาจมีบางช่วงเวลาที่หายจากอาการวิกลจริต ซึ่งจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 30 ได้กำหนดให้การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะมีผลเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่จิตของบุคคลนั้นวิกลอยู่และคู่กรณีอีกฝ่ายได้รู้แล้วว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลวิกลจริต จากบทบัญญัติมาตรา 30 แสดงให้เห็นว่าบุคคลวิกลจริตอาจมีช่วงเวลาที่หายจากอาการวิกลจริตได้ อย่างไรก็ตามความวิกลจริตนี้จะต้องไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว เช่น ในขณะที่ละเมอเพื่อคลั่งหรือขณะหมดสติไปเพราะฤทธิ์ใช้หรือเนื่องจากฤทธิ์ของสิ่งมีเมาหรือยาเสพติด

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้และการตีความลักษณะของบุคคลวิกลจริต ผู้เขียนจึงขอเสนอหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยลักษณะบุคคลวิกลจริตโดยไม่จำเป็นต้องมีการนิยามความหมายไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยลักษณะของบุคคลวิกลจริตได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าบุคคลวิกลจริตมีลักษณะดังนี้

“บุคคลวิกลจริต คือ บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต อันมีสาเหตุเนื่องมาจากจิตใจหรือร่างกายอันมีผลกระทบต่อจิตใจ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเพราะความเจ็บป่วยหรือจะเป็นโดยกำเนิดก็ตาม โดยความผิดปกติทางจิตดังกล่าวถึงขนาดทำให้บุคคลขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกหรือขาดความรู้ผิดชอบจนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้หรือถึงขนาดไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้และอาการวิกลจริตมีลักษณะเป็นประจำโดยสภาพ”

การเสนอหลักเกณฑ์ในการตีความลักษณะของบุคคลวิกลจริตนี้จะทำให้เกิดความชัดเจนในการวินิจฉัยลักษณะบุคคลวิกลจริต ซึ่งจะส่งผลถึงการได้รับความคุ้มครองในการทำนิติกรรมตามกฎหมายของบุคคลวิกลจริตด้วย ทั้งนี้นอกจากลักษณะของบุคคลวิกลจริตแล้วในส่วน of บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน บุคคลผู้ติดสารเสพติด บุคคลที่อยู่ในภาวะมีเมาและบุคคลที่อยู่ในภาวะซึ่มเศร้าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่นั้น ผู้เขียนมีความเห็นดังนี้

บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อน ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อนบางระดับที่มีความรุนแรงมากเท่านั้น ที่มีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริต เช่น บุคคลที่มีระดับเชาว์ปัญญา (IQ) ต่ำกว่า 20 ซึ่งบุคคลประเภทนี้จะต้องมีอาการทางจิตจนถึงขนาดไม่รู้ผิดชอบ ไม่รู้ว่าอะไรถูกหรือผิดและอาจมีความพิการทางกายร่วมด้วย ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องมีผู้คอยดูแลช่วยเหลือตลอดเวลา จนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์ของเขาหรือไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวของตนได้ อย่างไรก็ตามหากบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อนมีความผิดปกติในระดับน้อยหรือในระดับปานกลาง บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือบุคคลปัญญาอ่อนประเภทนี้ผู้เขียนเห็นว่าไม่เป็นบุคคลวิกลจริต

บุคคลผู้ติดสารเสพติด ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลผู้ติดสารเสพติดนั้นยังคงมีความรู้สึกผิดชอบอยู่ รู้ว่าตนเองกำลังทำอะไรและจะมีผลอย่างไร ดังนั้นบุคคลผู้ติดสารเสพติดจึงไม่เป็นบุคคลวิกลจริต แต่หากบุคคลผู้ติดสารเสพติดที่มีความรุนแรงทางจิตถึงขนาดไม่รู้ผิดชอบ หรือมีอาการของโรคจิตร่วมด้วย จนอาจทำการอันเป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของตนเองได้หรือถึงขนาดไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจการส่วนตัวได้ ผู้ที่ติดสารเสพติดก็อาจมีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตได้

บุคคลที่อยู่ในภาวะมึนเมา ผู้เขียนเห็นว่า แม้ว่าบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมาอาจมีความผิดปกติถึงขนาดทำให้ไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบได้ แต่เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าอาการดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวในขณะที่อยู่ในภาวะมึนเมา ไม่ได้มีลักษณะของการขาดสติสัมปชัญญะหรือขาดความรู้สึกผิดชอบอยู่เป็นประจำ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมานั้นไม่เป็นบุคคลวิกลจริต แต่หากบุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะมึนเมานั้นได้รับปริมาณแอลกอฮอล์อยู่เป็นระยะเวลาจนถึงขนาดทำให้เกิดความผิดปกติทางจิตหรือมีอาการของโรคจิตร่วมด้วยแล้ว บุคคลนั้นก็อาจมีลักษณะเป็นบุคคลวิกลจริตได้

บุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ผู้เขียนเห็นว่าอาการของบุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าไม่ได้ถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นมีความผิดปกติทางจิตถึงขนาดขาดความรู้สึกผิดชอบ ลักษณะอาการส่วนใหญ่ไม่ได้มีผลกระทบต่อการตัดสินใจ ประกอบกับไม่ได้มีลักษณะของความบกพร่องที่เป็นประจำ ทั้งยังสามารถรักษาให้หายได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าบุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าไม่เป็นบุคคลวิกลจริต อย่างไรก็ตามบุคคลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าที่มีอาการรุนแรงมาก และส่งผลกระทบต่ออาการทางจิตอย่างมากถึงขนาดเป็นโรคจิตร่วมด้วย ก็อาจมีผลทำให้บุคคลที่อยู่ในภาวะซึมเศร้าเป็นบุคคลวิกลจริตได้

5.2.2 ผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

ในประเด็นการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริต ผู้เขียนเห็นว่าการพิจารณาว่าการกระทำใดของบุคคลวิกลจริตที่อยู่ในขอบข่ายของมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นต้องพิจารณาองค์ประกอบความสมบูรณ์ของการทำนิติกรรมตามมาตรา 149 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ประกอบด้วย ซึ่งจากการศึกษาลักษณะของบุคคลวิกลจริต พบว่าบุคคลวิกลจริตมีหลายลักษณะ กล่าวคือ บุคคลขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกหรือแม้รู้สำนึกแต่การแสดงเจตนาเป็นไปโดยปราศจากความสามารถไตร่ตรองด้วยเหตุผลหรือเป็นไปโดยไม่รู้ผิดชอบ ซึ่งในการพิจารณาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจึงต้องพิจารณาลักษณะของบุคคลวิกลจริตในขณะที่ทำนิติกรรม กล่าวคือ บุคคลวิกลจริตที่ทำนิติกรรมในขณะที่ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ไม่สามารถที่จะกระทำการโดยรู้สำนึกได้ โดยเมื่อพิจารณาในเรื่องการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมซึ่งจะต้องพิจารณาว่าบุคคลดังกล่าวมีการกระทำในทางกฎหมายและมีการกระทำที่ผ่านกระบวนการคิดและตัดสินใจและมีการแสดงเจตนาเพื่อให้เห็นถึงความต้องการตามที่ได้คิดและตัดสินใจนั้นหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่ากรณีของบุคคลที่ไม่รู้สำนึกในการกระทำนั้นเป็นที่แน่ชัดว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตในลักษณะนี้ไม่สามารถที่จะกระทำโดยรู้สำนึกในการกระทำและได้กระทำโดยผ่านการคิดและการตัดสินใจได้ ไม่สามารถเข้าใจความหมายของการกระทำของตนได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นควรตีความว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่ถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึกไม่สามารถแสดงเจตนาให้มีผลทางกฎหมายได้ ไม่มีผลเป็นนิติกรรมเกิดขึ้นได้และไม่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตามกรณีบุคคลวิกลจริตที่ทำนิติกรรมในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบ บุคคลวิกลจริตลักษณะนี้ยังมีความรู้สำนึกในการกระทำของตนเองแต่ได้กระทำโดยปราศจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผลเช่นคนปกติหรือกระทำไปโดยไม่มีสติรู้ว่สิ่งใดถูกหรือผิด เมื่อพิจารณาหลักการแสดงเจตนาซึ่งเป็นองค์ประกอบของการทำนิติกรรมแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าการพิสูจน์ถึงเจตนาที่แท้จริงของบุคคลวิกลจริตในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบนั้น ไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัด บุคคลวิกลจริตลักษณะดังกล่าวสามารถแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้หรือไม่ กล่าวคือ บางกรณีก็ไม่สามารถแสดงเจตนาได้ หรือบางกรณีบุคคลวิกลจริตดังกล่าวก็มีลักษณะไม่รู้ว่สิ่งใดถูกสิ่งใดผิดหรืออาจแสดงเจตนาไปในขณะที่ปราศจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผล ทั้งนี้อาจมีบางช่วงเวลาที่ทำนิติกรรมในขณะที่จริตไม่วิกลหรือสามารถรู้ผิดชอบได้ และบางครั้งอาการจริตวิกลนั้นก็อาจไม่ปรากฏออกมาภายนอก หรือยากที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะล่วงรู้ได้ว่าบุคคลผู้ทำนิติกรรมเป็นคนวิกลจริต ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่เข้าทำนิติกรรมในขณะที่ยังพอรู้สำนึกในการกระทำแต่ไม่รู้ผิดชอบนั้นควรตีความให้อยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ

พาณิชย์ โดยบทบัญญัติดังกล่าวก็ได้ให้ความคุ้มครองแก่บุคคลวิกลจริตและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง โดยพิจารณาทั้งความสามารถในการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตและพิจารณาถึงความสุจริตของ คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 30 นี้ก็ได้ให้ความคุ้มครองและก่อให้เกิด ความเป็นธรรมแก่บุคคลวิกลจริตและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว

ในประเด็นการทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตตามบทบัญญัติทั่วไป ตามที่ผู้เขียน ได้กล่าวแล้วว่าบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปใน การแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งผู้เขียน เห็นว่าบทบัญญัตินี้ไม่มีผลใช้บังคับกับการกระทำของบุคคลวิกลจริตซึ่งได้ทำลงในขณะที่ขาด สติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนึก เนื่องจากบุคคลวิกลจริตลักษณะดังกล่าวไม่อาจทำ การโดยรู้สำนึกในการกระทำ ไม่อาจแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมและไม่มีผลเป็นนิติกรรมเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ดีตามผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 30 ใช้บังคับกับบุคคลวิกลจริตซึ่งได้ทำนิติกรรมในขณะที่ พอรู้อำนาจในการกระทำของตนแต่ได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบ กล่าวคือ ได้กระทำไปโดยไม่มีสติรู้ว่า สิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิดหรือการแสดงเจตนาของบุคคลนั้นเป็นไปโดยปราศจากความสามารถในการ ไตร่ตรองด้วยเหตุผลเช่นคนปกติได้ ดังนั้นการกระทำของบุคคลวิกลจริตที่จะอยู่ภายใต้บังคับ บทบัญญัติมาตรา 30 บุคคลวิกลจริตจะต้องรู้สำนึกในการกระทำของตนแล้วแต่ได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิด ชอบและมีผลใช้บังคับกับนิติกรรมทุกประเภทที่กฎหมายมิได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ผู้เขียนมี ข้อเสนอในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริต การนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริต ฝ่ายเดียวและการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานะานุรูปและจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกลจริต ดังนี้

ในส่วนการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยัง ไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถจะสามารถนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับได้หรือไม่ ผู้เขียน เห็นว่าควรพิจารณาออกเป็นสองกรณี ได้แก่ กรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดง เจตนาและกรณีของการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด โดยในกรณีของการแสดงเจตนาในการทำ นิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา นั้น ผู้เขียนเห็นควรตีความว่าบทบัญญัติมาตรา 30 สามารถใช้บังคับกับการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา เห็นว่าผู้รับการแสดง เจตนา นั้นเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วย สำหรับนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด กล่าวคือ นิติกรรมฝ่าย เดียวที่เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมาก็มีผลเป็นนิติกรรมทันทีโดยไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา เช่น พิณยกรรม (มาตรา 1704 วรรคสอง) คำมั่นจะให้รางวัล (มาตรา 326) การสละกรรมสิทธิ์ เป็นต้น ใน การพิจารณาการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตนั้น ในกรณี การทำพิณยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ บทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง ได้มีการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ดังนั้นจึงต้องบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสองนั้น ในส่วนการแสดงเจตนาทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้

โดยเฉพาะ เช่น คำมั่นจะให้รางวัลตามมาตรา 362 และการสละกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1319 การพิจารณาเรื่องความสมบูรณ์ของการแสดงเจตนาขึ้นต้องพิจารณาตามมาตรา 30 ซึ่งได้กำหนดให้การแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตจะมีผลเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อได้กระทำไปในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นควินวิกลจริต ทั้งนี้การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าย่อมใช้บังคับได้โดยไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา กรณีนี้ต้องถือว่าไม่มีคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นจึงทำให้ไม่สามารถพิสูจน์ความรู้หรือไม่รู้ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้การทำนิติกรรมของบุคคลวิกลจริตมีผลเป็นโมฆียะได้ การทำนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามหากกรณีการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 30 เนื่องจากได้กระทำโดยที่ไม่รู้สำนักผู้เขียนเห็นว่านิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดของบุคคลวิกลจริตย่อมไม่เกิดขึ้นเนื่องจากไม่มีการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม การแสดงเจตนาฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดดังกล่าวไม่มีผลเป็นนิติกรรม

ในส่วนการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว ซึ่งได้แก่นิติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งและนิติกรรมที่ทำให้บุคคลวิกลจริตหลุดพ้นหน้าที่อันใดอันหนึ่ง ทั้งนี้หากบังคับตามบทบัญญัติมาตรา 30 ซึ่งโดยหลักแล้วนิติกรรมที่บุคคลวิกลจริตทำขึ้นนั้นจะมีผลสมบูรณ์ใช้ได้วันแต่จะได้ทำนิติกรรมในขณะที่จิตวิกลและคู่กรณีอีกฝ่ายได้รู้ว่าคุณคนดังกล่าวเป็นบุคคลวิกลจริต นิติกรรมนั้นก็จะมีผลเป็นโมฆียะ ซึ่งในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าแม้ว่านิติกรรมที่สร้างขึ้นจะมีผลเป็นโมฆียะ แต่กฎหมายก็ได้ให้สิทธิบุคคลวิกลจริตแต่เพียงฝ่ายเดียวที่จะสามารถใช้สิทธิบอกล้างโมฆียกรรมหรือให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมตามมาตรา 175 ทั้งนี้มีความเป็นไปได้ไม่น้อยมากที่บุคคลวิกลจริตจะใช้สิทธิบอกล้างนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตน ดังกล่าว นิติกรรมจึงมักจะสมบูรณ์เนื่องจากการได้รับสัตยาบันไม่ว่าจะโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับกับการทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียวซึ่งได้กระทำไปโดยไม่รู้ผิดชอบนั้นมีความเหมาะสมแล้ว อย่างไรก็ตามในกรณีบุคคลวิกลจริตซึ่งมีลักษณะขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก ขาดความรู้สำนัก บุคคลวิกลจริตในลักษณะดังกล่าวจะไม่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติมาตรา 30 ไม่สามารถกระทำการโดยรู้สำนักในการกระทำของตน และไม่สามารถแสดงเจตนาในการเข้าทำนิติกรรมได้ ดังนั้นหากมีบุคคลเข้าทำนิติกรรมที่จะเป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตฝ่ายเดียว การกระทำนั้นก็จะไม่มีผลเป็นการทำนิติกรรมเกิดขึ้นได้ อันอาจทำให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างความไม่มีผลของนิติกรรมนั้นเพื่อปฏิเสธหรือโต้แย้งได้ว่านิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลวิกลจริตไม่สมบูรณ์ ในกรณีดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นควรนำหลักสุจริตตามบทบัญญัติมาตรา 5 มาใช้บังคับ เนื่องจากเห็นว่าการกระทำของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับการประพฤติปฏิบัติตนที่ได้เคยกระทำไว้ เป็นการกระทำที่ขัดต่อความซื่อสัตย์และความไว้วางใจต่อกัน เป็นการใช้สิทธิของตนโดยไม่สุจริต ดังนั้นบุคคลผู้ที่ได้เข้าทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคล

วิกัลจกริตดังกล่าวนั้นจึงไม่สามารถที่จะใช้สิทธิของตนในการปฏิเสธที่จะไม่ปฏิบัติตามที่ได้เข้าทำนิติกรรมนั้นโดยไม่สุจริตได้ และไม่อาจนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลรับรองสิทธิหรือบังคับตามสิทธินั้นได้

สำหรับนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกัลจกริต ผู้เขียนเห็นว่าการนำบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมาบังคับใช้ในการทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลวิกัลจกริตนั้นมีความเหมาะสมแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องนำหลักการขายและส่งมอบสินค้าหรือบริการที่ไม่เกินไปกว่าความจำเป็นและสมควร (Necessaries) ตามหลักของกฎหมายอังกฤษมาบัญญัติไว้เป็นข้อยกเว้นให้การทำนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุกรมและเป็นการอันจำเป็นของบุคคลวิกัลจกริตมีผลสมบูรณ์

ในประเด็นการทำนิติกรรมของบุคคลวิกัลจกริตตามบทบัญญัติเฉพาะ ผู้เขียนมีข้อเสนอเกี่ยวกับการสละมรดกหรือการรับมรดกที่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขและการทำพินัยกรรม ดังนี้

ในการสละมรดกหรือการรับมรดกที่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข ผู้เขียนเห็นควรตีความคำว่า “บุคคลวิกัลจกริต” ตามที่ได้บัญญัติในมาตรา 1611 หมายความว่ารวมถึงทั้งบุคคลวิกัลจกริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นบุคคลไร้ความสามารถและบุคคลวิกัลจกริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่ามาตรา 1611 นั้นได้บัญญัติโดยใช้คำว่า “บุคคลวิกัลจกริต” เท่านั้นโดยไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าจะต้องเป็นบุคคลวิกัลจกริตซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ ประกอบกับผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายได้กำหนดบทบัญญัติดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะเพื่อคุ้มครองบุคคลวิกัลจกริตซึ่งหากจะกระทำการดังกล่าวกำหนดให้จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลและได้อนุมัติจากศาลก่อน ทั้งนี้ผู้อนุบาลที่จะให้ความยินยอมนั้นผู้เขียนเห็นควรตีความว่าผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 นี้เป็นผู้อนุบาลตามกฎหมาย เนื่องจากเห็นว่าในกรณีของผู้อนุบาลตามพุดินัยนั้นไม่ได้มีกฎหมายกำหนดชัดถึงสิทธิและอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นในกรณีบุคคลวิกัลจกริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถต้องถือว่าเป็นกรณีที่ไม่มีความยินยอมในการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการก็สามารถร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งตั้งผู้อนุบาลได้ตามมาตรา 1610 ซึ่งผู้อนุบาลตามมาตรา 1610 นี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการตั้งขึ้นมาเพื่อให้ความยินยอมในการดำเนินการสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือมีเงื่อนไขตามมาตรา 1611 เท่านั้น ไม่ใช่ผู้อนุบาลที่ศาลได้มีคำสั่งแต่งตั้งตามมาตรา 28 เช่นเดียวกับในกรณีที่มีการร้องขอให้บุคคลวิกัลจกริตเป็นคนไร้ความสามารถ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอให้บุคคลดังกล่าวเป็นคนไร้ความสามารถและให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลก่อนจึงจะดำเนินการตามมาตรา 1611 ได้ อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความชัดเจน แน่นนอนและเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการใช้และการตีความ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 1611 โดยกำหนดให้การสละมรดกหรือรับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขของ

คนไร้ความสามารถและบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถอยู่ภายใต้บังคับของ บทบัญญัติมาตรา 1611 ทั้งนี้ในส่วนของผู้อนุบาลที่จะให้ความยินยอมแก่บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยัง ไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 1611 นั้น ผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1610 ได้มี การกำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าในกรณีที่บุคคลวิกลจริตยังไม่มีผู้อนุบาลก็ให้สามารถร้องขอต่อศาล เพื่อให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลได้ ผู้อนุบาลตามมาตรา 1611 จึงต้องเป็นอนุบาลตามกฎหมาย ดังนั้นในส่วน ของผู้อนุบาลผู้เขียนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายแต่อย่างใด

ในส่วนการทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคน ไร้ความสามารถที่พิสูจน์ได้ว่าได้ทำลงในขณะที่จิตวิกล ซึ่งมีผลให้พินัยกรรมเป็นอันเสียเปล่านี้ ผู้เขียนเห็นว่าการทำพินัยกรรมที่มีผลเป็นอันเสียเปล่านี้มีผลในทางกฎหมายอย่างเดียวกันกับการทำ พินัยกรรมที่มีผลเป็นโมฆะ เนื่องจากเมื่อพิจารณาลักษณะของโมฆะกรรมในทางวิชาการเห็นตรงกันว่า คือ นิติกรรมที่เสียเปล่าในทางกฎหมายเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามนิติกรรมที่จะมีผลเป็นโมฆะนั้น จะต้องมิกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนให้มีผลเป็นโมฆะด้วย ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าควรตีความว่าแม้ กฎหมายจะกำหนดผลให้การทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคน ไร้ความสามารถได้ทำลงในขณะที่จิตวิกลนั้นมีผลเป็นอันเสียเปล่า แต่ผลในทางกฎหมายก็จะต้องเป็น อย่างเดียวกันกับพินัยกรรมที่มีผลเป็นโมฆะ ดังนั้นในเรื่องผลของพินัยกรรมที่เป็นอันเสียเปล่านั้นก็ ต้องนำหลักเรื่องผลของโมฆะมาใช้โดยอนุโลม กล่าวคือ ผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งสามารถยกความเสีย เปล่านั้นขึ้นกล่าวอ้างได้ ทั้งไม่สามารถที่จะให้สตัดยบันแก่กันได้ สิ่งที่ให้แก่กันไปแล้วก็ต้องคืนแก่กัน ตามบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้ โดยเมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่าหลักกฎหมาย ของอเมริกาซึ่งได้แก่ มลรัฐนิวยอร์กและมลรัฐแคลิฟอร์เนียและหลักกฎหมายของเยอรมนีได้กำหนด ผลของพินัยกรรมให้มีผลเป็นโมฆะ (void) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดผลของการทำพินัยกรรมให้มี ผลเป็นโมฆะนั้นมีข้อดีในเรื่องผลของการบังคับใช้กฎหมายเนื่องจากมีการกำหนดผลของโมฆะกรรมไว้ ชัดเจน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาข้อถกเถียง ในการใช้และการตีความบทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติมาตรา 1704 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยกำหนดให้ผลของการ ทำพินัยกรรมของบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำในขณะที่จิตวิกลมี ผลเป็นโมฆะ

ตารางเปรียบเทียบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ปัจจุบันกับที่ผู้เขียนเสนอแก้ไขเพิ่มเติม

บทบัญญัติที่ใช้อยู่ปัจจุบัน	บทบัญญัติที่เสนอแก้ไขเพิ่มเติม
<p>มาตรา 1611“ทายาทซึ่งเป็นผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำกรงานของตนเองได้ตามความหมายแห่ง มาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายนี้ จะทำการดังต่อไปนี้ไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี และได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว คือ</p> <p>(1) สละมรดก</p> <p>(2) รับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข”</p>	<p>มาตรา 1611“ทายาทซึ่งเป็นผู้เยาว์ <u>คนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ</u> หรือบุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำกรงานของตนเองได้ตามความหมายแห่ง มาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายนี้ จะทำการดังต่อไปนี้ไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณีและได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว คือ</p> <p>(1) สละมรดก</p> <p>(2) รับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข”</p>
<p>มาตรา 1704 “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ</p> <p>พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น จะเป็นอันเสียเปล่าก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจจริตวิกลอยู่”</p>	<p>มาตรา 1704 “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ</p> <p>พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้นจะเป็นโมฆะก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจจริตวิกลอยู่</p>

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมร่างกฎหมาย. อุทธรณ์สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 พ.ศ. 2468 ฉบับ
กรมร่างกฎหมาย เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี พระยามานวราชเสวี 18 กันยายน
2533. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2533.

กรมสุขภาพจิต. รายงานการประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ 2 เรื่องสุขภาพจิตกับยาเสพติด ปี 2546
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2546.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.

_____. คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป ว่าด้วยบุคคลธรรมดาและหลักทั่วไปว่า
ด้วยนิติบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.

_____. หลักกฎหมายบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.

_____. เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น. ๑๐๑).

กิริติ กาญจนรินทร์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๖. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2505.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2551.

กำชัย จงจักรพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม (เปรียบเทียบ
นิติกรรม พ.ศ. ๒๕๓๕ กับนิติกรรม พ.ศ. ๒๕๖๘). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2542.

_____. รายงานวิจัยเสริมหลักสูตร เรื่องปัญหาความหมายและผลทางกฎหมายของ
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 149. กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

จิต เศรษฐบุตตร. แก้ไขเพิ่มเติมโดยดาราพร ธีระวัฒน์. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

จิตติ ดิงศภิทัย. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

เฉลิมชัย เกษมสันต์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2548.

..... ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นิติกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549.

ณัฐ ตันศรีสวัสดิ์ และ ศรินันท์ เอี่ยมภักดิ์. นิติพิชวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2550.

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. รายงานการวิจัย เรื่อง ผู้ป่วยจิตเวชกับการกระทำผิดกฎหมาย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2530.

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548.

ประทีป อ่าววิจิตรกุล. คนวิกลจริต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทกรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2556.

ประกอบ หุตะสิงห์. คำสอนชั้นปริญญาโท กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2518.

ประสิทธิ์ ไชวีไถกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย บุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์นิติธรรม. 2556.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

เทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล), พระยา. แก้ไขเพิ่มเติมโดยกำชัย จงจักรพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียงมาตรา ว่าด้วย นิติกรรม ระยะเวลา อายุความ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556.

พจน์ ภูมานะชัย. ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย บุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546.

พินัย ณ นคร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

พรชัย สุนทรพันธุ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554.

_____ . และมาโนช สทวาทนฤพติ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย บุคคล. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.

เพริียบ หุตางกูร. แกไขเพิ่มเติมโดยไพโรจน์ กัมพูสิริ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย มรดก. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

ไพโรจน์ กัมพูสิริ. หลักกฎหมายมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2559.

มานิตย์ จุมปา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.

มาโนช หล่อตระกูล. โรคจิตเภท. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

เรื่อนแก้ว กนกพงษ์ศักดิ์และกัลยา สุตะบุตร. ปัญญาอ่อน (Metal Retardation) หน้าที่ 31 ตำราจิตเวชศาสตร์ สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รณชัย คงสกนธ์. ตำรานิติจิตเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก, 2553.

วิฑูรย์ อั้งประพันธ์. นิติเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544 .

วิริยะ เกิดศิริ. นิติกรรม สัญญาและหนี้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2545.

- ศักดิ์ สอนองชาติ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2551.
- ศันท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์. คำอธิบายหลักกฎหมายนิติกรรม-สัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.
- สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. ตำราจิตเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- สายฝน เอกวารงกูร. รู้จัก เข้าใจ ดูแล ภาวะซึมเศร้า. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- สุพรรณิ แสงรักษาและคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ป่วยนิติจิตเวช Competence to stand trial among forensic psychiatric patients. กรุงเทพมหานคร: สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
- สุรพล มโนวงศ์. คู่มือนิติเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ไทศาลศิลป์การพิมพ์, 2539.
- เสนีย์ ปราโมช. แก้ไขเพิ่มเติมโดยมุนินทร์ พงศาปาน. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2559.
- _____. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบสมบูรณ์) พ.ศ. 2478. แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. นิติเวชศาสตร์และกฎหมายการแพทย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.
- _____. หลักกฎหมายอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2551.
- เสริม วินิจฉัยกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะบุคคล. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, 2549.
- สมทบ สุวรรณสุทธิ. คำสอนชั้นปริญญาตรี ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย บุคคล. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514.
- สมภพ เรื่องตระกูล. ตำราจิตเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2556.
- สมยศ เชื้อไทย. คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559.

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

_____. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

_____. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. แก้ไขเพิ่มเติมโดย สมยศ เชื้อไทย. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

อัศววิทย์ สุมาวงศ์. คู่มือการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2557.

อริราช มณีภาค. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรมและสัญญาและข้อสัญญาไม่เป็นธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2548.

อนุมัติ ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรม. พระนคร : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2510.

_____. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย บุคคล. พระนคร : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2515.

อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557.

บทความ

คัมภีร์ แก้วเจริญ. “ละเมิดแต่ไม่เลินเล่อ.” บทบัญญัติ. 4 ปีที่ 39 (2525) : น. 473-489.

เฉลิมวุฒิ ศรีพรหมอนันต์. "นิติกรรมที่สร้างขึ้นโดยบุคคลผู้อยู่ในอาการมีนเมาเพราะเสพสุรา." วารสารนิติศาสตร์. เล่มที่ 4. ปีที่ 42. (ธันวาคม 2556) : 857-858.

ปรีดี เกษมทรัพย์. “การใช้การตีความกฎหมาย.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 15. ฉบับที่ 1. (มีนาคม 2518) : 65-82.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. "ผู้ป่วยจิตเวช : ความเข้าใจที่ต่างกันระหว่างนักกฎหมายกับจิตแพทย์." วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 17. ฉบับที่ 4. (ธันวาคม 2530) : 162-184.

สมบูรณ์ บุญภินันท์. “ความวิกลจริตในทางแพ่ง.” รวมบทความทางวิชาการในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, จัดพิมพ์โดยมูลนิธินิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: 145-151.

อำนาจ เนตยสุภา. ภคมน สืบไชย. “ภาระการพิสูจน์สภาวะจิตผู้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65.” บทบัญญัติ เล่มที่ 70 ตอนที่ 1 (มีนาคม 2557) : 1-27.

วิทยานิพนธ์

จักรี อุดลนิรัตน์. “ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าทำสัญญาในพฤติการณ์ที่ไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของตนเองได้ : ศึกษาเปรียบเทียบกับระบบ Common Law.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ชยินทร์ เพ็ชฎีไพศิษฐ์. “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้สูงอายุในการทำนิติกรรมสัญญา.” สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555.

ณัฐ์นิชา สุวรรณพงษ์. “ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม: ปัญหาบางประการ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ดุษฎีเดือน แก่นทองเจริญ. “ความสามารถของผู้เยาว์เกี่ยวกับพินัยกรรม.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

พีระพงศ์ เครือรัตน์. “ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองคนวิกลจริต.” สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.

พรพรรณ ช้างสนธิพร. “ความสามารถของบุคคลในกฎหมายแพ่ง : ศึกษากรณีบุคคลซึ่งอยู่ในสภาวะผิดปกติทางจิตและสมอง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

พรพิมล นิสาร์ตันพร. “การคุ้มครองบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ศึกษากรณีบุคคลปัญญาอ่อน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

พวงทอง อมรลักษณะนันท์. “ความรับผิดชอบทางอาญาของคนวิกลจริต.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

ยงยุทธ ชื่นชีพ. “ความรับผิดชอบในการกระทำละเมิดของคนวิกลจริตกับแนวความคิดเรื่องความรับผิดชอบเพื่อการกระทำของบุคคลอื่น.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

ยุทธศักดิ์ สัมปะชาโน. “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมคุ้มครองบุคคลวิกลจริต.” สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.

รวีมล ตำนวิวัฒน์. “การกำจัดมิให้รับมรดก : ศึกษากรณีการกระทำต่อพินัยกรรม.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

ศศิประภา อ่อนสระ. “มาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองบุคคลวิกลจริต.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555.

เสวก วงษ์สุทิน. “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำนิติกรรมของบุคคลที่จิตฟั่นเฟือนที่ศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ.” สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.

ประสาธ พงษ์สุวรรณ. “ผลของโมฆียกรรมที่ถูกบอกล้าง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กิตติศักดิ์ ปรกติ. “เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น. 101).” คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550, <http://www.law.tu.ac.th/teacher/kittisak-prokati>, 28 เมษายน 2559.

กรมสุขภาพจิต. “ติดยา ป่วยจิต” รักษาได้ รีบเข้าให้ถึงบริการ,” <http://health.sanook.com/687/>, 20 พฤษภาคม 2559.

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. “เอกสารประกอบการศึกษาบุคคล,” <http://www.law.cmu.ac.th/law2011/hjournal/e1341225528.pdf>, 9 กุมภาพันธ์ 2558.

“จำนวนและอัตราผู้ป่วยสุขภาพจิต จำแนกรายจังหวัด/เขตตรวจราชการ ปี 56”, http://www.dmh.go.th/report/rep_ort1.asp, 12 ธันวาคม 2557

นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช, ชนิตา เวชวิรุฬห์ และคณะ. “ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา / ภาวะปัญญาอ่อน,”
http://www.pwdsthai.com/index.php?option=com_content&view=article&id=531:2014-02-11-10-23-08&catid=99&Itemid=510, 25 พฤษภาคม 2558.

มาโนช หล่อตระกูล. “โรคซึมเศร้า ฉบับละเอียด,” <http://www.ramamental.com/medicalstudent/generalpsyc/depressdetail/#เกณฑ์การวินิจฉัย>, 2 มิถุนายน 2558.

“โรคซึมเศร้า,” http://www.siamhealth.net/public_html/Disease/neuro/psy/depression/depression.htm#VP1EzvmSxqU, 10 มีนาคม 2558.

โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์. “ภาวะสมองเสื่อม.” <https://www.bumrungrad.com/th/betterhealth/2556/better-brain-health/dementia-alzheimer>, 6 มิถุนายน 2559.

วราภรณ์ วนาพิทักษ์. “เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายแพ่ง 1: บุคคล นิติกรรม และสัญญา.” <http://law.stou.ac.th/dynfiles/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A23...doc>, 9 กุมภาพันธ์ 2558.

สถาบันราชานุกูล กรมสุขภาพจิต. “ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา / ภาวะปัญญาอ่อน,” <http://www.rajanukul.go.th/main/index.php?mode=academic&group=1&submode=academic&idgroup=8>, 25 พฤษภาคม 2558.

Book

Andrew Grubb. Michel Furmston. Butterworths Common Law Series The Law of Contract, 4th London : Lexisnexis, 2010.

Basil Markesinis. Sri Hannes Unberath and Angus Johnston. The German Law of Contract a Comparative treatise. 2nd Oregon : Hart Publishing, 2006.

Chung-Hui Wang. The German Civil Code. London: Stevens and sons, Limited, 1907.

Clive Cutbill and John Wood. English and Wales, International Succession (The Hague : Kluwer Law International, 1999

- David P. Twomey. Marianne Moody Jennings. Ivan Fox. Anderson's Business Law and The Legal Environment, 18th Edition USA : R.R. Donnelley & Son Company, 2002.
- Denis Keenan. Smith & Keenan's English Law. Harlow : Pearson Longman, 2004.
- Edwin Peel. The Law of Contract. 13th London : Sweet & Maxwell, 2005.
- E. J. Cohn. Manual of German Law Volume 1. Great Britain : The British Institute of International and Comparative Law, 1968.
- Ernest J. Schuster. The Principle of German Civil Law. London and New York: Oxford at the Clarendon Press, 1907.
- Ewan Mckendrick. Contract Law. New York : Palgrave Macmillan, 2013.
- _____. Contract Law Text, Case, and Materials. New York : Oxford University, 2005.
- Guldo Alpa and Vincenzo Zeno-Zencovich. Italian Private Law. Newyork : Routledge-Cavendish, 2007.
- Heize L. Bauer and Bauer Gronen Kiesgen. "Germany, International Succession". The Huges : Kluwer Law International, 1999.
- Henry R. Cheeseman. Contemporary Business Law. New Jersey Englewood Cliffs, 2000.
- H.G. Beale. Chitty on Contracts Volume 1 General Principles. 31st London : Sweet & Maxwell Limited, 2012.
- Jacqueline Martin. Chris turner. Unlocking Contract Law. 2nd London : Hodder Headline Group, 2007.
- James Ripley. "United States (California), International Succession". (The Huges : Kluwer Law International, 1999.
- J. Beatson. Anson's Law of contract. New York : Oxford University Press, 2002.
- Jeffrey Ferriell. Michael Navin. Understanding Contracts. New York : Lexis Nesis, 2004.

Kathleen Mercer Reed. Henry R. Cheeseman. Contract Law for Paralegals Traditional and E-Contracts. New Jersey : Upper Saddle River, 2009.

Konrad Zweigert, Hein Kotz & Tony Weir. Introduction to Comparative Law. 3rd ed. Oxford: Clarendon, 1998.

Mario Beltramo, Giovanni E. Longo, John Henry Merryman. The Italian Civil Code. New York City : Oceana Publications, Inc. 1969

Raymond Youngs. English, French and German Comparative Law. 2nd ed. London: Routledge-Cavendish, 2007.

Rene David. English and French Law. London : Stevens, 1980.

Richard Stone. The Modern Law Of Contract. 6th London : Cavendish Publishing Limited, 2005.

Robert E. Scott. Douglas L. Leslie. Contract Law and Theory. Virginia : The Michie Company Law Publishers Charlottesville, 1988.

Ryan, K.W. An Introduction to The Civil Law. Sydney: Halstead Press, 1969.

Simon L. Goren. The Swiss Federal Code of Obligations . Colorado : Fred B. Rothman & Co, 1984.

William W. McBryde. The Law of Contract in Scotland. Edinburgh : W. Green & Son Ltd, 2007.

Articles

Jonathan Matloff, “Idiocy, Lunacy, And Matrimony: Exploring Constitutional Challenges To State Restrictions On Marriages Of Persons With Mental Disabilities”, Journal Of Gender, Social Policy & The Law, 2009.

Electronic Media

Amed Marzano & Sediva PLLC. "Italian Wills and Estates Law." http://marzanolaw.com/lawyer/New-York-City-and-Salerno-Italy_fq525.htm, May 17, 2016.

Carl Vinson. "Basic Law of Contracts in Georgia," <http://www.georgialegalaid.org/resource/basic-law-of-contracts-in-georgia?lang=EN>, August 20, 2015.

Schweizer Kabras, "Inheritance Law in Switzerland and Australia (NSW)," [http://www.schweizer.com.au/articles/Inheritance_Law_in_Switzerland_and_Australia_\(NSW\)_ \(SK00130233\).pdf](http://www.schweizer.com.au/articles/Inheritance_Law_in_Switzerland_and_Australia_(NSW)_ (SK00130233).pdf), May 15, 2016.

Williston on Contracts. "Mentally ill or incompetent persons generally," [https://1.next.westlaw.com/Document/1e2677bdbd21111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=\(sc.Search\)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2](https://1.next.westlaw.com/Document/1e2677bdbd21111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=(sc.Search)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2), August 19, 2015.

Williston on Contracts, "Minority rule; Mental incompetence renders transactions void," [https://1.next.westlaw.com/Document/1e2677bdbd21111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=\(sc.Default\)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2](https://1.next.westlaw.com/Document/1e2677bdbd21111d9a974bad5e31cfc15/View/FullText.html?transitionType=UniqueDocItem&contextData=(sc.Default)&userEnteredCitation=WILLSTN-CN+s+10%3a2), August 19, 2015.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตของประเทศอังกฤษ

Mental Capacity Act 2005

Section 2

(1) For the purposes of this Act, a person lacks capacity in relation to a matter if at the material time he is unable to make a decision for himself in relation to the matter because of an impairment of, or a disturbance in the functioning of, the mind or brain.

(2) It does not matter whether the impairment or disturbance is permanent or temporary.

Section 3

(1) For the purposes of section 2, a person is unable to make a decision for himself if he is unable—

(a) to understand the information relevant to the decision,

(b) to retain that information,

(c) to use or weigh that information as part of the process of making the decision, or

(d) to communicate his decision (whether by talking, using sign language or any other means).

Section 7

(1) If necessary goods or services are supplied to a person who lacks capacity to contract for the supply, he must pay a reasonable price for them.

(2) “Necessary” means suitable to a person’s condition in life and to his actual requirements at the time when the goods or services are supplied.

The Sale of Goods Act 1979

Section 3

(1) Capacity to buy and sell is regulated by the general law concerning capacity to contract and to transfer and acquire property.

(2) Where necessaries are sold and delivered [F1to a minor or] to a person who by reason of mental incapacity or drunkenness is incompetent to contract, he must pay a reasonable price for them.

(3) In subsection (2) above “necessaries” means goods suitable to the condition in life of the minor or other person concerned and to his actual requirements at the time of the sale and delivery.

The Wills Act 1837

Section 7: No will made by any person under the age of eighteen years shall be valid.

Section 9: No will shall be valid unless—

(a) it is in writing, and signed by the testator, or by some other person in his presence and by his direction; and

(b) it appears that the testator intended by his signature to give effect to the will; and

(c) the signature is made or acknowledged by the testator in the presence of two or more witnesses present at the same time; and

(d) each witness either—

(i) attests and signs the will; or

(ii) acknowledges his signature, in the presence of the testator (but not necessarily in the presence of any other witness), but no form of attestation shall be necessary.

Section 11: Provided always, that any soldier being in actual military service, or any mariner or seaman being at sea, may dispose of his personal estate as he might have done before the making of this Act.

ภาคผนวก ข

บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตของประเทศสหรัฐอเมริกา

The Restatement of Contract

section 15

(1) A person incurs only voidable contractual duties by entering into a transaction if by reason of mental illness or defect

(a) he is unable to understand in a reasonable manner the nature and consequences of the transaction, or

(b) he is unable to act in a reasonable manner in relation to the transaction and the other party has reason to know of his condition.

Alabama Code - Article 9

Section 8-1-170 : Contracts of insane person void ; Exceptions; liability for necessaries furnished.

Section 8-1-171 : Conveyance of real estate by insane person not void if made in good faith.

Section 8-1-172 Mortgage taken in good faith on real estate of insane person not void.

ภาคผนวก ค

บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตของประเทศเยอรมนี

German Civil Code

Section 104 : A person is incapable of contracting if

- (1) he is not yet seven years old,
- (2) he is in a state of pathological mental disturbance, which prevents the free exercise of will, unless the state by its nature is a temporary one.

Section 105

- (1) The declaration of intent of a person incapable of contracting is void.
- (2) Also void is a declaration of intent that is made in a state of unconsciousness or temporary mental disturbance.

Section 1922

- (1) Upon the death of a person (devolution of an inheritance), that person's property (inheritance) passes as a whole to one or more than one other persons (heirs).
- (2) The share of a co-heir (share of the inheritance) is governed by the provisions relating to inheritance.

Section 2229

- (1) A minor may make a will only once he has attained his sixteenth year of age.
- (2) The minor does not need the consent of his legal representative to make a will.
- (3) (repealed)
- (4) A person who is incapable of realising the importance of a declaration of intent made by him and of acting in accordance with this realisation on account of pathological mental disturbance, mental deficiency or derangement of the senses may not make a will.

Section 2302 : A contract by which a person agrees to make or not to make, to cancel or not to cancel, a disposition mortis causa is void.

ภาคผนวก ง

บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตของประเทศอิตาลี

Italian Civil Code

Article 428 : Acts performed by a person who, although not interdicted, is proved to have been for any reason, even transient, incapable of understanding or intending at the time the acts were performed, can be annulled on request of such person or his heirs or successors in interest, if such acts result in grave prejudice to the person who performed them.

Contracts cannot be annulled except when the bad faith of the other party to the contract is apparent from the prejudice that has ensued or can ensue to the person incapable of understanding and intending or from the nature of the contract, or otherwise.

The action is prescribed in five years from the day on which the act was performed or the contract was formed.

Article 1425 : The contract is voidable if one of the parties was legally incapable of contracting.

A contract made by a person incapable of understanding or intending is likewise voidable, when the conditions established by Article 428 occur.

ภาคผนวก จ

บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคลวิกลจริตของประเทศสวิตเซอร์แลนด์

Switzerland Civil Code

Article 12 : A person who has capacity to act has the capacity to create rights and obligations through his actions.

Article 13 : A person who is of age and is capable of judgement has the capacity to act.

Article 16: A person is capable of judgement within the meaning of the law if he or she does not lack the capacity to act rationally by virtue of being under age or because of a mental disability, mental disorder, intoxication or similar circumstances.

Article 18 : A person who is incapable of judgement cannot create legal effect by his or her actions, unless the law provides otherwise.

Article 467 : Any person who has the capacity of judgement and is at least 18 years old has the right to draw up a will disposing of his or her property in accordance with the limits and forms prescribed by law.

Article 499 : A will by public deed is made in the presence of two witnesses by a public official, notary public or other person authorised under cantonal law to conduct such business.

Article 505 : A holographic will must be written in the testator's own hand from start to finish, include an indication of the day, month and year on which it is drawn up, and be signed by the testator.

The cantons must ensure that such wills can be forwarded, whether open or sealed, to an authority for safekeeping.

Article 506 : Where the testator is prevented from using any other form of will by extraordinary circumstances such as the imminent risk of death, breakdown in communications, epidemic or war, he or she is entitled to make a will in oral form.

To do so, he or she must declare his or her will in the presence of two witnesses and instruct them to have it drawn up as required in the form of a deed.

The witnesses are subject to the same disqualification provisions as apply to wills made in the form of public deeds.

Article 519 : Where contested, a testamentary disposition may be declared invalid:

- 1) if it was made by the testator at a time when he or she lacked testamentary capacity;
- 2) if it is the product of a lack of free will;
- 3) if its content or a condition attached to it is immoral or unlawful.

An action of declaration of invalidity may be brought by any interested heir or legatee.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวศุภากร สุภาพ
วันเดือนปีเกิด	25 สิงหาคม พ.ศ. 2527
วุฒิการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2549
ตำแหน่ง	พนักงานสายวิชาการ
ประสบการณ์ทำงาน	พ.ศ.2554 : พนักงานสายวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

